

І. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 911.3

Браславська Оксана Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, м. Умань,
Україна, e-mail:
oksana.braslavska@udpu.edu.ua

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ І ФАКТОРНИЙ СКЛАД РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Мета статті полягає у спробі розв'язання одного із завдань сучасної рекреаційної географії, що передбачає чітке формулювання її суспільних функцій та розкриття комплексу факторів формування рекреаційних потреб особистості.

Новизною доробку є окреслення чітких класифікаційних одиниць функціонального і факторного складу рекреаційної географії, що сприятиме удосконаленню процесу організації рекреаційної діяльності на конкретно означених територіях.

Такі результати стали можливими завдяки використанню загальноприйнятих *методів*: аналіз літературних джерел за окресленою тематикою, опис і порівняння.

Результатами є узагальнення факторів формування рекреаційних потреб (соціально-економічні, демографічні, соціальні, медико-біологічні, природні, економічні) та функцій рекреаційної географії (медично-біологічна, соціально-культурна, економічна, політична).

Практична значимість статті полягає у використанні різнобічних поглядів на проблему під час вивчення рекреаційної географії студентами-географами, пропагування різноманітних думок науковців і дослідників про функціональний і факторний склад рекреаційної географії.

Ключові слова: рекреаційна географія, функціональний і факторний склад рекреаційної географії.

УДК 911.3

Браславская Оксана Владимировна,
доктор педагогических наук, профессор

Уманский государственный
педагогический университет имени Павла
Тычины, г. Умань, Украина, e-mail:
oksana.braslavska@udpu.edu.ua

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ И ФАКТОРНЫЙ СОСТАВ РЕКРЕАЦИОННОЙ ГЕОГРАФИИ

Цель статьи заключается в попытке решения одной из задач современной рекреационной географии, что предусматривает четкое формулирование ее общественных функций и раскрытие комплекса факторов формирования рекреационных потребностей личности.

Новизной работы является определение четких классификационных единиц функционального и факторного состава рекреационной географии, что будет способствовать совершенствованию процесса организации рекреационной деятельности на конкретно указанных территориях.

Такие результаты стали возможными благодаря использованию общепринятых *методов*: анализ литературных источников по обозначенной тематике, описание и сравнение.

Результатами есть обобщение факторов формирования рекреационных потребностей (социально-экономические, демографические, социальные, медико-биологические, природные, экономические) и функций рекреационной географии (медико-биологическая, социально-культурная, экономическая, политическая).

Практическая значимость статьи заключается в использовании разносторонних взглядов на проблему при изучении рекреационной географии студентами-географами, пропаганда различных мыслей ученых и исследователей о функциональном и факторном составе рекреационной географии.

Ключевые слова: рекреационная география, функциональный и факторный состав рекреационной географии.

УДК 911.3

Braslavska Oksana Vladimirovna,
doctor of pedagogical sciences, professor,

Pavlo Tychyna Uman state pedagogical
university, Uman, Ukraine, e-mail:
oksana.braslavaska@udpu.edu.ua

FUNCTIONAL AND FACTOR COMPOSITION OF RECREATIONAL GEOGRAPHY RECREATIONAL GEOGRAPHY

The purpose of the article is to attempt to unravel one of the tasks of modern recreational geography, which implies a clear formulation of its social functions and the disclosure of a complex of factors for the formation of recreational needs of the individual.

The novelty of the work is the outline of clear qualification units of the functional and factor composition of recreational geography, which will contribute to the improvement of the process of organizing recreational activity in specified areas.

Such results became possible due to the use of commonly *used methods*: analysis of literary sources according to the theme, description and comparison.

The results are generalization of the factors of formation of recreational needs (socio-economic, demographic, social, medical-biological, natural, economic) and functions of recreational geography (medical-biological, socio-cultural, economic, political).

The practical significance of the article lies in the use of versatile views on the problem of studying recreational geography by students-geographers, promoting the diverse views of scientists and researchers on the functional and factor composition of recreational geography.

Key words: recreational geography, functional and factor composition of recreational geography.

Постановка проблеми. Рекреація – це сукупність етимологічних значень: *recreatio* (лат.) – відновлення; перерва, відпочинок між заняттями; *recreation* (франц.) – розваги, відтворення фізичних і духовних сил людини, затрачених у процесі праці, зміна дій, які виключають трудову діяльність і характеризують простір, зв'язаний з цими діями. Відповідно, термін «рекреація» характеризує не тільки певні види життєдіяльності людей у вільний час, але і той простір, в якому вони функціонують.

Крім того, вищеназвані характеристики підтверджують думку про те, що рекреаційна діяльність – невід'ємна частина політичного розвитку

суспільства, складовим елементом якої є соціальний спосіб життя особистості, що сприяє урізноманітненню суспільних функцій рекреації. Деякі західні дослідники сутність рекреації розглядають, виходячи з так званої теорії інстинктів. Вони вважають, що людині властиве природжене прагнення подорожувати, що підтверджується моделлю поведінки здорової особистості, яка на думку З. Фрейда, полягає в прагненні зменшити напруження, підтримати динамічну рівновагу на такому рівні, щоб отримати та максимально посилити насолоду від задоволення потреби, дотримуючись соціальних норм.

З погляду вітчизняної науки, поведінка людини мотивується потребами (С. Головін, П. Гуревич, В. Зінченко і Б. Мещеряков та інші). А як відомо – потреба складніша від інстинкту й визначається суспільним розвитком, охоплюючи певні види життєдіяльності, що в рекреації пов'язані з пізнавальною, санаторно-курортною, лікувально-оздоровчою, спортивною, розвивальною та іншою метою. Кожен вид може бути організований відокремлено від інших видів рекреаційної діяльності й туризму. Крім того, вибираючи вид рекреації і географічний район відпочинку, людина або група людей вирізняються окремими цілями, установками, запитами. При цьому потреби індивідів і груп людей диференціюються за різними ознаками, в тому числі й за регіональними. Зокрема, виділено такі з них, як наявність туристично-рекреаційних підприємств, трудових ресурсів, транспортної доступності, вигідності економіко-географічного розміщення та розвиненість соціальної інфраструктури. Це визначає різноманітність рекреаційних потреб, що потребує поглибленого дослідження їх функціонального та факторного складу в рамках рекреаційної географії, як науки, яка вивчає комплекс означених питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблеми соціально-економічного розвитку туризму й рекреації в державі та задоволенню попиту на їх послуги присвячена велика кількість досліджень. У загальному питання рекреаційних потреб особистості, функціонального і факторного складу рекреаційної географії висвітлені в роботах багатьох науковців (О. Бейдик [1], В. Величко [3], М. Крачило [5], О. Любіцева [6], П. Масляк [9], І. Мельник [10], М. Мироненко та І. Твердохлебов [11], Л. Немець, Г. Кулешова, А. Соколенко [12], Д. Ніколаєнко [13], М. Покоłodна [14], Д. Гурова, М. Фролов, С. Журавльова, Т. Кукліна, О. Сердюк [16], Н. Сажнева [17], Н. Скрипник, А. Сердюк [18], В. Преображенський [19], Н. Фоменко [22] та інші).

«Рекреаційні потреби, як і попит, є соціально-економічною категорією, вони мають суто історичний характер і визначаються цільовими настановами суспільства, соціальними відносинами в ньому, а також національними, місцевими традиціями й звичками населення, тобто є всім тим, що в сукупності становить спосіб життя людей» [17, с. 89]. Підтримуючи цю думку Н. Сажневої, М. Покоłodна вказує: «Розвиток рекреаційної діяльності на всіх рівнях визначають рекреаційні потреби,

принаймні вони впливають на два її основні аспекти: просторово-часову динаміку і територіальну організацію. У загальному виді рекреаційні потреби можна визначити як вимоги до умов відновлення сил людини» [14, с. 26]. Тому, варто звернути увагу на рекреаційні потреби особистості, які змінюються в залежності від змін соціально-економічного розвитку держави. Це підтверджується думкою колективу авторів (Д. Стеченко, І. Безуглий, Н. Турло, С. Мархонос), які визначили нові тенденції розвитку туристсько-рекреаційної діяльності, що полягають у:

- глобалізації даної діяльності, що є результатом розширення і поглиблення міжрегіональних та міжнародних зв'язків;
- послабленні та усуненні перешкод на шляху туристичних потоків і розширенні спектра турпродуктів та послуг;
- регіоналізації туристичної діяльності що виявляється у формуванні рекреаційно-туристичних зон, курортотолісів, регіональних ринків туризму, у створенні сприятливих умов для розвитку туристичних зв'язків між країнами;
- інформатизації в сфері туризму, що виявляється у все ширшому використанні комп'ютерних систем, телекомунікацій, мережі Інтернет [20, с. 16].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Рекреація – це сукупність явищ і відносин, які виникають у процесі використання вільного часу для оздоровчої, пізнавальної, спортивної і культурно-розважальної діяльності рекреантів на спеціальних територіях, які знаходяться у межах, або поза населеним пунктом, і не є місцем їх постійного життя. Для здійснення даного виду діяльності необхідним є вивчення об'єму і структури рекреаційних потреб, що може бути вирішене лише в умовах міждисциплінарної взаємодії, синтезу знань, де географія повинна не лише використовувати результати інших наук, але і формулювати вимоги до них.

«Визначаючи різноманітні методологічні підходи у розвитку рекреаційної географії, сучасні дослідники вказують на те, що вона належить до галузі суспільних, спеціальних географічних наук поряд з географією культури, освіти, охорони здоров'я й іншими дисциплінами, в яких цільова функція об'єкта і предмета вивчення може бути визначена як соціальна» [2, с. 9]. Критерій організації рекреаційного простору, а також вплив простору на поведінку рекреанта мають соціологічний і соціально-психологічний характер, тому визначено суттєве значення трьох наук – географії, соціології й соціальної психології у вивченні рекреаційної діяльності. Соціологія вивчає рекреаційні потреби соціальних груп, встановлюючи їх зв'язок з потребами більш широких соціальних систем і суспільства в цілому. Соціальна психологія вивчає психологічні вимоги до рекреаційного середовища, які властиві соціальним групам й індивідам. При цьому рекреаційну географію передусім цікавлять ціннісні орієнтації соціально-територіальних спільнот, так як саме вони є основними у

визначенні її функцій. Це питання до кінця не вирішене й потребує поглибленої уваги науковців декількох наукових напрямів.

Щодо рекреаційних потреб населення, то їх задоволення стало можливим завдяки утворенню відповідної сфери в суспільному поділі праці, адже як відомо, рекреаційне обслуговування відноситься до невиробничої сфери, що об'єднує всі види діяльності, які мають справу з розподілом, обміном і споживанням матеріальних благ, а також з тими відносинами, які складаються в суспільстві. Урізноманітнення вимог сучасного відпочивальника до рекреаційних потреб сприяло потребі перегляду факторного складу рекреаційної географії.

Формулювання цілей статті. Фіксується потреба у подальшому розвитку рекреаційної географії, що можливо за чіткого формулювання її суспільних функцій та розкриття комплексу факторів формування рекреаційних потреб, так як це сприятиме удосконаленню процесу організації рекреаційної діяльності на конкретно означених територіях.

Виклад основного матеріалу. Для розв'язання завдань розвитку рекреації й туризму на різних територіях науковцями пропонується: вивчення і раціональне використання рекреаційно-ресурсного потенціалу, соціально-туристичної інфраструктури, фінансових та інших ресурсів; формування регіональних і міжрегіональних рекреаційно-туристичних систем на основі цільових програм; комплексний соціальний та економічний розвиток територій активного туризму і курортно-рекреаційних послуг; розробка наукових основ кластеризації підприємств і організацій сфери туризму та регіонального планування їх розвитку; перетворення туристичного регіону як територіально-функціональної частини країни в раціонально організований елемент структури регіонального суспільно-економічного комплексу; створення наукових інформаційних систем для політики регіонального розвитку туризму; розробка регіональних програм та програм розвитку регіональних ринків рекреаційно-туристичних послуг; вивчення процесів взаємодії суспільства і природи, визначення принципів екологічної політики регіонального розвитку туризму, підготовка програм охорони та ефективного використання природних і рекреаційно-туристичних ресурсів» [20, с. 17].

Для виконання поставлених завдань необхідним є дотримання ряду умов. По-перше, пропонується «дотримання циклічності рекреаційної діяльності – взаємопов'язане і взаємообумовлене сполучення типів рекреаційної діяльності, яке виникає на основі ведучого мотиву рекреаційної діяльності та програми відпочинку, яка дозволяє на основі поведінкових можливостей і зразків реалізувати певні рекреаційні цілі, мотивації і вимоги рекреантів у конкретних умовах» [14, с. 30]. По-друге, варто переглянути визначені суспільні функції рекреації та фактори формування рекреаційних потреб особистості.

Класифікації суспільних функцій рекреації за різними підходами відрізняються й мають по-декілька основних груп. Так колектив авторів (Д. Гурова, М. Фролов, С. Журавльова, Т. Кукліна, О. Сердюк) [16],

Н. Сажнева [17], Н. Фоменко [22] та інші виділяють медико-біологічну, соціально-культурну та економічну групи.

Ми спробували, об'єднавши думки багатьох науковців, розділити суспільні функції рекреації на 4 основні групи: 1) медично-біологічну; 2) соціально-культурну; 3) економічну; 4) політичну (виховну).

Медично-біологічна функція полягає в санаторно-курортному лікуванні й оздоровленні, що є одним із шляхів вирішення проблеми зняття виробничої і невиробничої втоми людини.

Соціально-культурна функція – це провідна функція рекреації, що сприяє задоволенню культурних (духовних) потреб як пізнання навколишнього світу і свого місця в ньому, пізнання призначення свого існування, духовного спілкування з природою, культурними, історичними, соціально-економічними цінностями рідного краю, світу.

Економічна функція – відтворення робочої сили, адже саме рекреаційна діяльність зберігає суспільно необхідний час за умови відновлення сил людини під час відпочинку і туризму, які накопичуються, а потім перетворюються в дохід через підвищення рівня діяльності працівників матеріального виробництва. Завдяки рекреаційному ефекту збільшується кількість збереженого робочого часу, термін працездатності особистості, підвищується її здатність до праці. З економічної точки зору важлива роль рекреації як нової форми споживчого попиту товарів і послуг, яка призводить до формування такої сфери господарської діяльності, яка поширює асортимент продукції традиційних галузей промисловості й сільського господарства [7; 8].

Мандрівки з метою оздоровлення за межами своєї держави відрізняється специфічними особливостями. Валютне надходження від міжнародного туризму, як і доходи від внутрішнього туризму, в своїй першооснові є своєрідною рекреаційною рентою за відвідування цікавих місць, використання лікувальних і унікальних властивостей території [19]. Туризм збільшує надходження в іноземній валюті від міжнародних пасажирських перевезень. У працях економістів, які спеціалізуються на туризм й рекреації, підкреслюється позитивна роль іноземного туризму для підйому економіки країни [4].

Як відомо «внутрішній туризм – тимчасовий виїзд громадян конкретної країни з постійного місця проживання в рамках національних кордонів цієї країни для відпочинку, задоволення пізнавальних інтересів, занять спортом та з іншою туристичною метою» [15, с. 102]. Виконуючи політичну функцію, рекреація виступає важливим засобом патріотичного виховання. Зокрема, туристсько-рекреаційні акції молоді завжди були пов'язані з патріотичним рухом, з вихованням любові до батьківщини на основі знайомства з природою, історичним минулим, місцями цікавих подій рідного краю.

Отже, для виконання рекреацією і туризмом своїх соціальних функцій вивчення реальних процесів, тенденцій, об'єму рекреаційних потреб повинно проводитися в економічному, медико-біологічному,

демографічному, соціологічному, соціально-психологічному, природознавчому та інших аспектах. Зокрема, М. Покогодна вказує, що «формування рекреаційних потреб відбувається під впливом комплексу факторів, які можна погрупувати наступним чином:

- соціально-економічні фактори – рівень матеріального статку масового споживача, рівень цін на рекреаційні товари та послуги, наявність вільного часу, доступність інформації (реклама) про рекреаційні об'єкти і послуги;

- демографічні – вік, стать, сімейний стан, освіта, професія, приналежність до певної соціальної групи, регіон основного проживання та тип місцевості проживання (міська або сільська);

- особистісно-поведінкові фактори – індивідуальні особливості індивіда, стиль життя, інтереси, система духовних цінностей, мотивація рекреаційної діяльності, стан здоров'я;

- фактори культурного і суспільно-психологічного характеру – пріоритети в системі духовних цінностей суспільства в цілому, його окремих груп, досягнутий рівень психології споживання, вплив моди у виборі видів рекреаційних занять, існуючі традиції проведення відпочинку;

- ресурсно-екологічні фактори – масштаби і забезпеченість території різними видами рекреаційних ресурсів, екологічний стан навколишнього природного середовища;

- політичні фактори – безпека рекреаційних регіонів і об'єктів, відсутність збройних конфліктів, тероризму, піратства, дотримання міжнародних норм і правил щодо прав і свобод людини» [14, с. 26].

В. Величко виділяє такі фактори, що впливають на формування рекреаційних потреб:

- Природні фактори (географічне положення місця відпочинку, клімат, флора, фауна та ін.).

- Соціально-економічні фактори: розвиток місця відпочинку (мова, економічний і культурний рівень розвитку країни).

- Матеріальна база (транспорт, готелі, підприємства харчування, дозвілля, спортивно-курортні споруди та ін.).

- Інфраструктура місця відпочинку (комунікації, під'їзні шляхи, освітлення, пляжі, стоянки, садово-паркові господарства та ін.).

- Рекреаційна пропозиція (ресурси гостинності, в тому числі екскурсійні, пізнавальні, спортивні, розважальні, курортні та рекреаційні пропозиції) [3, с. 29].

Така широта дослідження об'єктивно витікає з того, що формування рекреаційних потреб проходить під впливом комплексу факторів, які нами згруповані наступним чином.

Соціально-економічні фактори: рівень розвитку виробничих сил; рівень виробництва послуг; рівень розвитку сфери відпочинку і туризму; доходи населення; ціни на товари і послуги, у тому числі рекреаційні; рівень розвитку транспортної інфраструктури і транспортних засобів;

тривалість відпусток; реклама; склад населення; рівень культурного життя; рух населення; національні звичаї і традиції.

Демографічні фактори: співвідношення міського і сільського населення (ступінь урбанізації); статеві вікова структура населення; склад сім'ї; особливості розселення населення, міграційні процеси.

Соціальні фактори: місце проживання, вік, соціальна належність; культурні, ділові зв'язки; вплив сучасних тенденцій до оздоровлення; моральні стереотипи.

Медико-біологічні фактори: тип нервової системи особистості; стан здоров'я й працездатності населення; об'єм, структура і можливості санаторно-курортного лікування й оздоровлення.

Природні фактори: природа, клімат, наявність морської акваторії, гірської системи тощо.

Економічні фактори: економічні можливості суспільства (об'єм сукупного суспільного продукту і пропорції його розподілу).

Посилення уваги до факторного впливу на формування рекреаційних потреб зумовлює необхідність творчого пошуку радикальних теоретичних підходів, реформування галузі, змін в соціальному, економічному, культурному розвитку суспільства.

Висновки. Отже, зважаючи на визначений функціональний і факторний склад рекреаційної географії, одним із важливих питань оцінки рекреаційних потреб є визначення ступеня задоволення потреб населення в рекреаційних послугах на сучасному етапі соціально-економічного розвитку держави. Ця проблема практично залишається не вирішеною так як науково найбільш вивчено лише комплекс потреб у матеріальних благах рекреантів. Перспективна точка зору повинна враховувати рекреаційні потреби, які відображають закони руху рекреаційних потреб (структури споживання), ґрунтовні методи і форми територіальної організації рекреаційної діяльності. Різні соціальні й вікові групи людей виявляють специфічні вимоги в процесі рекреаційної діяльності. Безумовно, всього різноманіття вимог, які виникають під впливом комплексу факторів, врахувати неможливо. Але наукове обґрунтування класифікації вимогливості різних груп відпочивальників до природних і антропогенних рекреаційних ресурсів, можливих рекреаційних занять, до структури місць відпочинку, територіальної організації рекреаційної діяльності має стати тематикою подальших дослідницьких розвідок.

Список використаних джерел

- 1.Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К. : Палітра, 1997. – 300 с.
- 2.Браславська О.В. Методологічні аспекти сучасної рекреаційної географії / О.В. Браславська, І.В. Кравцова // Географія та туризм : Наук. зб. / Ред. кол. : О.О. Любіцева (гол. ред.) та ін. – К. : Альфа-ПІК, 2018. – Вип. 42. – С. 3–11.
- 3.Величко В.В. Організація рекреаційних послуг : навч. посіб. / В. В. Величко. – Х. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – 202 с.

4. Каленюк І.С. Підходи до визначення соціальної результативності сфери рекреації та туризму / І.С. Каленюк, Т.М. Котенко. – Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. – 2016. – Т. 21. – Вип.3. – С.113-118.
5. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм : навч. посіб. для студ. географічних факультетів / М.П. Крачило. – К. : Вища школа, 1994. – 191 с.
6. Любіцева О.О. Рекреаційна географія і розвиток туризму / О.О. Любіцева // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля : матер. міжнар. наук-практ. конф. – К. : КНУКІМ, 2004. – С. 42–43.
7. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
8. Мальська М.П. Туристичний бізнес: теорія та практика / М.П. Мальська, В.В. Худо. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
9. Масляк П.О. Рекреаційна географія : навч. посіб. / П.О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 343 с.
10. Мельник І. Г. Рекреаційна географія : навч.-метод. посіб. для студ. спец. «Географія» / І.Г. Мельник. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 102 с.
11. Мироненко Н.С. Рекреационная география / Н.С. Мироненко, И.Т. Твердохлебов. – М. : Изд-во Московского университета, 1981. – 208 с.
12. Немець Л.М. Туристсько-рекреаційні ресурси світу : навч.-метод. посіб. / Л.М. Немець, Г.О. Кулешова, А.В. Соколенко. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 102 с.
13. Николаенко Д.В. Рекреационная география : учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений / Д.В. Николаенко. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 288 с.
14. Покологна М.М. Рекреаційна географія : навч. посіб. / М. М. Покологна. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 275 с.
15. Рекреаційна географія : курс лекцій для студ.-географів пед. універ. / Уклад. О. В. Браславська. Вид. 2-ге, доповнене. . Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – 256 с.
16. Рекреаційна географія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / Д.Д. Гурова, М.О. Фролов, С.М. Журавльова, Т.С. Кукліна, О.М. Сердюк. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. – 92 с.
17. Сажнева Н.М. Рекреаційна географія : навч. посіб. / Н.М. Сажнева. – Мелітополь : Люкс, 2008. – 329 с.
18. Скрипник Н.Я. Рекреаційна географія : навч. посіб. / Н.Я. Скрипник, А.М. Сердюк. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 296 с.
19. Теоретические основы рекреационной географии / Под ред. В.С. Преображенского. – М.: Наука, 1975. – 224 с.
20. Управління регіональним розвитком туризму : навч. посіб. / За ред. Д.М. Стеценка. – К. : Знання, 2012. – 455 с.
21. Федяй І.О. Функції рекреаційної діяльності людини // Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології, 2017. – № 2. – С. 98–104.
22. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посіб. / Н.В. Фоменко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

Список использованных источников

1. Бейдик А.А. Словарь-справочник по географии туризма, рекреологии и рекреационной географии / А.А. Бейдик. – К. : Палитра, 1997. – 300 с.
2. Браславская О.В. Методологические аспекты современной рекреационной географии / О.В. Браславская, И.В. Кравцова // География и туризм : Наук. зб. / Ред. кол. : О.О. Любіцева (гол. ред.) и др. – К. : АЛЬФА-ПИК, 2018. – Вип. 42. – С. 3–11.
3. Величко В. В. Организация рекреационных услуг : учеб. пособие / В. В. Величко. – Х. : ХНУМГ им. О. М. Бекетова, 2013. – 202 с.

4. Каленюк И.С. Подходы к определению социальной результативности сферы рекреации и туризма / И.С. Каленюк, Т.М. Котенко. – Вестник Одесского национального университета имени И.И. Мечникова. – 2016. – Т. 21. – Вып.3. – С.113–118.
5. Крачило М.П. Краеведение и туризм : учеб. пособие для студ. географических факультетов / М.П. Крачило. – К. : Высшая школа, 1994. – 191 с.
6. Любицева О.А. Рекреационная география и развитие туризма / О. А. Любицева // Педагогические и рекреационные технологии в современной индустрии досуга : матер. Междунар. науч.-практ. конф. (Киев, 2004). – К. : КНУКІМ, 2004. – С. 42–43.
7. Любицева О.О. Рынок туристических услуг (геопространственные аспекты) / О.О. Любицева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
8. Мальская М.П. Туристический бизнес : теория и практика / М.П. Мальская, В.В. Худо. – 2-ге изд., доп. и перероб. – К. : Центр учебной литературы, 2012. – 368 с.
9. Масляк П. А. Рекреационная география : учеб. пособие / П.А. Масляк. – К. : Знание, 2008. – 343 с.
10. Мельник И. Г. Рекреационная география : учеб. пособие. для студ. спец. «География» / И. Мельник. – Луганск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2012. – 102 с.
11. Мироненко Н.С. Рекреационная география / Н.С. Мироненко, И.Т. Твердохлебов. – М. : Изд-во Московского университета, 1981. – 208 с.
12. Немец Л.М. Туристско-рекреационные ресурсы мира : учеб.-метод. пособие / Л.Н. Немец, Г.А. Кулешова, А.В. Соколенко. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2015 – 102 с.
13. Николаенко Д. В. Рекреационная география : учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений / Д. В. Николаенко. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 288 с.
14. Поколотная М. М. Рекреационная география : учеб. пособие / М.М. Поколотная. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 275 с.
15. Рекреационная география : курс лекций для студ.-географов пед. универ. / Сост. А.В. Браславская. Изд. 2-е, дополненное. Умань : ВПЦ «Визави», 2014. – 256 с.
16. Рекреационная география : учеб. пособие. для студ. высших учеб. заведений / Д.Д. Гурова, Н.А. Фролов, С. М. Журавлева, Т.С. Куклина, А.Н. Сердюк. – Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2010. – 92 с.
17. Сажнева Н. Н. Рекреационная география : учеб. пособие / Н.Н. Сажнева. – Мелитополь : Люкс, 2008. – 329 с.
18. Скрипник Н. Я. Рекреационная география : учеб. пособие / Н. Я. Скрипник, А. М. Сердюк. – К. : «Центр учебной литературы», 2013. – 296 с.
19. Теоретические основы рекреационной географии / Под ред. В.С. Преображенского. – М. : Наука, 1975. – 224 с.
20. Управление региональным развитием туризма : учеб. пособие. / Под ред. Д.М. Стеченко. – М. : Знание, 2012. – 455 с.
21. Федяй И.А. Функции рекреационной деятельности человека // Физическая реабилитация и рекреационно-оздоровительные технологии, 2017. – № 2. – С. 98–104.
22. Фоменко Н. В. Рекреационные ресурсы и курортология : учеб. пособие / Н. В. Фоменко. – К. : Центр учебной литературы, 2007. – 312 с.

References

1. Beydik, O.O. (1997). Dictionary of reference on the geography of tourism, recreation and recreational geography. K. : Palette.
2. Braslavskaya, O.V., Kravtsova I. V. (2018). Methodological aspects of modern recreational geography. Geography and Tourism : Science. Save. Ed. count : Lubitseva O.O. (head ed.) and others. K. : Alpha-PIC. Vip. 42. 3–11.

3. Velichko, V.V. (2013). Organization of recreational services : training. Manual. Kh. : KhNUMH named after O. M. Beketova.
4. Kalenyuk, I.S. Kotenko, T.M. (2016). Approaches to the definition of social performance in the field of recreation and tourism. Bulletin of the Odessa National University named after II Mechnikov. T. 21. Vip.3. 113-118.
5. Krachylo, M.P (1994). Regional Studies and Tourism : teach. manual for the stud Geographical Faculties. K. : High school.
6. Lubitseva, O.O. (2004). Recreational Geography and Tourism Development. Pedagogical and recreational technologies in the modern leisure industry : mater. international science-practice conf. K. : KNUCIM, 42-43.
7. Lubitseva, O.O. (2002). Market of tourist services (geospatial aspects). K. : AlterPres.
8. Malskaya. M.P., Hodo, V.V. (2012). Travel Business : Theory and Practice / MP Malskaya, 2nd form., Additional. and processing. K. : Center for Educational Literature.
9. Maslyak, P.O. (2008). Recreational geography : teach. Manual. K. : Knowledge.
10. Melnik, I.G. (2012). Recreational geography : teaching method. manual for the stud special Geography. Lugansk : View of DZ «LNU named after Taras Shevchenko».
11. Mironenko, N.S., Tverdohlebov. I.T. (1981). Recreational. Moscow : Publishing House of Moscow University.
12. Nemets, L.M., Kuleshova G.O., Sokolenko, A.V. (2015). Tourism and recreation resources of the world : teaching method. manual. Kh. : KNU named after VN Karazin.
13. Nikolenko, D.V. (2003). Recreational geography : study. manual for student higher training institutions. M. : Humanite. ed. Center VLADOS.
14. Pokolodnaya, M.M (2012). Recreational geography : teach. manual. Kh. : KhNAMH.
15. Rekreatiional geography : a course of lectures for the postgraduate pedagogues. Univer. / Formation. O. V. Braslavskaya. Kind. 2nd complete. – Uman : VPZ «Visavi», 2014. – 256 s.
16. Gurov, D.D., Frolov, M.O., Zhuravleva, S.M, Kuklin, T.S., Serdiuk, O.M. (2010). Rekreatiional geography : teach. manual for the stud higher educators establishments. Zaporozhye : LLC «LIPS» LTD.
17. Sazhneva, N.M. (2008). Recreational geography: teach. Manual. Melitopol : Suite.
18. Skrypnyk, N. Ya., Serdiuk, A.M. (2013). Recreational geography : teach. manual. – K. : «Center for Educational Literature».
19. Theoretical Foundations of Recreational Geography (1975). Ed. V.S Preobrazhensky. Moscow : Nauka.
20. Management of Regional Tourism Development : teach. Manual (2012). Ed. D.M. Stechenka. K. : Knowledge.
21. Fedyay, I.O. (2017). Functions of recreational activity of a person. Physical rehabilitation and recreation and recreation technologies. № 2. 98–104.
22. Fomenko, N.V.(2007). Recreational resources and health resort: teaching manual : Center for Educational Literature.

УДК 911.9:008:061.1

Зараховський Олександр Євгенович,
кандидат культурології

Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ, Україна,
e-mail: zarakhovskiy@gmail.com

Нейленко Сергій Михайлович,
кандидат технічних наук

Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ, Україна

СВІТОВА СПАДЩИНА ЮНЕСКО В УКРАЇНІ: ОБ'ЄКТИ ТА ПРЕТЕНДЕНТИ ВКЛЮЧЕННЯ ДО СПИСКУ

Мета: Метою дослідження є аналіз сучасного стану та географії поширення Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні, а також потенційних об'єктів-претендентів на включення до списку Світової спадщини.

Методика: В дослідженні використовувалися логічні методи, методи аналогії та порівняння, картографічний метод.

Результати: Розглянуто сучасний стан та географію поширення Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні та проаналізовано потенційні об'єкти-претенденти на включення до списку Світової спадщини. Встановлено, що українські об'єкти ЮНЕСКО репрезентовані у Списку світової спадщини в неповній мірі (враховуючи потенційні можливості розширення списку) та поширені на території держави нерівномірно. Визначено, що найбільшу кількість потенційних об'єктів ЮНЕСКО в Україні становлять історичні пам'ятки фортифікаційного типу.

Наукова новизна: Отримані результати розширюють теоретико-методологічні основи дослідження структури та географії поширення Світової спадщини ЮНЕСКО, а також потенційних можливостей її поповнення українськими історико-культурними об'єктами.

Практична значимість: Можливе використання положень і висновків дослідження в якості теоретичної бази для розширення списку Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні.

Ключові слова: Світова спадщина ЮНЕСКО, об'єкти ЮНЕСКО, культурна спадщина, Україна, туризм, історико-культурні об'єкти, замки.

УДК 911.9:008:061.1

Зараховський Александр Евгеньевич,
кандидат культурологии

Киевский национальный университет
культуры и искусств, г. Киев, Украина, e-
mail: zarakhovskiy@gmail.com

Нейленко Сергей Михайлович,
кандидат технических наук

Киевский национальный университет
культуры и искусств, г. Киев, Украина

ВСЕМИРНОЕ НАСЛЕДИЕ ЮНЕСКО В УКРАИНЕ: ОБЪЕКТЫ И ПРЕТЕНДЕНТЫ ВКЛЮЧЕНИЯ В СПИСОК

Цель: Целью исследования является анализ современного состояния и географии распространения Всемирного наследия ЮНЕСКО в Украине, а также потенциальных объектов-претендентов на включение в список Всемирного наследия.

Методика: В исследовании использовались логические методы, методы аналогии и сравнения, картографический метод.

Результаты: Рассмотрены современное состояние и география распространения Всемирного наследия ЮНЕСКО в Украине и проанализированы потенциальные

объекты-претенденты на включение в список Всемирного наследия. Установлено, что украинские объекты ЮНЕСКО представлены в Списке всемирного наследия в неполной мере (учитывая потенциальные возможности расширения списка) и распространены на территории государства неравномерно. Определено, что наибольшее количество потенциальных объектов ЮНЕСКО в Украине - исторические памятники фортификационного типа.

Научная новизна: Полученные результаты расширяют теоретико-методологические основы исследования структуры и географии распространения Всемирного наследия ЮНЕСКО, а также потенциальных возможностей его пополнения украинскими историко-культурными объектами.

Практическая значимость: Заключается в возможности использования положений и выводов исследования в качестве теоретической базы для расширения списка Всемирного наследия ЮНЕСКО в Украине.

Ключевые слова: Всемирное наследие, объекты ЮНЕСКО, культурное наследие, Украина, туризм, историко-культурные объекты, замки.

UDC 911.9:008:061.1

Olexander Zarakhovskyi,
Candidate of Cultural Studies
Serhii Neilenko,
Candidate of Technical Sciences

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv,
Ukraine, e-mail: zarakhovskyi@gmail.com
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv,
Ukraine

UNESCO'S WORLD HERITAGE IN UKRAINE: OBJECTS AND INCLUSION APPLICANTS FOR THE LIST

The purpose of the study is to analyze the current state and geography of the Ukrainian UNESCO World Heritage, and potential sites for the inclusion into the World Heritage List.

Methods: The study used logical methods, methods of analogy and comparison, the cartographic method.

Results: The current state, geography of the Ukrainian UNESCO World Heritage and potential sites for the inclusion into the World Heritage List have been analyzed. Ukrainian UNESCO sites are not widely represented in the World Heritage List, also they are distributed irregularly on territory of the state. It was determined that the largest number of potential UNESCO sites in Ukraine are historical fortification sites.

Scientific novelty: The results of the reserch expand the theoretical and methodological foundations of the study of the structure and geography of UNESCO World Heritage, and of the potential for replenishing it with Ukrainian historical and cultural sites.

Practical implications: The results of the reserch can be used as a theoretical basis for expanding the UNESCO World Heritage List in Ukraine.

Key words: World Heritage, UNESCO sites, cultural heritage, Ukraine, tourism, historical and cultural objects, castles.

Постановка проблеми. Збереження і охорона об'єктів культурної спадщини є однією з найважливіших умов їхнього використання в туризмі, тому на особливу увагу заслуговують українські об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО та претенденти на отримання цього статусу. Статус об'єкта ЮНЕСКО відіграє важливу роль у популяризації природних та історико-культурних пам'яток серед іноземних та вітчизняних туристів. Дослідженню географії поширення об'єктів ЮНЕСКО та можливостей

включення українських туристичних пам'яток до списку Світової спадщини присвячено праці Андрущенко Н.П., Бейдика О.О., Бевза М.В., Васильєвої Л.Д., Водзинського Е.Е., Ліньової Є.А., Молодецького А.Е., Навроцької К.С., Самойленко О.Г., Устименко Л. М. [1-5; 7].

Постановка завдання. Завдання публікації – аналіз сучасного стану та географії поширення Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні, а також потенційних об'єктів-претендентів на включення до списку Світової спадщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та претенденти на отримання цього статусу – особливий вид об'єктів культурної спадщини, від якого суттєво залежить розвиток туризму як в окремих регіонах, так і в державі в цілому. Статус об'єкта ЮНЕСКО – це своєрідний національний бренд, потужний показник туристичних ресурсів тієї чи іншої країни на міжнародній арені. Враховуючи важливість цього статусу, можна виокремити три групи пам'яток, що розташовані на території нашої держави: дійсні об'єкти ЮНЕСКО; претенденти на включення до списку Світової спадщини (Попередній список); претенденти на включення до Попереднього списку.

Україна знаходиться у Європейському географічному макрорайоні, що разом з Північною Америкою займає перше місце по кількості об'єктів ЮНЕСКО (514 об'єктів із 1092 – 47%). Не зважаючи на найбільшу територію в Європі, наша країна володіє всього сімома об'єктами ЮНЕСКО: Ансамбль історичного центру Львова; Історичний Київ (Київський Софійський собор, Києво-Печерська лавра); Пункти геодезичної дуги Струве (історико-культурний транскордонний об'єкт); Букові праліси Карпат (природний транскордонний об'єкт); Резиденція митрополитів Буковини і Далмації; Херсонес Таврійський; Дерев'яні церкви Карпат. В той час, як Італія має 54 об'єкти, Іспанія – 47, Франція – 44, Німеччина – 44 [6]. Беззаперечно, це позитивно відображається на в'їзних туристичних потоках в ці країни.

Для пред'явлення об'єкту в список Світової спадщини, необхідно підготувати документацію, по спеціально розробленій ЮНЕСКО формі для включення в «Попередній список» (Tentative List). Цей список є переліком тих об'єктів на території держави-учасниці Конвенції, які вона вважає потенційними для включення до світової спадщини [5, 625]. Крім вже існуючих семи об'єктів ЮНЕСКО в Україні, наша держава має 16 об'єктів, що знаходяться в Попередньому списку Світової спадщини [6]: Ансамбль історичного центру Чернігова; Шевченківський національний заповідник у м. Канів; Біосферний заповідник «Асканія-Нова»; Культурний ландшафт м. Кам'янець-Подільський; Дендрологічний парк «Софіївка»; Ханський палац у м. Бахчисарай та печерне місто Чуфут-Кале (або «Історичне середовище столиці кримських ханів у місті Бахчисарай»); Національний історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила»; Генуезька фортеця у м. Судак; Астрономічні обсерваторії України; Історичний центр та порт Одеси; Кирилівська та Андріївська церкви

(розширення об'єкту Історичний Київ); Генуезькі колонії у Північному Причорномор'ї; Культурний ландшафт печерних міст Кримської Готії (Ескі-Кермен та Мангуп-Кале); Миколаївська астрономічна обсерваторія; Бахчисарайський палац кримських ханів; Держпром (Будинок державної промисловості у м. Харків). Ці об'єкти є претендентами на включення в основний список.

Об'єкти та претенденти списку Світової спадщини ЮНЕСКО поширені на території України нерівномірно (рисунк 1). Найбільша концентрація цих об'єктів – в західних областях держави: Львівська – 3; Івано-Франківська – 2; Закарпатська – 3; Чернівецька - 1 та Хмельницька обл. – 3. Степова Україна представлена такою кількістю: в Одеській обл. – 3; Миколаївській - 1; Херсонській – 1; Запорізькій – 1. В Криму таких об'єктів нараховується 6. В центральній-північній частині: Київська обл. – 3; Черкаська – 2; Чернігівська - 1. На сході такі об'єкти представлені лише в Харківській області, а саме – 1.

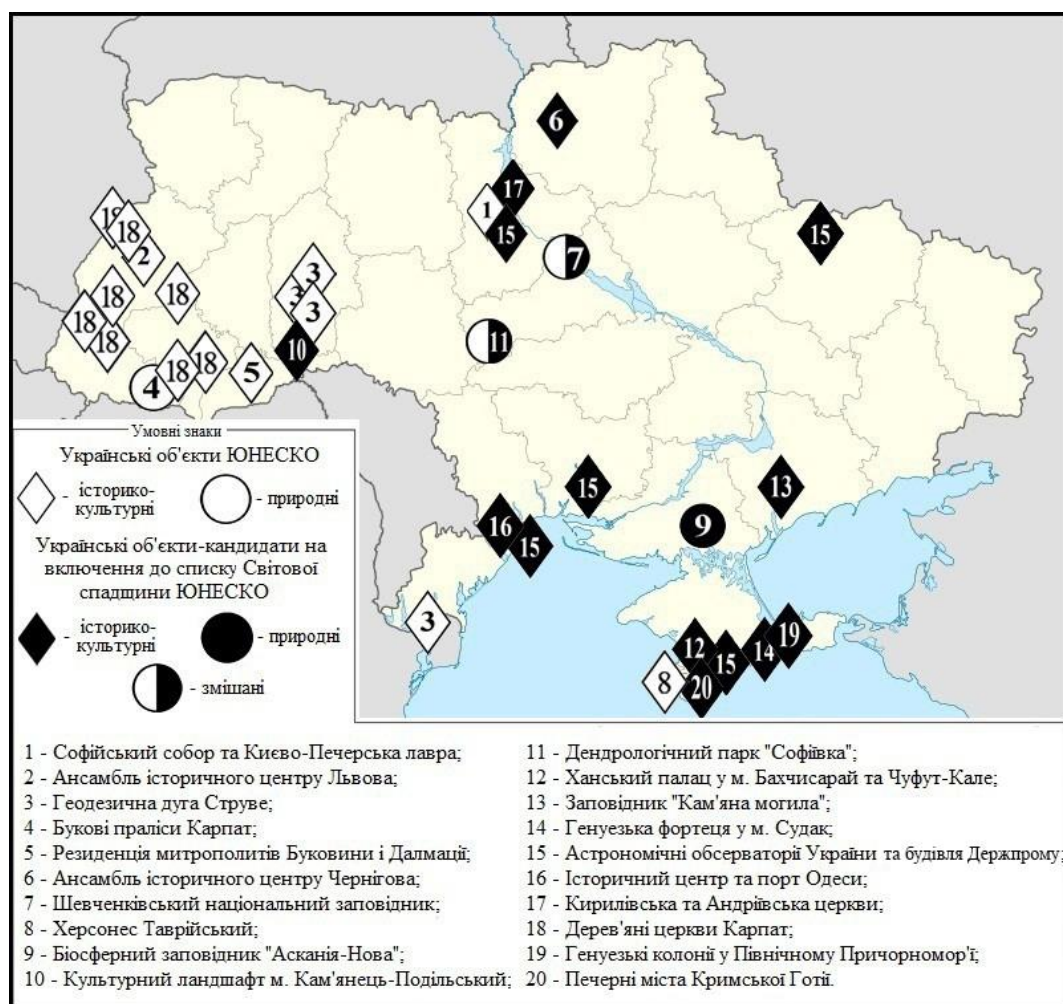

Рис. 1. Українські об'єкти ЮНЕСКО та претенденти на включення до списку Світової спадщини

Український досвід представлення об'єктів до списку Світової спадщини показує, що претенденти знаходяться в «Попередньому списку»

досить довгий час не отримуючи бажаного статусу. Однією з причин є недостатньо переконлива аргументація виключної цінності об'єкту [5, 626].

До прикладу, стара фортеця та старе місто у *Кам'янці-Подільському* є претендентом на отримання статусу об'єкта ЮНЕСКО. Цей культурний ландшафт є унікальним пам'ятником середньовічного фортифікаційного мистецтва. Фортечні споруди та старе місто у поєднанні з глибоким каньйоном річки Смотрич створюють ефект гармонійного взаємодоповнення культурних і природних компонентів ландшафту. Унікальним цей об'єкт роблять також важливі історичні події, які супроводжували хронографію старого міста та Кам'янецької фортеці у XV – XVII століттях, коли вона була форпостом християнської цивілізації проти мусульманської агресії в Європі. Аналогічним фортифікаційним культурним ландшафтом є фортечний комплекс Ческі-Крумлова, що знаходиться на кордонах Чехії та Австрії та вже давно є об'єктом Світової спадщини. Спільною рисою історичних частин міст Кам'янця-Подільського та Ческі-Крумлова є їх місцезнаходження в меандровому оточенні, тобто природному захисті річок. Проте, з фортечним комплексом Ческі-Крумлова не була пов'язана така кількість важливих меморіальних подій європейського рівня [4, 186].

Наступним яскравим претендентом на включення до списку ЮНЕСКО є *Генуезька фортеця у Судаку*, зведена у XIV – XV століттях, що являє собою органічне злиття фортечного комплексу з прибережними гірськими ландшафтами та відповідає апеннінській фортифікаційній традиції – максимальної неприступності. Природні ландшафти цієї області Криму мають середземноморські субтропічні риси півдня Італії. Також характерні башти та цитадель-донжон, роблять Судацьку фортецю прямим аналогом культурних ландшафтів, притаманних італійським регіонам Калабрії та Кампанії [4, 186-187]. Унікальність та своєрідність фортеці визначаються органічним нерозривним взаємозв'язком природи та архітектури, її роллю в оточуючому ландшафті. Природною основою фортеці служить розміщений біля самого берегу древній кораловий риф, що височіє над морем на 150 метрів. Це створює враження одного з найбільш яскравих зразків єдності природи і людського творіння. Фортеця побудована по західноєвропейським фортифікаційним зразкам з максимальним використанням оборонних якостей гори. По всім військово-інженерним характеристикам Судацька фортеця відповідала рівню кращих зразків європейської оборонної архітектури того часу [5, 619].

Крім цього, унікальність Судацької фортеці ще й у тому, що завдяки своєму нагірному розташуванню і відкритості, вона з багатьох місць повністю охоплюється зором, постає як єдине архітектурне ціле з усіма особливостями її військово-інженерної та природно-оборонної структури, виключно виразними лініями укріплень і силуетом. В цій якості її можна порівняти з окремими компактними середньовічними замками Європи. Особливість Судацької фортеці в тому, що вона набагато крупніша, потужніша та активніша за свою роль у оточенні. Кріпосна гора і

генуезька фортеця становлять одне ціле і є домінантою Судакської бухти і долини [5, 620].

Комплексна оцінка історико-культурної і містобудівної спадщини фортеці, унікальність її архітектурно-природного комплексу, висока ступінь збереженості і видатні пейзажні якості – все це робить Судакську фортецю достойною включення до Списку світової спадщини ЮНЕСКО в номінації “культурних ландшафт” [5, 623]. Дослідники Самойленко О.Г. та Водзинський Є.Є. вважають, що Судакська фортеця відповідає (i), (ii), (iii) та (v) культурним критеріям ЮНЕСКО [5, 624-625].

Україна володіє близько 150 фортечними та 120 палацово-парковими ансамблями, більшість з яких є синтезом природних та культурних компонентів ландшафтних комплексів та знаходяться у незадовільному стані. Реставраційні та реконструктивні роботи, що необхідні для їхнього збереження та використання в туризмі, вимагають фінансової та правової підтримки. Також запорукою збереження та популяризації цих ансамблів є їх включення до Попереднього списку Світової спадщини ЮНЕСКО [4, 183].

Питанню можливостей включення історико-культурних об'єктів України у “Попередній список” Світової спадщини присвячено праці багатьох науковців. Молодецький А.Е., Васильєва Л.Д., Навроцька К.С., Пташник А.О., Самойленко О.Г., Водзинський Е.Е. досліджують фортифікаційні та палацово-паркові культурні ландшафти в контексті цієї проблематики. Вони наголошують, що вітчизняні історико-культурні ансамблі (парки, фортифікаційні споруди, палади) відображають етапи розвитку європейського архітектурного мистецтва та часто гармонізують з природними компонентами місцевих ландшафтів [5] [4, 188]. Все це робить їх невід'ємною частиною світової культури та підвищує зацікавленість з боку світового співтовариства.

На думку спеціалістів, серед фортифікаційних культурних ландшафтів, що є потенційними претендентами на включення до Попереднього списку ЮНЕСКО, на особливу увагу заслуговують ті, що знаходяться у Білгород-Дністровському, Хотині, Батурині та Луцьку.

Фортеця у Білгород-Дністровському за площею є однією з найбільших на південному сході Європи (9 гектарів, довжина стін по зовнішньому периметру – 2,5 кілометрів) . Після її побудови у кінці XIII – на початку XIV століття, фортифікація відігравала важливу роль в історичних процесах Східної Європи. Не тільки розміри фортеці та конструктивні рішення при побудові роблять її унікальною, але й ці процеси, що стали визначальними у долі народів та держав регіону. Нині від внутрішніх споруд фортеці залишився лише мінарет мечеті XVI століття. Для того, щоб фортеця відповідала стандартам ЮНЕСКО, необхідна реставрація вцілілого компоненту фортифікаційної споруди (башти, рів та стіни) та реконструкція частини внутрішніх споруд. Як показує досвід сусідніх країн, такі реконструкції не шкодять історичній автентичності збережених споруд, а навпаки підвищують атрактивність

фортечного ансамблю та прискорюють його включення до списку Світової спадщини. Яскраві приклади таких позитивних перетворень – історична частина міста Несебра в Болгарії та замок Бран у Румунії [4, 185].

Хотинська фортеця, заснована на початку XI століття, теж є прикладом унікального фортечного ансамблю. Нещодавно тут відбулися реконструктивні та реставраційні роботи (відновлено стіни, вежі, комендантський палац та церква), що суттєво збільшує її шанси отримати статус об'єкта ЮНЕСКО. Теж саме можна сказати і про меморіальний культурний ландшафт у *Батурині*, де відбулися відновлювальні роботи. Особливої значимості мають роботи по відновленню палацу останнього гетьмана України Кирила Розумовського та відкриття в ньому музею гетьманства. Але ще потребують облаштування парк та відновлені фортечні споруди (знищені 1709 року) [4, 186].

Луцький замок, збудований у середині XIV ст., не поступається литовській князівській резиденції у Тракаї. З ним пов'язані важливі історичні події, так як замок був державною резиденцією Галицько-Волинського князівства. Цей унікальний історико-культурний заповідник має шанси потрапити до реєстру спадщини ЮНЕСКО за умови завершення всіх реставраційних та реконструктивних робіт [4, 186].

Щодо палацово-паркових ансамблів, вони, як правило, знаходяться у великих містах, що привертає більшу увагу громадськості та мають менш тривалу історію (на відміну від фортифікаційних споруд). З цим пов'язаний кращий стан їх збереженості. Більшість з них унікальні з архітектурної, культурно-ландшафтної, історичної та персонально-меморіальної точок зору [4, 187].

На особливу увагу заслуговують *палацово-паркові ансамблі* Південного узбережжя Криму. Вони датуються XIX - початком XX століття. Еталонними не тільки для України, але й для Східної Європи є *Воронцовський палац* у Алушці та *царський палац* у Лівадії. Воронцовський палац побудовано в англійському стилі (характерний для епохи Тюдорів) з східними мотивами, характерними для мусульманських архітектурних елементів північної Індії. У період Ялтинської конференції ці два палади були пов'язані з важливими історичними подіями, від яких залежала доля післявоєнного світу. В Воронцовському палаці знаходилась резиденція У. Черчіля, у Лівадійському розміщувалася делегація США на чолі з Ф.Д. Рузвельтом. Ці факти надають обом кримським палацово-парковим ансамблям велику історико-меморіальну значущість [4, 187].

Дослідники Абизов В.А., Андрущенко Н.П., Бажанова Т.І., Кондель-Пермінова Н.М., Є. Ліньова, Червинський О.С. звертають увагу на актуальність включення до Списку спадщини ЮНЕСКО українських об'єктів архітектури, збудованих у *стилі конструктивізму* (30-50-ті роки XX століття) [3] [1]. Вони мотивують цей вибір тим, що історія XX століття репрезентована у Списку світової спадщини у неповній мірі. На їхню думку, потенційним претендентом на включення до Списку в цьому контексті є будинок державної промисловості (Держпром) у Харкові. Ця

будівля як представник малочисельного архітектурного стилю (конструктивізм) за всіма ознаками може бути представлена в номінації “Об’єкти ХХ століття. Сучасна архітектура”. Необхідним є проведення ремонтно-реставраційних робіт для поліпшення стану будівлі і приведення її у відповідність вимогам ЮНЕСКО [3, 11-12].

Держпром є найбільшою у світі спорудою у стилі конструктивізм та одним з найкращих зразків у цьому стилі, що зберіг свою первісну цілісність та автентичність. Також, цей об’єкт відповідає (i), (ii) та (iv) критеріям ЮНЕСКО для монументальних витворів [1, 25-26]. Аналогами об’єкту є: павільйон “Еспри нуво” на Міжнародній виставці декоративного мистецтва у Парижі (1925 р.); павільйон Німеччини на Міжнародній виставці у Барселоні (1929 р.) Л. Міс ван дер Рое; Баухауз в Дессау (1925-1926) Вальтера Гропіуса і т.д. Але будинок Держпрому в Харкові відрізняється оригінальністю задуму та масштабами його втілення [1, 26-27].

Дослідники також акцентують увагу на загальні негативні чинники, що перешкоджають об’єктам культурної спадщини набути статусу об’єкта ЮНЕСКО [4, 184]: незадовільний стан, занепад або руйнація історико-культурних об’єктів, що відбулося за часи Радянського Союзу; периферійність вітчизняної території щодо розвитку європейської цивілізації; незацікавленість владних структур колишнього СРСР у залученні культурної спадщини України до світової спадщини ЮНЕСКО; неспроможність підтримувати задовільний стан замків та палацово-паркових комплексів з боку громад у малих містах, селищах та селах (комунально-побутові проблеми; відсутність інвесторів та ін..) [4, 186, 188]; неконтрольовані забудови біля комплексів (Маріїнський парк – забудова радянського часу 1930-70-ті рр.).

Все це знижує туристичну привабливість фортифікаційних та палацово-паркових культурних ландшафтів зокрема та України в цілому, стримує їхню реставрацію, реконструкцію та приведення до стану, що притаманний аналогічним об’єктам в розвинених європейських країнах [4, 184]. Одним з кроків, що може допомогти на цьому шляху – створення науково-консультативних рад фахівців при відповідних органах місцевого самоврядування щодо популяризації об’єктів культурної спадщини на місцевому, державному та більш високих рівнях [4, 188].

Важливість включення об’єктів культурної спадщини до списку Світової спадщини ЮНЕСКО важко переоцінити. Доведення їхньої культурної унікальності та значущості для внесення в попередній та основний списки всесвітнього надбання ЮНЕСКО сприятиме їх туристичній привабливості, зростанню інвестицій та економічного благополуччя регіонів держави [4, 184].

Висновки. Розглянуто сучасний стан та географію поширення Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні та проаналізовано потенційні об’єкти-претенденти на включення до списку Світової спадщини. Встановлено, що українські об’єкти ЮНЕСКО репрезентовані у Списку

світової спадщини в неповній мірі (враховуючи потенційні можливості розширення списку) та поширені на території держави нерівномірно. Визначено, що найбільшу кількість потенційних об'єктів ЮНЕСКО в Україні становлять історичні пам'ятки фортифікаційного типу.

Список використаних джерел

- 1.Абизов В.А., Андрущенко Н.П., Бажанова Т.І., Кондель-Пермінова Н.М., Червинський О.С. Підготовка номінації будинку Держпрому в Харкові для внесення до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – Х., 2005. – Вип 6. – С. 23-27.
- 2.Бейдик О. О. Ресурси світового туризму: поняття, класифікація, картографування / О. О. Бейдик // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – № 12. – С. 6–12.
- 3.Ліньова Є.А. Історико-архітектурні пам'ятки України – перспективні претенденти на включення до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – Х., 2005. – Вип 6. – С. 11-12.
- 4.Молодецький А.Е., Васильєва Л.Д., Навроцька К.С., Пташник А.О. Фортифікаційні та палацово-паркові культурні ландшафти як кандидати до списку культурної спадщини ЮНЕСКО // Наукові записки Вінницького педуніверситету. – Вінниця, 2010. – Вип. 21. – С. 183-188.
- 5.Самойленко О.Г., Водзинский Е.Е. Уникальность архитектурно-природного комплекса Генуэзской крепости в Судак и актуальность его включения в Список всемирного наследия ЮНЕСКО // Сугдейский сборник. – К.; Судак, 2008. – Вып. 3. – с.618 – 626.
- 6.Список Всесвітньої спадщини [Електр. ресурс]. – Режим доступу : <http://whc.unesco.org/en/list>. – Назва з екрану [in English].
- 7.Устименко Л. М. Релігійний туризм як історико-суспільне явище / Л. М. Устименко // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманітар. ун-ту. – Рівне, 2013. – Вип. 19 (2). – С. 187–192.

Список использованных источников

1. Абызов В.А., Андрущенко Н.П., Бажанова Т.И., Кондель-Перминова Н.М., Червинский А.С. Подготовка номинации дома Госпрома в Харькове для внесения в Список всемирного наследия ЮНЕСКО // Традиции и новации в высшем архитектурно-художественном образовании. - Х., 2005. - Вып 6. - С. 23-27.
2. Бейдик А. А. Ресурсы мирового туризма: понятие, классификация, картографирование / А. Бейдик // Краеведение. География. Туризм. – 2008. – № 12. – С. 6–12.
3. Линева Е.А. Историко-архитектурные памятники Украины - перспективные претенденты на включение в Список всемирного наследия ЮНЕСКО // Традиции и новации в высшем архитектурно-художественном образовании. - Х., 2005. - Вып 6. - С. 11-12.
4. Молодецкий А.Е., Васильева Л.Д., Навроцкая К.С., Пташник А.А. Фортификационные и дворцово-парковые культурные ландшафты как кандидаты в список культурного наследия ЮНЕСКО // Научные записки Винницкого педуниверситета. - Винница, 2010. - Вып. 21. - С. 183-188.
5. Самойленко О.Г., Водзинский Е.Е. Уникальность архитектурно-природного комплекса Генуэзской крепости в Судак и актуальность его включения в Список всемирного наследия ЮНЕСКО // Сугдейский сборник. – К.; Судак, 2008. – Вып. 3. – с.618 – 626.
6. Список Всемирного наследия [Эл. ресурс]. - Режим доступа: <http://whc.unesco.org/en/list>. - Название с экрана [in English].

7. Устименко Л. Н. Религиозный туризм как историко-общественное явление / Л. Н. Устименко // Украинская культура: прошлое, настоящее, пути развития: сб. науч. труд.: науч. зап. Ровен. гос. гуманитар. ун-та. - Ровно, 2013. - Вып. 19 (2). - С. 187-192.

References

- 1.Abyzov V.A., Andrushchenko N.P., Bazhanova T.I., Kondel-Perminova N.M., Chervinsky A.S. Preparation of the nomination of the Gosprom House in Kharkov for inscription into the UNESCO World Heritage List // Traditions and innovations in higher architectural and art education. - Kharkov, 2005. - No. 6. - P. 23-27.
- 2.Beidik A. A. World tourism resources: concept, classification, mapping / A. Beydik // Regional studies. Geography. Tourism. – 2008. – № 12. – P. 6–12.
- 3.Lineva E.A. Historical and architectural monuments of Ukraine - promising contenders for inclusion into the UNESCO World Heritage List // Traditions and innovations in higher architectural and art education. - Kharkov, 2005. - No. 6. - P. 11-12.
- 4.Molodetsky A.E., Vasilyeva L.D., Navrotskaya K.S., Ptashnik A.A. Fortification and palace cultural landscapes as candidates for the UNESCO list of cultural heritage // Scientific Notes of Vinnytsia Pedagogical University. - Vinnitsa, 2010. - No. 21. - p. 183-188.
- 5.Samoilenko O.G., Vodzinsky E.E. The uniqueness of the architectural and natural complex of the Genoese fortress in Sudak and the relevance of its inclusion into the UNESCO World Heritage List // Sugdey collection. - K. ; Sudak, 2008. - No. 3. - p. 618 - 626.
- 6.World Heritage List [Electronic resource]. - Access mode: <http://whc.unesco.org/en/list>. - Screen title [in English].
- 7.Ustimenko L.M. Religious tourism as a historical and social phenomenon / L. M. Ustimenko // Ukrainian culture: past, present, ways of development: digest of articles.: scientific. notes of Rivne State University of Humanities. - Rivne, 2013. - No. 19 (2). - p. 187-192.

УДК: 338.486.008.8

Тищенко Світлана Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент

Житомирський національний
агроекологічний університет, м. Житомир,
Україна, e-mail: kadiss@ukr.net

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Ця стаття присвячена використанню державно-приватного партнерства (ДПП) в контексті системного розвитку гастрономічного туризму. Автор дав визначення «державно-приватне партнерство», запропонував механізм ДПП в галузі туристських послуг, та схему оцінки ефективності організаційно-економічного механізму ДПП в управлінні гастрономічним туризмом.

Мета. Дослідження використання державно-приватного партнерства (ДПП) в сфері туризму, а саме розвитку та становлення гастрономічного туризму. Виявлення позитивних сторін його формування.

Методика. Застосовано діалектичний підхід до розгляду поставлених проблем з одночасним використанням всезагальних: системного, систематичного аналізу та моделювання економічних досліджень та їх використання в гастрономічному туризмі.

Результати. Подано авторське бачення механізму ДПП в галузі туристських послуг та схеми оцінки ефективності організаційно-економічного механізму державно-приватного партнерства в управлінні гастрономічним туризмом, розроблено класифікацію основних суб'єктів ДПП в сфері послуг.

Наукова новизна. Вперше запропоновано організаційно-економічний механізм державно-приватного партнерства та розроблена схема ефективності його використання в гастрономічному туризмі.

Практична значимість. Розроблена модель державно-приватного партнерства в галузі туристських послуг, визначений механізм їх взаємодії на рівні території (територіальних громад), ключовим елементом якого є створення спеціалізованого майданчику обговорення і обліку інтересів місцевого населення органів влади та бізнесу при прийнятті програми розвитку туризму на певній території (складовою є розвиток гастрономічного туризму).

Ключові слова: гастрономічний туризм, державно-приватне партнерство, території (територіальні громади), державний сектор, приватний сектор (бізнес), неурядові організації.

УДК: 338.486.008.8

Тищенко Светлана Владимировна
кандидат экономических наук, доцент

Житомирский национальный
агроэкологический университет
г. Житомир, Украина, e-mail: kadiss@ukr.net

ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТЕ СИСТЕМНОГО РАЗВИТИЯ ГАСТРОНОМИЧЕСКОГО ТУРИЗМА УКРАИНЫ

Эта статья посвящена использованию государственно-частного партнерства (ГЧП) в контексте системного развития гастрономического туризма. Автор дал определение «государственно-частное партнерство», предложил механизм ГЧП в области туристских услуг и схему оценки эффективности организационно-экономического механизма ГЧП в управлении гастрономическим туризмом.

Цель. Исследование использования государственно-частного партнерства (ГЧП) в сфере туризма, а именно развития и становления гастрономического туризма. Выявление положительных сторон его формирования.

Методика. Применен диалектический подход к рассмотрению поставленных проблем с одновременным использованием всеобщих: системного, систематического анализа и моделирования экономических исследований и их использование в гастрономическом туризме.

Результаты. Представлено авторское видение механизма ГЧП в области туристских услуг, схемы оценки эффективности организационно-экономического механизма государственно-частного партнерства в управлении гастрономическим туризмом, разработана классификация основных субъектов ГЧП в сфере услуг.

Научная новизна. Впервые предложено организационно-экономический механизм государственно-частного партнерства и разработана схема эффективности его использования в гастрономическом туризме.

Практическая значимость. Разработана модель государственно-частного партнерства в области туристских услуг, определен механизм их взаимодействия на уровне территории (территориальных общин), ключевым элементом которого является создание специализированной площадке обсуждения и учета интересов местного населения органов власти и бизнеса при принятии программы развития туризма на определенной территории (составляющей является развитие гастрономического туризма).

Ключевые слова: гастрономический туризм, государственно-частное партнерство, территории (территориальные общины), государственный сектор, частный сектор (бизнес), неправительственные организации.

UDC: 338.486.008.8

Tyshchenko Svitlana Volodymyrivna,
Candidate of Economic Sciences (PhD),
Associate Professor

Zhytomyr National Agroecological
University, Zhytomyr, Ukraine, e-mail:
kadiss@ukr.net

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE CONTEXT OF SYSTEMATIC DEVELOPMENT OF GASTRONOMIC TOURISM OF UKRAINE

This article is devoted to the using of public-private partnership (PPP) in the context of systematic development of gastronomic tourism. The author defined the definition of «public-private partnership», proposed a mechanism of PPP in the field of tourist services, and a scheme for assessing the effectiveness of the organizational-economic mechanism of PPP in the management of gastronomic tourism.

Goal. Research on the using of public-private partnership (PPP) in the field of tourism, namely the development and establishment of gastronomic tourism. Identification of the positive aspects of its formation.

Method. The dialectical approach has been applied to the consideration of the identified problems with the simultaneous using of general ones: systematic, systematical analysis and modeling of economic research and its using in gastronomic tourism.

Results. The author's vision of the mechanism of PPP in the field of tourist services and the scheme for assessing the effectiveness of the organizational-economic mechanism of public-private partnership in the management of gastronomic tourism are presented, and the classification of the main PPP actors in the service sector is developed.

Scientific novelty. For the first time the organizational-economic mechanism of public-private partnership was proposed and the scheme of efficiency of its using in gastronomic tourism was developed.

Practical significance. The model of public-private partnership in the field of tourist services is developed, the mechanism of its interaction at the level of the territory (territorial communities) is determined, the key element of which is the creation of a specialized platform for discussion and consideration of the interests of the local population, authorities and businesses when adopting a program of development of tourism in a certain territory (component is the development of gastronomic tourism).

Key words: gastronomic tourism, public-private partnership, territory (territorial communities), public sector, private sector (business), non-governmental organizations.

Вступ. Розвиток державно-приватного партнерства (ДПП) в галузі туристських послуг, як однієї із найбільш ефективних форм співпраці суб'єктів господарювання: влади, бізнесу та населення є найбільш сприятливою формою взаємодопомоги в ринкових умовах, особливо для гастрономічного туризму.

Постановка проблеми. Розвиток гастрономічного туризму представляє собою одну із самих перспективних та найбільш розвинутих підсистем сфери послуг, що займають свою нішу в економіці країни в цілому. По мірі ускладнення виробництва, формуванням різних організаційно-правових форм ведення господарства, а також досвід інших країн показують, що все більшу роль відіграє механізм державно-приватного партнерства. Даний механізм є ключовим інструментом реалізації державної політики, інтересів бізнесу та населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем впровадження державно-приватного партнерства в туристичному бізнесі досліджують: Шилепницький П.І.[1], Якобчук В.П.[2], Варнавский В.Г. [3], Павлюк К.В. [5], Полякова О.М [6], Басюк Д.І [12], Босовська М.В., Лісіцина І.І., Бондаренко В.А. [16].

Метою даної статті є дослідження формування механізму державно-приватного партнерства як взаємодії державного сектору(влади), приватного сектору (бізнесу) та неурядових організацій в контексті системного розвитку гастрономічного туризму. Дана мета визначається у таких завданнях: опрацювання теоретичних підходів тлумачення ДПП; дослідження основних функцій суб'єктів ДПП; формування механізму взаємовідносин учасників державно- приватного партнерства на рівні певної території в управлінні гастрономічного туризму. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи: описовий, системного аналізу, моделювання економічних досліджень та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Життєвий шлях розвинених країн показує, що в соціально-економічному розвитку держави все більшу роль відіграє механізм державно-приватного партнерства, що є ключовим інструментом реалізації державної політики як на приватного партнерства рахуються такі країни як США, Франція, Великобританія та Німеччина.

Існують різні підходи до визначення терміну “державно-приватне партнерство”, який можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні державно-приватне партнерство – це “система

відносин держави та бізнесу, яка широко використовується як інструмент національного, міжнародного, регіонального, міського, муніципального, економічного і соціального розвитку” [4, с. 12]. У вузькому розумінні державно-приватне партнерство – це “конкретні проекти, що реалізуються спільно державними органами і приватними компаніями на об’єктах державної та муніципальної власності” [4, с. 12].

Так, О.М. Полякова визначає державно-приватне партнерство як “суспільний інститут, що включає сукупність формальних і неформальних правил, у рамках яких з метою задоволення по-треб суспільства здійснюється спільна діяльність державних органів влади і приватного сектору на основі набору альтернатив поводження” [6, с. 318]. Відповідно до визначення Європейської комісії державно приватне партнерство зводиться до передання приватному сектору частини повноважень, відповідальності та ризиків щодо реалізації інвестиційних проектів, які фінансувалися публічним сектором [7].

Угоди між державною і приватною сторонами передбачають отримання послуги на певний період часу, певної якості та кількості. Закон України “Про державно-приватне партнерство” від 1 липня 2010 р. № 2404-VI визначає державно-приватне партнерство як “співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами” [8].

Так, К.В. Павлюк, С.М. Павлюк визначають ДПП як “конструктивне співробітництво держави, суб’єктів підприємницької діяльності і громадянських інститутів в економічній, політичній, соціальній, гуманітарній та інших сферах суспільної діяльності для реалізації суспільно значущих проектів на засадах пріоритетності інтересів держави, її політичної підтримки, консолідації ресурсів сторін, ефективного розподілу ризиків між ними, рівноправності і прозорості відносин для забезпечення поступального розвитку суспільства” [5, с. 11].

Державно-приватне партнерство (ДПП) на сьогодні розглядається як інноваційний інструмент розвитку територіальних утворень місцевого та регіонального рівнів. Йдеться про співпрацю держави та приватного бізнесу у сфері розбудови інфраструктурних об’єктів загального призначення та надання пов’язаних з ними послуг, що передбачає зміну традиційної ролі першої у цьому процесі, а саме: перерозподіл функцій проектування, фінансування, будівництва, відновлення, експлуатації та утримання автомобільних доріг, аеропортів, залізничних вокзалів, систем водопостачання тощо на користь приватного сектору, включаючи передачу ризиків [1].

Головною причиною таких відносин є неспроможність держави у фінансовому забезпеченні інфраструктури загального призначення та пов'язаних з ними послугами. Розпочатий процес децентралізації [2] передбачає створення спроможних громад з можливостями самозабезпечення та саморозвитку, тобто громад, які за рахунок власних ресурсів зможуть (повинні будуть) вирішувати питання місцевого значення. І саме ДПП (державне приватне партнерство) дозволяє вирішити поставлені питання. Основними завданнями управління територіальних громадами в інтелектуальній економіці є здатність креативно планувати, реалізовувати, конкурувати за інвестиції, кращі робочі місця, забезпечувати мотивацію, розвивати можливість до інтелектуалізації праці.

Саме процес інтелектуалізації відкриває нові можливості для зростання інтелектуалізації бізнесу, забезпечує високу результативність для всіх господарюючих суб'єктів. В інтелектуальному суспільстві місцеві громади активно використовують інтелектуальну працю своїх робітників, інноваційні технології, широку інформацію, що дає можливості бути креативними, мати певні переваги для залучення інвестиційних ресурсів [3].

Одним із видів діяльності для територіальної громади є надання туристичних послуг що виступає засобом забезпечення економічного зростання території. Держава та приватний бізнес повинні об'єднувати свої зусилля, тому що визначаються загальні пріоритети розвитку та формуються інфраструктури загального користування. Так як можливості влади є обмеженими вона змушена залучати приватний капітал - механізм державно-приватного партнерства.

Як зазначають багато дослідників, співпраця у сфері туризму розвивається в напрямку створення формальних партнерств між сторонами, які представляють державний та приватний сектори; вони вважаються ключовими факторами підвищення конкурентоспроможності такої діяльності [9, 10].

Партнерства в галузі туризму – це сукупність заходів співпраці між партнерами, які представляють організації у двох чи більше секторах, що своїми інтересами зачіпають туризм, та об'єднуються шляхом взаємодії, використовуючи спільні правила, норми та структури на попередньо встановленому організаційному рівні та географічно обмеженій території, виконуючи чи приймаючи рішення з проблем, які стосуються розвитку туризму [11].

До основних суб'єктів державно-приватного партнерства у галузі туризму слід віднести: приватний бізнес, місцеві жителі, неурядові організації, органи влади уповноважені з питань туризму, наукові організації. Використовуючи принцип загальності інтересів учасників ДПП при реалізації державної політики в табл. 1 представлена характеристика виконуваних ними функцій. Особливо важливу роль відіграє включення в механізм ДПП принципу обліку інтересів населення в

рамках розвитку рекреаційної діяльності на територіях, які особливо чутливі до впливу людини.

Таблиця 1

Основні функції суб'єктів ДПП

Суб'єкти ДПП	Мета діяльності	Функції
Держава (державний сектор)	Формування галузі туристських послуг	1. Формування відповідної законодавчої(нормативно-правової) бази. 2. Формування та розробка концепції, стратегії та програми туристичного розвитку. 3. Створення суспільної туристської інфраструктури.
Наука	Формування наукової бази щодо дослідження питань рекреаційної діяльності	1. Моніторинг та розробка рекомендацій щодо використання рекреаційних територій. 2. Розробка показників інвестиційної привабливості територій (територіальних громад, дестинацій).
Неурядові організації (громадське суспільство)	Захист інтересів: - місцевого населення; - туристів (право на відпочинок, на вільний доступ до річок, лісів та ін.)	Для захисту інтересів місцевого населення: 1. Прийняття участі у формуванні стратегії розвитку території (територіальної громади). 2. Залучення населення до публічних виступів щодо рішення питань розвитку туристичних комплексів на території їх проживання. 3. Постійний моніторинг місцевого населення щодо покращення туристичної привабливості території, тощо. 4. Обмін інформацією. 5. Консультації. 6. Делеговані рішення тощо.
Бізнес (приватний сектор)	Отримання прибутку від наданих туристських послуг	1. Створення туристичної інфраструктури (заклади розміщення: готелі, мотелі, хостели, пансіонати; заклади харчування: кафе, ресторани, ідальні, закусочні та ін.; засоби перевезення, засоби розваг: клуби, казино, анімаційні служби та ін.).

ДПП є основним інструментом досягнення сталого економічного росту країни, регіону, території (територіальної громади), тому що в партнерських взаємовідносинах держава має можливість збереження щодо господарської активності та контролю за економічними процесами, а також зберігає свою певну власність.

Ми пропонуємо механізм взаємовідносин учасників ДПП (державно-приватного партнерства) на рівні певної території. Він передбачає створення спеціального майданчику для обговорення питань взаємодії та взаємодопомоги між представниками бізнесу, влади, неурядовими організаціями, та місцевим населенням.

Рис.1. Механізм взаємовідносин учасників ДПП (державно- приватного партнерства) на рівні певної території

Таким майданчиком може стати проведення круглих столів стосовно запитань щодо взаємодії в сфері туристських послуг. Кожен суб'єкт ДПП пропонує свій перелік послуг, якій може запропонувати туристам, виходячи з власного наявного потенціалу, для реалізації яких необхідне додаткове фінансування. На базі продуманих побажань і з врахуванням визначеним державою курсом розвитку туризму уряд у вигляді представників неурядових організацій формує проект програми розвитку туризму території (громади), визначає необхідний перелік туристської інфраструктури і розмір фінансування. Принцип врахування інтересів місцевих жителів є досить важливим кроком, він здійснюється процедурою громадських слухань. Наступним етапом є всеприлюдне обговорення наміченого шляху розвитку, його позитивні та негативні сторони, коректировка та формування програми розвитку території.

Даний механізм взаємовідносин ДПП дуже допомагає в розвитку туристичної галузі та його різновидів. Одним із його різновидів є гастрономічний туризм. Події гастрономічного туризму мають велике економічне значення. Це пов'язано з тим, що при його проведенні діяльність всіх об'єктів туристської галузі активізується.

Гастрономічний туризм виник на стику різних видів туризму та асимілює фрагментарно туристичні продукти, які мають місце у подієвому, етнографічному, сільському та ні. Крім того, слід враховувати, що існує пряма залежність між розвитком гастрономічного туризму і сільським господарством з акцентуванням на виробництво екологічно-чистих продуктів харчування. Всесвітня асоціація гастрономічного туризму

визначає гастрономічний туризм як подорожі з метою отримання аутентичного досвіду, заснованого на культурі споживання їжі або напоїв; відкритті унікальних місць та їхньої культури через національну кухню [13].

Таким чином гастрономічний туризм – це подорожі в різні місця світу для ознайомлення з місцевими кулінарними традиціями й особливостями національної або регіональної кухні. Головна мета відпочиваючих, які вибирають гастрономічний туризм, полягає в дегустації унікальних продуктів і страв, властивих виключно для даної місцевості [15].

Також можна запропонувати таке визначення: гастрономічний туризм – це вид туризму, пов'язаний з ознайомленням із виробництвом, технологією приготування та дегустацією національних страв і напоїв, а також кулінарними традиціями народів світу [12].

Фінансування свят здійснювалося із різних джерел відповідно до заздалегідь продуманих схем. На наш погляд, для того щоб гастрономічний туризм як різновид туристської галузі мав стабільний дохід і були задоволені всі суб'єкти, що приймають участь у зазначеному процесі, для зменшення фінансових ризиків, для стабільної діяльності пропонується використовувати певну схему оцінки ефективності організаційно-економічного механізму ДПП в гастрономічному туризмі. Оцінка ефективності організаційно-економічного механізму ДПП в управлінні гастрономічного туризму наведена на рис. 2.

На першому етапі необхідно розрахувати ефективність ДПП проекту в цілому. Розраховується загальна оцінка проекту, тобто його масштабність, глобальність та ін. Вона визначається експертно. При негативній оцінці ДПП проект не рекомендується до впровадження. Якщо суспільна значущість виявляється достатньою, то оцінюється бюджетна ефективність. Вона розраховується за формулою:

$$\Xi_6 = \sum_{n=1}^N \sum_{t=1}^T (D_1 - CI) \quad (1)$$

Ξ_6 – показник оцінки бюджетної ефективності; D_1 – доходи бюджету; CI – інвестований бізнесом капітал; n – кількість діючих проектів; t – час дії проекту ДПП.

При недостатній підприємницької ефективності необхідно розглядати можливість використання інших форм ДПП, які б дозволили підвищити підприємницький ефект до належного рівня.

Для визначення ефективності участі представників бізнесу необхідно використовувати дисконтований інтегральний показник ефективності – чистий дисконтований дохід (Net Present Value – NPV), який розраховується за формулою:

$$NPV = \sum_{n=1}^N \sum_{t=1}^T \frac{D_1}{(1+r)^1} C_I \quad (2)$$

NPV – чистий дисконтований дохід; D_1 – дохід бізнесу в рамках ДПП; C_I – інвестований бізнесом капітал; r – коефіцієнт дисконтування; n – кількість діючих проектів; t – час дії проекту ДПП.

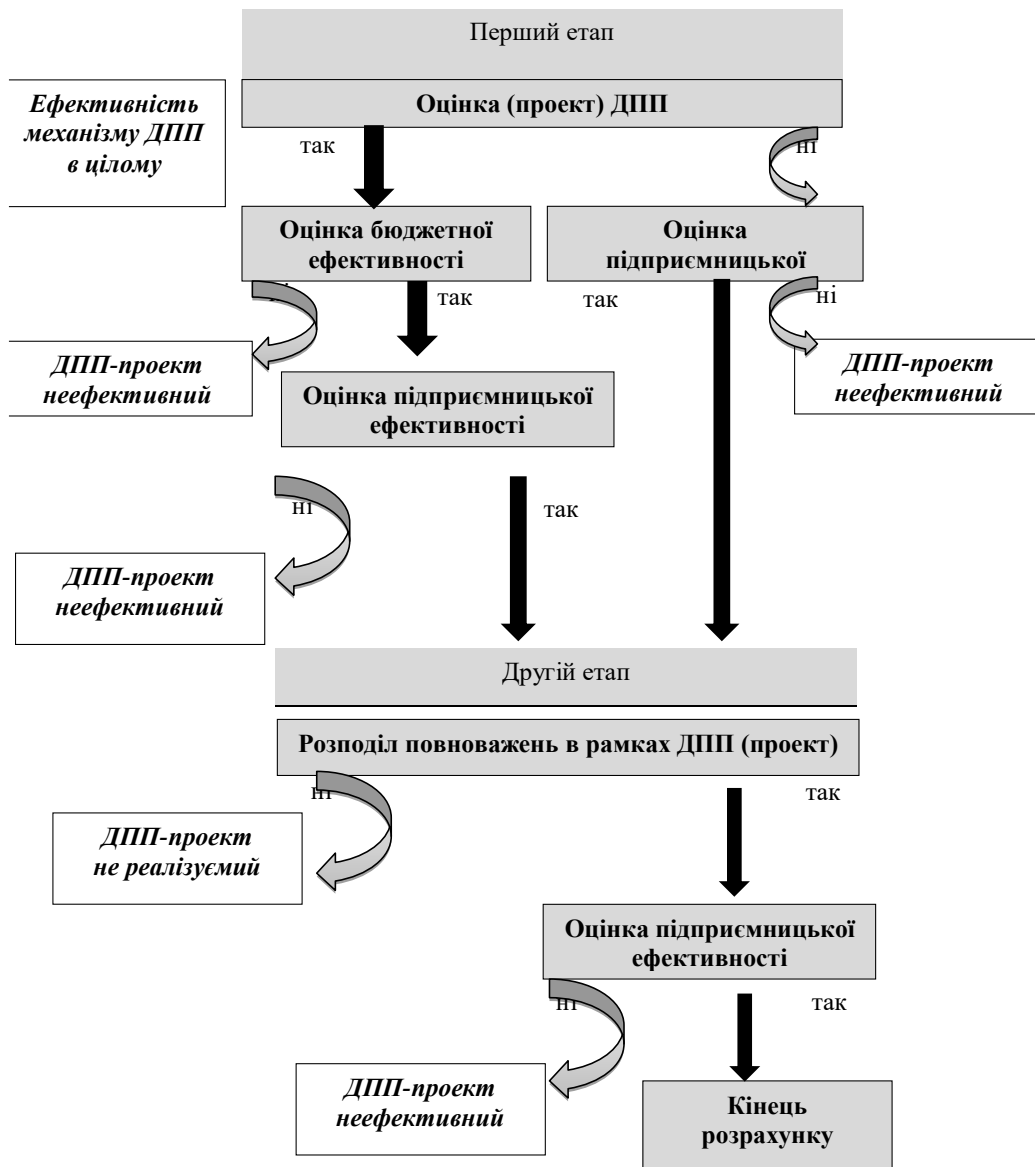

Рис. 2. Схема оцінки ефективності організаційно-економічного механізму ДПП в управлінні гастрономічним туризмом

За допомогою розрахованого даного показника можна визначити наскільки ефективна участь ДПП в проектах. Якщо: $NPV \geq 0$, то участь

ефективна і має позитивну оцінку; $NPV < 0$ то участь неефективна і має негативну оцінку.

Другий етап оцінки здійснюється після розробки схеми інвестування. Так як гарно організована взаємодія співпраці державного сектору та підприємницьких структур є одним із основних засобів забезпечення росту інвестиційного потенціалу в гастрономічному туризмі. На цьому етапі визначається склад учасників ДПП, розподіляються повноваження. До основних учасників ДПП слід віднести: керівника, виконавця, експерт та критик, інструктор та радник, представник.

Для того щоб результат моделі управління в гастрономічному туризмі з використанням механізму ДПП був ефективним, необхідно, щоб партнери поступово обмінювалися посадами по мірі змін ситуації. При цьому задачі учасників не змінюються вони залишаються сталими, для кожного свої.

Після визначення значимості ДПП-проекту для кожного учасника, необхідно розрахувати ефективність організаційно-економічного механізму державно-приватного партнерства. Данні розрахунок здійснюється на базі інтегральної бальної оцінки, яка формується із комплексних та первісних показників. Система показників повинна бути вимірною (мати чисельне вираження) і достовірною (надійною і реалістичною). Результатом оцінки ефективності організаційно-економічного механізму ДПП в управлінні розвитком гастрономічного туризму є вирахування підсумкового показника ефективності $\mathcal{E}_{ДПП}$

Цей показник розраховується за формулою:

$$\mathcal{E}_{ДПП} = \left(\frac{ІП}{БІП} - 1 \right) \times 100\% \quad (3)$$

$\mathcal{E}_{ДПП}$ - показник ефективності організаційно-економічного механізму ДПП в управлінні розвитком гастрономічного туризму; $ІП$ – інтегральна оцінка; $БІП$ – базова інтегральна оцінка.

Ранжування ефективності організаційно-економічного механізму ДПП в управлінні розвитком гастрономічного туризму слідуючи: $\mathcal{E}_{ДПП} < 0$ – незадовільна ефективність механізму ДПП; $0 \leq \mathcal{E}_{ДПП} < 15\%$ – задовільна ефективність механізму ДПП; $15\% \leq \mathcal{E}_{ДПП} < 40\%$ – хороша ефективність механізму ДПП; $\mathcal{E}_{ДПП} > 40\%$ відмінна ефективність механізму ДПП.

Дана методика дає можливість визначити:

1. Ступінь участі зацікавлених сторін, в розвитку гастрономічного туризму.
2. Рівень ефективності участі держави, бізнесу та суспільства.
3. Ефективність застосування механізму ДПП в управлінні розвитком гастрономічного туризму.

Висновки і перспективи дослідження. Розроблений організаційно-економічний механізм забезпечення співпраці між органами державної влади (державним сектором), бізнесом (приватним сектором) та

неурядовими організаціями дозволяє реалізовувати багато туристичних проєктів особливо – гастрономічному туризмі, що дає великі перспективи для розвитку в сфері послуг.

Список використаних джерел:

1. Шилепницький П. І. Особливості використання державно-приватного партнерство в регіональному розвитку. *Ефективна економіка*. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2894> (дата звернення: 06.05.2019).
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата звернення: 06.05.2019).
3. Якобчук В. П., Тищенко С. В., Захарина О. В. Управління територіальними громадами в умовах інтелектуалізації економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 06.05.2019).
4. Государственно-частное партнерство: теория и практика : учеб. пособие / В. Г. Варнавский и др. / Гос. ун-т, Высш. шк. экономики. М. : Издат. дом Гос. ун-та, Высш. шк. экономики, 2010. 287 с.
5. Павлюк К. В., Павлюк С. М. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*. 2010. № 17. С. 10–19. URL: www.nbuv.gov.ua (дата звернення: 06.05.2019).
6. Полякова О. М. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми становлення. *Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб.* 2009. № 87. С. 317–322.
7. Guidelines for successful public-private partnerships. European Commission Directorate General regional Policy. March, 2003. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/ppp_en.pdf (дата звернення: 06.05.2019).
8. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2404-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (дата звернення: 06.05.2019).
9. Buhalis D. Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*. 2000. Vol. 21. P. 97–116.
10. Franco M., Estevão C. The role of tourism public-private partnerships in regional development: a conceptual model proposal. *Cadernos Ebape*. – Rio de Janeiro, Dez. 2010. BR. v. 8, № 4, artigo 2. P. 600–612.
11. Long P. Researching tourism partnership organizations: from practice to theory to methodology. *Quality Management in Urban Tourism* / Murphy P. (Ed.). Chichester: Wiley, 1997. P. 235–251.
12. Басюк Д. І. Інноваційний розвиток гастрономічного туризму в Україні. *Наукові праці НУХТ*. 2012. № 45. С. 128–132.
13. Офіційний сайт Всесвітньої асоціації гастрономічного туризму. URL: <http://www.worldfoodtravel.org> (дата звернення: 06.05.2019).
14. Інформаційне видання: «Гастрономічні фестивалі українців» / Матеріали зібрані та впорядковані : Виставковий центр ЛІЕТ «Тури та туристичні продукти для львів'ян та гостей міста», 2016.
15. Кулинарный туризм. URL: <http://www.arttrevel.ru> (дата звернення: 06.05.2019).
16. Бондаренко В. А. Особливості реалізації проєктів державно-приватного партнерства в туристичній галузі. *Вісник національного транспортного університету*. 2012. № 26 (2). С. 472–476.

Список использованных источников

1. Шилепницький П. И. Особенности использования государственно-частного партнерство в региональном развитии. *Эффективная экономика*. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2894> (дата обращения: 06.05.2019).

2. Об одобрении Концепции реформирования местного самоуправления и территориальной организации власти в Украине. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата обращения: 06.05.2019).
3. Якобчук В. П., Тищенко С. В., Захарина О. В. Управление территориальными общинами в условиях интеллектуализации экономики. *Государственное управление: совершенствование и развитие*. 2018. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/> (дата обращения: 06.05.2019).
4. Государственно-частное партнерство: теория и практика : учеб. пособие / В. Г. Варнавский и др. / Гос. ун-т, Высш. шк. экономики. М. : Издат. дом Гос. ун-та, Высш. шк. экономики, 2010. 287 с.
5. Павлюк К. В., Павлюк С. М. Сущность и роль государственно-частного партнерства в социально-экономическом развитии государства. *Научные работы КНТУ. Экономические науки*. 2010. № 17. С. 10–19. URL: www.nbu.gov.ua (дата обращения: 06.05.2019).
6. Полякова Е. Н. Государственно-частное партнерство в Украине: проблемы становления. *Коммунальное хозяйство городов* : науч.-техн. сб. 2009. № 87. С. 317–322.
7. Guidelines for successful public-private partnerships. European Commission Directorate General regional Policy. March, 2003. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/ppp_en.pdf (дата обращения: 06.05.2019).
8. О государственно-частном партнерстве : Закон Украины от 1 июля 2010 г. № 2404-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (дата обращения: 06.05.2019).
9. Buhalis D. Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*. 2000. Vol. 21. P. 97–116.
10. Franco M., Estevão C. The role of tourism public-private partnerships in regional development: a conceptual model proposal. *Cadernos Ebape*. – Rio de Janeiro, Dez. 2010. BR. v. 8, № 4, artigo 2. P. 600–612.
11. Long P. Researching tourism partnership organizations: from practice to theory to methodology. *Quality Management in Urban Tourism* / Murphy P. (Ed.). Chichester: Wiley, 1997. P. 235–251.
12. Басюк Д. И. Инновационное развитие гастрономического туризма в Украине. *Научные труды НУИТ*. 2012. № 45. С. 128–132.
13. Официальный сайт Всемирной ассоциации гастрономического туризма. URL: <http://www.worldfoodtravel.org> (дата обращения: 06.05.2019).
14. Информационное издание «Гастрономические фестивали украинцев» / Материалы собраны и упорядочены : Выставочный центр ЛИЭТ «Туры и туристические продукты для львовян и гостей города», 2016.
15. Кулинарный туризм. URL: <http://www.arttrevel.ru> (дата обращения: 06.05.2019).
16. Бондаренко В. А. Особенности реализации проектов государственно-частного партнерства в туристической отрасли. *Вестник национального транспортного университета*. 2012. № 26 (2). С. 472–476.

References

1. Shilepnitsky P. I. Features of the use of public-private partnership in regional development. *Effective economy*. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2894> (date of application: 06.05.2019).
2. About approving the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (date of application: 06.05.2019).
3. Jakobchuk V. P., Tishchenko S. V., Zakharina O. V. Management of territorial communities in the conditions of intellectualization of the economy. *Public administration: improvement and development*. 2018. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/> (date of application: 06.05.2019).
4. Public-private partnership: theory and practice : manual / V. G. Varnavsky et al. / State University, Higher School of Economics. M.: Publishing House of the State University, Higher School of Economics, 2010. 287 p.
5. Pavliuk K. V., Pavliuk S. M. Gist and the role of the public-private partnership in the social and economic development of the state. *Scientific works of KNTU. Economical science*. 2010. № 17. С. 10–19. URL: www.nbu.gov.ua (date of application: 06.05.2019).
6. Poliakova O. M. Public-private partnership in Ukraine: problems of becoming. *Utilities of the cities : scientific-technical digest*. 2009. № 87. P. 317–322.

- 7.Guidelines for successful public-private partnerships. European Commission Directorate General regional Policy. March, 2003. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/ppp_en.pdf (date of application: 06.05.2019).
- 8.About public-private partnership : Law of Ukraine dated July 1, 2010. № 2404-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (date of application: 06.05.2019).
- 9.Buhalis D. Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*. 2000. Vol. 21. P. 97–116.
10. Franco M., Estevão C. The role of tourism public-private partnerships in regional development: a conceptual model proposal. *Cadernos Ebape*. – Rio de Janeiro, Dez. 2010. BR. v. 8, № 4, artigo 2. P. 600–612.
11. Long P. Researching tourism partnership organizations: from practice to theory to methodology. *Quality Management in Urban Tourism* / Murphy P. (Ed.). Chichester: Wiley, 1997. P. 235–251.
12. Basiuk D. I. Innovative development of gastronomic tourism in Ukraine. *Scientific works NUFT*. 2012. № 45. C. 128–132.
13. Official website of the World association of gastronomic tourism. URL: <http://www.worldfoodtravel.org> (date of application: 06.05.2019).
14. Information publication: «Gastronomic festivals of Ukrainians» / Materials collected and arranged : Exhibition center LIET «Tours and tourist products for Lviv citizens and guests of the city», 2016.
15. Culinary tourism. URL: <http://www.arttrevel.ru> (date of application: 06.05.2019).
16. Bondarenko V. A. Features of the implementation of public-private partnership projects in the tourism industry. *Bulletin of the National Transport University*. 2012. № 26 (2). P. 472-47.

УДК 911.3: 338.48

Соколовський Віктор Анатолійович

Льотна академія Національного
авіаційного університету,
м. Кропивницький, Україна, e-mail:
victor.soko1ovskj@gmail.com

СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ СЕРЕДНЬОГО ПРИДНІПРОВ'Я

Мета дослідження полягає у оцінці суспільно-історичного потенціалу для формування регіонального рекреаційного комплексу Середнього Придніпров'я, виявленні основних рекреаційних ресурсів суспільного походження в межах Середнього Придніпров'я як основної бази формування регіонального рекреаційного комплексу.

Методика. Для вирішення основних завдань дослідження використано аналітичний, порівняльний, історичний та картографічний методи дослідження.

Результати. Розглянуто особливості суспільно-історичного потенціалу Середнього Придніпров'я як важливого фактору формування регіонального рекреаційного комплексу. Здійснена загальна оцінка суспільно-історичних рекреаційних ресурсів регіону. Розроблено пропозиції щодо основних напрямків використання існуючого суспільно-історичного потенціалу та підвищення ефективності його використання.

Наукова новизна. Проаналізовано просторово-територіальні особливості розміщення та загальні запаси основних рекреаційних ресурсів суспільного походження в межах Середнього Придніпров'я. Розглянуто основні характеристики, розташування та властивості найбільш перспективних суспільно-історичних рекреаційних ресурсів, а також напрямки їх використання для організації рекреаційної діяльності. Визначено чисельність та структуру історико-культурних пам'яток регіону, відповідно до їх цінності на державному та місцевому рівні.

Практична значимість. Дане дослідження виступає основою для дослідження рекреаційного потенціалу, а також подальшого обґрунтування створення регіонального рекреаційного комплексу. Крім того результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці фахівців з рекреації та туризму.

Ключові слова: суспільно-історичний потенціал, суспільно-історичні рекреаційні ресурси, архітектурно-історичні ресурси, біосоціальні ресурси, подієві ресурси, Середнє Придніпров'я.

УДК 911.3: 338.48

Соколовский Виктор Анатольевич

Летная академия Національного
авиационного университета, г.
Кропивницкий, Украина, e-mail:
victor.soko1ovskj@gmail.com

ОБЩЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ФОРМИРОВАНИЯ РЕКРЕАЦИОННОГО КОМПЛЕКСА СРЕДНЕГО ПРИДНЕПРОВЬЯ

Цель исследования заключается в оценке общественно-исторического потенциала для формирования регионального рекреационного комплекса Среднего Приднепровья, выявлении основных рекреационных ресурсов общественного

происхождения в пределах Среднего Приднестровья как основной базы формирования регионального рекреационного комплекса.

Методика. Для решения основных задач исследования использованы аналитический, сравнительный, исторический и картографический методы исследования.

Результаты. Рассмотрены особенности общественно-исторического потенциала Среднего Приднестровья как важного фактора формирования регионального рекреационного комплекса. Осуществлена общая оценка общественно-исторических рекреационных ресурсов региона. Разработаны предложения по основным направлениям использования существующего общественно-исторического потенциала и повышения эффективности его использования.

Научная новизна. Проанализированы пространственно-территориальные особенности размещения и общие запасы основных рекреационных ресурсов общественного происхождения в пределах Среднего Приднестровья. Рассмотрены основные характеристики, расположение и свойства наиболее перспективных общественно-исторических рекреационных ресурсов, а также направления их использования для организации рекреационной деятельности. Определены численность и структура историко-культурных памятников региона, согласно их ценности на государственном и местном уровне.

Практическая значимость. Данное исследование выступает основой для исследования рекреационного потенциала, а также дальнейшего обоснования создания регионального рекреационного комплекса. Также результаты исследования могут быть использованы в учебном процессе при подготовке специалистов по рекреации и туризма.

Ключевые слова: общественно-исторический потенциал, общественно-исторические рекреационные ресурсы, архитектурно-исторические ресурсы, биосоциальные ресурсы, событийные ресурсы, Среднее Приднестровье.

UDC 911.3: 338.48

Sokolovskiy Viktor Anatoliiovych

The Flight Academy National Aviation
University, Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail:
victor.sokolovskij@gmail.com

SOCIO-HISTORICAL POTENTIAL OF FORMING THE RECREATIONAL COMPLEX OF THE MIDDLE PRIDNIPROVIA

The purpose of the study is to assess the socio-historical potential for the formation of the regional recreational complex of the Middle Pridniprovya, identifying the main recreational resources of social origin within the Middle Pridniprovya as the main base for the formation of the regional recreational complex.

Methodology. To solve the main problems of the research, analytical, comparative, historical and cartographic research methods were used.

Results. In the article features of the socio-historical potential of the Middle Pridniprovya are considered as an important factor in the formation of a regional recreational complex. The overall assessment of socio-historical recreational resources of the region is carried out. Proposals on the main directions of using the existing socio-historical potential and improving the efficiency of its use are developed.

Scientific novelty. The purpose of the study is to assess the socio-historical potential for the formation of the regional recreational complex of the Middle Pridniprovya, identifying the main recreational resources of social origin within the Middle Pridniprovya as the main base for the formation of the regional recreational complex. The spatial and territorial

characteristics of the placement and general stocks of the main recreational resources of social origin within the Middle Pridniprovya are analyzed. The main characteristics, location and properties of the most promising socio-historical recreational resources, as well as the directions of their use for the organization of recreational activities are considered. The number and structure of historical and cultural monuments of the region are determined according to their value at the state and local level.

Practical significance. This research serves as the basis for the study of recreational potential as well as for further substantiation of the creation of a regional recreational complex. In addition, the results of the study can be used in the educational process while training specialists in recreation and tourism.

Key words: socio-historical potential, socio-historical recreational resources, architectural and historical resources, biosocial resources, event resources, Middle Pridniprovya.

Постановка проблеми. Процес формування регіонального рекреаційного комплексу в сучасних ринкових умовах суттєво залежить від наявності рекреаційних ресурсів як вагової складової ресурсного потенціалу території. Аналіз сучасних тенденцій розвитку туризму демонструє зростання ролі суспільно-історичних ресурсів в туристському споживанні. Саме тому, дослідження суспільно-історичного потенціалу є необхідною умовою визначення можливостей розвитку рекреаційного господарства Середнього Придніпров'я.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню рекреаційно-туристських ресурсів України, їх районуванню і оцінці, факторам використання рекреаційно-ресурсного потенціалу присвячені праці М. Багрова, Л. Багрової, О. Бейдика, П. Гудзя, М. Крачила, С. Кузика, О. Любіцевої, В. Мацоли, Н. Недашківської, В. Побірченко, М. Поколодної та інших. Проблему виявлення рекреаційних ресурсів та підвищення ефективності їх використання також досліджувало значна кількість вчених в галузі рекреації, зокрема В. Бабарицька, М. Блага, В. Гетьман, В. Єна, Г. Казачковська, Н. Сажнева, І. Смаль, Д. Стеченко – в Україні; М. Гіоргієвські, Г. Гобілато, Д. Боуен, С. Кожухаров, Д. Мейкенз, Д. Наковські, С. Пейдж, К. Холл – за кордоном.

Дослідженням ресурсного рекреаційного потенціалу та окремим напрямкам туризму і рекреації, що розвиваються на їх основі в межах Кіровоградської та Черкаської областей присвячено праці багатьох вчених різних напрямків О. Браславської, А. Домаранського, О. Колотухи, С. Конякіна, П. Курмаєва, В. Липчанського, В. Новикової, К. Побиванець, Ю. Савченко, Л. Скрипник, О. Сонька, Т. Стрижевської, В. Шикеренця.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одночасно недостатньо уваги приділяється ресурсному потенціалу та іншим факторам формування регіонального рекреаційного комплексу вищого масштабного рівня та характеристиці рекреаційних ресурсів в Середньому Придніпров'ї.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає у оцінці суспільно-історичного потенціалу для формування регіонального рекреаційного комплексу Середнього Придніпров'я, виявленні основних

архітектурно-історичних, біосоціальних та подієвих рекреаційних ресурсів в межах регіону як основної бази формування регіонального рекреаційного комплексу. Виходячи з цього, були поставлені та вирішувалися наступні задачі:

- визначити склад та структуру суспільно-історичного потенціалу Середнього Придніпров'я;
- провести загальний аналіз просторово-територіальних особливостей розміщення суспільно-історичних ресурсів по території регіону;
- проаналізувати видове різноманіття та особливості використання в туристсько-рекреаційній діяльності різних генетичних видів суспільно-історичних рекреаційних ресурсів;
- визначити найбільш перспективні суспільно-історичні рекреаційні ресурси, що можуть бути залучені до рекреаційного використання;
- проаналізувати наявні та потенційні напрямки їх використання для організації рекреаційної діяльності в межах Середнього Придніпров'я.

Дослідження суспільно-історичного рекреаційного потенціалу регіонального рекреаційного комплексу, проводилося за допомогою порівняльно-географічного, порівняльного, картографічного та аналітико-статистичних методів.

Виклад основного матеріалу. Ресурсне забезпечення Середнього Придніпров'я характеризується значними запасами різноманітних рекреаційних ресурсів. Особливу роль в розвитку рекреаційної галузі регіону відіграють суспільно-історичні ресурси. За О. Бейдиком (2001), суспільно-історичні рекреаційно-туристські ресурси – це об'єкти та явища антропогенного (соціально - економічного, суспільно - історичного) походження залучені у сферу рекреації та туризму. Тож, основною складовою цієї групи рекреаційних ресурсів є пам'ятки архітектури, археології, історії та інші культурно-історичні об'єкти. Саме вони є наочним свідченням таланту народу, його тисячолітньої історії та включають споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з історичними подіями в житті народу та розвитком суспільства і держави, витвори матеріальної й духовної творчості, які мають історичну, наукову, художню або іншу культурну цінність. Середнє Придніпров'я має значну кількість культурно-історичних пам'яток різних епох, які охоплюють період від палеоліту до наших днів. З цією землею тісно пов'язані сторінки Трипільської культури, корені зародження волелюбного козацтва. Станом на початок 2019 р. в межах регіону взято під охорону держави більше 14,7 тис. нерухомих пам'яток історії, археології, містобудування та архітектури, монументального мистецтва. З них, 14614 – пам'ятки місцевого значення та 119 – національного значення (табл.1).

Найбільша кількість припадає на пам'ятки археології – 9743 та пам'ятки історії – 3738 одиниць. Також на території регіону наявні близько

1 тисячі пам'яток архітектури та містобудування, а всі інші відносяться до пам'яток монументального та садово-паркового мистецтва.

Таблиця 1

Архітектурно-історичні туристичні ресурси національного значення
Середнього Придніпров'я

Регіон	Кількість, од., в т.ч. :						
	пам'ятки історії та монументального мистецтва	пам'ятки архітектури, в т.ч.:			пам'ятки археології	пам'ятки садово-паркового мистецтва	Всього
		військових	культових	громадських			
Кіровоградська область	1	7	5	5	4	3	25
Черкаська область	10	3	25	19	29	8	94
Разом Середнє Придніпров'я	11	10	30	24	33	11	119

*Складено автором за джерелами 5, 6, 10, 11

Територіальний розподіл архітектурно-історичних ресурсів за районами Середнього Придніпров'я наведено на рис. 1.

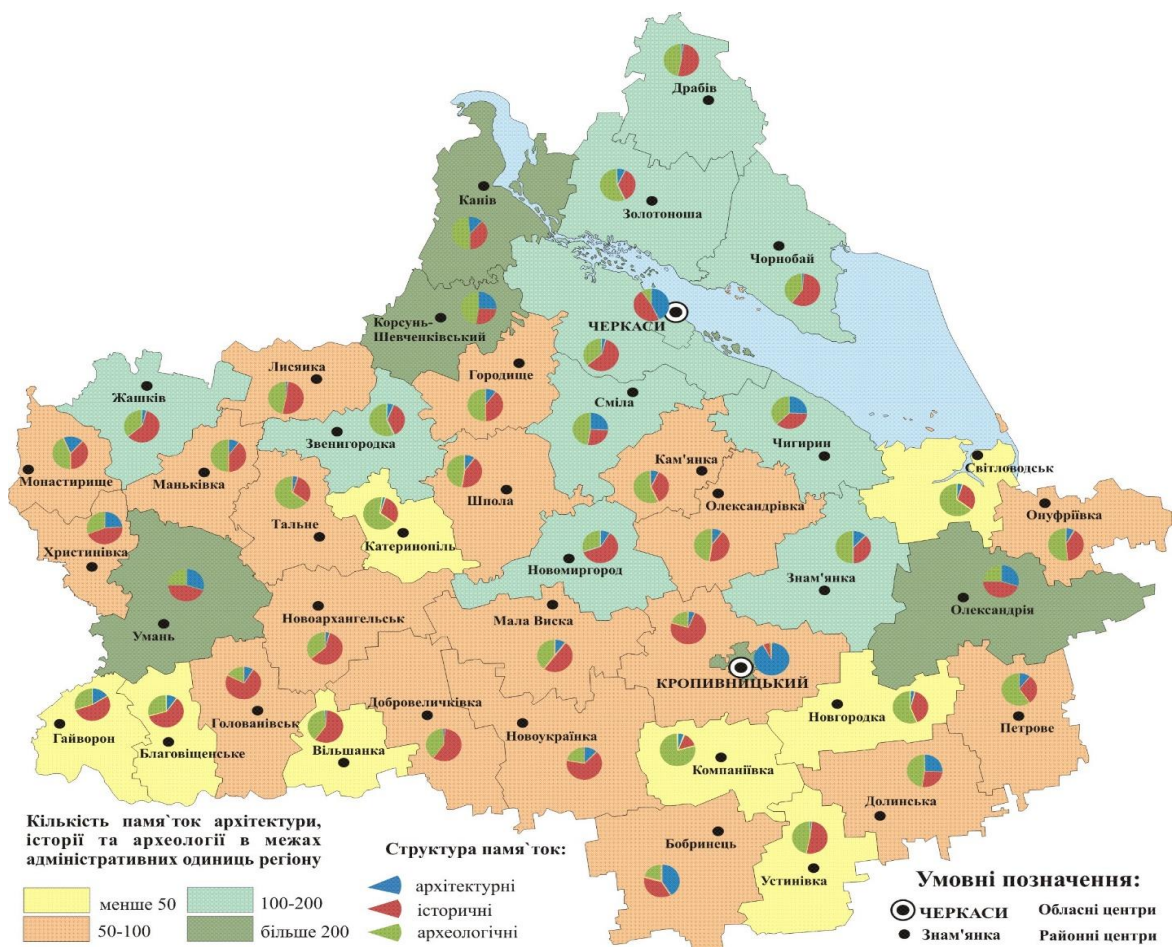

Рис. 1 Територіальна диференціація архітектурно-історичних ресурсів Середнього Придніпров'я

На підставі аналізу суспільно-історичних об'єктів національного значення, було виявлено, що найвища їх щільність спостерігається у межах м. Кропивницького, Канівського, Корсунь-Шевченківського та Чигиринського районів. Значною щільністю суспільно-історичних туристичних ресурсів національного значення вирізняються також Звенигородський, Золотоніський, Кам'янський, Тальнівський, Уманський, Христинівський, Шполянський райони та м. Черкаси.

Низька щільність суспільно-історичних пам'яток національного значення спостерігається у Городищенському, Драбівському, Катеринопільському, Лисянському, Манківському, Смілянському та Чорнобаївському районах Черкаської області, а також Долинському, Знам'янському, Кропивницькому, Новоархангельському, Новомиргородському, Олександрівському, Онуфріївському та Світловодському районах Кіровоградської області. Взагалі відсутні суспільно-історичні ресурси національного значення в 13 районах Кіровоградської та 2 районах Черкаської області.

Варто зазначити, що кількісний аналіз є однобічним показником туристичної привабливості певної території, оскільки не враховує цінності того чи іншого туристичного об'єкту.

Таблиця 2

Історико-культурні заповідники Середнього Придніпров'я

№ з/п	Назва	Рік заснування	Розташування
1	Державний музей-заповідник І. К. Тобілевича (Карпенка-Карого) – хутір «Надія»	1956	Кропивницький район
2	Шевченківський національний заповідник	1989	м. Канів
3	Державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів»	1994	Канівський район
4	Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник	1994	м. Корсунь-Шевченківський
5	Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»	1995	Чигиринський район
6	Кам'янський історико-культурний заповідник	1995	м. Кам'янка
7	Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура»	2003	Тальнівський район
8	Державний архітектурно-історичний заповідник "Стара Умань"	2005	м. Умань
9	Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка»	2006	Звенигородський район

*Складено автором за джерелами 6, 9, 11

Найбільший інтерес для розвитку пізнавально-екскурсійного туризму становлять пам'ятки містобудування і архітектури, а також

створені на їх основі історико-культурні заповідники (табл. 2). Різноманітність видів історико-культурної спадщини відбилася в організації таких різновидів історико-культурних заповідників, як історико-архітектурні, історико-археологічні, історико-меморіальні, садово-паркові, музеї-заповідники. На території регіону, станом на 01.01.2019 р. діють 9 історико-культурних заповідників, 65 державних і 500 громадських музеїв.

Значну цікавість туристів та екскурсантів викликають пам'ятки воєнної історії та військової архітектури, серед яких варто відзначити: земляні укріплення та фортеці регіону – Святої Єлизавети (1754 р.), Чигиринська (XVII ст.), Суботівські укріплення та ін. Заслужують на увагу й пам'ятки сучасної військової архітектури на базі яких створено музеї, це перш за все, військовий музей на хуторі Бойкова Шампань в с. Козацьке Звенигородського району та музей ракетних військ стратегічного призначення поблизу сел. Побузьке Голованівського району.

В останній час до мережі туристсько-екскурсійних маршрутів почали включатися монастирські комплекси, собори, церкви – пам'ятки кам'яної та дерев'яної архітектури XVI-XIX ст., які користуються популярністю на лише у місцевого населення, а й у іноземних туристів, яких стає все більше в передмістях м. Канева, с. Моринців та с. Шевченкове Звенигородського району, с. Суботів Чигиринського району, с. Розумівка Олександрівського району.

Серед культових пам'яток регіону на увагу туристів і паломників-християн заслуговують також найстаріший Георгіївський (Успенський) собор в м. Канів (XII ст.), Ільїнська церква в с. Суботів Чигиринського району (XVII ст.), Преображенська церква Красногірського монастиря в с. Бакаївка, Золотоніського району, Свято-Миколаївський монастир в с. Лебедин Шполянського району, Свято-Миколаївська церква в с. Думанці Черкаського району, Свято-Преображенська церква в с. Мошни Черкаського району, Троїцький Матронинський жіночий монастир в с. Мельники Чигиринський району, Свято-Онуфріївський монастир в с. Чубівка Черкаського району, Ільїнська церква м. Новомиргород (XVIII ст.), Успенський костіол в м. Умань (XIX ст.), Грецька церква в м. Кропивницький (XIX ст.), Вознесенський собор в м. Бобринець (XIX ст.), Богоявленський монастир в с. Диківка, Знам'янського району, Покровський монастир в м. Олександрія та багато інших культових об'єктів.

Останніми роками масового розмаху набуло щорічне паломництво євреїв-хасидів з Ізраїлю та інших країн до м. Умані на могилу Раббі Нахмана (Брацлавського) – засновника релігійної течії в іудаїзмі. Досить значний пізнавальний та паломницький потенціал мають такі пам'ятки, як велика хоральна синагога (XIX ст.) в м. Кропивницькому, синагоги в м. Бобринці, м. Каневі, м. Звенигородці, м. Сміла та багато інших. Унікальним культовим об'єктом, що приваблює туристів є також єдиний в Україні буддистський храм «Білий Лотос» в м. Черкаси.

Досить перспективними для залучення до туристсько-рекреаційної діяльності є пам'ятки садово-паркової архітектури та палацово-паркові комплекси Середнього Придніпров'я. Найбільш атрактивними об'єктами такого спрямування є Софіївський парк в м. Умань, маєток графа Толстого в м. Онуфріївці, садиба Давидових у м. Кам'янці (XVIII-XIX ст.), садиба Лопухіних в м. Корсунь-Шевченківському (80-ті роки XVIII ст.), мисливський замок у м. Тальному (1896-1903 рр.), садиба Абазі в м. Шпола, садиба княгині Голіциної в с. Козацькому Звенигородського району (XVIII-XIX ст.), садиба Даховського у с. Леськове Монастирищенського району, хутір «Надія» Кропивницького району, Синицький парковий комплекс у Христинівському районі, садиба Яхненків-Симиренків на Платоновому хуторі в с. Млієві заснована в сер. XIX ст. та інші. Цікавими є також пам'ятки культури на Кіровоградщині – приміщення першого українського професійного драматичного театру, будинок Тобілевича (Карпенка-Карого), батьківщина Сухомлинського та ін., пам'ятні місця пов'язані з життєдіяльністю чи перебуванням видатних осіб на Черкащині – Шевченка, Нечуй-Левицького, Пушкіна, Хмельницького та ін.

Особливу увагу слід звернути на комплекси споруд змішаного призначення різного рівня збереженості, які можна об'єднати в категорію археологічних ресурсів військового, громадського чи сакрального призначення. Сучасна структура пам'яткоохоронного фонду Середнього Придніпров'я включає 31 археологічну знахідку віком до 40-45 тисяч років. Найдавніші комплексні пам'ятки, городища, кургани та поховання відносяться до бронзової, залізної доби, трипільської та черняхівської культури. Знайдено також окремі археологічні знахідки римського періоду, ранньої Візантії, скіфських та сарматських поселень. Сучасні археологічні дослідження віднайшли багато пам'яток та об'єктів, що матеріалізують складну, героїчну і трагічну середньовічну історію розвитку території – становлення Київської Русі, феодална роздробленість, панування Золотої Орди тощо. Активним залученням до рекреаційного господарства характеризуються городище на горі Василиця в межах Черкас, Канівське, Уманське, Корсунь-Шевченківське городища, трипільські поселення на території Тальнівського, Новоархангельського, Монастирищенського, Христинівського та Уманського районів. Слід відмітити, що більшість археологічних пам'яток не мають експозиційного вигляду і тому потребують позначення на місцевості та додаткового інформаційного забезпечення для підвищення їх привабливості.

З кожним роком зростає рівень залучення до рекреаційно-туристичної діяльності більш сучасних подієвих ресурсів в сфері івент-туризму, особливо це стосується фестивальної активності. Найвідомішими фестивалями Середнього Придніпров'я є «ШЕ.Fest», «Vira Fest», «Монгольф'єрія. Квітуха країна», «Кропивницький Фест», «Вересневі самоцвіти», «Холодний Яр», «Степограй», «ГайдаFest», «Kavafest», «Центрально-український музейно-туристичний фестиваль», «Фестиваль

Святого Миколая», «Трипільські зорі», «Дика груша», мотофестивалі «Тарасова гора» та «Дорога на Січ», а також інші подібні заходи різного спрямування і тематики, яких загалом проводиться більше 30 щороку. Така різноманітність заходів сприяє активізації внутрішньо-регіональних та зовнішніх рекреаційно-туристичних потоків, залученню максимальної кількості підприємств рекреаційного комплексу до надання всього спектру рекреаційних та супутніх послуг.

Висновки. Середнє Придніпров'я характеризується наявністю значної кількості суспільно-історичних ресурсів, що є, поряд з природними та природно-антропогенними ресурсами, основою для формування рекреаційного комплексу в регіоні. На базі наявних суспільно-історичних ресурсів в регіоні активно розвиваються екскурсійно-пізнавальні, розважальні та подієві напрямки туристсько-рекреаційної діяльності.

Для досягнення стійкого розвитку рекреаційного комплексу Середнього Придніпров'я, максимального залучення потенційних можливостей регіону необхідно визначити насамперед пріоритети і тенденції його розвитку, відповідно до наявних суспільно-історичних рекреаційних ресурсів. Виходячи з наявного суспільно-історичного потенціалу, серед них можна виділити такі:

- подальше залучення наявних пам'яток – Шевченківських святинь, місць козацької слави, культових споруд до господарського використання шляхом розвитку пізнавальних видів рекреаційної діяльності;
- розширення мережі національних, регіональних та місцевих тематичних і комплексних туристичних маршрутів;
- подальший розвиток мережі рекреаційних закладів і рекреаційної інфраструктури та підвищення ефективності їх функціонування;
- позначення на місцевості нематеріалізованих пам'яток тощо.

Список використаних джерел

1. Бейдик, О. О. (2001). Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія. Київ: Київський університет.
2. Браславська, О. В. (2018). Регіональні особливості рекреаційних ресурсів Черкащини. Рекреаційні ресурси та послуги гостинності в регіонах України: матеріали III Всеукраїнської Інтернет-конференції. Черкаси : Ю. А. Чабаненко, 11-14.
3. Волошин, І. М. (2015) Туристичні ресурси Кіровоградщини та їх геопросторове поширення. С. М. Неділько та ін. (Ред. кол.) Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України. Кіровоград: КЛА НАУ, 125-138.
4. Домаранський, А. О. (2017) Туризм в Кіровоградській області: проблеми розвитку та основні принципи реорганізації. Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Кропивницький: КЛА НАУ, 45-54.
5. Кіровоградська обласна державна адміністрація. Офіційний сайт. <http://www.kr-admin.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).
6. Кіровоградщина туристична. Офіційний сайт. <http://tourism.kr-admin.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).
7. Колотуха, О. В. (2016) Рекреаційно-туристські ресурси Кіровоградської області. Кропивницький. (Б.в)
8. Колотуха, О. В. (2017) Використання рекреаційно-туристського потенціалу Кіровоградської області для розвитку регіонального туризму. Кіровоградщина – 2025: пріоритети і можливості розвитку. Кропивницький: “Ексклюзив-Систем”, 207-211.
9. Міністерство культури України. Офіційний сайт. <http://mincult.kmu.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).
10. Черкаська обласна державна адміністрація. Офіційний сайт. <http://ck-oda.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).

11. Черкащина туристична. Офіційний туристичний портал Черкаської області. <http://tourismincherkasyregion.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).

Список использованных источников

1. Бейдик, А. А. (2001). Рекреационно-туристские ресурсы Украины: Методология и методика анализа, терминология, районирование: Монография. Киев: Киевский университет.
2. Браславская, А. В. (2018). Региональные особенности рекреационных ресурсов Черкасской области. Рекреационные ресурсы и услуги гостеприимства в регионах Украины: материалы III Всеукраинской Интернет-конференции. Черкассы Ю. А. Чабаненко, 11-14.
3. Волошин, И. М. (2015) Туристические ресурсы Кировоградщины и их геопространственное распространение. С. М. Неделько и др. (Ред. Кол.) Теоретические и прикладные направления развития туризма и рекреации в регионах Украины. Кировоград: КЛА НАУ, 125-138.
4. Домаранский, А. А. (2017) Туризм в Кировоградской области: проблемы развития и основные принципы реорганизации. Теоретические и прикладные направления развития туризма и рекреации в регионах Украины: Материалы III Международной научно-практической конференции. Кропивницкий: КЛА НАУ, 45-54.
5. Кировоградская областная государственная администрация. Официальный сайт. <http://www.kr-admin.gov.ua> (accessed Apr 30 2019).
6. Кировоградщина туристическая. Официальный сайт. <http://tourism.kr-admin.gov.ua> (accessed Apr 30 2019).
7. Колотуха, А. В. (2016) Рекреационно-туристские ресурсы Кировоградской области. Кропивницкий.
8. Колотуха, А. В. (2017) Использование рекреационно-туристского потенциала Кировоградской области для развития регионального туризма. Кировоградщина - 2025: приоритеты и возможности развития. Кропивницкий: "Эксклюзив-систем", 207-211.
9. Министерство культуры Украины. Официальный сайт. <http://mincult.kmu.gov.ua> (accessed Apr 30 2019).
10. Черкасская областная государственная администрация. Официальный сайт. <http://ck-oda.gov.ua> (accessed Apr 30 2019).
11. Черкащина туристическая. Официальный туристический портал Черкасской области. <http://tourismincherkasyregion.gov.ua> (accessed Apr 30 2019).

References

1. Baidyk, O. O. (2001). Rekreatsinyo-turyst's'ki resursy Ukrayiny: Metodolohiya ta metodyka analizu, terminolohiya, rayonuvannya [Recreational and tourist resources of Ukraine: Methodology and methods of analysis, terminology, zoning] Kyiv: Kyiv University [In Ukrainian]
2. Braslavs'ka, O. V. (2018) Rehional'ni osoblyvosti rekreatsinykh resursiv Cherkashchyny. [Regional features of recreational resources of Cherkasy region] Recreational resources and hospitality services in the regions of Ukraine: Materials of the III All-Ukrainian Internet Conference. Cherkasy: YU. A. Chabanenko, 11-14. [In Ukrainian]
3. Voloshin, I. M. (2015) Turystychni resursy Kirovohradshchyny ta yikh heoprostorove poshyrennya. [Tourist resources of Kirovograd region and their geospatial distribution] S.M. Nedilko and others (Eds.) Theoretical and applied directions of development of tourism and recreation in the regions of Ukraine. Kirovograd: KLA NAU, 125-138 [In Ukrainian]
4. Domaransky, A.O. (2017) Turyzm v Kirovohrads'kiy oblasti: problemy rozvytku ta osnovni pryntsypy reorhanizatsiyi [Tourism in the Kirovograd region: problems of development and basic principles of reorganization] Theoretical and applied directions of development of tourism and recreation in the regions of Ukraine: Materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference. Kropyvnytskyi: KLA NAU, 45-54. [In Ukrainian]
5. Kirovohrads'ka oblasna derzhavna administratsiya [Kirovograd Regional State Administration] Official site <http://www.kr-admin.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).
6. Kirovohradshchyna turystychna [Kirovograd region tourist] Official site <http://tourism.kr-admin.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).
7. Kolotukha, O. V. (2016) Rekreatsinyo-turysts'ki resursy Kirovohrads'koyi oblasti [Recreational and tourist resources of the Kirovograd region] Kropyvnytskyi [In Ukrainian]
8. Kolotukha, O.V. (2017) Vykorystannya rekreatsinyo-turysts'koho potentsialu Kirovohrads'koyi oblasti dlya rozvytku rehional'noho turyzmu [Use of the recreational and tourist potential of the Kirovograd region for the development of regional tourism] Kirovograd region - 2025: priorities and opportunities for development. Kropyvnytskyi: "Exclusive Systems", 207-211 [In Ukrainian]
9. Ministerstvo kul'tury Ukrayiny [Ministry of Culture of Ukraine] Official site <http://mincult.kmu.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).
10. Cherkas'ka oblasna derzhavna administratsiya [Cherkasy Regional State Administration] Official site <http://ck-oda.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).

11. Cherkashchyna turystychna [Cherkassy region tourist] Official tourist portal of Cherkasy region <http://tourismincherkasyregion.gov.ua> (accessed Apr 30, 2019).

УДК 379.851

Автенюк Марина Вікторівна

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Мельничук Анатолій Леонідович,
кандидат географічних наук, доцент

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
e-mail: marinavtenyuk@gmail.com

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ НА МИКОЛАЇВЩИНІ

Основна мета статті – на основі дослідження рекреаційного потенціалу Миколаївської області визначити проблеми та шляхи поліпшення розвитку туристичної галузі, зокрема на прикладі Вознесенського району.

Методика. В статті були використані такі методи дослідження: картографічний, історичний, статистичний, літературний, метод аналізу.

Результати. Розглянуто сучасний стан туристичної галузі Миколаївської області і перспективи розвитку туризму в одному з її регіонів, а саме Вознесенському. Досліджено туристичні об'єкти району. Розроблено туристичний маршрут.

Наукова новизна. Визначено проблеми розвитку туристичної галузі регіону, а також розроблено новий туристичний маршрут.

Практична значимість. Приведені рекомендації щодо розвитку туристичної галузі Миколаївщини і зокрема Вознесенського району.

Ключові слова: туризм, пізнавальний туризм, краєзнавчий туризм, рекреаційний потенціал.

УДК 379.851

Автенюк Марина Викторовна

Киевский национальный университет имени
Тараса Шевченко, г.Киев, Украина

Мельничук Анатолий Леонидович,
кандидат географических наук, доцент

Киевский национальный университет имени
Тараса Шевченко, Киев, Украина,
e-mail: marinavtenyuk@gmail.com

РЕКРЕАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ КАК ПРЕДПОСЫЛ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО БИЗНЕСА НА НИКОЛАЕВЩИНЕ

Основная цель статьи - на основе исследования рекреационного потенциала Николаевской области определить проблемы и пути улучшения развития туристической отрасли, в частности на примере Вознесенского района.

Методика. В статье были использованы следующие методы исследования: картографический, исторический, статистический, литературный, метод анализа.

Результаты. Рассмотрены современное состояние туристической отрасли Николаевской области и перспективы развития туризма в одном из ее регионов, а именно Вознесенском. Исследованы туристические объекты района. Разработан туристический маршрут.

Научная новизна. Определены проблемы развития туристической отрасли региона, а также разработан новый туристический маршрут.

Практическая значимость. Приведены рекомендации по развитию туристической отрасли Николаевщины и в частности Вознесенского района.

Ключевые слова: туризм, познавательный туризм, краеведческий туризм, рекреационный потенциал.

UDC 379.851

Avteniuk Maryna Victorivna

Taras Shevchenko National University of
Kyiv, Kyiv, Ukraine

Melnychuk Anatoliy Leonidovych,
Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor

Taras Shevchenko National University of
Kyiv, Kyiv, Ukraine,
e-mail: marinavtenyuk@gmail.com

MYKOLAIV OBLAST RECREATIONAL POTENTIAL AS A PREMISE OF THE TOURIST BUSSINESS'S DEVELOPMENT IN MYKOLAIV REGION.

The main purpose of the article is – on the basis of the research of Mykolaiv oblast recreational potential to define problems and ways of improvement of tourist industry, in particular on the example of Voznesensky district.

Methods. The following research methods were used in the article: cartographic, historical, statistical, literary, analysis method.

Results. The current state of tourist industry of Mykolaiv region and perspectives of tourism development in one of its regions, namely Voznesensky is considered. The tourist object of the district are investigated. A tourist route has been developed.

Scientific novelty. The problems of development of the tourist industry of the region are determined, and also the tourist route has been developed.

Practical significance. The recommendations for the tourist industry of Mykolaiv region and in particular Voznesensky region are given.

Key words: tourism, cognitive tourism, enlightening tourism, recreational potential.

Постановка проблеми. Значення туристичного бізнесу постійно зростає. Це пов'язано із тим, що туризм набирає все більшого значення для міжнародних зв'язків, є стимулом для поживлення економічного стану країн й окремих регіонів. Міжнародний туризм є постійним джерелом для поповнення валютних надходжень і державного бюджету. Туризм виступає стабілізатором налагодження та укріплення стосунків між країнами, дійовим чинником підвищення престижу країни в міжнародному співтоваристві, ділових колах.

Впродовж останньої чверті XX ст. – першої половини XXI ст. туризм став однією з провідних галузей світової економіки. Його потенційний вплив на соціально-економічний розвиток світу, довкілля та людей набуває таких масштабів що можна говорити про «туристичну революцію».

За даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО) у 2018 р. чисельність іноземних туристів склала 1326 млн., а доходи від туризму – 1340 млрд. доларів [6]. Згідно з прогнозами експертів ВТО, обсяги міжнародного туризму зростатимуть щороку в середньому на 4%. У 2020 р. прогнозується 1561 млн. учасників міжнародних подорожей. Доходи ж від туризму за цей період мають збільшитись у 4 рази. Якщо ж до результатів міжнародного туризму додати ще й обсяги внутрішнього туризму, то показники зростуть щонайменше втричі. Це дозволяє говорити про туризм як пріоритетну галузь світового господарства XXI ст.

Сучасний розвиток туризму в Миколаївській області є складовою туристичного бізнесу України і світу в цілому. Миколаївська область має

низку невикористаних рекреаційних та туристичних ресурси. Їх потенціал формують і морське узбережжя, і чисте навколишнє середовище, і багата культурна та історична спадщина. А отже, туристичний бізнес є перспективною галуззю Миколаївської області. Але кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності за період 2000 -2017 роки, скоротилася з 34536 осіб до 11805 осіб, а саме в 2,9 рази [3]. Що стосується іноземного туризму, то тут спостерігається стале негативне сальдо. Кількість туристів-громадян України, які виїжджали за кордон, перевищує кількість іноземних туристів, що відвідало Миколаївський регіон. З усього вище сказаного витікає, що населення області недоотримує послуги стосовно відновлення свого здоров'я, відпочинку, духовного збагачення, трудові ресурси – значну частину робочих місць, а обласний бюджет - достатньо значної суми грошових надходжень.

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами ¹	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2000	34536	4640	556	29340
2001	60414	7370	922	52122
2002	62990	9020	1266	52704
2003	84882	11312	1518	72052
2004	61355	11896	2572	46887
2005	53802	8282	3188	42332
2006	48689	4134	5508	39047
2007	58082	6422	6860	44800
2008	54271	5156	7935	41180
2009	33147	3415	6782	22950
2010	35929	4762	7151	24016
2011	27934	3973	8479	15482
2012	20375	4179	9290	6906
2013	19003	5108	9362	4533
2014	9148	—	7582	1566
2015	7464	—	6631	833
2016	9023	—	8369	654
2017	11805	9	10994	802

¹ У 2000–2010рр. інформація наведена за даними управління молоді та спорту облдержадміністрації, починаючи з 2011р. – за даними форми державного статистичного спостереження № 1-туризм (річна) «Звіт про туристичну діяльність».

Рис. 1. Туристичні потоки (Миколаївська область)

Важливими факторами розвитку туристичної галузі Миколаївської області на сучасному етапі є її природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал.

Поза межами області відомі чорноморські курорти Коблево, Очаків, Рибаківка, регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя», регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса», заповідник «Сланецький степ», національний історико-археологічний заповідник «Ольвія», але значна площа Миколаївської області все ще залишається «білою плямою» не лише для іногородніх туристів, але й для мешканців області [5].

Щоб позбутися цих самих «білих плям» розпочинати необхідно з популяризації краєзнавчого туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Суспільно-географічні дослідження рекреаційної діяльності в Україні проводили такі вчені, О.О. Бейдик, Ф.Д. Заставний, М.Д. Пістун, В.П. Руденко, О.І. Шаблій, та ін. Допоміжним матеріалом для виконання наукових досліджень виступають тематичні сайти internet-ресурсів.

Ціль статті полягає в аналізі сучасного стану туристичної галузі Миколаївщини та пропозицій з його удосконалення.

Виклад основного матеріал: Миколаївщина – то є рідний край для мене та багатьох моїх співвітчизників, а Вознесенщина – то є маловідома перлина мого краю.

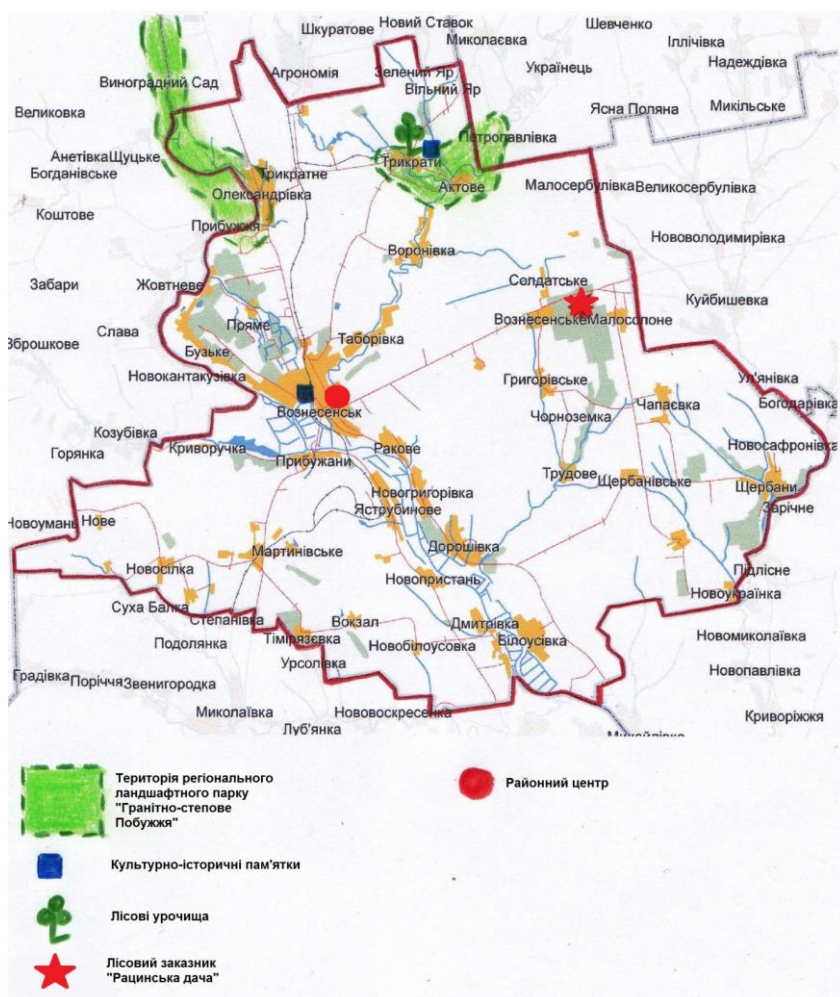

Рис. 2. Рекреаційно-туристичні об'єкти Вознесеницини

Вознесенський район розташований у центральній частині Миколаївської області. Районним центром є місто Вознесенськ. Цей район є справжньою знахідкою для розвитку туризму. Тут розміщена одна із найстаріших ділянок суші Європи – регіонально-ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя». У межах парку розташована низка природоохоронних об'єктів, які були створені до організації ландшафтного

парку. Це геологічні пам'ятки природи «Протичанська скеля» та «Турецький стіл», іхтіологічний заказник «Південнобузький», ботанічна пам'ятка природи «Гирло річки Бакшала», заповідне урочище «Лівобережжя».

З метою розвитку і популяризації пізнавального та краєзнавчого туризму був розроблений односторонній маршрут м. Вознесенськ - с. Актове - с. Трикрати. Першочергово цей туристичний маршрут орієнтується на жителів області, зокрема молодь та школярів, але також він буде цікавий для справжніх поціновувачів історії та природи.

Перша зупинка пропонується у місті Вознесенськ з відвідуванням місцевого історико-краєзнавчого музею та парку імені Островського.

Історико-краєзнавчий музей міста Вознесенська зовні досить традиційний і на перший погляд практично ні чим не виділяється серед подібних провінційних музеїв України. Експозиції музею знайомлять відвідувача з цікавою і насиченою історією міста і краю від самого його заснування до новітнього часу. Спочатку Вознесенську передрікає доля великого адміністративного центру на півдні імперії. Місто навіть був якийсь час центром Вознесенського намісництва. Але лідерські позиції відійшли з часом до Миколаєва та Одеси, а місто стало невеликим містом Ольвіопольського повіту. Вознесенськ став центром управління військовими поселеннями Новоросійського краю, жителі яких займалися сільським господарством і одночасно несли військову службу. У період революції та громадянської війни, Вознесенськ як опорний пункт, кілька разів переходив з рук в руки: більшовиків, білих і військ УНР. Про великі і малі події складної і цікавої історії міста вам розкажуть експозиції музею.

В фондах музею зберігається понад 2000 експонатів, що розміщені в 7 залах. В музеї зібрано матеріали, які розповідають про історичне минуле міста та району, починаючи з найдавніших часів – періоду заселення краю та заснування міста.

Парк ім. Островського. Парк заснований в 1837 р. та є архітектурною пам'яткою України. В парку знаходиться найвидатніша пам'ятка міста – Царська ротонда. Вона споруджена у Вознесенську в 1837 р. до візиту імператора Миколи I. Являє собою альтанку з 8 колонами, що підтримують сферичний купол. Царська ротонда стоїть на центральній алеї парку. Вона настільки популярна, що більшість жителів сусідніх областей знають про місто Вознесенськ саме завдяки їй. У місті сформувалася традиція: всі молоді пари проводять весільну фотосесію біля альтанки. На терасах навколо ротонди часто проводяться офіційні урочистості з нагоди великих державних та інших свят, концерти, мітинги та багато різних суспільних подій. Поруч з нею встановлено пам'ятник письменнику А. Островському. Навколо альтанки розташовані три концентричних кола терас. Парк є улюбленим місцем відпочинку жителів і гостей міста.

Наступним планується відвідування села Актове. Біля села Актове, розташований Актівський каньйон, також відомий як Долина диявола або Малий Крим. Глибина каньйону досягає 40-50 м, площа – понад 250 га.

Через каньйон проходить долина річки Мертвовід. Річка тече однією з найстаріших ділянок суходолу Євразії, сформованій з вулканічних порід поверхні Українського кристалічного щита, що простягнувся з північного заходу до південного сходу через усю територію України. Ця місцевість не занурювалася в морські глибини протягом 60 мільйонів років. У середній течії річки (в районі сіл Актове, Трикрати та біля міста Вознесенська) спостерігаються виходи архейсько-протерозойських гранітів (граніт, граніт зі включеннями біотиту й гранату тощо). Тисячоліттями пробиваючи свою дорогу в гранітах кристалічного щита, Мертвовід утворив серед могутніх стрімких, заввишки 40-50 м стін каньйонів річище з водоспадами.

Складний рельєф місцевості не дає можливості сплаву по річці, але каньйон надзвичайно привабливий для шанувальників екстриму, скелелазів і альпіністів.

Завдяки крутим скелястим схилам на Мертвоводі місцями ще збереглися прадавні природні ділянки з швидкоплинною водою й заростями лепехи. Місцева флора налічує близько 900 видів рослин, 26 з яких занесені до Червоної книги України, 4 - до Європейського Червоного списку. У каньйоні Мертвоводу поблизу села Актове розташований головний прихисток генофонду вузьколокального ендеміка родини гвоздикових — мерингії бузької (*Moehringia hypanica*); на лівому березі Мертвоводу знайдено вид папоротей (*Asplenium x alternifolium*), єдине місце зростання якого у Степовій зоні України підлягає охороні й подальшим дослідженням.

Активський каньйон являє собою унікальний комплекс лісової та водної екосистем з ансамблем скель та гранітних валунів. Єдиний в Європі, який за своїми геолого-ландшафтними показниками в мініатюрі з величезною точністю нагадує знамениті каньйони Північної Америки.

Остання зупинка пропонується у селі Трикрати з відвідуванням однойменного лісу.

Трикратський ліс — є справжнім багатством посушливого південного степу, який починається відразу ж за селом Трикрати, розташований на півночі Вознесенського району, поблизу річки Мертвовід. Закладка лісу в цих місцях пов'язана з ім'ям Віктора Петровича Скаржинського — одного з піонерів і пропагандистів степового і полезахисного лісорозведення на півдні України [2]. На початку XIX сторіччя він розбив у маєтку «Трикрати» недалеко від Вознесенська сад, дендрарій, організував лісові розсадники. З роками ліс розрісся, змужнів. Складається Трикратський ліс з двох урочищ — «Лабіринт» і «Василева пасіка». Обидва вони охороняються законом, а з 1972 року отримали категорію державних заповідних урочищ.

«Лабіринт» і «Василева пасіка» мають особливе ґрунто- та водозахисне значення, служать місцем проживання багатьох тварин. Нещодавно ця територія увійшла до складу національного природного парку «Бузький Гард».

Урочище «Лабіринт» рішенням обласної ради затверджене пам'ятником садово-паркового мистецтва місцевого значення. Під охорону узяті всі до єдиного старі дуби і 247 гектарів лісового урочища. А починалось все з того, що В. П. Скаржинський в 1819 році біля свого маєтку на обох берегах річечки Арбузинки розпланував Лабіринт. Ліс закладався десятки років із наполегливістю й упертістю. З усіх усюд, навідь із заморських країв, надходили до степового села саджанці.

Через річку Арбузинку він поклав місток з тесаного граніту, штучними дамбами перегородив плин, створив химерні ставки, водоспади. Тут нараховувалося 40 гребель.

Вода зрошувала луки, на березі Арбузинки з'явилися багатий фруктовий сад, виноградник, плантація шовковиці. Уражав своєю розмаїтістю дендрарій – тут росло понад 200 порід дерев. А на 400 гектарах був посаджений ліс, переважно дубовий. Він укоренився, прийшов через десятиліття до нас живим пам'ятником праці тисяч селян. Ці могутні дуби віком 120 – 170 років, – основна цінність урочища. Їх тут понад 350, кожний з них узятий на облік і охороняється законом.

«Лабіринт» використовувався як парк, тут було висаджено багато квітів. Тільки бузку тут було висаджено понад 80 видів. В. П. Скаржинським на Трикратському масиві були посаджені в 1825 році саджанці на схилах ярів, між гранітними скелями. Висаджували багато дубових жолудів, сіяли насіння інших дерев, кущів. Тільки навколо садиби Скаржинського в Трикратах було висаджено понад 300 видів дерев на площі понад 110 десятин [2].

Недалеко від Трикрат по обох схилах безіменної балки простяглося на п'ять кілометрів ще одне урочище - «Василева пасіка», названа так на честь селянина Василя, який працював над її створенням. Темним півколом воно охоплює село, немовби захищаючи від суховіїв. 252 гектара лісових угідь, закладених наприкінці XIX ст. на берегах річки Арбузинки, знаходяться під охороною Вознесенського держлісгоспу.

Урочище ділиться на три частини, що непомітно переходять одна в іншу: «Василева пасіка», «Миронів сад» та «Виноградний сад». Посередині урочища знаходиться ставок, утворений джерелом. Багато тут водоплавних птахів, часто можна зустріти виводки диких гусей і качок. Тут ростуть дуби, осики.

У «Мироновому саду» існує єдина в Миколаївській області колонія сірих чапель. На деревах, майже на самих верхівках, десятки гнізд: самки висиджують пташенят, самці сидять поряд на гілках або поволі кружляють неподалік. Цікаво, що сірих чапель можна зустріти тільки тут, а в сусідніх урочищах вони не зустрічаються. Ця колонія знаходиться під охороною і має величезне орнітологічно-пізнавальне значення. Чому чаплі облюбували цей куточок, неважко здогадатися. Поруч ставок, та й по балці вода тече, місцевість болотяна, а відтак, гарна кормова база. Навколо розкинулися поля, і восени легко піймати полівку тощо.

Нещодавно в урочищі з'явилися фазани. Ці птахи надають велику допомогу хліборобам, знищуючи численних шкідників сільськогосподарських культур. Полювання на них заборонено.

Є визначна пам'ятка і в «Виноградному саду». Це могутній дуб. Але знайти його не просто. Ліс, спускаючись на дно яру, стає майже непрохідним. А в самій низині росте 300-річний дуб! Під його захистом виросло багато дерев. Прикрашають урочище і 80-100-річні дуби. Їх тут більше 250.

Густі зарості «Василевої пасіки», нагромадження скель, джерела з холодною кришталево-чистою водою надають їй неповторної краси. Тут росте багато лікарських рослин: валеріана, звіробій, чистотіл.

Для степової Миколаївщини ліс – велика рідкість і велике благо. По-перше, це надійний заслін вітрам-суховіям, а відтак, неоціненна допомога хліборобам. По-друге, ліс серед степового роздолля, серед літньої спеки – острівця особливого мікроклімату, що приваблює і птахів, і звірів, і людей. Нарешті, лісовий оазис серед безкрайніх полів – краса неповторна!

Висновки. Отже, дослідивши лише один район можна побачити який потужний туристичний потенціал має Миколаївщина, проте омислюючи причини незадовільної ситуації на сучасному туристичному ринку, перше місце займає нераціональне використання рекреаційних ресурсів та недостатня увага з боку органів місцевої влади до цієї галузі. В результаті можна запропонувати наступні заходи щодо розвитку туристичної галузі Миколаївщини:

- удосконалення системи управління галуззю;
- зміцнення матеріальної бази туризму;
- розширення міжнародної співпраці у туристичній галузі;
- підвищення якості та розширення туристичних послуг;
- поліпшення транспортного обслуговування;
- підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини;
- поліпшення інформаційного та рекламного забезпечення;
- провадження ефективної інноваційної діяльності;
- поліпшення кадрового забезпечення.

Тому потрібно розвивати наявні туристичні ресурси області, залучати інвестиції для розвитку об'єктів відвідування та проводити рекламну кампанію як на рівні України, так і на міжнародному ринку туристичних послуг.

І у підсумку хотілось би зазначити, що Миколаївщина – це благодатний край, де жаркий родючий степ зустрічається з прохолодою чорноморських хвиль, терпкі запахи чебрецю й полину змішуються із солоним рибним вітром морських просторів. Порізане цілющими лиманами – залишками древніх рік – узбережжя древнього Євксинського Понту. Вікно в середземноморський історичний простір, колиска

європейської цивілізації. Житниця України. Край суднобудівників і хліборобів. Про цей надзвичайний край має знати кожен українець.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: КНУ, 2001. – 397 с.
2. Бойчук С.В.Скаржинський В.П. Жива легенда Півдня –Миколаїв\ С.В.Бойчук В.П.Скаржинський – Миколаїв: Миколаїв тираж, 2012
3. Головне управління статистики у Миколаївській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>.
4. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України[Текст]: монографія.-Л: Світ.-1993.-240с.
5. Северіна Л.А. Туристичні ресурси Миколаївщини: Путівник.-Миколаїв: Вид.-во Південнослов'янського інституту КСУ, 2007.-140 с.
6. UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>.

Список использованных источников

1. Бейдик А.А. Рекреационно-туристические ресурсы Украины: методология и методика анализа, терминология, районирование. - М.: КНУ, 2001. - 397 с.
2. Бойчук С.В.Скаржинский В.П. Живая легенда Юга – Николаев\ С.В.Бойчук В.П.Скаржинский – Николаев: Миколаїв тираж, 2012
3. Главное управление статистики в Николаевской области [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>.
4. Руденко В.П. География природно-ресурсного потенциала Украины [Текст]: Монография.-Л: Мир-1993-240с.
5. Северина Л.А. Туристические ресурсы Николаевщины: Путевник.-Николаев: Изд.-во Южнославянского института КСУ, 2007.-140 с.
6. UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition [Электронный ресурс]. – 2018. – Режим доступа: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>.

References

1. Beydyk O.O. Recreational and tourist resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning. - K.: KNU, 2001. - 397 p.
2. Boychuk S.V. Skarzhinsky V.P. Live legend of the South-Mykolaiv \ S.V. Boychuk V.P.Skarzhinsky - Mykolaiv: Mykolaiv print run, 2012
3. Main Department of Statistics in Mykolaiv Oblast [Electronic resource] - Access mod: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>.
4. Rudenko V.P. Geography of Ukraine's Natural Resource Potential [Text]: Monograph. -L.: World-1993.-240s.
5. Severina L.A. Tourist Resources of Mykolaiv Region: Guidebook-Mykolaiv: View of the South Slavic Institute of the KSU, 2007.-140 p.
6. UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition [Electronic resource] – 2018. – Access mod: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>.

УДК 338.467.6

Гаврилова Олена Вікторівна,
кандидат педагогічних наук

Миколаївська філія Київського національного
університету культури і мистецтв,
м. Миколаїв, Україна, e-mail:irbise@ukr.net

ТУРИСТИЧНИЙ ПРОДУКТ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ІННОВАЦІЇ

Мета – розгляд можливості упровадження інновацій щодо нового або існуючого турпродукту в Миколаївському регіоні, а завданням – розкрити типи інновацій в туризмі, проаналізувати можливості туристичного потенціалу Миколаївщини, визначити перспективні види туризму і пріоритети розвитку туристичного ринку Миколаївської області.

Методика. У процесі написання статті використовувалися методи теоретичного аналізу.

Результати. Розглянуто можливості упровадження інновацій щодо нового або існуючого турпродукту в Миколаївському регіоні. Розкрито типи інновацій в туризмі, проаналізовано можливості туристичного потенціалу Миколаївщини, визначено перспективні види туризму і пріоритети розвитку туристичного ринку Миколаївщини.

Наукова новизна. У статті розкрито питання упровадження інновації турпродукту в Миколаївському регіоні. З'ясовано, що розвиток туристичної галузі Миколаївщини потребує упровадження інноваційних технологій для створення якісних конкурентоздатних туристичних продуктів. Визначено типи інновацій у туризмі та надано приклади їх застосування.

Практична значимість. З'ясовано, що перспективними для Миколаївської області є: експедиційний туризм (етнографічний, археологічний, орнітологічний, екологічний тощо), агротуризм, сільський зелений туризм; техногенний туризм; психологічний туризм; езотеричний туризм, екстрим туризм. Визначено, що екстрим та пригодницькі тури користуються неабиякою популярністю, адже турист хоче отримати максимальні емоції від туристичного продукту. Установлено, що можливість розвитку на Миколаївщині мають дігер-туризм, спелеостологічний туризм, руфінг, сталкер-туризм, постпаломництво, сурвівалізм, маунтінбайкінг, скайсерфінг, бейсджампінг, банджі-джамп і роупдджампінг.

Ключові слова: туризм, інновації, інновації туристичного продукту.

УДК 338.467.6

Гаврилова Елена Викторовна,
кандидат педагогических наук

Николаевский филиал Киевского национального
университета культуры и искусств,
г. Николаев, Украина, e-mail:irbise@ukr.net

ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПРОДУКТ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ: ВОЗМОЖНОСТИ И ИННОВАЦИИ

Цель – рассмотреть возможности внедрения инноваций нового или существующего турпродукта в Николаевском регионе. Задача – раскрыть типы инноваций в туризме, проанализировать возможности туристического потенциала Николаевского региона, определить перспективные виды туризма и приоритеты развития туристического рынка Николаевской области.

Методика. В процессе написания статьи использовались методы теоретического анализа.

Результаты. Рассмотрены возможности внедрения инноваций нового или существующего турпродукта в Николаевском регионе. Раскрыты типы инноваций в

туризме, проанализированы возможности туристического потенциала Николаевского региона, определены перспективные виды туризма и приоритеты развития туристического рынка Николаевской области.

Научная новизна. В статье раскрыты вопросы внедрения инновации турпродукта в Николаевском регионе. Установлено, что развитие туристической отрасли Николаевской области требует внедрения инновационных технологий для создания качественных конкурентоспособных туристических продуктов. Определены типы инноваций в туризме и даны примеры их применения.

Практическая значимость. Выяснено, что перспективными для Николаевской области являются: экспедиционный туризм (этнографический, археологический, орнитологический, экологический и т.д.), агротуризм, сельский зеленый туризм техногенный туризм психологический туризм эзотерический туризм, экстрим туризм. Определено, что экстрим и приключенческие туры пользуются большой популярностью, ведь турист хочет получить максимальные эмоции от туристического продукта. Установлено, что возможность развития на Николаевщине имеют диггер-туризм, спелеостологический туризм, Руфинг, сталкер-туризм, постпаломничество, сурвивализм, маунтинбайкинг, Скайсерфинг, бейсджампинг, банджи-джамп и роупдджампинг.

Ключевые слова: туризм, инновации, инновации туристического продукта

УДК 338.467.6

Havrylova Olena Viktorivna,
candidate of pedagogical sciences

Separated Subdivision «Mykolaiv Branch of
Kyiv National University of Culture and
Arts», Kyiv, Ukraine, e-mail:irbise@ukr.net

TOURISM PRODUCT OF MYKOLAIV REGION: OPPORTUNITY AND INNOVATIONS

Goal. The purpose of the article is consider the possibility of introducing innovations in relation to new or existing tourist products in Mykolaiv region.

Method. In the process of writing the article, methods of theoretical analysis were used.

Results. The article is devoted to the implementation and innovations of tourism product in Mykolaiv region. The possibilities of introducing innovations in relation to new or existing tourist products in the Mykolaiv region are considered. The types of innovations in tourism are analyzed, opportunities of tourist potential of Mykolayiv region are analyzed, perspective tourism types and priorities of development of the tourist market of Mykolayiv region are determined.

Scientific novelty. We have revealed that the development of the tourist industry in Mykolaiv region requires the implementation of innovative technologies for the creation of high-quality competitive tourism products. The types of innovations in tourism with examples of their application have been determined.

The practical significance. We have defined the prospective types of tourism industry for Mykolayiv region such as expedition tourism (ethnographic, archaeological, ornithological, ecological, etc.), agrotourism, village green tourism; technogenic tourism; psychological tourism; esoteric tourism, extreme tourism. The most popular types of tourism are extreme and adventure tours, because of the tourists' requires to get the maximum emotions from the tourism product. Digu tourism, speleological tourism, roofing, stalk tourism, post-palm, surviolism, mountain biking, skysurfing, base-jump, bungee jump and rope jumping. have better opportunities for development in Mykolayiv region.

Key words: tourism, innovations, tourism product innovations.

Постановка проблеми. Туризм є однією з найбільш перспективних та прибуткових галузей економіки у світі. Водночас Україна, незважаючи на свій високий туристичний потенціал, за обсягами доходів від туризму займає ще незначне місце на світовому ринку. Навіть ураховуючи важливість та перспективність інновацій в туристичній індустрії в цілому, деякі інноваційні аспекти залишаються недостатньо дослідженими і тому потребують більш детального аналізу на регіональному рівні Миколаївської області. Розвиток туристичної сфери Миколаївщини потребує активізації досліджень щодо пошуку інноваційних технологій для створення якісних та конкурентоспроможних туристичних продуктів. Вище зазначеним зумовлюється актуальність обраної теми дослідження, а також її практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційну діяльність у сфері туризму розглядали О. Алейнікова, О. Василів, А. Гаврилюк, Н. Гуржій, О. Загорулькін, М. Ізотова, А. Клейменов, Н. Малахова, Ю. Мігущенко, С. Мельниченко, В. Новіков, Т. Пінчук, М. Рега, О. Фастовець, В. Чернікова та ін. Загалом проблемам організації туристичної діяльності присвячені роботи В. Кифяка, М. Сальської, В. Цибуха, Д. Берга, С. Хольдштейна, Н. Моїсєєвої. Проблемами розвитку туризму в Українському Причорномор'ї займаються багато вчених, зокрема: І. Бондарчук-Чугіна, А. Молодецький, Г. Мінчева, О. Топчієв, С. Харічков, Т. Чичкалюк, В. Шмагіна та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ураховуючи активізацію досліджень, присвячених туризму, на сьогодні недостатньо висвітленими залишаються питання просування туристичного продукту регіональних та локальних туристичних дестинацій, зокрема Миколаївської області, як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розгляд можливості упровадження інновацій щодо нового або існуючого турпродукту в Миколаївському регіоні, а завданням – розкрити типи інновацій в туризмі, проаналізувати можливості туристичного потенціалу Миколаївщини, визначити перспективні види туризму і пріоритети розвитку туристичного ринку Миколаївщини.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку для туристичної галузі розвинених країн характерним є широке використання інноваційних технологій, що дозволяє на більш якісному рівні надавати туристичні послуги, і, як наслідок, отримувати більш високі прибутки. Відповідно інновації стосуються самого туристичного продукту і сервісу, видів туризму, маркетингу тощо. Мода на нові туристичні продукти спричиняє інтенсивність застосування інновацій, вдосконалення вже існуючих видів туризму. Узагальнимо інформацію щодо типів інновацій в туризмі у таблиці 1. Варто зазначити, що комерційний успіх будь-якого туристичного продукту залежить від задоволення потреб клієнта. Відповідно, чим краще з'ясовані ці потреби і ефективніше задоволені, тим кращим буде зворотній зв'язок. Адже клієнт купує не просто тур або

екскурсію, а здатність задовольнити певну потребу у певний час. Тому основою будь-якого турпродукту є його спрямованість на вирішення проблеми, задоволення конкретної потреби споживача. Отже, для туристичного підприємства величезне значення має виявлення цієї потреби, стосовно якої конкретні властивості турпродукту (рівень якості, комфорт, престиж, економічність) відіграють другорядну роль.

Таблиця 1

Типи інновацій в туризмі

Типи інновацій у туризмі	Приклади
Інновації з впровадження нового або удосконалення існуючого турпродукту (туру, послуги)	розробка нового туру, екскурсійного маршруту або напряму подорожей, використання нових, або вдосконалення при наданні туристичних послуг
Інновації у використанні туристичних ресурсів для організації туризму та розробки нових турів і послуг	освоєння нетрадиційних туристичних об'єктів (індустріальний туризм), екстремальний і романтичний рурфинг, мілітарі-туризм); об'єкти військового, екстремального, екзотичного туризму: підводні галереї, верхні поверхи високих новобудов міста тощо) або створені нетипові для місцевості відпочинку атракції
Упровадження нової або істотно поліпшеної техніки і технології обслуговування клієнтів, просування і реалізації послуг	системи on-line бронювання; системи on-line продажу; використання електронних каталогів пропозицій; поширення on-line бронювання не лише в роботі з ритейловими агентствами, а й безпосередньо з клієнтами. Інтегровані системи управління інфраструктурою готелю; інтернет-реклама; Е-комерція, наприклад, створення віртуальних турагентств
Упровадження ефективних структур управління й порядку організації діяльності фірми, нових профілів робочих місць і професійних вимог	розвиток інтегрованих готельних ланцюгів; використання систем управління готелем за контрактом; використання комп'ютерних клієнтських баз даних, CRM-систем
Маркетингові інновації – виділення нових сегментів ринку, обслуговування нових груп клієнтів (виділених за географічною, соціально-демографічною, поведінковою ознаками)	вихід на нові географічні ринки; розробка спеціальних турів і послуг для окремих груп споживачів (наприклад, молодих мам, людей з обмеженими можливостями) тощо
Сервісні інновації	популяризуються інновації у транспорті, у готельному бізнесі, застосування енерго- та ресурсозберігаючих технологій, що здатні продовжити життєвий цикл туристичного продукту або знизити вартість послуг; нова концепція сервісу, нові канали зв'язку з клієнтами, нові системи розподілу й технологічні рішення, які найчастіше спільно змінюють пропозицію послуг на ринку, оновлюють функції фірми і потребують структурно нових організаційних, технологічних і людських можливостей фірми

Таблиця укладена автором на основі джерел [1, 5].

Уже звичними стали зелений туризм, екологічний, конгресовий, пригодницький, орнітологічний, підводний та інші види туризму. Для сучасного клієнта потрібно модифікувати вже існуючі туристичні продукти під його вимоги, ураховуючи моду і загальні тенденції.

Зупинимось докладніше на прикладах упровадження інновацій щодо туристичного продукту і розглянемо можливість застосування подібних проектів у Миколаївському регіоні. Експедиційний туризм, наприклад фірма Poseidon Arctic Voyages Ltd пропонує взяти участь у експедиції «Перетинаючи Північне полярне коло, Ян-Маєн і Шпіцберген Единбург (Шотландія) – Лонгйір (Шпіцберген)». Ураховуючи природний і соціокультурний потенціали Миколаївщини, експедиції можуть бути абсолютно різноспрямованими: етнографічні, археологічні, орнітологічні, екологічні тощо. Агротуризм реалізується в селянських господарствах. Ці послуги охоплюють, передусім забезпечення проживанням і харчуванням, хоча можуть надаватись й інші послуги, наприклад організацію вільного часу туристів. Загалом, агротуризм можна трактувати як форму сільського туризму [3]. Для організації агротуризму створюються спеціальні поселення в екологічно чистих районах, де гості можуть залишитись на певний час. Агротуризм дуже розповсюджений у Канаді та США. З метою економії та споживання екологічно чистих продуктів мешканці великих міст можуть приїхати до села і самостійно зібрати для себе фрукти, або обрати гарбуз для святкування Halloween. На Миколаївщині цей вид туризму в такій формі мало розвинений. На Миколаївщині популярності набирають садиби сільського зеленого туризму. Наприклад спортивно-розважальний центр «Истоки» (с. Петрово-Солониha Миколаївського району) надає послуги відпочинку на природі, активного відпочинку (мотузковий парк, катання на конях, квадрациклах, човнах), крім того між господарями садиби і місцевим населенням налагоджено зв'язок, і як наслідок, гості садиби можуть придбати екологічно-чисті продукти у місцевих фермерів; ферма «Кременівський страус» (с. Кременівка Веселинівського району) – унікальний агротуристичний комплекс для Миколаївщини. Ферма існує з 2007 р., для відвідувачів пропонуються екскурсійні послуги, на території облаштована зона відпочинку зі штучним ставком, альтанками, мангалом, дитячими майданчиками, гостьовим будиночком з російською лазнею. У діючій кузні проводяться майстер-класи для дорослих і дітей. У ресторані «П'яна Хата» можна скуштувати страви зі свіжого м'яса тварин і птахів, вирощених на фермі. Любителям активного відпочинку пропонуються відвідати «Стрілецький хутір», де можна пограти в пейнтбол, прокотитися на багті, постріляти з пневматичної гвинтівки, луків і арбалетів, бойової рогатки, освоїти навички в метанні ножа, списа, саперної лопатки або сокири.

Проаналізувавши діяльність асоціацій зеленого туризму Європи можемо зазначити, що в основному її діяльність спрямована на розвиток маркетингової стратегії та підтримку членів асоціації. Для ефективного вибору клієнтами відповідного сервісу і продукту Європейські асоціації

пропонують категоризацію садиб. В Україні громадська організація (далі ГО) «Спілка сільського зеленого туризму України» (офіційний сайт <https://www.greentour.com.ua/en>) сприяє популяризації сільського зеленого туризму і упроваджує європейський досвід.

Метою ГО «Спілка сільського зеленого туризму України» є «добровільне об'єднання фізичних осіб для захисту та задоволення суспільних економічних, соціальних, культурних та екологічних інтересів шляхом сприяння розвитку сільського зеленого туризму, несільськогосподарських видів діяльності, сільського розвитку та розвитку територіальних громад» [4]. На карті ГО «Спілка сільського зеленого туризму України» Миколаївщина представлена тільки спортивно-розважальним центром «Истоки». Більш активними виявляються власники садиб західних областей України. Крім того в світі взагалі, і в Україні зокрема, достатньо популярними стають тури, пов'язані з техногенним туризмом. Кар'єри, відвали, печери, штольні, антропогенні озера та екскаватори, розміром із багатоповерхівку усе більше привертають увагу туристів. Наприклад, відвідання музеїв діючих підприємств; 95-й квартал та легендарний кар'єр ПГЗК (ЮГОК) глибиною в 400 метрів у Кривому розі – одному із найбільших індустріальних центрів України. Для Миколаївщини цей вид туризму є перспективним, адже відвідування таких об'єктів як ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», ВП НАЕК «Южно-Українська АЕС», ПАТ «ЮГцемент», МКП «Миколаївводоканал», КП «Певомайський міський водоканал», ДП «Адміністрація морських портів України» Миколаївська філія ДП «Адміністрація морських портів України», філія «Миколаївський річковий порт АСК «Укррічфлот» тощо буде цікавим для відвідувачів як з усієї країни, так і для іноземців.

Крім того, досить розповсюдженим у Європі та Північній Америці є пасивний та комерційний індустріальний туризм, що пов'язаний зі спогляданням індустріальних пейзажів і об'єктів промислової архітектури на діючих об'єктах промисловості. Для України такий вид туризму не дуже характерний, а європейських екскурсантів він може захопити. Спеціальні тури для представників бізнесу, що відвідують промислові об'єкти з метою успішних інвестицій також є частиною індустріального туризму. Постійне збільшення стресових факторів спричиняє моду на активний відпочинок – «тури психологічного розвантаження» або психологічної реабілітації. Сюди можуть належати також реабілітаційні тури для військовослужбовців, що повернулись з гарячих точок. Відповідно, у таких турах вони вчаться по-новому сприймати життя, радіти дрібницям. У таких турах важливе місце належатиме супроводжуючому психологу. Але головну роль тут відіграє природа. Рекреаційні ресурси Миколаївщини сприяють активізації психологічного туризму. Ми дотримуємось визначення Подмаркової І.П., яка розглядає психологічний туризм як «особливий інноваційний вид туризму, що доповнює традиційний турпродукт професійним психологічним супроводом і дозволяє забезпечити не тільки фізичне відновлення

організму людини, але й відновлення та / або розвиток її психологічних ресурсів» [2]. Після розпаду СРСР популярності набули різні психодуховні практики, йога, езотерика тощо. Відповідно, досить популярним і у наш час залишається езотеричний туризм, йога-туризм, ведичний туризм та ін. Езотеричний туризм сформувався на стику екології, туризму та йоги, що дозволяють заглибитись у духовну практику та самопізнання, подорожувати «місцями енергетичної сили». Щодо виїзного туризму популярними напрямками для подорожей для такої клієнтської групи залишається Тибет, Індія, Єгипет, Єрусалим, Таїланд, Непал, Бутан, Мексика, Китай. Вартість таких турів залежить від умов проживання, місця проведення та тривалості туру. Популярними також є аюрведичні тури. Наприклад, Туроператор Імпала Тревел пропонує широкий вибір оздоровчо-профілактичних програм у аюрведических готелях і клініках Індії, Шрі Ланки та Німеччини. Усі запропоновані клініки і готелі сертифіковані Міністерствами охорони здоров'я відповідних країн. Стосовно внутрішнього туризму України, то до окупації Крим був основним напрямком езотеричних турів, зараз – Кінбурнська коса.

Екстрим та пригодницькі тури користуються неабиякою популярністю, адже турист хоче отримати максимальні емоції від туристичного продукту.

Дігер-туризм – пов'язаний з дослідженням підземних споруд, що були побудовані людиною, наприклад, дренажних систем, промислових тунелів. Предметом особливого інтересу є пошук станцій-примар метро. Цей вид індустріального туризму вимагає спеціальної фізичної підготовки та індивідуального спорядження.

Спелеостологічний туризм пов'язаний з вивченням штучних підземних порожнин. Предметом дослідження спелеостологів є покинуті шахти, рудники, різні печерні міста, культові підземелля, промислові та фортифікаційні об'єкти та інші підземні комунікації. Спелеостологічний туризм, на відміну від дігерства має чітко окреслену мету – дослідження об'єктів з позиції наукового підходу, у той час як дігерство може мати різні цілі. На Миколаївщині об'єктами для спелеостологічного туризму є Новоодеські (Кашперівські) каменоломні. Порівняно з Одеськими катакомбами, Кашперівські каменоломні маловідомі, необлаштовані та недосліджені, що створює перспективу для розвитку такого виду туризму на Миколаївщині. Дослідженням штучних підземних споруд на території Миколаївської області та Півдня України займається Миколаївська обласна громадська організація спелестологічний клуб «Дети подземелий» (голова: Антонов Олексій Миколайович, заступники Дмитро Дубовий, Олексій Майстренко), що став продовжувачем діяльності клубу «Садко», що у 1992-1993 рр. разом з Управлінням архітектури міста провів експедицію з дослідження штучних підземних споруд та порожнин під містом.

Руфінг і, відповідно, руфество – вид туризму, що розповсюджений у великих містах має поділ на такі підвиди: екстремальний руфінг, що

пов'язаний зі сходженням на дахи великих будинків із застосуванням пожежних сходів, водостічних труб, уступів тощо, з метою підкорення нестандартних або закритих для відвідування дахів; тихий руфінг – відвідування дахів з метою отримання естетичної насолоди від відкритих урбаністичних краєвидів, а також арт-руфінг, що пов'язаний із проведенням певних заходів на дахах будинків, наприклад, створення арт-об'єктів у стилі стріт-арт, екодахів, проведення поетичних або музичних вечорів тощо.

Сталкер-туризм на сьогодні є одним з найпоширеніших видів індустріального туризму, що характеризується відвідуванням місць катастроф, залишених недобудованих споруд, занедбаних об'єктів промисловості, житлових будинків, або районів чи міст-примар, таких як острів Хасіма (Японія), Прип'ять (Україна), Троя (Туреччина), Клондайк (США), Схокланд (Нідерланди), Біг Белл (Австралія). У зв'язку з тим, що метою таких турів є отримання візуального задоволення, більшість дослідників ведуть фото і відео фіксацію. Український сталкер-туризм концептуально відрізняється від світової практики, адже найчастіше організатори збирають групи, намагаючись не сильно афішувати місця розташування об'єктів.

Постпаломництво – відвідування занедбаних об'єктів релігійного призначення, що є одночасно історичними пам'ятками і унікальними пам'ятками архітектури. Миколаїв має унікальне місце – Миколаївський некрополь, уперше згадуваний наприкінці XVIII ст. У некрополі Миколаєва поховано багато історичних особистостей, зокрема, науковці, які увійшли до енциклопедій світу, 33 адмірали російського флоту.

Сурвівалізм – туристичні програми, що спрямовані на виживання в екстремальних умовах, виживання в умовах природи, міста, стихійних лих, економічних проблем, важких психологічних чинників. Даний напрямок може мати розвиток у форматі проектів на Кінбурнській косі і на о. Березань.

Маунтінбайкінг – різновид велотуризму, що пов'язаний зі спуском з гірських вершин на велосипедах. Елементи маунтінбайкінгу можуть мати свій розвиток на території Актівського каньйону чи на території регіонального ландшафтного парку «Гранітно-степове Побужжя».

Новими і вдосконаленими видами повітряного туризму є: скайсерфінг – вільний політ з використанням сноуборду; бейсджампінг – стрибок з парашутом з висотних будівель, телевеж, архітектурних споруд; політ на повітряних кулях, дирижаблях; планеризм і дельтапланеризм. Можливий варіант подвійних польотів з інструктором. Крім того, можливі стрибки з мостів – банджі-джамп и роупджампінг.

Роупджампінг розвинутий з Іванівського мосту (м. Первомайськ). Висота – 35м, вільне падіння – 20 м. Стрибки проводить Федерація екстремальних видів спорту (Дмитро Найдис) та Клуб активного відпочинку «Адреналін» KAVA (Антон і Ольга Ніколаєвич).

Висновки. Широкої перспективи зараз набувають бюджетні сегменти внутрішнього туризму: дитячо-юнацький студентський туризм, туризм людей похилого віку, інклюзивний туризм, спортивний туризм, зелений туризм, екологічний туризм тощо. Вони потребують значних інвестицій, розробки стратегії розвитку з застосуванням інноваційних технологій. Можливість розвитку на Миколаївщині мають експедиційний туризм (зокрема етнографічний, археологічний, орнітологічний, екологічний тощо), агротуризм, сільський зелений туризм, техногенний туризм, комерційний індустріальний туризм, психологічний туризм, езотеричний туризм, екстрим та пригодницький туризм, дігер-туризм, спелеостологічний туризм, руфінг, сталкер-туризм, постпаломництво, сурвівалізм, маунтінбайкінг, скайсерфінг, бейсджампінг, банджі-джамп і роупдджампінг тощо.

Список використаних джерел

1. Михайліченко Г. І. Інноваційний розвиток туристичних підприємств: напрями змін та фактори впливу / Г. І. Михайліченко // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_1_34. – Назва з екрана.
2. Подмаркова І. П. Анализ опыта и перспектив развития психологического туризма в Украине / И. П. Подмаркова // Вісник ДІТБ. – 2013. – № 17. – С. 168–173. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/podmarkova.htm. – Назва з екрана.
3. Рібун Л. В. Суть та значення агротуризму / Л. В. Рібун, Г. В. Стричак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.3. – С. 117-120.
4. Статут спілки сприяння зеленого туризму. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.greentour.com.ua/en/statut/statut>. – Назва з екрана.
5. Чернікова В.І. Особливості інновацій у туризмі / В.І. Чернікова // Вісник ДІТБ. – 2012. – №16. – С.89–94.

Список использованных источников

1. Михайличенко Г. И. Инновационное развитие туристических предприятий: направления изменений и факторы влияния / Г. И. Михайличенко // Экономика. Управление. Инновации. – 2012. – № 1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_1_34. – Название с экрана.
2. Подмаркова И. П. Анализ опыта и перспектив развития психологического туризма в Украине / И. П. Подмаркова // Вестник ДИТБ. – 2013. – № 17. – С. 168-173. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/podmarkova.htm. – Название с экрана.
3. Рибун Л.В. Суть и значение агротуризма / Л.В. Рибун, Г. В. Стричак // Вестник НЛТУ Украины. –2013. – Вип. 23.3. – С. 117-120.
4. Устав союза содействия зеленого туризма. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.greentour.com.ua/en/statut/statut>. – Название с экрана.
5. Черникова В.И. Особенности инноваций в туризме / В.И. Черникова // Вестник ДИТБ. – 2012. – №16. – С.89-94.

References

1. Mihajlichenko G. I. Innovacijnij rozvitok turistichnih pidpriemstv: napryami zmin ta faktori vplivu / G. I. Mihajlichenko // Ekonomika. Upravlinnya. Innovaciyi. – 2012. – № 1. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_1_34. – Nazva z ekrana. (in Ukrainian)
2. Podmarkova I. P. Analiz opyta i perspektiv razvitiya psihologicheskogo turizma v Ukraine / I. P. Podmarkova // Visnik DITB. – 2013. – № 17. – pp. 168–173. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://tourlib.net/statti_tourism/podmarkova.htm. – Nazva z ekrana. (in Ukrainian)
3. Ribun L. V. Sut ta znachennya agroturizmu / L. V. Ribun, G. V. Strichak // Naukovij visnik NLTU Ukrayini. – 2013. – Vip. 23.3. – pp. 117-120. (in Ukrainian)
4. Statut spilki spriyannya zelenogo turizmu– [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.greentour.com.ua/en/statut/statut>. – Nazva z ekrana. (in Ukrainian)
5. Chernikova V.I. Osoblivosti innovacij u turizmi / V.I. Chernikova // Visnik DITB. – 2012. – №16. – pp.89–94 (in Ukrainian).

УДК 378.1:615.825

Белоусова Наталія Володимирівна
кандидат географічних наук, доцент

Національний авіаційний університет, м.
Київ, Україна, e-mail: belousova-69@ukr.net

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Мета. Проаналізувати науково-теоретичний матеріал, який описує та характеризує природні, рекреаційні, історико-культурні ресурси Черкаської області щодо можливостей використання їх для потреб інклюзивних туристів з урахуванням їх особливостей.

Методика. Використані аналітичний, порівняльно-географічний та синтетичний методи.

Результати. Проаналізувавши наукові публікації, пов'язані з розвитком туристичної сфери для інклюзивних туристів, особливо для людей з інвалідністю в Черкаській області, було виявлено, що наукова база має вже певні напрацювання щодо опису природних, рекреаційних, історико-культурних ресурсів, які на перспективу можна використати в якості туристичних послуг для груп інклюзивних туристів.

Наукова новизна. Аналітична оцінка наукових публікацій по ресурсно-туристичному потенціалу Черкаській області дала змогу спрогнозувати об'єктивні можливості території дослідження на предмет використання туристичних ресурсів для різних груп інклюзивних туристів, в тому числі людей з інвалідністю.

Практична значимість. Матеріали публікації можуть бути використані під час навчального процесу у вищих навчальних закладах, що здійснюють підготовку фахівців для української туристичної індустрії, практичній діяльності туристичних операторів і агенцій.

Ключові слова: туризм, інклюзивні туристи, люди з інвалідністю, науково-теоретичне обґрунтування

УДК 378.1:615.825

Белоусова Наталья Владимировна,
кандидат географических наук, доцент

Национальный авиационный
университет, г. Киев, Украина, e-mail:
belousova-69@ukr.net

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМА В ЧЕРКАССКОЙ ОБЛАСТИ

Цель. Проанализировать научно-теоретический материал, который описывает и характеризует природные, рекреационные, историко-культурные ресурсы Черкасской области относительно возможностей их использования для нужд инклюзивных туристов с учетом их особенностей.

Методика. Использованы аналитический, сравнительно-географический и синтетический методы.

Результаты. Проанализировав научные публикации, связанные с развитием туристической сферы для инклюзивных туристов, особенно для людей с инвалидностью в Черкасской области, было обнаружено, что научная база имеет уже определенные наработки по описанию природных, рекреационных, историко-культурных ресурсов, которые в перспективе можно использовать в качестве туристических услуг для групп инклюзивных туристов.

Научная новизна. Аналитическая оценка научных публикаций по ресурсно-туристическому потенциалу Черкасской области позволила спрогнозировать объективные возможности территории исследования на предмет использования туристических ресурсов для различных групп инклюзивных туристов, в том числе людей с инвалидностью.

Практическая значимость. Материалы публикации могут быть использованы в учебном процессе в высших учебных заведениях, осуществляющих подготовку специалистов для украинской туристической индустрии, практической деятельности туристических операторов и агентств.

Ключевые слова: туризм, инклюзивные туристы, люди с инвалидностью, научно-теоретическое обоснование

UDC 378.1:615.825

Belousova Natalya Vladimirovna, National Aviation University of Kyiv, Kyiv,
Candidate of Geographical Sciences, Ukraine, e-mail: belousova-69@ukr.net
Associate Professor

SCIENTIFIC-THEORETICAL RATIONALE FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM IN CHERKASY REGION

Purpose. Analyze the scientific and theoretical material that describes and characterizes the natural, recreational, historical and cultural resources of Cherkassy region regarding the possibilities of their use for the needs of inclusive tourists, taking into account their features.

The technique. Analytical, comparative geographical and synthetic methods are used.

Results. After analyzing the scientific publications related to the development of the tourism sector for inclusive tourists, especially for people with disabilities in the Cherkassy region, it was found that the scientific base has already certain achievements in describing natural, recreational, historical and cultural resources. services for groups of inclusive tourists.

Scientific novelty. Analytical evaluation of scientific publications on the resource and tourism potential of the Cherkassy region allowed to predict the objective possibilities of the study area for the use of tourism resources for various groups of inclusive tourists, including people with disabilities.

Practical significance. Publication materials can be used in the educational process in higher education institutions that train specialists for the Ukrainian tourism industry, practical activities of tour operators and agencies.

Keywords: tourism, inclusive tourists, people with disabilities, scientific and theoretical rationale

Постановка проблеми. Україна, маючи багатий історико-культурний потенціал, володіє всім необхідним для становлення та впровадження сучасної туристичної індустрії. Розробляються державні програми розвитку туристичної галузі для відродження, збереження й розвитку духовних осередків культури. Проводиться робота зі створення науково-методичних, архітектурно-реставраційних, культурно-просвітницьких та фінансово-економічних заходів із збереження і відродження історичних і культурних центрів. Однак туризм – це динамічна сфера, реалізація якої можлива при наявності певних соціоекономічних умов.

Останнім часом туризм став дієвим важелем в історичному,

політичному, духовному та культурному розвитку України. У такому контексті особливого значення набуває розвиток регіонального туризму. Насамперед, це стосується Черкащини, з її величним історичним минулим і потужним рекреаційним потенціалом.

Аналіз досліджень та публікацій. Застосовуючи проблемно-типологічний принцип, можна систематизувати наукові праці, пов'язані з туристичною тематикою Черкаської області, за напрямками наукових досліджень, об'єднавши у групи:

I група - краєзнавча тематика досліджень. Ці роботи стосуються економічного, суспільно-політичного, науково-технічного та культурного розвитку Черкаського краю та можуть бути поділені на:

а) *топоніми, легенди, перекази* - В. Гулі (Суботів Хмельницьких, 2006) та В. Гончаренка (Черкащина в легендах та переказах: краєзнавчий довідник, 2006; На родині Т.Г.Шевченко, 1984), які поєднали народний фольклор із результатами археологічних досліджень 50-х – 90-х років ХХ ст., відтворюючи історію Черкащини;

б) *історія місць* – висвітлено ті чи інші аспекти краєзнавства, історії Черкащини та її історичних місць (Діденко О., В. Степанович, Б. Чорномаз. Збірник археологічних пам'яток Уманщини, 2006; Герасим'юк О. Кожен українець хоч раз повинен побувати в Чигирині..., 2002; Махун С. Незламний дух “історичного патрона Запорізької Січі” (Д.І.Вишневецького), 2002);

в) *історичне краєзнавство* - монографія П.Тронька (Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи), 2000), на основі практичного досвіду історико-краєзнавчої діяльності в Україні комплексно висвітлено історію та теорію історичного краєзнавства, дисертаційне дослідження Н.Сушко (Історичні місця та розвиток туризму на Черкащині (90-ті роки ХХ століття – початок ХХІ століття));

г) *історичне краєзнавство та туризм* – цей взаємозв'язок і взаємодія проаналізовані Г. Науменком і С. Поповичем. Музеям та заповідникам Черкаської області, як основним центрам збереження культурної спадщини краю присвячені роботи В.В. Дзими, В.І. Нестеренко, І.І. Следь, В.Ф. Мицик.

До II групи включено праці, в яких розглянуті питання державного регулювання, законодавчого і правового забезпечення туристичної сфери:

а) *сучасний механізм державного регулювання сфери туризму* присвячено наукові праці Ю. Алексєєвої, О. Малишевої, М. Опанасюк, В. Квартальнова та І. Валентенюк, інших дослідників;

б) *розвиток соціального туризму* – (Козловський Є. В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук, 2008; Серьогін О. Ю. Правове регулювання міжнародних туристичних відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук, 2002; Серьогін О. Ю. Характерні

риси сучасної системи правового регулювання міжнародних туристичних відносин, 2001);

До третьої групи відносяться роботи, присвячені пам'яткознавству, формуванню заходів захисту (С. Заремби, П. Боярського) та збереження пам'яток історії України різних епох і культури, окреслено проблеми та визначено перспективи розвитку пам'яткоохоронної справи сучасної України (Горбик В. О., Г. Денисенко, М. Пархоменко. З історії охорони та збереження пам'яток в Україні, 2007).

Дослідженням пам'яткоохоронної діяльності на Черкащині займалися В.М. Мельниченко, Т.М. Федорова, О.Г. Шамрай, І.В. Чепурна, О.С. Худoley, О.М. Дубовий та О.З. Медалієва, П.В. Качалаба, Ю.П. Дудник, В.Б. Страшевич, І.Ю. Удовиченко. Проблеми законодавчого забезпечення пам'яткоохоронної роботи досліджував О.В. Мельниченко.

Дослідженням культурної спадщини області, пов'язаної з життям та діяльністю видатних постатей, займалися В.В. Гоцуляк, В.В. Масненко, М.В. Приліпко, Л.О. Харченко, С.Ю. Обрусна;

Четверта група – наукові дослідження як теоретико-методологічного, так і прикладного характеру, присвячені туризму як особливому соціально-економічному феномену ХХ-ХХІ ст. (Цибух В. І., Б. Вихристенко, С. Попович, Стан і перспективи розвитку туризму в Україні, 1999; Крачило Н. Г. Географія туризму, 1987; Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні, 2003), які з'ясували сутність, функції та механізми соціалізації туризму, зародження, становлення, еволюцію і основні напрямки розвитку туризму.

П'ята група – роботи, присвячені вивченню створення якісного туристсько-екскурсійного продукту (Л. Гончаренко, В. Гончареко, А. Гончарук А. Михайлова, Г.Науменко, С. Попович, М. Щербина), насамперед розробці туристичних маршрутів: 1) Дивосвіт Трипілья: [Туристсько-краєзнавча подорож по державному історико-культурному заповіднику «Трипільська культура»], 2006 р.; 2) Золота підкова Черкащини: [Туристсько-краєзнавча подорож Черкащиною для учнівської молоді України], 2006 р.; 3) Стежками сивої давнини. Археологічна подорож по Чигиринщині, 2005 р. [4, с. 8–12; 7, с. 159–162; 9, с. 218–223].

Шоста група – дослідження, присвячені формуванню національно-патріотичної свідомості. Пізнавально-виховний потенціал культурної спадщини Черкащини та окремі пам'ятки краю розглянуті в роботах таких авторів: Н.М. Чепурна, Д.А. Іванов, О.В. Брель, Н.В. Кукса, Н.М. Басиста, Т.В. Ярмош, Р.В. Танана, Л.І. Харченко, З.М. Куниця, Я.Л. Діденко, Т.І. Гай, В.М. Лазуренко, Ю.М. Вовкотруб, О.П. Волошин, Л.Г. Голиш, Т.А. Клименко, Т.Ю. Полякова, С.В. Козаленко. Аналіз історіографії дозволяє констатувати, що питання, пов'язані з вивченням історичних місць та розвитком туризму на Черкащині упродовж 1990-х рр. – початку ХХІ ст., перебувають у полі уваги фахівців. Водночас, спеціального, комплексного дослідження цієї теми поки ще немає.

Мета статті. Проаналізувати науково-теоретичний матеріал, який описує та характеризує природні, рекреаційні, історико-культурні ресурси Черкаської області, які можна використати для потреб інклюзивних туристів з урахуванням їх особливостей.

Виклад основного матеріалу. Від початку 1991 р. в області було окреслено стратегічні напрямки розвитку туристичної галузі: формування ефективних правових, організаційних та соціально-економічних засад реалізації державної політики у сфері туризму і курортів, збереження та раціональне використання туристичних і курортних ресурсів, стимулювання розвитку сільського, ділового, пізнавального та інших видів туризму, створення європейських стандартів для надання якісних послуг в галузях розміщення, споживання, торгівлі та транспорту. Найбільш успішно дана робота проводилася у сфері охорони пам'яток, краєзнавчій діяльності, створенні програм розвитку туризму. На даний момент розроблена ціла низка цікавих туристично-екскурсійних маршрутів, які можна систематизувати за тематикою (оглядові та тематичні), місцем проведення (сільські та міські) та організаціями, які надають туристичний продукт: *державні організації; приватні та значна кількість малих туристичних фірм*, які розробляють власні маршрути або використовують вже існуючі [4].

Позитивну роль у розвитку туристичних маршрутів відіграють традиції їх організації в минулому, а саме досвід таких туристичних підприємств, як “Супутник”, обласне туристсько-екскурсійне об’єднання “Черкаситурист” Українського акціонерного товариства з туризму і екскурсій “Укрпрофтур”, туристична компанія “БОН-тур”. Н.П. Лаврінченко запропонував розширити традиційний туристсько-екскурсійний маршрут Черкаси – Чигирин – Суботів – Медведівка – Холодний Яр – Черкаси новим маршрутом «Батьківщина Максима Залізняка», який включає наступні об’єкти історико-культурної спадщини села Медведівки та його околиць: пам’ятник М. Залізнякові, столітній дерев’яний вітряний млин, “Семидубова” гора-курган (місце ймовірного поховання Богдана Хмельницького), колишня козацька варта – Стрілиця (найвища місцевість Чигиринщини). Туристичні маршрути Чигиринщиною стануть замкненими у великі та малі кола, що позитивно відобразиться на зручності подорожей краєм [5, с.173–176]. Туристичний потенціал села Лебедин Шполянського району розглянутий у праці М.М. Щербини і представлений у вигляді туристичного маршруту «Історія села Лебедин Шполянського району», присвячений культурній спадщині села, яка (як і багато інших пам’яток) залишилась поза увагою програми «Золота підкова Черкащини» [9, с.218].

Т.І. Гай акцентує увагу на пам’ятці архітектури, складовій частині історико-архітектурного заповідника “Стара Умань” – костьолі Успіня Богородиці, та унікальній картинній галереї, що розмістилася у ньому. Уманська галерея – єдиний художній музей в СНД, що має в своїй колекції

живопис представника флорентійської школи Джузеппе Беццуолі (“Ісус Христос і самарянка”, 1843 р.) [2, с.246–252, 250].

Історико-архітектурний потенціал історичного регіону Черкащини розглянутий у дисертації Т.М. Гарнік. Вчений виявив історико-культурні зони Черкащини на основі архітектурного потенціалу її населених пунктів, та запровадив комплексний підхід щодо охорони, відновлення та використання архітектурної спадщини в контексті розвитку даного регіону [3; 8]. Серед об’єктів культурної спадщини Черкащини, що активно досліджуються вченими, окреме місце займають пам’ятки археології краю, яких нараховується: 9266 об’єктів історико-культурної спадщини, 7169 з яких – пам’ятки археології, тобто 77% [1]. Задля розвитку археологічного пізнавального туризму, а також дослідження археологічних культур було створено заповідник “Трипільська культура” з адміністративним центром у селі Легедзине. З 4392 відомих трипільських поселень 2042 знаходяться на території дев’ятнадцяти областей України. В Черкаській області відомо 278 пам’яток трипільського періоду. З двадцяти чотирьох найбільших трипільських поселень періоду розквіту даної культури вісімнадцяти знаходяться в межах Тальнівського, Уманського та Звенигородського районів Черкаської області [6, с.167–172, 170]. Тобто, Черкащина має всі передумови стати лідером з культурно-пізнавального, археологічного туризму. Але цілеспрямованих туристичних маршрутів, розроблених для різних груп інклюзивних туристів поки-що доволі мало. Така ситуація пов’язана, перш за все, з економічною доцільністю створення та впровадження інклюзивних маршрутів у рамках роботи туристичної агенції, її можливостями забезпечити транспортні вимоги до переміщення на певні відстані людей, наприклад, з особливими потребами, обмеження груп інклюзивних туристів за кількісними показниками (група людей х інвалідністю), що збільшує витрати на використання будь-яких маршрутів.

Окрім того, для певних груп інклюзивних туристів необхідні спеціальні зручності у готелях (ліфти, підйомники, траволатори, зручності у номерах, можливість безперешкодного переміщення людей на візках, наявність кнопок визву тощо) та об’єктах харчування (спеціалізоване меню для групи туристів чи кожного туриста окремо). Значною вимогою щодо проведення туристичних подорожей для пенсіонерів і людей з інвалідністю є тривалість туристичного маршруту (часті зупинки в спеціально обладнаних для таких людей містах). Для туристів таких інклюзивних груп необхідно передбачити, при необхідності, супровід фахівця не тільки туристичної агенції але й спеціаліста – медика (психолога, психотерапевта, фізіолога та ін.). Менші вимоги до проведення туристичних маршрутів мають інші інклюзивні туристи: багатодітні сім’ї, військовослужбовці, переселенці та ін.

Враховуючи значну кількість вимог до проведення туристичних подорожей для окремих груп інклюзивних туристів, туристичні агенції не вбачають рентабельним розробку та впровадження таких маршрутів. Тим

більше, що кожна з груп інклюзивних туристів, як правило, має низький рівень соціального (фінансового) забезпечення.

На фоні значного туристичного потенціалу Черкащини спостерігається гостра проблема забезпечення туристів необхідною інфраструктурою, тим більше, коли питання стосується туристів з особливими потребами. Вирішити цю проблему можна скориставшись зарубіжним досвідом будівництва молодіжних готелів (хостелів) [8, с.163-165], які (є більш прийнятними) більше відповідають потребам основного загалу відвідувачів (школярів, студентів, іноземців) та готелів з номерами для людей з інвалідністю. На даний момент питання надання туристичних послуг для інклюзивних груп туристів залишається відкритим у зв'язку з цілою низкою проблем: нестабільна економічна ситуація в країні, яка безпосередньо впливає на соціальний рівень українців; низький рівень доходів мало захищених соціальних верст населення (до яких, як правило, належить більшість людей інклюзивних груп); невідповідна міжнародним вимогам і стандартам матеріально-технічна база туристичного та курортно-санаторного напрямку; не готовність туристичних агенцій до роботи з інклюзивними туристами; недостатня кількість одиниць спеціального транспорту тощо.

Висновок. Враховуючи географічне положення, природно-ресурсний та рекреаційно-туристичний потенціал, історико-культурну спадщину Черкаської області, ми спробували розглянути адміністративно-територіальну область як експериментальний науково-дослідний майданчик для комплексного аналізу науково-теоретичних досліджень українських науковців і подальшого впровадження в практичну діяльність туристичної сфери області. Проаналізувавши праці вчених щодо використання культурної спадщини Черкащини як туристичного ресурсу, можна зробити висновок, що дані дослідження мають розрізнений характер та присвячені, здебільшого, поодиноким пам'яткам. Недостатньо висвітлений комплексний аналіз культурної спадщини краю як туристичного ресурсу. Мало популяризована робота туристичних агенцій, які вже мають певний досвід розробки туристичних маршрутів для окремих груп інклюзивних туристів. Тому, перспективним напрямом наукових досліджень є ґрунтовне вивчення та опис об'єктів природно-ресурсного та рекреаційно-туристичного потенціалу Черкащини, які можна буде використати в туристичній діяльності в роботі з інклюзивними туристами та залучення туристичних агенцій до розбудови нового туристичного напрямку в Україні як інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм.

Список використаних джерел

1. Архів археологічної інспекції управління культури і туризму Черкаської облдержадміністрації.
2. Гай Т. І. Уманський костюл Успія Богородиці: проблеми збереження та використання / Т. І. Гай // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – С. 246–252.
3. Гарнік Т. М. Охорона, регенерація та використання архітектурного потенціалу в контексті розвитку історичного регіону (на прикладі Черкаської області): дис.. канд. архітектури: 18.00.01 / Т. М. Гарнік // Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури. – Харків, 2007. – 285 с.

4. Горбик В. О. Проблеми охорони культурної спадщини України на сучасному етапі / В.О. Горбик // Черкащина в контексті історії України. Матеріали Третьої науково-краєзнавчої конференції Черкащини, присвяченої проблемам охорони, збереження та використання історико-культурної спадщини. – Черкаси, 2008. – С. 8 – 12.
5. Лавриненко Н. П. “Золоте туристичне кільце” Чигиринщини // Черкащина в контексті історії України / Н. П. Лавриненко. – Черкаси, 2008. – С. 173–176.
6. Нераденко Т. М. Археологічна спадщина Черкащини в контексті розвитку туризму / Т. М. Нераденко // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – С. 167–172.
7. Спіріна Т. М. Канів – ланка «Золотої підкови Черкащини» / Т. М. Спіріна // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – С. 159 – 162;
8. Чепурний О. І. Туристична Чигиринщина: сьогодення і майбутнє / О. І. Чепурний // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – С. 163–166.
9. Щербина М. М. Туристичні можливості села Лебедин (Шполянщина) / М. М. Щербина // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – С. 218–223.

Список использованных источников

1. Архив археологической инспекции управления культуры и туризма Черкасской облгосадминистрации.
2. Гай Т. И. Уманский костел Успения Богородицы: проблемы сохранения и использования / Т. И. Гай // Черкасская в контексте истории Украины. – Черкасы, 2008. – С. 246-252.
3. Гарник Т. Н. Охрана, регенерация и использования архитектурного потенциала в контексте развития исторического региона (на примере Черкасской области): дис .. канд. архитектуры: 18.00.01 / Т. Н. Гарник // Харьковский государственный технический университет строительства и архитектуры. - Харьков, 2007. - 285 с.
4. Горбик А. Проблемы охраны культурного наследия Украины на современном этапе / В.А. Бугорок // Черкащина в контексте истории Украины. Материалы Третьей научно-краеведческой конференции Черкащины, посвященной проблемам охраны, сохранения и использования историко-культурного наследия. - Черкасы, 2008. - С. 8 - 12.
5. Лавриненко Н. П. "Золотое туристическое кольцо" Чигиринщины // Черкащина в контексте истории Украины / Н. П. Лавриненко. - Черкасы, 2008. - С. 173-176.
6. Нераденко Т. Н. Археологическое наследие Черкащины в контексте развития туризма / т. М. Нераденко // Черкащина в контексте истории Украины. - Черкасы, 2008. - С. 167-172.
7. Спирина Т. Н. Канев - звено «Золотой подковы Черкащины» / Т. М. Спирина // Черкащина в контексте истории Украины. - Черкасы, 2008. - С. 159 - 162;
8. Чепурной А. И. Туристическая Чигиринщина: настоящее и будущее / А. И. Чепурной // Черкащина в контексте истории Украины. - Черкасы, 2008. - С. 163-166.
9. Щербина М. М. Туристические возможности села Лебедин (Шполянщины) / Н. Н. Щербина // Черкащина в контексте истории Украины. - Черкасы, 2008. - С. 218-223.

References

1. Archive of the archaeological inspection of the Department of Culture and Tourism of the Cherkasy Regional State Administration.
2. Guy T. I. The Umansky Church of the Assumption of the Virgin: Problems of Conservation and uses / T. I. Guy // Cherkasy in the context of the history of Ukraine. - Cherkasy, 2008. - p. 246-252.
3. Garnik T.N. Protection, regeneration and use of architectural potential in the context of the development of the historical region (on the example of Cherkasy region): dis. Cand. Architecture: 18.00.01 / T.N. Garnik // Kharkov State Technical University of Construction and Architecture. - Kharkov, 2007. - 285 p.
4. Gorbik A. Problems of protecting the cultural heritage of Ukraine at the present stage / V.A. Hillock // Cherkasy in the context of the history of Ukraine. Materials of the Third Scientific and Local History Conference of Cherkasy, devoted to the problems of protection, preservation and use of historical and cultural heritage. - Cherkasy, 2008. - C. 8 - 12.
5. Lavrinenko N.P. "Golden tourist ring" of Chigirinshchina // Cherkasy in the context of the history of Ukraine / N.P. Lavrinenko. - Cherkasy, 2008. - p. 173-176.
6. Neradenko T. N. The archaeological heritage of Cherkasy in the context of the development of tourism / t. M. Neradenko // Cherkasy in the context of the history of Ukraine. - Cherkasy, 2008. - p. 167-172.
7. Spirina T. N. Kanev - the link “Golden Horseshoe” / T. M. Spirina // Cherkasy in the context of the history of Ukraine. - Cherkasy, 2008. - p. 159 – 162.
8. Chepurnoy A.I. Tourist Chigirinschina: present and future / A.I. Chepurnoy // Cherkasy in the context of the history of Ukraine. - Cherkasy, 2008. - p. 163-166.
9. Shcherbina M.M. Tourist opportunities of the village Lebedin (Shpolyanshchina) / N.N. Shcherbina // Cherkasy in the context of the history of Ukraine. - Cherkasy, 2008. - p. 218-223.

УДК 368.02: 658.14

Мальська Марта Пилипівна,
доктор економічних наук, професор
Філь Марія Іванівна,
кандидат технічних наук, доцент

Зінько Юрій Володимирович

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна,
e-mail: merifil.ua@gmail.com
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

ПОТЕНЦІАЛ РЕСТОРАННОГО ГАСТРО-ТУРУ У РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ ЛЬВОВА

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних та практичних рекомендацій щодо розвитку гастрономічного туризму, використовуючи потенціал ресторанного господарства.

Методика: дослідження складають аналіз та систематизація та узагальнення. Визначено основні об'єкти гастрономічного туризму, досліджено потенціал ресторанного бізнесу як туристичної дестинації.

Результати: Обґрунтовано поняття "ресторанного туру", перспективи розвитку вітчизняного гастрономічного туризму та ресторанного бізнесу як об'єкту туристичної подорожі у Львові. Розкрито науково-теоретичні підходи до визначення сутності та об'єктів гастрономічного туризму; - оцінено потенціал та можливості сфери ресторанного бізнесу у розбудові сучасної туристичної інфраструктури, у тому числі за рахунок розвитку гастрономічного туризму; - запропоновано заходи розвитку вітчизняного ресторанного бізнесу як перспективного напрямку гастрономічного туризму та самостійного об'єкту туристичних подорожей.

Наукова новизна: систематизовано, узагальнено та обґрунтовано фірми/туроператори, які розробили ресторани маршрути у м. Львів. для розвитку гастрономічного туризму.

Практична значимість: Гастрономічний туризм має значні перспективи розвитку, а організація гастрономічних турів, рестораних гастро-турів сприяє відродженню національних кулінарних традицій. Суб'єкти господарювання сфери ресторанного господарства повинні стати важливою частиною розвитку гастрономічного туризму, відіграючи важливу роль у формуванні якості життя, забезпеченні здоров'я населення та формуванні туристичного іміджу регіонів.

Ключові слова: гастрономічний туризм, кулінарний туризм, ресторанний бізнес, ресторанний тур, підприємства ресторанного господарства, гастро-тури.

УДК 368.02: 658.14

Мальська Марта Филипповна,
доктор экономических наук, профессор
Филь Мария Ивановна,
кандидат технических наук, доцент

Зинько Юрий Владимирович,

Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина
Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина,
e-mail: merifil.ua@gmail.com
Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина

ПОТЕНЦИАЛ РЕСТОРАННОГО ГАСТРО-ТУРА В РАЗВИТИИ ГАСТРОНОМИЧЕСКОГО ТУРИЗМА ЛЬВОВА

Цель статьи заключается в научном обосновании теоретических и практических рекомендаций по развитию гастрономического туризма, используя потенциал ресторанного хозяйства.

Методика: исследования составляют анализ и систематизация и обобщение. Определены основные объекты гастрономического туризма, исследованы потенциал ресторанного бизнеса как туристической дестинации.

Результаты: Обоснованно понятие "ресторанного тура", перспективы развития отечественного гастрономического туризма и ресторанного бизнеса как объекта туристической поездки во Львове. Раскрыто научно-теоретические подходы к определению сущности и объектов гастрономического туризма; - оценены потенциал и возможности сферы ресторанного бизнеса в развитии современной туристической инфраструктуры, в том числе за счет развития гастрономического туризма; - предложены меры развития отечественного ресторанного бизнеса как перспективного направления гастрономического туризма и самостоятельного объекта туристических путешествий.

Научная новизна: систематизированы, обобщены и обоснованно фирмы / туроператоры, которые разработали ресторанные маршруты в г. Львов для развития гастрономического туризма.

Практическая значимость: Гастрономический туризм имеет значительные перспективы развития, а организация гастрономических туров, ресторанных гастро-туров способствует возрождению национальных кулинарных традиций. Субъекты хозяйствования сферы ресторанного хозяйства должны стать важной частью развития гастрономического туризма, играя важную роль в формировании качества жизни, обеспечении здоровья населения и формировании туристического имиджа регионов.

Ключевые слова: гастрономический туризм, кулинарный туризм, ресторанный бизнес, ресторанный тур, предприятия ресторанного хозяйства, гастро-туры.

UDC 368.02: 658.14

Mal'ska Marta Pylypivna,
Doctor of Economics, Professor

Lviv National Ivan Franko University, Lviv,
Ukraine

Fil Maria Ivanovna,
Candidate of Technical Sciences, Associate
Professor

Lviv National Ivan Franko University, Lviv,
Ukraine, e-mail: merifil.ua@gmail.com

Zinko Yuriy Volodymyrovych

Lviv National Ivan Franko University, Lviv,
Ukraine

POTENTIAL OF RESTAURANT GASTRO-TUR FOR DEVELOPMENT OF GASTRONOMIC TOURISM OF LVIV

Goal. The purpose of the paper is to provide scientific substantiation of theoretical and practical recommendations for the development of gastronomic tourism, using the potential of the restaurant industry.

Methodology: research is made up analysis and systematization and synthesis. The basic objects of gastronomic tourism are determined, the potential of restaurant business as a tourist destination is researched.

Results: The concept of "restaurant tour", perspectives of development of domestic gastronomic tourism and restaurant business as an object of tourist trip in Lviv is substantiated. The scientific-theoretical approaches to the definition of the essence and objects of gastronomic tourism are revealed; - the potential and opportunities of the sphere of restaurant business in the development of modern tourist infrastructure, including through the development of gastronomic tourism; - measures of development of the domestic restaurant

business as a perspective direction of gastronomic tourism and an independent object of tourist trips are offered.

Scientific novelty: systematized, generalized and substantiated firms / tour operators who have developed restaurant routes in Lviv for the development of gastronomic tourism.

Practical significance: Gastronomic tourism has significant prospects for development, and the organization of gastronomic tours, restaurant gastronomy tours contributes to the revival of national culinary traditions. Business entities in the sphere of restaurant business should become an important part of the development of gastronomic tourism, playing an important role in shaping the quality of life, providing public health and shaping the tourist image of the regions.

Key words: gastronomic tourism, culinary tourism, restaurant business, restaurant tour, enterprises of restaurant economy, gastronomy tours.

Постановка проблеми. Проблема дослідження ресторанного туру займе свою нішу у контенті дослідження кулінарних практик гастрономічного туризму. У ході дискурсивного аналізу проведено моніторинг та інтерпретацію літературних джерел, ситуацій, оригінальних текстів кулінарних рецептів та назв страв, інгредієнтів. Проте на науково-теоретичному та практичному рівнях не приділялося уваги зв'язку гастрономічних турів та розвитку закладів ресторанного господарства, не досліджувався потенціал вітчизняного ресторанного бізнесу як туристичної дестинації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз дозволяє стверджувати, що в цілому питання розвитку гастрономічного туризму, особливостей створення регіональних туристичних продуктів на основі національної кухні та кулінарних традицій, розглядались у працях Д.І. Басюк, Т.І. Божук, А.В. Бусигіна, І.В. Журило, І.К. Комарницького, І.В. Космидайло, Е.В. Маслової, Л.А. Прокопчук, І.В. Сухаревої, В.К. Федорченка [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перспективним у цьому плані є розвиток гастрономічного туризму, зокрема, завдяки ресторанним турам. Адже тенденції сучасного туристичного ринку демонструють зростання інтересу серед споживачів саме до таких видів подорожей.

Формулювання цілей статті. В сучасних умовах одним із видів туризму, що розвивається найбільш динамічно, можна назвати гастрономічний туризм.

Цей вид туризму має значні перспективи розвитку, а організація ресторанних турів сприяє відродженню національних кулінарних традицій. З організаційної точки зору ресторанний гастро-тур передбачає знайомство з особливостями технологій приготування місцевих харчових продуктів, історією і традиціями їх споживання, а також можливу участь туриста в приготуванні національних страв, відвідання кулінарних фестивалів та конкурсів. Поглиблене вивчення основних тенденцій розвитку гастрономічного туризму дасть змогу використати їх для

практики розбудови вітчизняного туристичного ринку. В перспективі це сприятиме.

Виклад основного матеріалу. Україна, маючи глибокі культурні традиції, зокрема у харчуванні, може запропонувати численні цікаві гастрономічні тури як для закордонних, так і вітчизняних громадян. Експерти вважають, що гастрономічний туризм використовує лише 20% потенціалу і може легко подвоїти обороти в найближчому майбутньому. Послуги закладів ресторанного господарства як однієї із основних складових туристичної інфраструктури, що забезпечує близько 20 % доходів від реалізованого туру, варто розглядати не лише як засіб задоволення фізіологічних потреб у харчуванні туристів, а як спосіб пізнання культури, традицій народу в країні перебування, як мету туристичної подорожі.

У західних країнах гастрономічні тури давно увійшли до переліку одних із найпопулярніших видів туризму. Представники туристичних підприємств України відзначають, що гастрономічний туризм з кожним роком збільшує свою присутність на туристичному ринку, оскільки туристам стає все цікавіше пізнавати країну не тільки за допомогою різних видів турів, але і з позиції смаку, знайомства з національною кухнею.

Рис. 1. Схема видів кулінарного туризму [7]

Широкий розвиток кулінарного туризму привів до створення турфірм, що спеціалізуються на міжнародному кулінарному туризмі, наприклад «Gourmet on Tour» (США), «The International kitchen» (Великобританія), «Gourmet Getaways» (Італія), незважаючи на те, що Міжнародна асоціація кулінарного туризму з'явилася в США, законодавцями в генеруванні ідеї гастрономічних турів все-таки вважаються італійці, які вдало поєднали торговельні і технологічні виробництва із залученням туристів під знаком смачної і здорової їжі [4].

Цільова аудиторія кулінарного туризму включає в себе: туристів-гурманів; туристів, які використовують кулінарний туризм з метою навчання та отримання професійних навиків (кухарі, сомельє, ресторатори, дегустатори); представників тур фірм, які подорожують з метою вивчення даного напрямку туризму; туристи, які бажають поглибитися в культуру країни за допомогою національної кухні.

Кулінарний туризм має специфічні риси, а саме: - умови для розвитку кулінарного туризму, які мають абсолютно всі країни, що є унікальною відмінною рисою даного виду туризму; - не носить характер сезонного відпочинку, для будь-якого часу року можна підібрати відповідний тур; - тою чи іншою мірою є складовим елементом всіх турів.

Але на відміну від інших видів туризму ознайомлення з національною кухнею стає головним мотивом, метою та елементом кулінарної подорожі; просування місцевих господарств і виробників продовольчих товарів-невід'ємна складова будь-якого кулінарного туру.

У Львові понад 1500 ресторанів. Багато з них – це не просто місця, де можна смачно поїсти, а справжні музеї їжі і випивки, храми кулінарного мистецтва, тематичні виставки та шоу місцевої кухні.

Нижче, у табл. 1 наведено фірми/туроперати, які розробили ресторанный маршрути у м. Львів.

Особливості ресторанних гастро-турів та послуги.
1. *wonders&yolidays* - концептуальні ресторани, дегустації, а також міські легенди і секрети, які розказують найдо свідченіші гіді міста. Супровід професійного гіда екскурсійна програма дегустації страв і напоїв в п'яти закладах відмінний настрій. 2. *Open Lviv* [Гастрономічний «Кнайпен тур»](#) - під час екскурсії ознайомлюють із значення таких галицьких слів, як: «смаколик», «прецель», «гальба», «кілішок», «шпацер», «зупка». Екскурсивод розповідає про різні гастрономічні фестивалі, які відбуваються у Львові протягом року. Дегустація страв і наливки в 4 закладах – супровід гіда протягом всієї програми-позитивні емоції та гарний настрій. 3. *AnyTypeTour* - ознайомлюють, яку їжу брали з собою львів'яни в театр, скільки алкоголю колись випивали у місті щоденно, традиції вірменської, єврейської кухні, що ж таке спіжарка, особливості святкування весілля заможних львів'ян, хто торгував вином на території від Чорного моря до Львова, як карали за зловживання алкоголем в піст, що ж таке пивна ция та багато іншого. 4. *Мандри Україною Ресторанный тур «Від шпацеру до келишка»* - відвідування ресторанів популярної на Західній Україні мережі «ФЕСТ», розповідь про актуальні легенди і оповіді про місто, можливість побачити архітектурні пам'ятки та історичні місця. прогулянка по історичній частині міста та огляд основних пам'яток. А також екскурсія по ресторанах мережі і дегустація страв та алкогольних настоянок. 5. *«Кумпель -Тур» Ресторанный тур «Свято для живота»* - цікаві історії від гідів поєднуються з дегустаціями наливок та апетитними перекусами у знаменитих кнайпах зі стравами львівської та галицької кухні, екскурсійна програма, супровід гіда, дегустації по програмі, вхідні

квитки в екскурсійні об'єкти. 6. «Кумпель–Тур» Львів для гурмана - День 2: Подорож для справжніх галичан, або тих, хто хоче ними стати; козина «Ферма Елізи»; Пізній обід в найбільшому в світі ресторані галицької кухні «Голодний Микола»; Трансфер в центр міста або на вокзал. харчування (2 сніданки, 2 обіди, 1 вечеря), екскурсійна програма, супровід гіда, вхідні квитки в екскурсійні об'єкти. 7. *Андреолін дреолі тур* єднає міста *Гастрономічна екскурсія традиції Львівської кухні* - гід-ласун розкажує про найяскравіші кулінарні традиції середньовічного та сучасного Львова, секрети приготування львівських смаколиків, про Галичину, яка була “житницею Європи“, а гордий та самобутній Львів – її найбільшою “рибною, про унікальні львівські гастрономічні традиції, історій про львівську кухню, дегустація львівського пива, львівські закуски та правил вживання львівських напоїв.

Таблиця 1

Ресторанні гастро-тури/маршрути м. Львова

Назва туроператора/ ресторанного туру	Послідовність маршруту	Тривалість / вартість маршруту
Мандри Україною, Галіція - тур <i>Ресторанний тур</i> <i>«Від шпациру до</i> <i>келішка»</i>	Музей-ресторація «Гасова лямпа» - Галицька жидівська кнайпа «Під Золотою Розою» - «Криївка» - «Мазох-safe» - «Найдорожча ресторація Галичини» - «Дім легенд»	4 години; більше 11 осіб / 550 грн.; 5-10 осіб / 600 грн.; 1-4 особи / 650 грн.
Open Lviv Гастрономічний «Кнайпен тур»	<i>оглядова екскурсія площею Ринок – кафе</i> <i>“Теплий п'єц” – паб “Христофор” –</i> <i>«Наливки зі Львова» - ресторан «Музей</i> <i>Сала»</i>	2,5 години; 380 грн./ос.
«Кумпель –Тур» <i>«Львів для</i> <i>гурмана»</i>	<i>день 1:</i> ресторацію Бачевських – мандрівка австрійським Львовом - зустріч з головним батьром Львова – Льольо Жебреховським - екскурсія рестораном- пивоварнею «Кумпель» - візит до винотеки «Кафел» - екскурсія єдиним у світі Музеєм Сала – найпопулярніша костюмована екскурсія по Львову з фаєр- шоу «Нічна Варта».	2 дні; 2250 грн/ос
wonders& yolidays	площа Ринок - єврейський квартал - міський арсенал- монастир Бернардинів - культові ресторації Львова	3 години; від 450 грн. з особи
AnyTypeTour	ресторація “Лівий берег”- вірменський ресторан “Mons Pius” - ресторація – музей “Гасова лямпа” - кав'ярня Спіжарка – Криївка- найдорожча ресторація Галичини – Масонська ложа - Копальня кави- Львівська Майстерня шоколаду - Мазох – кафе - єврейська кнайпа “Під Золотою Розою” - “Дім легенд”- Грильова ресторація М'яса та справедливості - Кумпель – ресторан-	4 години; до 5 осіб-300 грн; 6-15 осіб – 450 грн.; 16-35 осіб – 550 грн.

	пивоварня - ресторан – музей "Сало"	
«Кумпель–Тур» <i>Ресторанний тур</i> <i>«Свято для життя»</i>	центральні пивоварні Львова - «Ресторація Бачевських» - Фреска	3 години; 530 грн/особа
Андреолін дреолі тур єднає міста <i>Гастрономічна</i> <i>екскурсія традиції</i> <i>Львівської кухні</i>	Резиденція Львівського ката - “Жидівська кнайпа” - “Криївка” - “Копальня Кави” - “Мазох-кафе” - “Гасова Лампа” - “Майстерня шоколаду”, “Майстерня пряників”, “Майстерня карамелі” та “Майстерня марципанів” - “Кав’ярня на Бамбетлі”.	2 години; 500 грн.
GO · GO	Вірменський квартал – Площа Ринок – Ратуша – Аптека-музей – Чорна Кам’яниця – Палац Корнятка – Латинська катедра – Єврейський квартал	2 години; 400 грн.

Джерело: доповнено та систематизовано на основі опрацювання джерел [1-3; 5;6].

Практика останніх років свідчить, що туристичні потоки зростають у тих регіонах, де, на основі неповторних традицій, формуються спеціалізовані інтерактивні туристичні продукти - фестивалі, народні свята. Україна має унікальний потенціал для формування конкурентоспроможного туристичного продукту гастрономічного туризму на міжнародному та внутрішньому ринках. Окремої уваги заслуговує сфера ресторанного бізнесу, складові якої можуть бути самостійними об'єктами туристичних подорожей. Фестивалі вуличної їжі, під час яких презентуються заклади ресторанного господарства різного кулінарного спрямування. Фестивалі та професійні конкурси серед фахівців ресторанного бізнесу, зокрема, кухарів, кондитерів, пекарів, баристів, барменів, вітол'є (фуміл'є), фахівців з карвінгу та ін. [4]. Позитивним зрушенням є проведення "Шоу високої кухні", вперше організованого київським клубом "Маріо". Серед пропозицій вітчизняних туроператорів можна відзначити, чи не єдиний, ресторанний тур Львовом, програма якого передбачає відвідування з дегустацією закладів мережі ресторанів "ФЕСТ" ("Гасова лампа", "Мазох", "Криївка", "Найдорожча ресторація Галичини", "Дім легенд"). Проведений аналіз викрив потужний потенціал ресторанного бізнесу у формуванні гастрономічної туристичної подорожі та довів необхідність виокремлення поняття "ресторанного туру" - різновиду гастрономічного туризму, метою якого є ознайомлення з ексклюзивною кухнею, концепцією найвідоміших та популярних ресторанів (закладів ресторанного господарства) та задоволення гастрономічних (кулінарних) потреб [4].

Підґрунтям розвитку ресторанних турів є зростання туристичної і гастрономічної культури, помітний процес перенасичення стандартними "все включено" поїздками, оскільки справжнім поціновувачам хочеться спробувати страви в оригіналі, приготовані майстрами своєї справи.

Сприяння в організації гастрономічних подорожей може стати чинником підтримки туристичного інтересу, що забезпечує збільшення тривалості перебування туристів; додатковим напрямом бізнесу для домашніх господарств, невеликих виробництв продуктів харчування. Цього можливо досягнути за рахунок:

1. Сприяння розвитку об'єктів, що складають інтерес для туристів-гурманів і поціновувачів української гастрономічної культури, - відомих підприємств харчової промисловості, домашніх господарств.

2. Підтримування діючих та ініціювання створення нових об'єктів гастрономічного туризму : дегустаційних залів, музеїв гастрономії, етнічних селищ та містечок, а також спеціалізованих атракційних заходів та туристично – екскурсійних маршрутів, що будуть сприяти створенню конкурентоспроможного місцевого туристичного продукту, підвищенню туристичної привабливості регіону.

3. Розвитку туристичної інфраструктури - закладів розміщення, харчування, розваг, а також підприємств роздрібної торгівлі та сфери послуг.

4. Розвитку інформаційних комунікаційних систем, які забезпечуватимуть інформування туристичного ринку про гастрономічний мікрокластер та виступатимуть важливим маркетинговим інструментом формування туристичного попиту.

5. Спрямування зусиль влади, бізнесу та місцевої громади на підтримку об'єктів гастротуризму, формування гастрономічних атракцій і подій, які б привертали увагу внутрішніх і міжнародних туристів, а також приватно публічне партнерство у просуванні місцевого туристичного продукту, активізації системи маркетингових комунікацій, використання інструментів бренд менеджменту територій та міст.

6. Розроблення програм кулінарних турів тематичної спрямованості з використанням місцевої сировини, продуктів харчування та напоїв, знакових закладів ресторанного господарства, які підкреслюватимуть автентичність національних традицій у кулінарії.

7. Розширення географії та популяризація проведення тематичних кулінарних фестивалів, свят, відвідування міжнародних професійних виставок та конференцій, для того, щоб ознайомлення з національною кухнею стало головним елементом у програмі перебування туриста.

8. Вивчення кращого міжнародного досвіду розвитку гастрономічного туризму у сфері виноробної та харчової промисловості, ресторанного господарства, впровадження сучасних екологічно чистих технологій вирощування сільськогосподарської сировини та виготовлення продукції.

9. Популяризація України на світовому ринку як перспективного туристичного напрямку [4].

У процесі дослідження було визначено напрями підвищення потенціалу ресторанного бізнесу в туризмі та прискорення впровадження ресторанних турів у Львові:

1. Створення унікальних концепцій закладів ресторанного господарства за тематикою, стилем, дизайном, формами та методами обслуговування, у тому числі еторесторанів, які будуть спроможні гідно представляти найкращі традиції не тільки української, але й світової кухні.

2. Сприяння виведенню рівня обслуговування у закладах ресторанного господарства України відповідно до світових стандартів.

3. Створення умов для вільної конкуренції вітчизняних закладів за відзнаки та винагороди світових ресторанних рейтингів.

4. Підвищення професійного та творчого потенціалу шеф кухарів, сприяння формуванню вітчизняної високої авторської кухні.

5. Впровадження новітніх технологій у виробництво, обслуговування, управління закладами ресторанного господарства, що створить додаткову ринкову привабливість підприємств. Доречною є пропозиція Басюка Д.І. щодо ініціювання створення національного проекту "Українська національна кухня" з метою популяризації національних гастрономічних традицій, у рамках якого створити: а) Національний реєстр закладів ресторанного господарства, які б відповідали високим стандартам обслуговування та пропонували страви авторської високої кухні, у тому числі національної; б) гастрономічний путівник українськими регіонами, визначними закладами ресторанного господарства; с) календар гастрономічних фестивалів, семінарів та конференцій; d) перелік майстер класів національних гастрономічних традицій для науковців та практиків; е) тематичний сайт, який дасть можливість інтенсифікувати інформаційні комунікаційні процеси.

Комбінування різного роду кулінарних заходів разом із відвідуванням найкращих закладів ресторанного господарства регіону та насиченою екскурсійною програмою формуватиме конкурентоспроможний вітчизняний гастрономічний продукт. Цьому сприятиме і виважена цінова політика [4]. Вважаємо, що на сучасному етапі розвитку туристичної галузі та сфери ресторанного бізнесу необхідно шукати найбільш оптимальні структури управління гастрономічним туризмом, створювати правову та нормативну базу, більш ефективно використовувати освітній та науковий потенціал галузі. Державна підтримка гастрономічного туризму має полягати у створенні рівних умов для підприємців, забезпеченні якості та безпеки продукції, що виготовляється, створення відповідного інституційного середовища для розвитку цих галузей [4].

Висновки. Гастрономічний туризм має значні перспективи розвитку, а організація гастрономічних турів, ресторанних гастро-турів сприяє відродженню національних кулінарних традицій. Суб'єкти господарювання сфери ресторанного господарства повинні стати важливою частиною розвитку гастрономічного туризму, відіграючи важливу роль у формуванні якості життя, забезпеченні здоров'я населення та формуванні туристичного іміджу регіонів.

Звичайно, масштаби даного напряму не надто великі на поточний момент, але, за належної організаційної роботи ресторанні тури можуть стати трендом сучасної української сфери гостинності.

Список використаних джерел

1. Гастрономічний «Кнайпен тур» [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <https://openlviv.com/gastronomichniy-knaypen-tur>
2. Гастрономічна екскурсія традиції Львівської кухні [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <https://lviv-tourist.info/gastronomichna-ekskursiya/>
3. Екскурсії і тури [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://any-type-tour.com/Lviv/fool.php?ch=76>
4. Потенціал ресторанного бізнесу у розвитку гастрономічного туризму України [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2015/18.pdf
5. Ресторанний тур «Свято для живота» [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://www.kumpel-tour.com/uk/tour>
6. Ресторанний тур «від шпацеру до келішка» [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <https://ua.discover.net.ua/things-to-do/restoranny-tur-vid-shpaceru-do-kelishka>
7. Тенденції кулінарного туризму в світі та в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: http://tourlib.net/statti_ukr/batman2.htm

Список использованных источников

1. Гастрономический «Кнайпен тур» [Электронный ресурс] // Режим доступа к ресурсу: <https://openlviv.com/gastronomichniy-knaypen-tur>
2. Гастрономическая экскурсия традиции Львовской кухни [Электронный ресурс] // Режим доступа к ресурсу: <https://lviv-tourist.info/gastronomichna-ekskursiya/>
3. Экскурсии и туры [Электронный ресурс] // Режим доступа к ресурсу: <http://any-type-tour.com/Lviv/fool.php?ch=76>
4. Потенциал ресторанного бизнеса в развитии гастрономического туризма Украины [Электронный ресурс] // Режим доступа к ресурсу: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2015/18.pdf
5. Ресторанный тур «Праздник для живота» [Электронный ресурс] // Режим доступа к ресурсу: <http://www.kumpel-tour.com/uk/tour>
6. Ресторанный тур «от шпацеру к келишка» [Электронный ресурс] // Режим доступа к ресурсу: <https://ua.discover.net.ua/things-to-do/restoranny-tur-vid-shpaceru-do-kelishka>
7. Тенденции кулинарного туризма в мире и в Украине [Электронный ресурс] // Режим доступа к ресурсу: http://tourlib.net/statti_ukr/batman2.htm

References

1. Gastronomic "Kneipp tour" [Electronic resource] // Resource access mode: <https://openlviv.com/gastronomichniy-knaypen-tur>
2. Gastronomic excursion of the tradition of Lviv cuisine [Electronic resource] // Resource access mode: <https://lviv-tourist.info/gastronomichna-ekskursiya>
3. Excursions and tours [Electronic resource] // Resource access mode: <http://any-type-tour.com/Lviv/fool.php?ch=76>
4. Potential of restaurant business in the development of gastronomic tourism in Ukraine [Electronic resource] // Access to resource: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2015/18.pdf
5. Restaurant tour "Holiday for a stomach" [Electronic resource] // Access to resource: <http://www.kumpel-tour.com/en/tour>
6. Restaurant tour "from spattser to keishka" [Electronic resource] // Resource access mode: <https://ua.discover.net.ua/things-to-do/restoranny-tur-vid-shpaceru-do-kelishka>
7. Trends in culinary tourism in the world and in Ukraine [Electronic resource] // Access to resource: http://tourlib.net/statti_ukr/batman2.htm

УДК 911.372.4

Панков Сергій Вікторович,
доктор географічних наук, доцент

Тамбовський державний університет імені Г.Р.
Державіна, м. Тамбов, Росія, e-mail:
psv69tmb@mail.ru

РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Мета. Аналіз проблем, пов'язаних з використанням сільських населених пунктів у туристично-рекреаційній діяльності регіону. Окреслено коло питань щодо інтеграції сільської місцевості в регіональну туристську галузь.

Методика. Програми територіального планування часто не враховують специфіки окремих поселень, зберігаючи регіональні риси конкретного селища і його оточення з використанням методів реконструкції, так і нового будівництва, з урахуванням місцевої стилістики, умов і способу життя населення.

Результат. Сільська поселенська мережа формується і розвивається не сама по собі, а в тісному взаємозв'язку і взаємообумовленості з функціями вміщає їх території. Облік регіональних особливостей і зв'язків функціонування закономірно підвищує достовірність планування і прогнозування розвитку сільських поселень, посилює обґрунтованість перспективних шляхів їх вдосконалення в контексті регіональної стратегії реалізації туристсько-рекреаційної діяльності.

Наукова новизна. Формування в Тамбовській області конкурентоспроможної туристично-рекреаційної галузі як однієї з провідних, пріоритетних галузей економіки, що забезпечує попит споживачів (як російських, так і закордонних) на задоволення власних потреб області в туристично-рекреаційних послугах.

Практична значимість. Залучення інвесторів і широкої громадськості за допомогою примноження культурного надбання, яке внесе істотний внесок в економічний розвиток і зміцнення регіональної самобутності Тамбовської області. Велике значення тут має надаватися маркетингової і рекламної діяльності, просування Тамбовської області як туристично-рекреаційного регіону на загальноросійський і світовий ринок цього виду послуг.

Ключові слова: регіональна стратегія, туристично-рекреаційна діяльність, сільська місцевість, культурні ландшафти.

УДК 911.372.4

Панков Сергей Викторович,
доктор географических наук, доцент

Тамбовский государственный университет
имени Г.Р. Державина, г. Тамбов, Россия,
e-mail: psv69tmb@mail.ru

РЕГИОНАЛЬНЫЙ ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ ТУРИСТСКО- РЕКРЕАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ

Цель. Анализ проблем, связанных с использованием сельских населенных пунктов в туристско-рекреационной деятельности региона. Очерчен круг вопросов по интеграции сельской местности в региональную туристскую отрасль.

Методика. Программы территориального планирования часто не учитывают специфики отдельных поселений, сохраняя региональные черты конкретного селения и его окружения с использованием методов, как реконструкции, так и нового строительства, с учетом местной стиллистики, условий и образа жизни населения.

Результаты. Сельская поселенческая сеть формируется и развивается не сама по себе, а в тесной взаимосвязи и взаимообусловленности с функциями вмещающей их

территории. Учет региональных особенностей и связей функционирования закономерно повышает достоверность планирования и прогнозирования развития сельских поселений, усиливает обоснованность перспективных путей их совершенствования в контексте региональной стратегии реализации туристско-рекреационной деятельности.

Научная новизна. Формирование в Тамбовской области конкурентоспособной туристско-рекреационной отрасли в качестве одной из ведущих, приоритетных отраслей экономики, обеспечивающей спрос потребителей (как российских, так и зарубежных) на удовлетворение собственных потребностей области в туристско-рекреационных услугах.

Практическая значимость. Привлечение инвесторов и широкой общественности посредством приумножения культурного достояния, которое внесёт существенный вклад в экономическое развитие и укрепление региональной самобытности Тамбовской области. Большое значение здесь должно придаваться маркетинговой и рекламной деятельности, продвижению Тамбовской области как туристско-рекреационного региона на общероссийский и мировой рынок этого вида услуг.

Ключевые слова: региональная стратегия, туристско-рекреационная деятельность, сельская местность, культурные ландшафты.

УДК 911.372.4

Pankov Sergey Viktorovich,
Doctor of Geographical Sciences, Associate
Professor

Tambov state University named after G.R.
Derzhavin, Tambov, Russia, e-mail:
psv69tmb@mail.ru

REGIONAL EXPERIENCE IN THE IMPLEMENTATION OF TOURIST AND RECREATIONAL ACTIVITIES IN RURAL AREAS

Purpose. Analysis of problems associated with the use of rural settlements in the tourist and recreational activities of the region. The range of issues on the integration of rural areas into the regional tourism industry is outlined.

Method. Spatial planning programmes often do not take into account the specifics of individual settlements, preserving the regional characteristics of a particular village and its surroundings using methods of both reconstruction and new construction, taking into account the local style, conditions and lifestyle of the population.

Results. Rural settlement network is formed and developed not by itself, but in close relationship and interdependence with the functions of their territory. Taking into account regional features and relations of the functioning of the natural and increases the reliability of planning and forecasting development of rural communities, strengthens the validity of the perspective ways of their improvement in the context of the regional strategy for the implementation of tourism and recreational activities.

Scientific novelty. Formation in the Tambov region of a competitive tourist and recreational industry as one of the leading, priority sectors of the economy, ensuring the demand of consumers (both Russian and foreign) to meet their own needs in the field of tourism and recreational services.

Practical significance. Attracting investors and the General public through the enhancement of cultural heritage, which will make a significant contribution to the economic development and strengthening of the regional identity of the Tambov region. Great importance should be attached to marketing and advertising activities, promotion of the Tambov region as a tourist and recreational region on the all-Russian and world market of this type of service.

Keywords: regional strategy, tourism and recreational activities, countryside, cultural landscapes.

Постановка проблемы. В регионах существуют программы территориального планирования, в которых разработаны общие положения развития субъектов РФ, включая сельскую местность. Однако, не умаляя преимуществ данных проектов, стоит отметить, что их реализация, как и многих других не учитывает специфики отдельных поселений, сохраняя региональные черты конкретного селения и его окружения с использованием методов, как реконструкции, так и нового строительства, с учетом местной стилистики, условий и образа жизни населения. Конечно, такая задача является весьма сложной, требующей исследования и решения широкого круга проблем, привлечения специалистов разного профиля. Но именно такая концепция с её нацеленностью на комплексное социально-экономическое развитие, повышение уровня и улучшение образа и качества жизни населения в сельской местности способна, пусть и не быстро решить накопившиеся проблемы. Ведь полифункциональность той или иной территории накладывает отпечаток на функциональную структуру сельских поселений, на их «рисунок», на образ жизни сельского населения. С этих позиций сельские поселения являются одним из важнейших элементов территориального устройства, которое отражает особенности природных условий, хозяйственной деятельности, социально-демографического и историко-культурного развития региона и государства в целом.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализ работ по теме исследования показывает, что методические разработки в сфере развития сельского туризма и туристско-рекреационной деятельности в сельской местности в целом, практически, не представлены в географической науке, но изучение отдельных аспектов имеется как у нас в стране (Демишкевич Г.М., Карпова И.М., Волынцева Н.А., Войтюк М.М., Мерзлов А.В., Заиченко Е.А., Жукова М.А., Чудновский А.Д. и др.), так и за рубежом (Б. Мильнер, М. Мэскон, М. Портер, Ф. Котлер). При этом стоит отметить, что интерес к проблемам развития сельского туризма, формирование теоретических и методологических разработок авторов различных областей науки имеет тенденцию к росту.

Выделение нерешенных ранее частей общей проблемы. За масштабностью социально-экономических проблем остаются нерешенными вопросы реставрации и реконструкции разных типов наследия, включая культурные ландшафты сельских поселений [1]. Но если в городах эта проблема как-то обсуждается и решается, то на селе данный вопрос остается открытым. До сих пор нет критериев выделения исторических сёл. Пока эти вопросы не решаются как на уровне управления, так и самими жителями, не осведомленными в значимости собственного наследия. Характерным примером является обновление

крестьянских домов во многих странах Европы, что стало частью дифференцированной политики реновации села.

Постановка задачи. Сельские поселения являются важным элементом в понятии культурной идентичности населения. Однако долгое время, да и сегодня, они не рассматриваются как пространство, которое необходимо сохранить в его полноте, недооценивается важность, как местных архитектурных образцов строений, так и различных типов культурных ландшафтов. Крестьянская усадьба или их группа – не просто жизненное пространство, но и среда для работы человека, включающая экологические и социально-культурные функции.

Изложение основного материала. Кроме стандартных функций села могут осуществляться и другие, например, обслуживание посетителей и туристов, базы отдыха и ночные стоянки [2]. Такие поселения, характеризующиеся приспособленностью к окружающей среде и местным природным условиям, свойственной организмам, биоценозам, народному жилищу и поселениям, наиболее органично впишутся в природный ландшафт [4].

Значительно шире возможность использования мельчайших поселений в чисто рекреационных целях. Кроме внешних факторов (характеристики окружения), большое значение приобретают и внутренние: наличие электричества, состояние жилого фонда, наличие воды и т.д. Учитывая фактически неограниченное использование исчезающих поселений в рекреационной деятельности, возможно развитие по интенсивному пути – полному и комплексному задействованию территории районов и области.

Поселения, на базе которых могут развиваться разные виды рекреации, представлены следующими: 1) пункты стационарного отдыха; 2) пункты кратковременного отдыха (в ближайшем окружении городов, ПГТ и крупных сел); 3) пункты «экологических троп» (на пути наиболее популярных маршрутов); 4) пункты развития дачного отдыха; 5) пункты активного отдыха (охота, рыболовство и др.) с ограничением на другие виды отдыха; 6) пункты летнего отдыха детей (восстановление старых и организация новых).

Указанный путь развития малых поселений в рекреационных целях несет определенные выгоды: 1) не будут изыматься ценные сельскохозяйственные земли под строительство новых рекреационных объектов; 2) возможность использования имеющегося жилого фонда часто без существенной реконструкции; 3) интенсивное использование территории области для рекреации; 4) увеличение занятости сельского населения окраинных территорий хозяйств (в сфере обслуживания и т. д.); 5) различные виды рекреационного использования (садоводческие товарищества, дачи) могут повысить продуктивность сельского хозяйства окраинных территорий области; 6) возрождение исчезающих поселений будет поддерживать обжитость территории. Даже сезонное пребывание

населения не даст существующим дорогам и тропам приходить в негодность [3].

Классификация рекреационных объектов, создание которых возможно на базе исчезающих деревень, а также перечень условий для возникновения каждой из таких рекреационных точек наглядно свидетельствуют о том, что практически в любую такую деревню ...можно вдохнуть жизнь... Группа исчезающих деревень постоянно пополняется. Необходимо спешить, или уже через 10-15 лет мы потеряем реальную возможность хотя бы рекреационного использования малых поселений без значительных затрат на новое строительство. В целях обеспечения комплексного и правильного рекреационного использования территорий... представляется весьма желательным создание единого координирующего центра по проблемам исчезающих поселений, который обладал бы полной информацией об имеющихся поселениях, а также информацией о спросе на такого рода рекреационные объекты [2].

Из перечисленных выше общих проблем, имеющих в сельской среде, можно сделать вывод: основное их количество существует повсюду и лишь по-разному может проявляться в разных типах сельских поселений по регионам страны. Их своеобразие при необходимости можно обнаружить лишь во время локального исследования отдельного поселения с учетом исторических, экономических, социокультурных и прочих особенностей. При этом следует помнить, что наличие проблем регионального уровня складывается главным образом из суммы нерешенных локальных вопросов, стоящих перед сельскими поселениями, и при их взаимодействии между собой. Однако эти решения зависят от ряда факторов федерального, регионального и местного уровней, а также от взаимодействия представителей управления, государственных и частных структур, проектировщиков и населения.

В целом, развитие рекреационного комплекса Тамбовской области рассматривается как одно из приоритетных стратегических направлений хозяйственной специализации Тамбовской области на основе ценного и масштабного использования историко-культурного наследия и естественных рекреационных ресурсов.

Формирование и развитие туристско-рекреационного потенциала окажет большое влияние на развитие всей территории области, формирование новых «точек роста» в т.ч. и за счёт малых и исчезающих поселений, а в целом – на повышение уровня социально-экономического развития региона. На базе развивающегося туристско-рекреационного комплекса в перспективе в регионе возможно формирование рекреационных кластеров туристско-рекреационного и санаторно-курортного типов [4].

Создание единого координирующего рекреационно-туристического центра может стать одной из основных задач перспективного развития. Сеть объектов рекреационно-туристического назначения – неотъемлемая

составляющая всего рекреационно-туристического комплекса области. Исходя из этого, необходимо в центрах, выполняющих межрайонные функции в Тамбовской области, а также населённых пунктах, имеющих статус исторических городов России: Тамбов, Мичуринск, Моршанск и Кирсанов и сельских поселениях; увеличить как количественно, так и качественно уже имеющиеся учреждения рекреационно-туристического комплекса путём модернизации, реконструкции, переоснащения существующих объектов и предусмотреть строительство новых современных лечебно-оздоровительных и туристических комплексов.

В этом плане необходима областная политика использования в рекреационных целях категории исчезнувших и исчезающих сельских поселений, а также придания поселениям статуса «исторических сёл» в рамках реализации мероприятий целевой государственной программы Тамбовской области «Развитие физической культуры, спорта и туризма на 2014-2020 годы».

Указанные действия предлагаются для формирования в Тамбовской области конкурентоспособной туристско-рекреационной отрасли в качестве одной из ведущих, приоритетных отраслей экономики, обеспечивающей, с одной стороны, спрос потребителей (как российских, так и зарубежных) на удовлетворение собственных потребностей области в туристско-рекреационных услугах, а с другой, значительный вклад в социально-экономическое развитие региона за счёт увеличения доходной части местного бюджета, притока инвестиций, улучшения здоровья населения, сохранения и рационального использования культурно-исторического и природного наследия. А также одновременное развитие сопряжённых инфраструктурных объектов (гостиничного хозяйства, производства экологически чистых продуктов питания, сувенирной продукции, народных промыслов и ремёсел и т.д.), реставрационно-строительной деятельности, а также выставочно-ярмарочной деятельности. При этом речь идет о современных высоких стандартах производства этих видов услуг.

Выводы. Возможной целью данных мероприятий может являться привлечение инвесторов и широкой общественности посредством приумножения культурного достояния, которое внесёт существенный вклад в экономическое развитие и укрепление региональной самобытности Тамбовской области. Туризм является важным средством физического и духовного оздоровления, воспитания, познания и повышения культурного уровня населения, оказывает стимулирующее воздействие на такие секторы экономики, как транспорт, связь, торговля, строительство, сельское хозяйство, здравоохранение, производство товаров народного потребления и может составить одно из наиболее перспективных направлений структурной перестройки экономики области. Большое значение здесь должно придаваться маркетинговой и рекламной деятельности, продвижению Тамбовской области как туристско-

рекреационного региона на общероссийский и мировой рынок этого вида услуг.

Итак, из перечисленных выше общих проблем, имеющих в сельской среде, можно сделать вывод: основное их количество существует повсюду и лишь по-разному может проявляться в разных типах сельских поселений по регионам страны.

Список використаних джерел

1. Євдокимов М.Ю., Катровский А.П. Деякі аспекти еволюції культурних функцій сільських поселень // Питання історичної географії Росії. Тверь: Вид-під ТГУ, 1995. С. 32-72.
2. Карягін А.В. Можливість рекреаційного використання зникаючих поселень // Вісник Московського університету. 1989. Серія 5, Географія. № 3. С. 78-84.
3. Панков С.В. Сільські поселення в концепції розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Тамбовської області: Рекреація і туризм у регіоні: сучасні проблеми розвитку та територіальної організації та управління: Матеріали Міжнарод. науч.-практ. конф. / Воронежський державний університет. Воронеж: Воронежський державний педагогічний університет, 2010. С. 174-177.
4. Родоман Б.Б. Саморозвиток культурного ландшафту і геобіонічні закономірності його формування // Питання географії. 1980. Сб. 113. С. 117-127.

Список использованных источников

1. Евдокимов М.Ю., Катровский А.П. Некоторые аспекты эволюции культурных функций сельских поселений // Вопросы исторической географии России. Тверь: Изд-во ТГУ, 1995. С. 32–72.
2. Карягин А.В. Возможность рекреационного использования исчезающих поселений // Вестник Московского университета. 1989. Серия 5, География. № 3. С. 78–84.
3. Панков С.В. Сельские поселения в концепции развития туристско-рекреационного потенциала Тамбовской области: Рекреація и туризм в регионе: современные проблемы развития, территориальной организации и управления: Материалы Международ. науч.-практ. конф. / Воронежский государственный университет. Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2010. С. 174-177.
4. Родоман Б.Б. Саморазвитие культурного ландшафта и геобіонічні закономірності его формирования // Вопросы географии. 1980. Сб. 113. С. 117–127.

References

1. Evdokimov, M.Yu., Kutrovsky A.P. Some aspects of the evolution and cultural function of rural communities // Problems of historical geography of Russia. Tver: TSU Publishing house, 1995. P. 32-72.
2. Karyagin A.V. the Possibility of recreational use of endangered settlements. Vestnik Moskovskogo universiteta. 1989. Series 5, Geography. No. 3. P. 78-84.
3. Pankov S.V. Rural settlements in the concept of development of tourist and recreational potential of the Tambov region: Recreation and tourism in the region: modern problems of development, territorial organization and management: Materials of International. science.-prakt. Conf. / Voronezh state University. Voronezh: Voronezh state pedagogical University, 2010. P. 174-177.
4. Rodoman B.B. Self-development of the cultural landscape and geosciences regularities of its formation // Issues of geography. 1980. Sat. 113. P. 117-127.

**II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА
КРАЇНОЗНАВСТВА**

УДК 711.56, 435

Плешкановська Алла Михайлівна,
доктор технічних наук, професор

Київський національний університет
будівництва архітектури, м. Київ,
Україна, e-mail: ample_urban@ukr.net

**МЕТОД ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ІСТОРИЧНОГО МІСТА
ЗА ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ**

Мета. В статті викладено авторський метод диференціації території міста за історико-архітектурним потенціалом для цілей визначення найбільш інвестиційно привабливих територій для розміщення об'єктів туристичної інфраструктури.

Методика. Застосовано – історичний, графоаналітичний методи дослідження, методи математичного моделювання та експертної оцінки. Використовуючи історичний метод встановлюється наявність в межах населеного пункту об'єктів культурної спадщини та розробляється історико-архітектурний опорний план. За допомогою графоаналітичного методу і математичного моделювання визначається кваліметрична оцінка якості розміщення об'єктів культурної спадщини в планувальній структурі міста. З урахуванням їх значимості, отриманої на підставі експертної оцінки, встановлюється історико-архітектурний потенціал територій міста та їх інвестиційна привабливість для розміщення функціональних об'єктів різного виду, зокрема, об'єктів туристичної інфраструктури.

Результати. Розроблено новий метод якісно-кількісної оцінки історико-архітектурного потенціалу території малого історичного міста.

Наукова новизна. Розроблено новий графоаналітичний метод кваліметричної оцінки території історичного населеного пункту за історико-архітектурним потенціалом з урахуванням просторової локалізації та значимості пам'яток культурної спадщини; запропоновано узагальнену кількісну оцінку історичного населеного пункту за характером розміщення об'єктів культурної спадщини в його планувальній структурі.

Практична значимість. Застосування методу дозволить встановити найбільш інвестиційно привабливі території історичного міста для розвитку системи туристичної інфраструктури, реконструкції та нового будівництва об'єктів різного функціонального призначення. Апробація виконана на прикладі міста Тульчин Вінницької області.

Ключові слова: історичне місто, пам'ятка культурної спадщини, туристична привабливість, туристична інфраструктура, інвестиційний потенціал.

УДК 711.56, 435

Плешкановская Алла Михайловна,
доктор технических наук, профессор

Киевский национальный университет
строительства и архитектуры, г. Киев,
Украина, e-mail: ample_urban@ukr.net

**МЕТОД ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ТЕРРИТОРИИ ИСТОРИЧЕСКОГО
ГОРОДА ПО ИСТОРИКО-АРХИТЕКТУРНОМУ ПОТЕНЦИАЛУ**

Цель. В статье изложен авторский метод дифференциации территории города по историко-архитектурному потенциалу для целей определения наиболее инвестиционно привлекательных участков для размещения объектов туристической инфраструктуры.

Методика. Применены – исторический, графоаналитический методы исследования, методы математического моделирования и экспертной оценки. Используя исторический метод, устанавливается наличие в пределах населенного пункта объектов культурного наследия и разрабатывается историко-архитектурный опорный план. С помощью графоаналитического метода и математического моделирования определяется квалиметрическая оценка качества размещения объектов культурного наследия в планировочной структуре города. С учетом их значимости, полученной на основании экспертной оценки, определяется историко-архитектурный потенциал территорий города и их инвестиционная привлекательность для размещения различных функциональных объектов, в частности, объектов туристической инфраструктуры.

Результаты. Разработан новый метод качественно-количественной оценки историко-архитектурного потенциала территории малого исторического города.

Научная новизна. Разработан новый графоаналитический метод квалиметрической оценки территории исторического города по историко-архитектурному потенциалу с учетом пространственной локализации и значимости памятников культурного наследия; предложена обобщенная количественная оценка исторического населенного пункта по характеру размещения объектов культурного наследия в его планировочной структуре.

Практическая значимость. Применение метода позволит установить наиболее инвестиционно привлекательные территории исторического города для развития системы объектов туристической инфраструктуры, реконструкции и нового строительства объектов различного функционального назначения. Апробация выполнена на примере города Тульчин Винницкой области.

Ключевые слова: исторический город, памятник культурного наследия, туристическая привлекательность, туристическая инфраструктура, инвестиционный потенциал.

UDC 711.56, 435

Plehkanovska Alla Mykhajlivna,
Doctor of Technical Sciences,
Professor

Kyiv National University of Construction and
Architecture, Kyiv, Ukraine, e-mail:
ample_urban@ukr.net

METHOD OF DISTANCES OF THE HISTORICAL CITY HISTORY HISTORICAL AND ARCHITECTURAL POTENTIAL

Goal. The article presents the author's method for differentiating the territory of the city according to its historical and architectural potential, in order to determine the most investment-attractive sites for the placement of tourist infrastructure objects.

Method. Historical, grapho-analytical methods of research, methods of mathematical modeling and method of expert evaluation were used. Using the historical method, the presence of cultural heritage objects within the settlement is established and a historical and architectural support plan is developed. With the help of the grapho-analytical method and mathematical modeling, a qualimetric assessment of the quality of the placement of cultural heritage objects in the planning structure of the city is determined. Taking into account their importance, obtained on the basis of expert evaluation, the historical and architectural potential of the city's territories and their investment attractiveness for locating various functional objects, in particular, tourist infrastructure objects, is determined.

Results. A new method of qualitative and quantitative assessment of the historical and architectural potential of the territory of a small historical city has been developed.

Scientific novelty. A new grapho-analytical method has been developed for the qualimetric assessment of the territory of a historical settlement according to its historical and architectural potential, taking into account the spatial localization and significance of cultural heritage sites. A generalized quantitative assessment of the historical settlement on the nature of the placement of cultural heritage in its planning structure is proposed.

Practical significance. The application of the method will allow for the establishment of the most investment-attractive territories of the historical city in order to develop a system of tourist infrastructure facilities, reconstruction and new construction of objects of various functional purposes. Testing is performed on the example of the city of Tulchin, Vinnitsa region, Ukraine.

Key words: historical town, cultural heritage monument, tourist attraction, tourist infrastructure, investment potential.

Постановка проблеми. Ставлення до пам'яток історії і архітектури є показником рівня розвитку держави та духовної зрілості її громадян. Охорона культурної спадщини сьогодні визначається як пріоритетний напрям зовнішньої культурної політики держави. Охорона історичного надбання та його раціональне використання являється функцією держави і місцевих органів влади [1], а залучення інвестицій до цього процесу – певною гарантією успішного вирішення поставлених задач.

Питання охорони культурного надбання, як важливої складової містобудівної діяльності, включають: збирання інформації, дослідження, систематизацію, встановлення режимів збереження та допустимого перетворення, планування та проектування забудови і реконструкції міст [1, 2]. Особлива відповідальність лежить на містобудуванні, коли мова йде про міста з багатою чи, навіть, унікальною історико-культурною спадщиною.

В Україні налічується понад 400 історичних міст і селищ, переважна кількість яких є так звані малі і середні міста з чисельністю населення до 50 тис. осіб [3]. В таких містах майже відсутні потужні діючі промислові підприємства та фінансово-ділові установи, що призводить до хронічних проблем з наповненням місцевих бюджетів. При цьому, наявні об'єкти культурної спадщини, що розташовані в межах історичних міст та їх околиць, потребують значних коштів для підтримання належного стану збереженості та можливості їх використання.

З іншого боку, спостерігаючи соціально-економічні тенденції останніх років можна стверджувати, що в нашій країні істотно зростає інтерес до прогнозування та реалізації туристичних і рекреаційних потреб населення.

Наявне в Україні законодавство та відповідні методики дослідження історико-культурного надбання спрямовані, перш за все, на виявлення, збереження та охорону пам'яток культури [2, 4, 5, 6, 7]. Проте, включення цих об'єктів в активне міське життя потребує значних інвестицій не лише в підтримання самих пам'яток, а й у тактичну реконструкцію територій в межах їх зон охорони та розвиток необхідної туристичної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з реконструкцією історичних міст, розвитком їх планувальної структури, пристосуванням до нових умов функціонування, достатньо широко висвітлені у вітчизняній та зарубіжній містобудівній науці. Особливої уваги потребувало вивчення проблеми поєднання необхідності збереження пам'яток культурної спадщини та мінімізації можливого втручання в історичне середовище. Питання збереження історичної спадщини тісно змикаються з її вивченням, виявленням ключових особливостей історичної забудови, можливостей її використання при дотриманні принципів, визначених у міжнародних документах. Детальні дослідження історичної спадщини українських міст представлені в працях М.В. Бевза, В.В. Вечерського, Є.Є. Водзинського, С.К. Кілессо, К.В. Колеснікової, Ю.П. Нельговського, О.А. Пламеницької, Т.Д. Товстенко, Т.В. Устенко, та ін.

Результати цих досліджень були представлені в посібниках і рекомендаціях з розроблення генеральних планів та проектів забудови в історичному середовищі [8, 9, 10, 11, 12]. В них розглядалися питання науково-дослідних і науково-проектних досліджень, розвитку планувальних структур в історичних містах в умовах їх зростання і реконструкції їх центрів.

Останні десятиліття і серед вітчизняних [13, 14, 15, 16, 17] і закордонних [18, 19, 20] дослідників спостерігається сталий інтерес до проблеми не лише збереження окремих пам'яток культурної спадщини та історичної забудови, а й активного їх залучення до сучасного міського простору і життєдіяльності мешканців міста

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З метою збереження культурної спадщини у складі генеральних планів історичних населених пунктів розробляється науково-проектна документація під назвою «історико-архітектурний опорний план» (ІАОП) [2, 5]. Ця документація містить інформацію про весь комплекс нерухомих об'єктів культурної спадщини населеного пункту, пов'язану з ними історичну забудову (значні й рядові історичні будівлі); землі історико-культурного призначення; місця втрачених будинків, споруд, пам'ятки природи, природні заповідники, цінні природні ландшафти; межі історичних ареалів населеного місця; межі зон охорони пам'яток культурної спадщини, що є діючими на час складання історико-архітектурного опорного плану.

Основним результатом розроблення ІАОП є визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування як містобудівного засобу збереження культурної спадщини. Тобто, ІАОП можна розглядати як систему певних обмежень щодо можливого перетворення пам'яток культури та найближчого їх оточення.

Проте, для оцінки привабливості вкладання інвестицій не лише в збереження, а й у розвиток територій історичних ареалів необхідно, перш

за все, враховувати потенційну привабливість територій (як містобудівну, так і інвестиційну) в умовах наявних планувальних обмежень охоронного характеру [2, 5, 9]. В даному дослідженні в якості такого методу запропоновано застосування *методу диференціації території історичного міста за історико-архітектурним потенціалом*.

Формулювання цілей статті (Постановка завдання). Мета проведеного дослідження полягала в розробленні методу диференціації території історичного міста за історико-архітектурним потенціалом (привабливістю) для обґрунтування пріоритетності вкладання інвестицій у формування мережі об'єктів туристичної інфраструктури.

Робота базується на застосуванні графоаналітичного методу, методів математичного моделювання та експертної оцінки (*Автор висловлює подяку своїй аспірантці Червоній О.В. за допомогу в обробленні даних та виготовленні графічних матеріалів до цієї статті*).

Виклад основного матеріалу. Як приклад, для детального аналізу було обрано м. Тульчин – районний центр Вінницької області – зі значною кількістю пам'яток культурної спадщини національного і місцевого значення. Місто характеризується хоч і не надто давньою (перша письмова згадка – 1607 рік), але славетною історією [23]. Вже в середині XIX ст. в Тульчині проживало біля 11,2 тис. осіб. Після скасування кріпацтва чисельність населення міста почала стрімко зростати і сягнула найбільшого значення у 1866 р. 21,7 тис. осіб. Зменшившись до кінця XIX ст. знову до 16,2 тис., чисельність населення на такому рівні тримається вже понад сто років і на даний час становить біля 15,8 тис. осіб, а площа території міста складає – 9,4 кв.км.

Протягом чотирьохрічного існування місто пережило декілька етапів підйому, які залишили потужний слід у вигляді археологічних, історичних і архітектурних пам'яток.

На даний час до Державного реєстру пам'яток культурної спадщини у Тульчині занесені та знаходяться під охороною держави 29 пам'яток, з яких 8 є пам'ятками національного значення [24].

До основних об'єктів культурної спадщини, занесених до реєстру, відносяться (див. рис. 1):

1. Комплекс старого палацу Потоцьких, 1757-1782 роки.
2. Палац Потоцьких малий (новий), 1775 рік.
3. Житловий будинок лісоторговця Глікліха, 1912 р.
4. Будинок Декабристів, кінець XVIII ст.
5. Церква Успіня Пресвятої Богородиці із дзвіницею, 1789 р.
6. Христо-Різдвяний кафедральний собор (колишній Домініканський собор з келіями), 1780 р.
7. Римо-католицький костел (19 ст.).
8. Жіноче єпархіальне училище, середина 19 ст.
9. Житлові будинки (18-19 ст.)
10. Старовинне єврейське кладовище (окремі поховання XVI-XVII ст..)).

*Рис. 1. Приклади об'єктів культурної спадщини м. Тульчина.
Порядкові номери відповідають порядковим номерам переліку пам'яток,
наведеному вище*

Схема розміщення об'єктів культурної спадщини на плані міста Тульчина з визначеними охоронними зонами та зонами регулювання забудови (історико-архітектурний опорний план міста) наведена на рис. 2.

Як видно з ІАОП, більша частина центру міста потрапляє до зон охорони об'єктів культурної спадщини, де суворо регламентується будь-яка містобудівна діяльність.

Якщо розглядати на теоретичному рівні саме питання розвитку територій історичного міста, то постає значна проблема узгодження таких чинників як:

- 1) З одного боку, урахування інвестиційної привабливості міських територій, яка базується на містобудівній цінності території та знаходить своє відображення в грошовій оцінці земель населеного пункту. В основі такої оцінки лежить кваліметрична оцінка території, яка враховує, перш за все, зручність розміщення тих чи інших земельних ділянок в планувальній структурі міста та їх забезпечення об'єктами інженерно-

транспортної інфраструктури.

- 2) З іншого боку, в історичному місті діє жорстка система обмежень, яку формують вимоги збереження наявних об'єктів культурної спадщини.

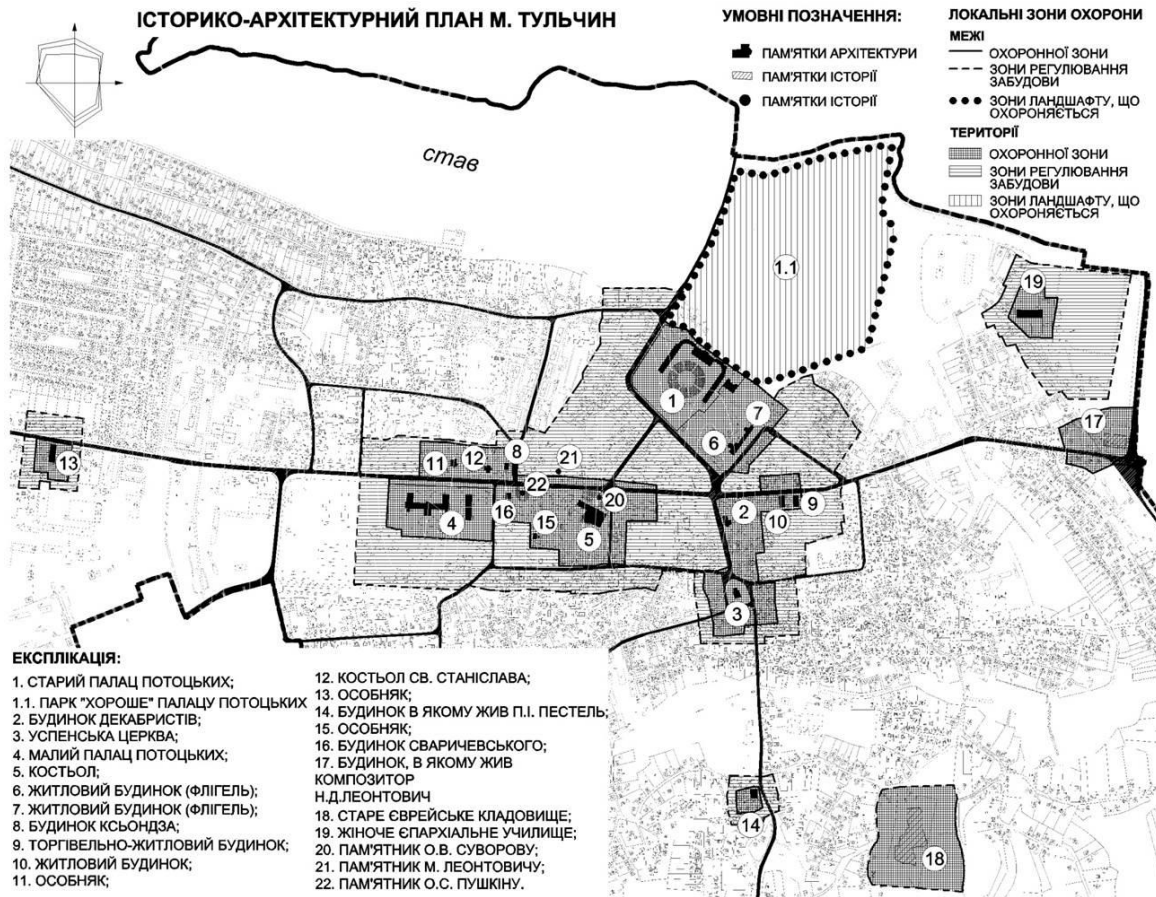

Рис. 2. Історико-архітектурний опорний план м. Тульчин

Крім того, якщо робити акцент на розвитку туристичного бізнесу в таких історичних містах, то виникає ще одне суто суб'єктивне питання: де краще розміщувати об'єкти туристичної інфраструктури: якомога ближче до більш значущої пам'ятки культурної спадщини, чи в оточенні менш значних, але таких що формують цілісне історичне середовище?

В даному дослідженні зроблена спроба розробити певний графоаналітичний *метод кваліметричної оцінки території історичного населеного пункту за історико-архітектурним потенціалом для цілей розвитку туристичного бізнесу*.

Така постановка проблеми є актуальною не лише для об'єктів туристичної інфраструктури. Відомо, що попит на торгові, офісні, готельні площі в історичній частині міст завжди високий, висока і вартість землі. Для успішних компаній, розміщення офісу в історичному центрі в будівлі, що є пам'яткою культурної спадщини, це – питання престижу, додаткова реклама успішної праці на ринку.

Використання пам'яток може бути і способом самовираження – площі для вистав, галерей, влаштування салонів, театралізованих заходів тощо. Не слід забувати і про благодійність – створення приватних музейних комплексів, як спосіб проявлення громадського самопізнання, як шлях збереження історичної пам'яті.

Для диференціації території міста за історико-архітектурним потенціалом було розроблено систему оцінювання території історичного міста за двома показниками – *просторово-планувальною характеристикою та ступенем значущості*.

Найбільш загальне уявлення про розподіл об'єктів історико-культурної спадщини в плані міста та відносно один одного дає просторово-планувальна характеристика, яка визначається за допомогою *методу визначення індексу найближчого сусідства (ІНС)*. Він полягає у вимірюванні відстані від кожного елемента до найближчого до нього та характеризується наступною формулою (1):

$$R_n = \frac{\bar{D}}{0,5\sqrt{\frac{A}{n}}} \quad (1)$$

де R_n – індекс найближчого сусідства;

$\bar{D}$ – середня відстань між точкою положення пам'ятки та її найближчим сусідом, м;

A – площа досліджуваної території, кв.м;

n – кількість об'єктів історико-культурної спадщини.

Значення ІНС дозволяє зробити висновок про загальний характер розташування об'єктів культурної спадщини в межах міста. Розрахунки, виконані для ряду малих історичних міст України, дозволяють встановити орієнтовний аранжований ряд для оцінки загальної планувальної структури міста з точки зору ступеню концентрації розміщення об'єктів культурної спадщини (див. рис. 3).

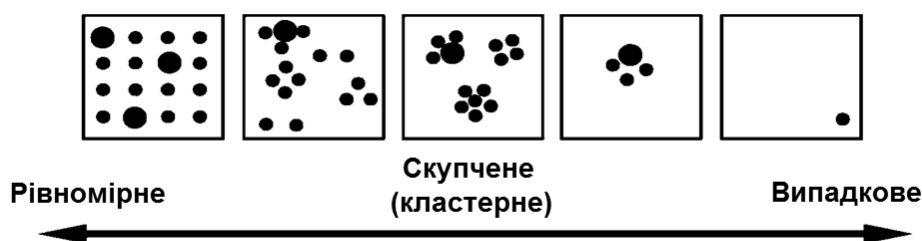

Рис. 3. Узагальнена характеристика розміщення об'єктів культурної спадщини в планувальній структурі міста

При цьому, орієнтовні кількісні значення такої характеристики виражаються наступними значеннями: $R_n > 1,2$ – тип розташування

об'єктів у просторовій структурі міста – рівномірний (однорідний); $R_n=1,2...0,8$ – характер розташування скупчене (кластерне) $R_n<0,8$ – характер розташування випадкове (одиничний об'єкт) – див. рис. 3.

Зокрема для об'єктів культурної спадщини міста Тульчина (розрахунок проводився для 18 основних об'єктів) розрахункове значення ІНС становить 2,15, що свідчить про їх відносно рівномірний (з елементами скупченості) розподіл по території міста. Це видно і з історико-архітектурного опорного плану (рис. 2), де, незважаючи на досить концентроване розміщення в центральній і серединній зонах міста, значна кількість об'єктів розташована також і в периферійній зоні.

Модель розміщення об'єктів для м. Тульчин наведена на рис.4.

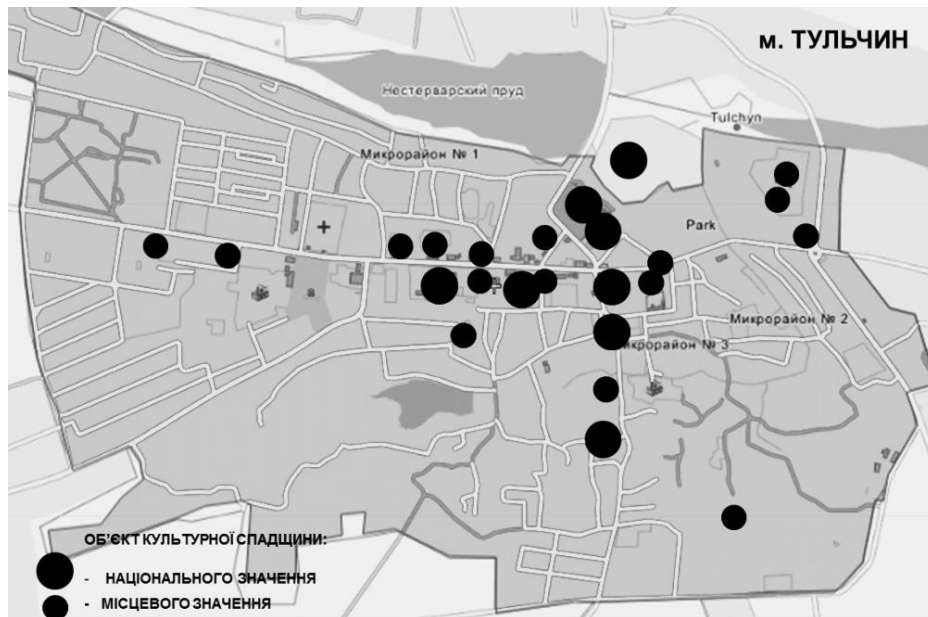

Рис. 4. Модель розташування об'єктів культурної спадщини для м. Тульчина

ІНС дає узагальнююче уявлення про розташування усіх історико-архітектурних об'єктів у межах міста, для того, щоб охарактеризувати положення кожної конкретної пам'ятки, було введено новий показник – індекс розташування (I_p) кожного об'єкту в плані оцінюваної території.

Він визначається, як відношення середньої відстані між усіма пам'ятками, що розглядаються, до середньої відстані між точкою положення конкретної пам'ятки та її сусідами.

$$I_p = \frac{\bar{D}}{\bar{d}_i} \quad (2)$$

де $\bar{D}$ – середня відстань між пам'ятками, що розглядаються в межах оцінюваної території, м:

$$\bar{D} = \frac{\sum D}{n(n-1)} \quad (3)$$

де $\bar{d}_i$ – середня відстань між найближчими сусідами конкретної пам'ятки, м.

$$\bar{d}_i = \frac{\sum d_i}{n-1} \quad (4)$$

де N – кількість пам'яток.

Після проведення розрахунків отримані наступні результати (дивись Табл. 1. та рис. 5).

Таблиця 1.
Розрахункові значення індексів розташування об'єктів культурної спадщини

Показ- ник	Номер пам'ятки за експлікацією								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
I_p	1,18	1,35	1,23	1,04	1,38	1,29	1,25	1,24	1,20
Показ- ник	Номер пам'ятки за експлікацією								
	10	11	12	13	14	15	16	17	18
I_p	1,24	1,12	1,20	0,51	1,17	1,29	1,34	0,59	0,65

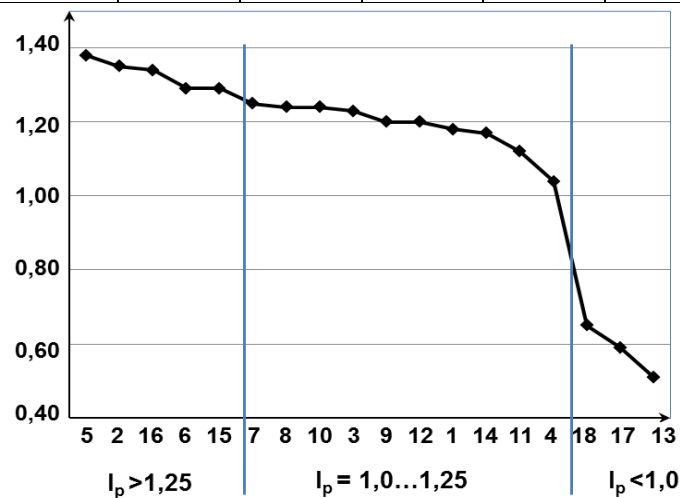

Рис. 5. Розподіл об'єктів культурної спадщини за індексом розташування в плані міста Тульчин

Це дозволило виділити три типи зон з різним значенням індексу розташування об'єктів культурної спадщини:

I тип – **зона значної концентрації об'єктів культурної спадщини** (території з найбільш високими значеннями індексу розташування об'єктів – $I_p > 1,25$);

II тип – **зона середньої концентрації об'єктів культурної спадщини** (території зі значеннями індексу розташування об'єктів в межах $I_p = 1,0-1,25$).

III тип – **зона низької концентрації об'єктів культурної спадщини** території зі значеннями індексу розташування об'єктів культурної спадщини $I_p < 1,0$).

Відповідно: в зоні I типу розміщено 5 об'єктів, в зоні II типу – 10 об'єктів, III типу – 3 об'єкти (див. рис. 5).

Оскільки індекс розташування (I_p) дає виключно просторову характеристику об'єктів культурної спадщини, для більшого реального визначення їх впливу на інвестиційну привабливість території історичних міст необхідно ввести показники, які б дають якісну оцінку цим об'єктам.

З цією метою було сформовано п'ять основних критеріїв оцінювання:

1. тип пам'ятки культурної спадщини;
2. вид пам'ятки культурної спадщини;
3. ступінь значущості (статус) об'єкта;
4. ступінь збереженості (технічний стан);
5. характеристика функціонального використання пам'ятки.

Перелік цих критеріїв, а також конкретне вагове значення факторної оцінки, не є вичерпним і може бути доповнений, виходячи з умов конкретного населеного пункту.

Оцінювання виконано із застосуванням методу експертної оцінки значимості (див. Табл. 2.). Розрахунок значимості пам'яток наведений в Таблиці 3.

Таблиця 2.

Бальна характеристика по факторній оцінці

№ п/п	Критерій оцінки	Індекс	Фактори, що характеризують критерій оцінки	Кіл-ть балів
1	Тип пам'ятки культурної спадщини	a ₁	споруда	1
		a ₂	комплекс	2
		a ₃	визначне місце	3
2	Вид пам'ятки культурної спадщини	b ₁	історії	3
		b ₂	містобудування і архітектури	5
		b ₃	археології	1
		b ₄	садово-паркового мистецтва та ландшафтні	4
		b ₅	монументального мистецтва	2
3	Ступінь значущості (статус) об'єкта	c ₁	всесвітнього значення	8
		c ₂	національного значення	4
		c ₃	місцевого значення	2
		c ₄	нововиявлені	1
4	Ступінь	d ₁	пам'ятка зберегла свою первісну форму та	3

	збереженості (технічний стан)		підтримується у належному технічному стані	
		d ₂	пам'ятка збереглася частково і перебуває у незадовільному технічному стані	2
		d ₃	руїни	1
5	Характер використання пам'ятки	e ₁	пам'ятки, які можуть використовуватись тільки в наукових, культурно-просвітницьких та декоративних цілях	2
		e ₂	пам'ятки, які можуть використовуватись тільки в музейних цілях	3
		e ₃	пам'ятки, які можуть використовуватись в сучасних умовах для таких самих або близьких їм громадських, господарських або інших цілей	4
		e ₄	пам'ятки, які втратили в значній мірі своє функціональне та історико-художнє значення і можуть бути використані в господарських цілях	1

Таблиця 3.

Розрахунок кількісної оцінки відносної значимості пам'яток культурної спадщини (для міста Тульчина)

№ п/п	Критерій оцінки	Номер пам'ятки за експлікацією																		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
1	тип пам'ятки	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	
2	вид пам'ятки	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	
3	ступінь значущості	4	4	4	4	4	4	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
4	ступінь збереження	2	3	3	3	3	2	2	3	2	2	3	3	3	1	2	3	3	2	
5	характер використання	4	3	3	4	3	3	3	3	1	1	4	3	4	1	4	4	3	3	
Кількість балів (абсолютна)		15	14	14	16	14	13	13	12	9	9	13	12	13	8	12	13	11	12	223
Кількість балів (відносна)		0,067	0,063	0,063	0,072	0,063	0,058	0,058	0,054	0,04	0,04	0,058	0,054	0,058	0,036	0,054	0,058	0,049	0,054	

Для того, щоб зробити висновок про ступінь значимості кожної пам'ятки з урахуванням її просторової локалізації в планувальній структурі населеного пункту, вводиться узагальнюючий показник, який є результатом накладання на просторову характеристику конкретної пам'ятки результату її якісної оцінки, отриманої за допомогою експертного методу, – *індекс значимості (I_з)*.

Індекс значимості визначається за формулою 6.

$$I_z = \int (\alpha //, \dots, e) I_p \quad (5)$$

$$\int (\alpha //, \dots, e)$$

де – I_p – оцінка значимості пам'ятки;
– індекс розташування.

Результати розрахунку індексу значимості пам'яток культурної спадщини м. Тульчина за наведеною вище методикою представлені в Табл. 4.

Таблиця 4.

Розрахункові значення індексів значимості об'єктів культурної спадщини

Показ- ник	Номер пам'ятки за експлікацією								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
I_p	0,079	0,085	0,077	0,075	0,087	0,075	0,072	0,067	0,048
Показ- ник	Номер пам'ятки за експлікацією								
	10	11	12	13	14	15	16	17	18
I_p	0,049	0,065	0,065	0,029	0,042	0,069	0,078	0,029	0,029

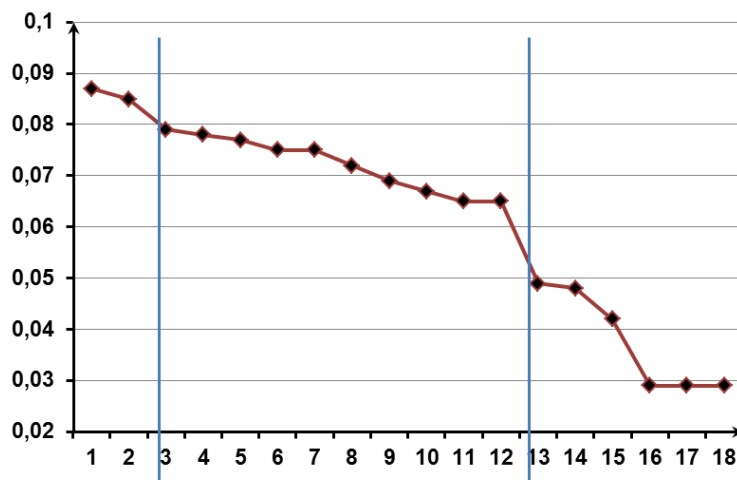

Рис. 6. Розподіл об'єктів культурної спадщини за індексом значимості в плані міста

На рис. 6. представлено графічний розподіл за індексом значимості пам'яток культурної спадщини м. Тульчина.

Після отриманих результатів за характером розподілу було виділено три типи територій (зон) з різним рівнем історико-культурного потенціалу, а саме:

I тип ($I_p > 0,07$) – території з високим історико-культурним потенціалом;

II тип ($I_p = 0,06-0,07$) – території з середнім історико-культурним

потенціалом;

III тип ($I_p < 1,2$) – території з незначним історико-культурним потенціалом.

Фактичний розподіл територій міста за зонами з різними показниками історико-культурного потенціалу може змінюватися для різних історичних міст в залежності від конкретних містобудівних умов локалізації об'єктів культурної спадщини, їх кількості та значимості.

Графічне відображення кваліметричного зонування (диференціації) території м. Тульчина за історико-архітектурним потенціалом наведено на рис. 7.

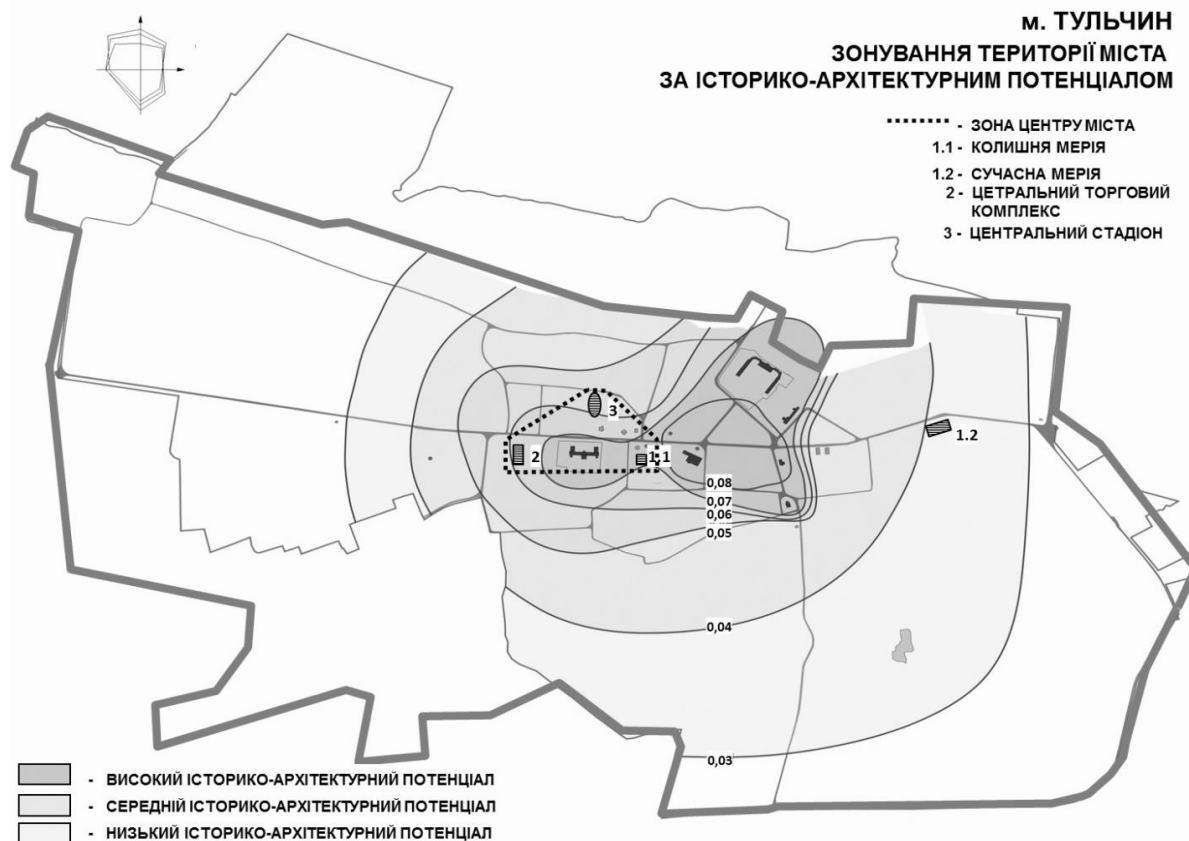

Рис. 7. Кваліметричне зонування території міста за історико-архітектурним потенціалом

Аналізуючи диференціацію території міста Тульчин за історико-архітектурним потенціалом (див. рис. 7) за допомогою запропонованого автором методу добре видно, що локалізація ділянок з найвищим потенціалом не співпадає з центральною зоною міста, яка характеризується найвищим потенціалом у загально містобудівному відношенні. Саме ці території і є найбільш привабливими для інвестування в розвиток та створення нових об'єктів туристичної інфраструктури.

Висновки. Традиційно кваліметричне зонування території населених пунктів виконувалось з метою встановлення зон різної містобудівної

цінності. Основним критерієм визначення привабливості території, а, відповідно, і її містобудівної цінності, була оцінка зручності просторового розміщення тієї чи іншої ділянки в планувальній структурі населеного пункту з точки зору її доступності до об'єктів різного характеру або територій, на яких вони розташовані, – громадських центрів, об'єктів обслуговування загальноміського рівня, зупинок швидкісного транспорту, місць трудової активності, місць рекреації та концентрації розселення населення та ін. Саме така диференціація території за містобудівною цінністю на основі кваліметричного зонування і зараз лежить в основі визначення нормативної грошової оцінки земель населених пунктів для цілей оподаткування та формує вартість земельних ділянок. Чим зручніше розташована ділянка, тим більше її інвестиційна привабливість а, відповідно, і її вартість. Наявність у об'єктів історико-культурної цінності, з одного боку, підвищувала привабливість об'єкту, а, з іншого, виступала як жорстка система обмежень щодо параметрів та характеру освоєння земельної ділянки.

В даному дослідженні автором зроблена спроба за допомогою графоаналітичного методу визначити території населеного пункту, які набувають додаткової привабливості (інвестиційного попиту) у зв'язку із зручним розміщенням в просторовій системі пам'яток культурної спадщини, яка є унікальною для кожного історичного населеного пункту. Це і є – диференціація території міста за історико-архітектурним потенціалом.

Виконана в даному дослідженні кваліметрична оцінка міської території (а не лише об'єктів культурної спадщини) за історико-архітектурним потенціалом надає інвесторам інформацію щодо найбільш привабливих територій для розміщення, перш за все, об'єктів туристичної інфраструктури.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Локалізація об'єктів культурної спадщини в планувальній структурі міста має унікальний характер – від випадкового (поодинокого), скупченого (кластерного) до рівномірного.

2. На диференціацію території міста за історико-культурним потенціалом впливає як характер просторового розміщення об'єктів культурної спадщини в планувальній структурі міста, так і їх значимість, яка залежить від типу та виду пам'яток, їх статусу, ступеню збереженості та характеру можливого функціонального використання (відновлення).

3. Зони з високим історико-культурним потенціалом не співпадають з зонами високої містобудівної цінності території, оскільки на характер зонування впливають різні групи вищезгаданих факторів.

4. Зони з високим історико-культурним потенціалом є найбільш інвестиційно привабливими, перш за все, для цілей розміщення об'єктів туристичної інфраструктури (готелів, ресторанів екскурсійних бюро тощо), оскільки максимально зручно розміщені відносно історично

сформованої просторової системи основних об'єктів туристичної привабливості – пам'яток культурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17.02.2011 р., № 3038-VI.
2. Про охорону культурної спадщини. Закон України від 08.06.2000 р., № 1805-III.
3. Про затвердження Списку історичних населених місць України. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р., № 878.
4. Международная хартия по охране исторических городов (Вашингтонская хартия). VIII Генеральная Ассамблея ИКОМОСа (Вашингтон, 1987).
5. Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території ареалів населених місць. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р., № 318.
6. ДБН Б.2.2-3:2012. Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту.
7. ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування. / Київ ДП «УкрНДНЦ». 2017. 10 с.
8. Методические рекомендации по исследованию историко-архитектурного наследия в городах Украинской ССР / Н.-и. и проект. ин-т градостроительства, НИИ теории, истории и перспектив. пробл. сов. архитектуры; [Подгот. Е.Е. Водзинским и др.]. – Киев: КиевНИПИградостроительства, 1982. – 120 с.: ил.
9. Устенко Т.В., Кондратенко Е.С., Водзинский Е.Е. Формирование архитектурно-художественного облика центров городов / Под ред. Т.В. Устенко. – К.: Будівельник, 1989. – 120 с.: ил.
10. Водзинський Є.Є. Питання охорони своєрідності історичних міст України / Є.Є. Водзинський // Архітектурна спадщина України. – К., 1995. – Вип. 2. – С. 242–253.
11. Тронько П.Т., Верменич Я.П. Історичне місто як культурна цінність і об'єкт пам'яткоохорони / П.Т. Тронько, Я.П. Верменич // Україна ХХІ століття. К. 2009. – С. 171–183.
12. Вечерський В.В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень населених місць. – К.: НДІТІАМ. 2003. – 560 с.
13. Кодін В.О. Основи реконструкції історичних міст : Навч. посібник / В.О. Кодін; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 171 с.
14. Лещенко Н.А. Ревалоризація історичних центрів малих міст / Н.А. Лещенко // Наук.-техн. збірник. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА. 2015. – Вип. 41. – С. 218–223.
15. Каплінська М.В. Проблеми регенерації ринкової площі м. Городка / М.В. Каплінська // Вісн. Нац. Ун-ту «Львівська політехніка». – 2012. – № 728. – С. 155–163.
16. Сафонова Т.Р. Введення археологічного надбання в сучасну планувальну систему міста / Т.Р. Сафонова // Zbiór raportów naukowych, Warszawa, Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», – 2015. – С. 82–87.
17. Осиченко Г.О. Принципи організації системи пішохідних прогулянкових просторів в містах / Г.О. Осиченко // Наук.-техн. збірник. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА. 2015. – Вип. 40. – С. 260–267.
18. Safiullin L.N. Socio-economic development of the region and its historical and cultural heritage / L.N. Safiullin, I.R. Gafurov, R.N. Shaidullin. // Life Science Journal. – 2014;11(6s). – С. 400–404.
http://www.lifesciencesite.com/ljsj/life1106s/083_24323life1106s14_400_404.pdf
19. City Spaces – Tourist Places: Urban Tourism Precincts Bruce Hayllar, Tony Griffin and Deborah Edwards Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier Linacre House, Jordan Hill, Oxford OX2 8DP, UK 30 Corporate Drive, Suite 400, Burlington, MA 01803, USA

[file:///C:/Users/a.lesenko/Downloads/City%20Space%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/a.lesenko/Downloads/City%20Space%20(1).pdf)

20. William JV Neill. Urban Planning and Cultural Identity (RTPI Library Series). 2004.. – 272 p.
<https://www.amazon.com/Urban-Planning-Cultural-Identity-Library/dp/0415259150>
21. Белоусов В.Н. Реконструкция центров исторических городов / В.Н. Бело-усов, Н.Н. Бочарова, В.А. Васильченко. – М. : Стройиздат, 1987. – 223 с.
22. Плешкановська А.М. Законодавча та нормативна база регулювання забудови в історичних зонах міст / А.М. Плешкановська, О.В. Матій // Наук.-техн. збірник. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА. 2010. – Вип. 36. – С. 253-257.
23. Вирський Д.С. Тульчин // Енциклопедія історії України. у 10 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін., Інститут історії України. – К.: Наук. Думка, 2013. – Т. 10: Т–Я. – 174 с.
24. Державний реєстр національного культурного надбання (пам'ятки містобудування і архітектури України) / М.М. Кучерук, В.В. Вечерський, О.Б. Ткаченко / Відп. ред. В.В. Вечерський // Пам'ятки України: історія та культура. – 1999. – № 2-3. – С. 1- 176.
http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406
25. Устенко Т.В. Охрана историко-архитектурного наследия в городах Украины / Т.В. Устенко, Е.Е. Водзинский // Сб. «Градостроительные вопросы сохранения и использования памятников архитектуры» – М., 1980., С. 94-100.
26. Плешкановська А.М. Вплив часового фактору на формування різноманітності міського середовища (на прикладі м. Тульчин) / А.М. Плешкановська, О.М. Портянко // Наук.-техн. збірник. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА. 2015. – Вип. 39. – С. 119-124.

Список использованных источников

- 1.О регулировании градостроительной деятельности. Закон Украины от 17.02.2011 г., № 3038-VI.
- 2.Об охране культурного наследия. Закон Украины от 08.06.2000 г., № 1805-III.
- 3.Об утверждении Списка исторических населенных пунктов Украины. Постановление Кабинета Министров Украины от 26 июля 2001 г., № 878.
- 4.Международная хартия по охране исторических городов (Вашингтонская хартия). VIII Генеральная Ассамблея ИКОМОСа. Вашингтон, 1987.
- 5.Об утверждении Порядка определения границ и режимов использования исторических ареалов населенных пунктов, ограничения хозяйственной деятельности на территории ареалов населенных пунктов. Постановление Кабинета Министров Украины от 13 марта 2002 г., № 318.
- 6.ДБН Б.2.2-3:2012. Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту.
- 7.ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 Состав и содержание научно-проектной документации по определению границ и режимов использования зон охраны памятников архитектуры и градостроительства. / Киев ГП «УкрНИИЦ». 2017. 10 с.
- 8.Методические рекомендации по исследованию историко-архитектурного наследия в городах Украинской ССР / Н.-и. и проект. ин-т градостроительства, НИИ теории, истории и перспектив. пробл. сов. архитектуры; [Подгот. Е.Е. Водзинским и др.]. – Киев: КиевНИИГрадостроительства, 1982. – 120 с.: ил.
- 9.Устенко Т.В., Кондратенко Е.С., Водзинский Е.Е. Формирование архитектурно-художественного облика центров городов / Под ред. Т.В. Устенко. – К.: Будівельник, 1989. – 120 с.: ил.
10. Водзинский Е.Е. Вопросы охраны своеобразия исторических городов Украины / Е.Е. Водзинский // Архитектурное наследие Украины. – К., 1995. – Вып. 2. – С. 242–253.
11. Тронько П.Т., Верменич Я.П. Исторический город как культурная ценность и объект охраны памятников / П.Т. Тронько, Я.П. Верменич // Украина XXI столетие. К. 2009. – С. 171-183.
12. Вечерский В.В. Наследие градостроительства Украины: Теория и практика историко-градостроительных памятоохранных исследований населенных пунктов. – К.: НИИТИАГ. 2003. – 560 с.
13. Кодин В.А. Основы реконструкции исторических городов : Уч. пособие / В.А. Кодин;

Харьк. нац. акад. гор. х-ва. – Х. : ХНАГХ, 2009. – 171 с.

14. Лещенко Н.А. Ревалоризация исторических центров малых городов / Н.А. Лещенко // Науч.-техн. сборник. Современные проблемы архитектуры и градостроительства. – К.: КНУСА. 2015. – Вып. 41. – С. 218-223.

15. Каплинская М.В. Проблемы регенерации рыночной площади г. Городка / М.В. Каплинская // Весн. Нац. Ун-та «Львовская политехника». – 2012. – № 728. – С. 155-163.

16. Сафонова Т.Р. Введение археологического наследия в современную планировочную систему города / Т.Р. Сафонова // Zbior raportów naukowych, Warszawa, Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», – 2015. – С. 82–87.

17. Осыченко Г.А. Принципы организации системы пешеходных прогулочных пространств в городах / Г.А. Осыченко // Науч.-техн. сборник. Современные проблемы архитектуры и градостроительства. – К.: КНУСА. 2015. – Вып. 40. – С. 260-267.

18. Safiullin L.N. Socio-economic development of the region and its historical and cultural heritage / L.N. Safiullin, I.R. Gafurov, R.N. Shaidullin. // Life Science Journal. – 2014;11(6s). – С. 400-404.

http://www.lifesciencesite.com/ljsj/life1106s/083_24323life1106s14_400_404.pdf

19. City Spaces – Tourist Places: Urban Tourism Precincts Bruce Hayllar, Tony Griffi n and Deborah Edwards Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier Linacre House, Jordan Hill, Oxford OX2 8DP, UK 30 Corporate Drive, Suite 400, Burlington, MA 01803, USA

[file:///C:/Users/a.lesenko/Downloads/City%20Space%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/a.lesenko/Downloads/City%20Space%20(1).pdf)

20. William JV Neill. Urban Planning and Cultural Identity (RTPI Library Series). 2004.. – 272 p. <https://www.amazon.com/Urban-Planning-Cultural-Identity-Library/dp/0415259150>

21. Белоусов В.Н. Реконструкция центров исторических городов / В.Н. Бело-усов, Н.Н. Бочарова, В.А. Васильченко. – М. : Стройиздат, 1987. – 223 с.

22. Плешкановская А.М., Матий О.В. Законодательная и нормативная база регулирования застройки в исторических зонах городов / А.М. Плешкановская, О.В. Матий // Науч.-техн. сборник. Современные проблемы архитектуры и градостроительства. – К.: КНУСА. 2010. – Вып. 36. – С. 253-257.

23. Вирский Д.С. Тульчин // Энциклопедия истории Украины. в 10 т. / Редкол.: В.А. Смолий (глава) и др., Институт истории Украины. – К.: Науч. мысль, 2013. – Т. 10: Т–Я. – 174 с.

24. Государственный реестр национального культурного наследия (памятники градостроительства и архитектуры Украины) / М.М. Кучерук, В.В. Вечерский, О.Б. Ткаченко / Отв. ред. В.В. Вечерский // Памятники Украин: история и культура. – 1999. – № 2-3. – С. 1- 176.

http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406

25. Устенко Т.В. Охрана историко-архитектурного наследия в городах Украины / Т.В. Устенко, Е.Е. Водзинский // Сб. «Градостроительные вопросы сохранения и использования памятников архитектуры» – М., 1980., С. 94-100.

26. Плешкановская А.М., О.М. Портянко. Влияние временного фактора на формирование разнообразия городской среды (на примере г. Тульчин) / А.М. Плешкановская, О.М. Портянко // Науч.-техн. сборник. Современные проблемы архитектуры и градостроительства. – К.: КНУСА. 2015. – Вып. 39. – С. 119-124.

References

1. The Regulation of Urban Development: Law of Ukraine on 17.02.2011. № 3038-VI.
2. On the protection of cultural heritage Law of Ukraine on 08.06.2000. № 1805-III.
3. On approval of the List of historical settlements of Ukraine. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 26, 2001, No. 878.
4. International Charter for the Protection of Historic Cities (Washington Charter). VIII ICOMOS General Assembly (Washington, 1987).
5. On the approval of the Procedure for defining the boundaries and modes of use of historical habitats of settlements, limitation of economic activity in the territory of settlements of settlements. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 13, 2002, No. 318.

6. DBN B.2.2-3 2012. Composition and content of the historical and architectural reference plan of the settlement.
7. DSTU B.2.2-10: 2016 Composition and content of the scientific and design documentation on the definition of boundaries and modes of use of areas of protection of architectural monuments and urban planning. / Kiev State Enterprise "UkrNDNTS". 2017. 10 p.
8. Methodical recommendations for the study of historical and architectural heritage in the cities of the Ukrainian SSR / N.-i. and project. Institute of Urban Planning, Research Institute of Theory, History and Prospects. prob. owls. architecture; [Prep. E.E. Vodzinski et al.]. - Kiev: KiyvNIPICity Building, 1982. - 120 p.: Ill
9. Ustenko T.V., Kondratenko E.S., Vodzinsky E.E. Formation of the architectural and artistic appearance of city centers / Ed. T.V. Ustenko. - K.: Budivelnik, 1989. -- 120 p.: Ill ..
10. Vodzinsky E.E. Nourishment of the Protection of the Historical Mist of Ukraine / E.E. Vodzinsky // Architectural heritage of Ukraine. - K., 1995. - VIP. 2. - S. 242–253.
11. Tronko, P., Vermenich, Ya. Historical city as a cultural value and object of monument protection / P. Tronko, Ya. Vermenich // Ukraine of the XXI century. K. 2009. - P. 171-183.
12. Vechersky V.V. Heritage of the city building of Ukraine: Theory and Practice of Historic-Urban Planning Conservation Studies of Settlements. - K.: NDIITAM. 2003. -- 560 p.
13. Kodin V.A. Fundamentals of Reconstruction of Historic Cities: Educ. manual / V.A. Codin; Hark. nat. Acad. the city. master. - H.: KhNAMG, 2009. - 171 p.
14. Leshchenko N.A. Revaluation of historical centers of small cities/ N.A. Leshenko // S-T Journal. Modern problems in architecture and public education. - K.: KNUBA. 2015. - No. 41. - P. 218-223.
15. Kaplinskaya M.V. Problems of regeneration of market square in Gorodka city / MV Kaplinskaya // Vis. Nat. University of Lviv Polytechnic. - 2012. - № 728. - P. 155-163.
16. Safonova T.R. Introduction of archaeological heritage in the modern planning system of the city / T.R. Safonova // Zbior raportów naukowych, Warszawa, Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», - 2015. - P. 82–87.
17. Osichenko G.O. Principles of the organization of the system of pedestrian walking spaces in cities / G.O. Osichenko // S-T Journal. Modern problems of architecture and urban planning. - K.: KNUBA. 2015. – No 40. P. 260-267.
18. Safiullin L.N. Socio-economic development of the region and its historical and cultural heritage / L.N. Safiullin, I.R. Gafurov, R.N. Shaidullin.// Life Science Journal. – 2014;11(6s). – P. 400-404. http://www.lifesciencesite.com/ljsj/life1106s/083_24323life1106s14_400_404.pdf
19. City Spaces – Tourist Places: Urban Tourism Precincts Bruce Hayllar, Tony Griffi n and Deborah Edwards Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier Linacre House, Jordan Hill, Oxford OX2 8DP, UK 30 Corporate Drive, Suite 400, Burlington, MA 01803, USA [file:///C:/Users/a.lesenko/Downloads/City%20Space%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/a.lesenko/Downloads/City%20Space%20(1).pdf)
20. William JV Neill. Urban Planning and Cultural Identity (RTPI Library Series). 2004.. – 272 p. <https://www.amazon.com/Urban-Planning-Cultural-Identity-Library/dp/0415259150>
21. Belousov V.N. Reconstruction of the centers of historical cities / V.N. Belousov, N.N. Bocharova, V.A. Vasilchenko. - M.: Stroyizdat, 1987. - 223 p.
22. Pleshkanovska A.M. Legislative and regulatory framework for the regulation of development in the historical zones of cities / A.M. Pleshkanovska, O.V. Matthew // S-T Journal. Modern problems of architecture and urban planning. - K.: KNUBA. 2010. - No. 36. P. 253-257.
23. Virsky D.S. Tulchin // Encyclopedia of Ukrainian History. in 10 vols. / Ed.: V.A. Smoly (chairman), etc., Institute of History of Ukraine. - K.: Sciences. Dumka, 2013. - Volume 10: T – I. - 174 p.
24. State register of national cultural heritage (monuments of urban planning and architecture of Ukraine) / M.M. Kucheruk, V.V. Vechersky, O.B. Tkachenko / Ans. ed. V.V. Vechersky // Monuments of Ukraine: History and Culture – 1999. – No 2-3. – P. 1- 176. http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406
25. Ustenko T.V. Protection of historical and architectural heritage in cities of Ukraine / T.V. Ustenko, E.E. Vodzinsky // Journal of Urban Planning Issues for the Preservation and Use of Architectural Monuments – M. 1980. – P. 94-100.
26. Pleshkanovska A.M. Influence of time factors on the formation of urban diversity (on the example of Tulchin) / A.M. Pleshkanovska, O.M. Portyanko // S-T Journal. Modern problems of architecture and urban planning. – K.: KNUBA. 2015. – No 39. – P.119-124.

УДК 911.375:330

Гукалова Ірина Володимирівна,
доктор географічних наук, старший
науковий співробітник

Інститут географії НАН України, м.Київ,
Україна, e-mail: iryna.gukalova@gmail.com

*ФЕНОМЕН «РОЗУМНОСТІ» МІСЬКОГО РОЗВИТКУ ДУБАЇ: ІНШИЙ СВІТ ЧИ
ПРИКЛАД ДЛЯ НАСЛІДУВАННЯ?*

Мета: аналіз змісту концепції «розумного» міста у її тісному взаємозв'язку з іншими моделями міського розвитку, з акцентом на практику їх імплементації у Дубаї і висновки, які мають значення щодо поширення найкращого досвіду муніципального управління даним мегаполісом.

Методика. Дослідження базується на сполученні загальнонаукових і географічних методів (описовий, контент-аналізу, порівняльно-географічний тощо) з метою реалізації теоретичного дискурсу з проблем сталого розвитку міст, які запроваджують smart-технології. Використано підхід «case-study» з характеристикою феномену Дубаю на тлі порівняння з іншими країнами.

Результати. Обґрунтовано, що «розумним» міським розвитком слід вважати збалансований розвиток міст, спрямований на покращення якості життя населення та ефективне використання ресурсів завдяки широкому запровадженню нових технологій і створенню інтегрованих систем надання послуг. Підкреслено, що Дубай певною мірою може виступати прикладом для наслідування в багатьох містах світу, у т.ч. в Україні, оскільки «розумність» його розвитку наразі означає балансування між різними моделями планування і механізмами розвитку міського простору.

Наукова новизна полягає у визначенні значущих тенденцій розвитку міста Дубай в контексті декількох сучасних моделей міського розвитку, виділенні супроводжуючих їх проблем і переваг, які можуть бути враховані іншими країнами.

Практична значимість. Матеріали публікації та її висновки можуть бути використані в організації подальших досліджень кращих світових практик організації міського простору, в навчальних цілях при викладанні курсів з геоурбаністики.

Ключові слова: «розумне» місто, «розумний» міський розвиток, сталий (збалансований) розвиток, якість життя населення, Дубай, Україна.

УДК 911.375:330

Гукалова Ірина Владимировна,
доктор географических наук, старший
научный сотрудник

Институт географии НАН Украины, г.
Киев, Украина,
e-mail: iryna.gukalova@gmail.com

*ФЕНОМЕН «РАЗУМНОСТИ» ГОРОДСКОГО РАЗВИТИЯ ДУБАЯ: ИНОЙ
МИР ИЛИ ПРИМЕР ДЛЯ ПОДРАЖАНИЯ?*

Цель: анализ содержания концепции «умного» города в ее тесной взаимосвязи с различными моделями городского развития, с акцентом на практику их имплементации в Дубае и выводы, которые имеют значение для распространения лучшего опыта муниципального управления данным мегаполисом.

Методика. Исследование базируется на сочетании общенаучных и географических методов (описательный, контент-анализа, сравнительно-географический и т.п.) с целью реализации теоретического дискурса по проблемам устойчивого развития городов, внедряющих smart-технологии. Использован подход

«case-study» с характеристикой феномена Дубая на фоне сравнения с другими странами.

Результаты. Обосновано, что под «умным» городским развитием следует понимать сбалансированное развитие городов, направленное на улучшение качества жизни населения и эффективное использование ресурсов благодаря широкому внедрению новых технологий и создание интегрированных систем предоставления услуг. Подчеркивается, что Дубай, в определенной степени, может выступать примером для подражания во многих городах мира, в т.ч. в Украине, поскольку «разумность» его развития на сегодня означает поиск баланса между различными моделями планирования и механизмами развития городского пространства и одновременную их интеграцию.

Научная новизна заключается в определении значимых тенденций развития города Дубай в контексте нескольких современных моделей городского развития, выделении сопровождающих их проблем и преимуществ, которые могут быть учтены другими странами.

Практическая значимость. Материалы публикации и ее выводы могут быть использованы в организации последующих исследований лучших мировых практик организации городского пространства, в учебных целях при преподавании курсов по геоурбанистике.

Ключевые слова: «умный» город, «разумное» городское развитие, устойчивое (сбалансированное) развитие, качество жизни населения, Дубай, Украина.

UDC 911.375:330

Gukalova Iryna Volodymyrivna,
Doctor of Geographical Sciences, Senior
Researcher

Institute of Geography of NAS of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
e-mail: iryna.gukalova@gmail.com

DUBAI PHENOMENON OF SMART URBAN DEVELOPMENT: ANOTHER WORLD OR AN EXAMPLE FOR IMPLEMENTATION?

The aim of this study is to analyze the content of “smart” city concept in its close relationship with different models of urban development, with an emphasis on the practice of their implementation in Dubai, and the conclusions that are relevant to the dissemination of best practice experience in municipal management of this metropolis.

Methods. The study is based on a combination of general scientific and geographical methods (descriptive, content analysis, comparative geographic method etc.) with a view to implementing a theoretical discourse on sustainable urban development that introduces smart technologies. A “case-study” approach with the characteristics of the Dubai phenomenon on the background of comparison with other countries has been used.

Results. It is substantiated that balanced urban development aimed to improving the quality of life of the population and efficient use of resources through the use of new technologies and the establishment of integrated service delivery systems should be considered as a “smart” urban development. It is determined that Dubai to some extent can be an example for implementation in other cities in the world, including Ukraine, because the “smartness” in its development now means balancing between different planning models and mechanisms of urban development and their simultaneous integration.

The scientific novelty of the article is to identify significant trends in the development of the city of Dubai in the context of several modern models and to define the accompanying problems and benefits that could be taken into account in other countries.

Practical significance. The materials of the publication and its conclusions can be used in the organization of next research of the best world practices of the urban organization, for educational purposes in the teaching of courses in geourbanistics.

Key words: “smart” city, “smart” urban development, Sustainable (balanced) development, quality of life, Dubai, Ukraine.

Постановка проблеми. Урбанізація – це глобальний соціокультурний процес зміни середовища буття і людини, що породжує безліч викликів, на які суспільство має реагувати. Мегаполіси світу зіштовхуються з такими проблемами як відповідна сучасним потребам якість міського середовища та інфраструктури, загострення соціальних протиріч, екологічні негаразди і транспортні проблеми. Швидкість урбаністичних трансформацій природи і суспільства (як за рахунок інновацій, так і за рахунок міграцій до міст) перевищує адаптаційні можливості міського середовища і містян. Поєднання у місті багатьох функцій призводить до втрат якості їх реалізації: через різноманіття стилів життя, професій, захоплень, способів пересування не завжди можливо вибудувати ієрархію міських пріоритетів. Слід постійно моніторити запити містян, різних за віком і уподобаннями, шукати рівновагу між ними. Під впливом глобалізації функції міст починають «відриватися» від тієї території (хінтерланду), на якій ці міста будувалися і розвивалися.

Актуальні тенденції урбанізованого розвитку на засадах якості, комфортності та узгодженості визначають актуальність осмислення проблеми становлення «розумних муніципалітетів» і т.зв. «розумного» міського розвитку. Серед причин, які сприяють актуалізації даної тематики, слід особливо відзначити зростання конкуренції за інвестиції у людський потенціал, високий рівень диференціації і поляризації світу в плані можливостей людського розвитку [1] на тлі розумного використання ресурсів природи і суспільства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Українська урбаністика, яка десятиліттями вибудовувала теоретико-методологічні основи, виходячи з дійсності соціалістичного індустріального спадку, а пізніше – постсоціалістичного ринкового суспільства, сприйняла нові виклики і почала активно опановувати нові підходи і концепції, які породжені ідеологією т.зв. «нового урбанізму» [2,3] – рухом планувальників і архітекторів, який виник у США у 1980-ті рр., а на початку ХХІ ст. отримав своє визнання у багатьох інших країнах. Завдяки і всупереч новому урбанізму аналізується чимало унікальних моделей і концепцій розвитку збалансованих і пристосованих для життя міст на основі так званих «розумних» способів управління ними, насамперед, на базі повсюдного використання інформаційно-комунікаційних систем і технологій. Очевидно, що будь-який досвід, який може бути застосований для переходу до розробки ефективних інтелектуальних систем управління містами у контексті стійкого (збалансованого) розвитку України, є цінним і значимим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на зростаючу вживаність терміну «розумне місто», єдиного розуміння суті і характерних рис розвитку таких міст не існує. Обмежена кількість досліджень присвячена систематичному розгляду даного питання [4,5,6,7 та ін.], у т.ч. у зв'язку із урбаністичним розвитком в Україні, яка зазнає змін міського простору. Є й гарні приклади суспільно-географічного компаративного співставлення розвитку міст, як і розгляду розвитку власне міста Дубай [8, 9, 10 та ін.].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз змісту концепції «розумного» міста у її тісному взаємозв'язку з іншими моделями міського розвитку, з акцентом на практику їх імплементації у Дубаї і висновки, які мають значення щодо поширення найкращого досвіду муніципального управління даним мегаполісом.

Виклад основного матеріалу. Термін «smart city» («розумне місто») почали активно використовувати з середини 1990-х рр. в зв'язку із розширенням застосування інформаційних технологій у публічному управлінні та міському самоврядуванні [11]: спочатку мова йшла про так зване електронне урядування, яке охоплювало широкий спектр «оцифрованих» взаємодій між урядом, урядовими та бізнес-структурами, споживачами адміністративних послуг. Активні зусилля у лобіюванні проєктів запровадження нових технологій здійснювали, насамперед, ІТ-компанії, для яких «розумні міста» були і залишаються «базою» розвитку їх бізнесу. Період активного наукового опрацювання концепції припав на перше десятиліття ХХІ ст.

За К. Харрісоном, «розумне місто» означає місто, де інженерна, ІТ-, бізнес- та соціальна інфраструктура об'єднуються в єдине ціле для кращого використання колективного інтелекту міста [12]. Р. Гіффінгер та колеги вважають «розумним містом» поселення з гарними перспективами в економіці, людському потенціалі, управлінні, мобільності, навколишньому середовищі та житті, побудованому на вигідному поєднанні здібностей і діяльності самостійних, незалежних і свідомих громадян [13]. Р. Холл пише про розумне місто як про місто, яке контролює та інтегрує стан інфраструктури, включаючи дороги, мости, тунелі, залізниці, метро, аеропорти, порти, комунікації, водо- та енергозабезпечення, великі будівлі, оптимізує використання ресурсів, планує профілактичне технічне обслуговування, відслідковує аспекти безпеки при максимально повному і безперебійному наданні послуг мешканцям [14]. На нашу думку, визначення розумного міста має бути прив'язане до основних цілей збалансованого міського розвитку: 1) як зробити життя містян більш комфортним? 2) як та які залучити для цього ресурси? 3) як забезпечити довготривалу стійкість розвитку? Існуючі документи стратегічного планування найбільших мегаполісів світу свідчать про існування декількох стратегічних напрямів бачення майбутніх «образів» міст:

А) комфортне місто (зручне для життя, «розумне» місто)

Б) світовий центр тяжіння (глобальний, фінансовий, туристично привабливий)

В) місто, зорієнтоване на довготривалий розвиток (стійке (збалансоване), зелене, здорове, інклюзивне місто).

З тим чи іншим обличчям і функціями, але «розумний» міський розвиток – це збалансований розвиток міст, спрямований на покращення якості життя населення та ефективне використання ресурсів завдяки широкому запровадженню нових технологій і створенню інтегрованих систем надання послуг.

З 2007 р., коли більшість кількості містян перевищила кількість селян в світі, а у Віденському технічному університеті закінчувалися перші дослідження, присвячені осмисленню розвитку європейських міст з точки зору їх відповідності принципам «розумності» (European Smart Cities) [15], в Європі і світі почали активно обговорювати структурні елементи концепції smart-міст. До інформаційно-комунікаційних технологій (як неодмінного атрибуту) додалися аспекти зміцнення людського і соціального капіталу, що змусило задуматися над безпекою громадських місць та створення зручностей для жителів, вимогами екологічної безпеки і раціоналізації споживання різних видів ресурсів, включаючи ресурс власне простору. Поступово концепція «розумного міста» починає розглядатися як така, що надає істотні переваги для життя населення та функціонування бізнесу відповідно до принципів збалансованості міського розвитку не тільки Європи, але й інших частин світу, життєзабезпечення міст в яких з початку їх існування було величезним викликом. Це, зокрема, відноситься до тих із них, які, з тих чи інших причин, змушені постійно генерувати зміни, шукати і знаходити внутрішні джерела розвитку. Яскравим прикладом в цьому плані є Дубай – столиця одного з семи Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ), сучасний мегаполіс, один з найбільших авіахабів світу, місто-казка, побудоване прямо у пустелі на узбережжі Перської затоки. Дубай одним з перших почав конкурувати з іншими містами Близького Сходу і світу не за високі економічні показники, а за створення найкращих умов життя і бізнесу, залучення необхідних людських ресурсів, а також численних інвестицій з інших міст (країн).

Ера його економічного піднесення почалася з відкриттям у 1960-ті рр. нафтових родовищ, проте на емірат Дубай припадало менше 5% запасів ОАЕ, які почали дуже швидко розроблятися. З того часу і донині кожен корінний житель (щоправда, тільки корінний) отримує свій відсоток від реалізації нафти: він має право на навчання за рахунок держави в найкращих університетах світу, отримання земельних ділянок, безвідсоткові кредити на будівництво житла, велику грошову допомогу при одруженні, народженні дітей, інвалідності тощо. Слід відзначити, що кожен емірат – це маленька монархія, яка мала б себе забезпечувати, а запасів нафти у Дубая не було вже так багато. На відміну від столичного Абу-Дабі, на території якого розташувалися основні родовища країни, уряд емірату Дубай не мав часу на роздуми і під час отримання перших

дивідендів від видобутку нафти задумався над диверсифікацією своєї економіки.

Міграція до міста була настільки масштабною, що призвела до чисельного переважання мігрантів над корінними містянами у 5 разів [16]. Поява вільних економічних зон з пільговими умовами ведення бізнесу сприяло притоку трудових ресурсів з Індії, Пакистану, Бангладеш, Єгипту, Філіппін, а також великої кількості інвесторів, зокрема покупців нерухомості. Згодом відкрити бізнес в Еміратах стало можливим лише за пайової участі місцевих жителів. Проте через спрощений податковий режим іноземні інвестиції з більш ніж 170 країн в обсязі щонайменше 130 млрд. доларів останнім часом щорічно надходять у місто. Цікаво, але зовсім непристосований для сільського господарства Дубай наразі повністю забезпечує себе овочами і на третину – м'ясом, вирощує і експортує ягоди, фрукти, хоча у природних умовах ОАЕ ростуть тільки фініки. Через дефіцит місця і водних ресурсів тут знаходять своє втілення ідеї так званого «вертикального» сільського господарства: першу закриту вертикальну ферму з оборотним використанням прісної води, побудували саме тут. Проте «фішкою» ділового мегаполісу залишається його сучасність, «хмарочосність», «розумність», а в останні роки й «екологічність».

Дубай не підпадає під класичну траєкторію еволюції міст. «Розумність» його розвитку означає інтегрування різних моделей, стратегій і механізмів, імplementованих крізь формат федерально-монархічного способу управління державою, шляхом залучення іноземної робочої сили та іноземного капіталу.

Модель компактного і «зручного» міста. За численністю населення і амбіціями запропонованих урядом стратегій розвитку, Дубай завжди мав шанс розвиватися за закономірностями ідеального міста. Водночас, взявши за основу транспортну і земельну політику американських міст ХХ ст., він дуже швидко зіштовхнувся з конфліктом між центральною зоною компактної забудови і необхідністю формувати нові райони для нових мешканців і нових інвесторів з транспортним сполученням, орієнтованим, в першу чергу, на автомобіль. Поступово місто, з планувальної точки зору, ставало дедалі зручнішим для інвесторів, бізнесу, але набагато менш зручним для його мешканців. Його планувальна політика була змінена у напрямі поліцентричного розвитку як агломерації, яка поєднує риси як американського, так і європейського містобудування.

За 47 років існування модель просторового розвитку еволюціонувала від ідеї примноження території (місто відвоювало у моря частину своєї території – на місці коралових рифів були побудовані відомі на весь світ острови – Пальма Джумейра, Пальма Дейра, Пальма Джебель Алі й Острови Світ) та її високоповерхової забудови до багатомірної моделі відповідності цілям збалансованого розвитку. Основна мета – максимальне задоволення потреб та інтересів мешканців у місцях проживання і принцип доступності основних послуг, «людиноцентричний» транспортно-

логістичний розвиток міста. Маючи площу більше 1000 км², Дубай розвивається за законами функціональної організації території: формуються величезні райони-кластери, які мають визначений або повний набір притаманних місту функцій. Це, серед багатьох інших, кластер Дубай Маріна, активне будівництво якого відбувалось у 2000-ті рр. під гаслом «якість життя» – багатофункціональний район з більш ніж 200 хмарочосами, який включає житлову, торговельно-розважальну і офісну зони, які розташовані вздовж штучного каналу. Створені і розвиваються «тематичні» кластери: Мотор Сіті, Академік Сіті, Інтернет Сіті, Медіа Сіті та ін. [17]. Фактичного втілення знаходять ідеї нового урбанізму – світового руху до завершеного, компактного суспільства, яке є генератором ідей, що перетворюють ландшафт публічних просторів міст. Не в останню чергу через це, Дубай є одним з найбезпечніших міст світу (11 місце серед 327 найбільших міст світу за статистикою скоєних злочинів у 2018 р. [18]), хоча ще 10 років тому рівень конфліктогенності був набагато вищим.

Доволі тривалий час місто розвивалося як зручне для автомобільного руху, а стан доріг, якість багаторівневих транспортних розв'язок відразу були визнані одними з найкращих в світі. Такий розвиток мав зворотний бік: у місті зовсім не залишилося місця для пішоходів, відчувався шалений брак зелених зон і публічних просторів, які б давали змогу насолодитися містом його мешканцям і туристам, побачити архітектуру, стиль, ритм, визнати його простір. Виникла потреба у розвитку громадського транспорту, трансформації на початку 2000-х рр. планувальної і транспортної політики. Результат цього відомий всьому світові: сьогодні Дубай має і безпілотний метрополітен, і розгалужене автобусне сполучення, а з 2014 р. - електричну трамвайну лінію, яка через декілька років має бути повністю автоматизована. В центрі міста збудований штучний канал з чудовою набережною, з'явилися вулиці, повністю закриті для автомобільного руху. Отримав розвиток річковий транспорт, у т.ч. у туристичних цілях.

Модель глобального міста. Успіх Дубаю, насамперед, полягав у тому, що його політика розвитку не ігнорувала глобалізацію і уряд міста зразу визначив, які з міських характеристик можуть цінуватися у світовому масштабі в даний час і в даному місці і зробив на це величезну ставку. Для безпечного розвитку економіка міста розвивалась зразу в декількох напрямках, відмінних від видобутку нафти, захистившись таким чином від потенційної втрати економічної ніші через зміну внутрішніх чи зовнішніх обставин. Аспект «урізноманітнення» в Дубаї торкнувся і простору, і сфер діяльності, і населення. Через величезний приток мігрантів, зайнятих в економіці і на будівництві міста, його населення є дуже строкатим за рівнем освіти, професією, спеціалізацією, кругозором, релігією, культурними коріннями, традиціями, що дає місту великий потенціал, але призводить до появи проблем управління містом, адже потреби й інтереси людей, які щоденно слід задовольняти, також урізноманітнюються.

Потреби величезної кількості мігрантів – це питання особливого значення, адже умови їх життєдіяльності докорінно відрізняються від умов життя місцевих мешканців, хоча високі (у порівнянні з багатьма сусідніми країнами) зарплати нівелюють відсутність інших суттєвих переваг.

З опорою на іноземних працівників і іноземні інвестиції Дубай розвиває обробну промисловість, торгівлю, транспорт та дистриб'юцію [9]. За останні роки він перетворився на провідний на Близькому Сході торговельно-транспортний центр. Перевагою міста є його вигідне географічне положення – рельєф місцевості і розташування на узбережжі сприяли розвитку наземного, водного, повітряного транспортування вантажів і пасажирів. Порти, аеропорти, автомагістралі, створені урядом вільні економічні зони формують сприятливі умови для інвесторів, які мають змогу відкривати підприємства на пільгових умовах із повним чи частковим звільненням від податків. Нещодавно був відкритий найбільший в світі оптовий склад Dubai Wholesale City, Дубай має і своє логістичне містечко, які стали опорними пунктами для міжнародної торгівлі і залучення якомога більшого числа продавців і покупців різних видів продукції. На базі Дубайської агломерації формується мультимодальний транспортно-логістичний хаб, стабільність роботи якого забезпечується надійною фінансовою інфраструктурою через наявність глобальних, регіональних та місцевих фінансових установ та страхових компаній, відомою швидкістю надання багатьох адміністративних послуг тощо [10].

Модель міста, що навчається (learning city). Теза здатності до системного навчання протягом усього життя реалізується у Дубаї крізь безперервний процес інтеграції всіх зацікавлених сторін і суб'єктів, інституцій до забезпечення доступної, ефективної і результативної освіти і створення відповідних установ. Це пов'язано із усвідомленням значення lifelong learning, що дозволяє адаптуватися до сучасних змін як населенню, так і бізнесу. Дубай вибудовує освітню систему у відповідності з міжнародними стандартами, щорічно розширюючи послуги і відкриваючи нові заклади. У місті функціонують філіали провідних університетів світу, більшість яких зосереджена у Дубайському міжнародному академістечку – найбільшій у світі вільній економічній зоні, зорієнтованій на інтелектуальний розвиток. Три державних і велика кількість приватних, численні міжнародні філіали університетів Дубая (загалом більше 60 вищих закладів освіти) є не тільки значимими для економіки міста роботодавцями, але й драйверами позиціонування в якості майданчиків для проведення наукових, культурних, спортивних заходів, виставок, місцями для обміну ідеями, на основі якого формується місцевий креативний клас. У 2020 р. у Дубаї відбудеться одна з найбільш відомих міжнародних виставок в світі – ЕКСПО 2020.

Безпосередньо *модель смарт-міста (smart city)* також запроваджується у місті, адже його майбутнє пов'язується з автоматизацією та інформатизацією багатьох процесів, що сприяють поліпшенню якості життя жителів за умови, що це задовольняє потреби

нинішнього та майбутніх поколінь і, разом з цим, відповідає традиціям мусульманської країни. Інновації в усіх сферах життя, залучення висококваліфікованих кадрів, комерціалізація інновацій є джерелом регіонального і глобального піднесення міста. Висока інвестиційна активність у транспортній, інформаційно-комунікаційній, адміністративно-управлінській та інших сферах, окрім безпрецедентних економічних проєктів, дозволило побудувати постіндустріальну структуру економіки, духовним фундаментом розвитку якої залишаються приписи шариату і небезпідставна віра в правителя – шейха Мохаммеда ібн Рашида Аль Мактума, який очолює емірат з 2006 р. і користується значним авторитетом завдяки тому, що хотів поділитися своїми ідеями і багатством з народом. Він особисто відповідав за створення і є співвласником ключових активів емірату – від багатопрофільних конгломератів, портового господарства, енергетичних об'єктів, до авіакомпаній з величезним на сьогодні пасажиропотоком. Шейху належала ідея будівництва «найшикарнішого готелю світу» – Бурдж-Аль-Араб (відомого в світі як «Парус»), ідея створення найвищої будівлі світу – Бурдж-Халіфа, створення вільних економічних зон як проєктів бізнесу інформаційних технологій, ініціатива створення архіпелагу штучних островів під загальною назвою «Острови Пальм»), які, за участі фахівців з усього світу, стали прикрасою міста і відомими туристичними дестинаціями.

У місті вже працюють різні електронні сервіси. Наприклад, портал Dubai Trade пропонує єдину платформу для доступу до онлайн-послуг торгівлі, портал уряду Дубай пропонує державні електронні послуги, орієнтовані як на місцевих жителів, так і гостей, портал Е-скарг дозволяє споживачам висловлювати думки і зауваження щодо якості наданих послуг [19]. Програма «Smart-місто», запущена у 2014 р., передбачає поетапну реалізацію 545 проєктів з надання 1100 державних послуг он-лайн, створення автоматизованої транспортної системи міста, повсюдний доступ до високошвидкісного Wi-Fi, розвиток економіки даних. За словами гендиректора агенції Smart Dubai Аіші Бін Бішр, після 2021 р. жодному заявнику чи співробітнику уряду Дубаю не доведеться друкувати жодних паперових документів. За сумісництвом, саме ця жінка, яка доклала чимало зусиль в реалізацію проєктів цифровізації Дубаю, була обрана керівником програми Sustainable Development з Цілі 11 «Стійкий розвиток міст і громад» в рамках реалізації стратегії сталого розвитку ООН [20].

Місто як центр розвитку урбантуризму. Цілком природно, що Дубай володіє всім, що здатне підтримувати туристичний інтерес: атрактивністю, експресивністю, унікальністю, рідкістю [6]. Місто є центром ділового, культурно-пізнавального, подієвого, круїзного, шопінг-туризму, одночасно курортом масового відвідування, який, завдяки щорічним 350 сонячним дням, пропонує елітний пляжний відпочинок, але може запропонувати і повноцінний гірськолижний відпочинок у найбільшому у світі засніженому критому комплексі Ski Dubai. Величезні кошти, які вкладені в «нетипову» для даного місця туристичну

інфраструктуру відбиваються з лихвою. Декілька років поспіль Дубай впевнено посідає перші позиції в світі по відвідуванню іноземними туристами, і перше місце за обсягом коштів, які вони залишають. Доходи від туризму є безпрецедентними, за їх рахунок, а також за рахунок торгівлі і реекспорту, місто формулює свої наступні амбітні плани. За показником ефективності міста як туристичної дестинації (співвідношенням кількості міжнародних відвідувачів та жителів міста), Дубай з більш ніж 5-ма відвідувачами на 1 дубайця міцно тримає першу сходинку в світі [16].

Але й тут є свої мінуси: експансія сучасного міста і неувага до інституцій культурної спадщини як туристичних дестинацій (особливо у порівнянні з сусідніми Абу-Дабі чи Шарджа) мало зворотною стороною те, що зветься втратою культурної ісламської самобутності, адже традиційна місцева архітектура, старі райони міста були суттєво порушені масштабним сучасним високо поверховим будівництвом. Жоден об'єкт чи територія міста Дубай досі не включені до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а колективізована (внаслідок масштабних міграцій населення з інших країн) ідентичність дубайця тепер сама по собі потребує осмислення [21].

Модель «зеленого» міста (green city), дуже знайома для більшості європейських міст і зорієнтована на стале поліпшення екологічної ситуації і збалансований розвиток міського середовища, з іншого боку – на використання «зеленого» інструментарію (екологічної інфраструктури, архітектурних рішень, форумів тощо) в останні роки набула особливого значення і в Дубаї. Екологи давно б'ють на сполох, адже, наприклад, безпрецедентне переміщення піску у зв'язку із будівництвом штучних островів не може не впливати на екосистему Перської затоки, а споживання енергії на одного жителя Дубаю (через постійну потребу в охолодженні) у 4 рази перевищує середні параметри енергоспоживання в Європі.

Дубай як місто, побудоване у пустелі, відчуває гострий дефіцит прісної води, який ліквідують опрісненням морської води, використанням підземних джерел, яких вкрай мало, і вторинною переробкою. В декількох районах міста знаходяться великі резервуари прісної води, запаси якої щоденно поповнюються. Прісна вода потрібна і для рослин помірного поясу, які висаджуються фактично в умовах пустелі. Тільки напередодні виставки ЕКСПО-2020 площа зелених насаджень у вигляді садів, парків, клумб і газонів у місті має зрости до 12200 га. Зворотній бік цієї діяльності – заводи з опріснення викидають велику кількість вуглецю в атмосферу, а також є джерелами утворення і наступного скидання у відкрите море вихідного продукту опріснення – насиченого розсолу, що призводить до постійного підвищення солоності Перської затоки. Ця проблема ще далека від вирішення, хоча урядом передбачено заходи зі зменшення водоспоживання.

Майже трьохмільйонне поселення щоденно виробляє 8 тис. т відходів, однак муніципалітет працює над проектами їх утилізації. У 2012

р. у місті повністю відмовилися від використання пластикових пакетів в супермаркетах на користь біоматеріалів, тоді ж було запущено програму «Моє місто – моє середовище» зі збору та утилізації відходів в різних районах міста. До 2020 р. заплановано побудувати найбільший у світі завод з переробки сміття (1,82 млн. т твердих відходів на рік), енергією від якого зможуть користуватися містяни і яка покриє 2% потреб міста [22]. Тим не менш, станом на 2018 р. Дубай відноситься до найбільших забруднювачів у світі, посідаючи 11 місце за своїм «вуглецевим слідом» [23].

До 2011 р. в Дубаї існувала і проблема відсутності централізованої каналізаційної системи міста. У місті-мільйоннику відходи життєдіяльності постійно вивозилися численними вантажними автомобілями на єдину очисну станцію. Швидкі темпи будівництва не завжди відповідали темпам розвитку технічної інфраструктури, і відсутність каналізації тривалий час лімітувала розвиток міста в напрямі збалансованості, зменшення енергоспоживання і утворення «вуглецевого» сліду. Тільки в останні роки муніципалітет Дубаю взявся за вирішення цієї проблеми, підключивши райони міста до єдиної каналізаційної системи.

Міста не мають права «експортувати» свої проблеми до навколишнього середовища або у майбутнє, відповідно всі аспекти порушення природно-суспільної рівноваги мають вирішуватися управлінською «командою» міста самостійно чи за допомогою держави. З іншого боку, динамічні міста мають демонструвати власні переваги всьому світові. Наприклад, у зв'язку із цілями Енергетичної стратегії ОАЕ до 2050 р. – досягти 44% «чистої» енергії в енергобалансі країни – неподалік Дубаю, будується найбільший у світі сонячний парк. Його запланована потужність до 2020 р. – 1 ГВт, а до 2050 – 5 ГВт [24]. Використовувати сонячну енергію в ОАЕ – очевидне благо, яке може мати самі різні форми втілення – від «розумних» штучних пальм, які слугують місцем підзарядки і підключення до Wi-Fi і лавочок, які світяться і охолоджуються в спеку до побудованого за канонами збалансованості містечка The sustainable City Dubai [25] із повним самозабезпеченням сонячною енергією розташованих тут об'єктів, утилізацією стічних вод, вирощуванням екологічно чистої продукції.

Висновки і перспективи подальших розвідок в Україні. Потреба у зміні пріоритетів політики на користь підтримки інтегрованого (збалансованого) розвитку міст світу та України пояснює увагу до успішних прикладів державного управління міським розвитком, популяризацію найкращих ідей і концепцій у науці, політикумі, соціумі.

Об'єктивністю є різна історія розвитку міст різних країн, різні умови і форми міського управління, тим більше – відмінності у фінансовому забезпеченні збалансованого розвитку. Дубай, як і деякі інші міста, які прагнуть бути глобальними центрами, має свій унікальний досвід вирішення численних проблем налагодження взаємодії соціуму з навколишнім середовищем. Використання накопиченого даним

близькосхідним мегаполісом досвіду в апробації різних моделей міського розвитку щодо українських міст можливе і доцільне у напрямі комбінування найвдаліших його здобутків.

З точки зору теорії розвитку людських систем та інтегрального підходу, Дубай є непоганим кейсом для наслідування багатьма містами світу. Дане місто є прикладом побудови технологічного і ділового центру в умовах, які максимально заперечують міську організацію простору. Віра, мораль, культивування людської гідності із запровадженням кращих технологічних, соціальних та екологічних новацій призвело до того, що благополуччя, щастя, позитивний погляд у майбутнє стають способом життя, державним пріоритетом і духом об'єднання громадян. Правила і етика мусульманської монархії також відіграли свою роль: при владі в ОАЕ знаходяться тільки обрані по крові і здібностям лідери, які користуються великим авторитетом і живуть за принципами: «У себе не крадуть», «Мій народ – це я, а я – це мій народ». Результат – в місті і країні загалом відсутня корупція – головне гальмо всіх часів і народів. З цим Дубай надав всім містам світу і ще один важливий урок: неважливо скільки місто має ресурсів: якщо не навчитися їх правильно використовувати, їх завжди буде не вистачати.

Як відомо, модель поведінки суспільства і держави визначає місто, потім місто визначає спосіб життя мешканців. Швидкий розвиток міста Дубай на основі засвоєння цілу ряду інноваційних моделей, доступ до багатьох міських сервісів через єдиний інтерфейс в режимі он-лайн і постійні рухи вперед на шляху трансформації публічного простору міста вже зробили це місто доволі «зручним» для життя. Зворотний бік проблеми – невирішеність багатьох екологічних проблем, але місто рухається назустріч новим викликам. Прийнятна і прозора тактика вирішення поточних завдань міського розвитку не дозволяє скептикам ставити під сумнів непогані перспективи міста на шляху здобуття збалансованості розвитку його економічної, соціальної, культурно-духовної і екологічної складових. А 40-річний стрибок в майбутнє, який іншим містам світу не вдається здійснити і за набагато більший період часу, непрості природні умови, дискомфортність яких місту приходиться щоденно але успішно долати, дає підстави казати про те, що досвід Дубаю може бути взятий на озброєння іншими країнами, у т.ч. Україною. І це стосується не тільки ефективних практик розвитку так званого еліт-туризму, яким місто відоме пересічному українцю.

Що робить місто «розумним» на відміну від міста, в якому доступні лише окремі «розумні» речі? Досвід Дубаю каже про те, що «розумний» розвиток створюється далекоглядними і авторитетними лідерами і залученими командами фахівців, які контролюють виконання чітких і зрозумілих для суспільства цілей. Важливою є інтеграція багатьох моделей розвитку, обрання і поєднання їх відповідно до конкретних вимог простору і часу. Але найважливішим є те, що за кожною будівлею Дубаю захована величезна праця вчених. Їх висока затребуваність дозволила фактично

оформити і представити світові сучасний мегаполіс, яке тепер експортує арабську розкіш в західні країни. Не має сумніву у тому, що експорт розкоші є набагато кращим, ніж експорт нетерпимості чи міжконфесійної конфліктності.

Список використаних джерел

1. Florida R. The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life. N. Y.: Basic Books, 2007. 432 p.
2. Дронова О.Л. Новий урбанізм: у пошуках виходу з урбаністичного колапсу // Укр. геогр. журн. 2015. №3. С. 33-41.
3. McCann E.J. (2009) New Urbanism. *International Encyclopedia of Human Geography: People, the Earth, Environment, and Technology*. Ed. by Rob Kitchin and Nigel Thrift, 438–443. Boston: Elsevier.
4. Чукут С. А. Смарт-сіті чи електронне місто: сучасні підходи до розуміння впровадження е-урядування на місцевому рівні / С. А. Чукут, В. І. Дмитренко // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 13. С. 89 – 93.
5. Caragliu Andrea, Chiara F. Del Bo, & Peter Nijkamp (2011). Smart Cities in Europe. *Journal of Urban Technology*. Vol. 16(2). 65-82.
6. *Smart Cities: Governing, Modelling and Analysing the Transition* (2013). Ed. By Mark Deakin. Routledge. 236 p.
7. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ, 2017. 438 с.
8. Аль-Хамарнех А., Марграфф Й., Дронова Е. Города в условиях неолиберального развития общества: тенденции на примере городов Дубай и Киев // Укр. геогр. журн. 2013. №1. С. 35 – 39.
9. Смирнов І. Транспортно-логістичний розвиток емірату Дубай: проблеми територіальної організації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Серія Географія. 2011. Вип.58. С.8-11.
10. Sundarakani B. (2017). Transforming Dubai Logistics Corridor Into a Global Logistics Hub. *Asian Journal of Management Cases*. 14(2). 115-136. Doi: 10.4135/9781526449269.
11. Мужанова Т.М. «Розумне місто» як інноваційна модель управління // Економіка. Менеджмент. Бізнес. №2(20). 2017. С.116-122.
12. Harrison C., Eckman B., Hamilton R., Hartswick P., Kalagnanam J., Paraszczak J., Williams P. (2010) Foundations for smarter cities. *IBM. Journal of Research and Development*, 54 (4), 1–16. URL: <http://fumblog.um.ac.ir/gallery/902/Foundations%20for%20Smarter%20Cities.pdf>
13. Giffinger R., Fertner C., Kramar H., Kalasek R., Pichler-Milanovic N., & Meijers E. (2007). Smart Cities: Ranking of European Medium-Sized Cities. Vienna Austria: Centre of Regional Science, Vienna University of Technology. URL: http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf
14. Hall R. (2000) The vision of a smart city. *Proceedings of the 2nd International Life Extension Technology Workshop* (Paris, France, Sep 28). URL: <http://www.osti.gov/bridge/servlets/purl/773961-oyxp82/webviewable/773961.pdf>
15. The smart city model. Europesmart 4.0 (2015). URL: <http://www.smart-cities.eu/?cid=2&ver=4>
16. Population Bulletin Emirate of Dubai 2017 (2017). URL: <https://www.dsc.gov.ae>
17. Акимова Е.А. Проекты архитектурного бюро СОМ для Объединенных Арабских Эмиратов // Вестник СПбГУ. Сер.15: Искусствоведение. 2014. Вып.1. С.139-163.
18. Numbeo Crime Index 2018 (2018). URL: <https://www.numbeo.com/crime/rankings.jsp?title=2018>
19. Чукут С.А., Шуляк М.С. Особливості впровадження електронного урядування в Об'єднаних Арабських Еміратах // Інвестиції: практика та досвід. 2016 – № 8. – С.92-95.

20. Виртуальная принцесса. Как женщина превратила Дубай в «умный город». URL: <http://www.forbes.ru/forbes-woman/365067-virtualnaya-princessa-kak-zhenshchina-prevratila-dubay-v-umnyy-gorod>
21. Marcus L. Stephenson & Jane Ali-Knight (2010) Dubai's tourism industry and its societal impact: social implications and sustainable challenges, *Journal of Tourism and Cultural Change*, 8:4, 278-292, Doi: 10.1080/14766825.2010.521248
22. Dubai launches world's largest waste-to-energy plant. (2018). URL: <http://gulfbusiness.com/dubai-launches-worlds-largest-waste-energy-plant/>
23. Global Gridded Model of Carbon Footprints (GGMCF) (2018). URL: <http://citycarbonfootprints.info/>
24. Україна й ОАЕ співпрацюватимуть над проектами «чистої» енергетики. URL: <https://wz.lviv.ua/news/376079-ukraina-i-oae-spivpratsiuvatymut-nad-proektamy-chystoi-enerhetyky>
25. The sustainable city (2018). URL: <https://www.thesustainablecity.ae>

Список использованных источников

1. Florida R. The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life. N. Y.: Basic Books, 2007. 432 p.
2. Дронова Е.Л. Новый урбанизм: в поисках выхода из урбанистического коллапса // Укр. геогр. журн. - 2015. - №3. - С. 33-41.
3. McCann E.J. (2009) New Urbanism. *International Encyclopedia of Human Geography: People, the Earth, Environment, and Technology*. Ed. by Rob Kitchin and Nigel Thrift, 438–443. Boston: Elsevier.
4. Чукут С. А. Смарт-город или электронный город: современные подходы к пониманию внедрения электронного управления на местном уровне // Инвестиции: практика и опыт. – 2016. – С. 89 – 93.
5. Caragliu Andrea, Chiara F. Del Bo, & Peter Nijkamp (2011). Smart Cities in Europe. *Journal of Urban Technology*. Vol. 16(2). 65-82.
6. *Smart Cities: Governing, Modelling and Analysing the Transition* (2013). Ed. By Mark Deakin. Routledge. 236 p.
7. Урбанистическая Украина: в эпицентре пространственных изменений: монография /под ред. К.Мезенцева, Я.Олійника, Н.Мезенцевой. Киев, 2017. – 438 с.
8. Аль-Хамарнех А., Марграфф Й., Дронова Е. Города в условиях неолиберального развития общества: тенденции на примере городов Дубаи и Киев // Укр. геогр. журн. 2013. №1. С. 35 – 39.
9. Смирнов И. Транспортно-логистическое развитие эмирата Дубай: проблемы территориальной организации // Вестник Киевского национального университета им. Т. Шевченко, Серия География, 2011. – Вып.58. – С.8-11.
10. Sundarakani B. (2017). Transforming Dubai Logistics Corridor Into a Global Logistics Hub. *Asian Journal of Management Cases*. 14(2). 115-136. Doi: 10.4135/9781526449269.
11. Мужанова Т.М. «Умный город» как инновационная модель управления // Экономика. Менеджмент. Бизнес. - 2017.- №2(20).- С.116-122.
12. Harrison C., Eckman B., Hamilton R., Hartswick P., Kalagnanam J., Paraszczak J., Williams P. (2010) Foundations for smarter cities. *IBM. Journal of Research and Development*, 54 (4), 1–16. URL: <http://fumblog.um.ac.ir/gallery/902/Foundations%20for%20Smarter%20Cities.pdf>
13. Giffinger R., Fertner C., Kramar H., Kalasek R., Pichler-Milanovic N., & Meijers E. (2007). Smart Cities: Ranking of European Medium-Sized Cities. Vienna Austria: Centre of Regional Science, Vienna University of Technology. URL: http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf

14. Hall R. (2000) The vision of a smart city. *Proceedings of the 2nd International Life Extension Technology Workshop* (Paris, France, Sep 28). URL: <http://www.osti.gov/bridge/servlets/purl/773961-oyxp82/webviewable/773961.pdf>
15. The smart city model. Europesmart 4.0 (2015). URL: <http://www.smart-cities.eu/?cid=2&ver=4>
16. Population Bulletin Emirate of Dubai 2017 (2017). URL: <https://www.dsc.gov.ae>
17. Акимова Е.А. Проекты архитектурного бюро СОМ для Объединенных Арабских Эмиратов // Вестник СПбГУ. Сер.15: Искусствоведение. 2014. Вып.1. С.139-163.
18. Numbeo Crime Index 2018 (2018). URL: <https://www.numbeo.com/crime/rankings.jsp?title=2018>
19. Чукут С.А., Шуляк М.С. Особенности внедрения электронного управления в Объединенных Арабских Эмиратах // Инвестиции: практика и опыт. 2016 – № 8. – С.92-95.
20. Виртуальная принцесса. Как женщина превратила Дубай в «умный город». URL: <http://www.forbes.ru/forbes-woman/365067-virtualnaya-princessa-kak-zhenshchina-prevratila-dubay-v-umnyy-gorod>
21. Marcus L. Stephenson & Jane Ali-Knight (2010) Dubai's tourism industry and its societal impact: social implications and sustainable challenges, *Journal of Tourism and Cultural Change*, 8:4, 278-292, Doi: 10.1080/14766825.2010.521248
22. Dubai launches world's largest waste-to-energy plant. (2018). URL: <http://gulfbusiness.com/dubai-launches-worlds-largest-waste-energy-plant/>
23. Global Gridded Model of Carbon Footprints (GGMCF) (2018). URL: <http://citycarbonfootprints.info/>
24. Украина и ОАЭ будут сотрудничать в проектах «чистой» энергетики. URL: <https://wz.lviv.ua/news/376079-ukraina-i-oae-spivpratsiuvatymut-nad-proektamy-chystoi-enerhetyky>
25. The sustainable city (2018). URL: <https://www.thesustainablecity.ae>

References:

1. Florida R. The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life. N. Y.: Basic Books, 2007. 432 p.
2. Dronova O.L. (2015). New urbanism: seeking for a way out of the urban collapse. *Ukrainian geographical journal*, 3, 33-41. [In Ukrainian]. [Дронова О.Л. Новий урбанізм: у пошуках виходу з урбаністичного колапсу // Укр. геогр. журн. 2015. №3. С. 33-41.]
3. McCann E.J. (2009) New Urbanism. *International Encyclopedia of Human Geography: People, the Earth, Environment, and Technology*. Ed. by Rob Kitchin and Nigel Thrift, 438–443. Boston: Elsevier.
4. Chukut S. A. (2016) Smart city or e-city: modern approaches to understanding the implementation of e-government at the local level. *Investments: practice and experience*, 13, 89 – 93 [in Ukrainian]. [Чукут С. А. Смарт-сіті чи електронне місто: сучасні підходи до розуміння впровадження е-урядування на місцевому рівні / С. А. Чукут, В. І. Дмитренко // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 13. С. 89 – 93].
5. Caragliu Andrea, Chiara F. Del Bo, & Peter Nijkamp (2011). Smart Cities in Europe. *Journal of Urban Technology*. Vol. 16(2). 65-82.
6. *Smart Cities: Governing, Modelling and Analysing the Transition* (2013). Ed. By Mark Deakin. Routledge. 236 p.
7. *Urban Ukraine: in the epicenter of spatial changes: monograph* (2017) / Ed. by K. Mezentssev, Ya. Oliynyk, N. Mezentsseva. Kyiv. [In Ukrainian]. [Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ, 2017. 438 с.]
8. A. Al-Hamarneh, J. Margraff, O. Dronova (2013). Urban development in neoliberal conditions – e.g. Kyiv and Dubai. *Ukrainian geographical journal*, 1, 35-39. [in Russian]. [А. Аль-Хамарнех, Й. Марграфф, Е. Дронова. Города в условиях неолиберального развития общества: тенденции на примере городов Дубаи и Киев // Укр. геогр. журн. 2013. №1. С. 35 – 39]

9. Smirnov I. (2011) Transport and Logistics Development of Dubai Emirate: Problems of Territorial Organization. *Bulletin of the Taras Shevchenko National Taras Shevchenko University, Series Geography*, 58. 8-11. [in Ukrainian]. [Смирнов І. Транспортно-логістичний розвиток емірату Дубай: проблеми територіальної організації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Серія Географія. 2011. Вип.58. С.8-11].
10. Sundarakani B. (2017). Transforming Dubai Logistics Corridor Into a Global Logistics Hub. *Asian Journal of Management Cases*, 14(2). 115-136. Doi: 10.4135/9781526449269.
11. Muzhanova T. (2017) Smart City as an innovative management model. *Economy. Management. Business*, 2 (20). 116-122 [in Ukrainian]. [Мужанова Т.М. «Розумне місто» як інноваційна модель управління // Економіка. Менеджмент. Бізнес. №2(20). 2017. С.116-122].
12. Harrison C., Eckman B., Hamilton R., Hartswick P., Kalagnanam J., Paraszczak J., Williams P. (2010) Foundations for smarter cities. *IBM. Journal of Research and Development*, 54 (4), 1–16. URL: <http://fumblog.um.ac.ir/gallery/902/Foundations%20for%20Smarter%20Cities.pdf>
13. Giffinger R., Fertner C., Kramar H., Kalasek R., Pichler-Milanovic N., & Meijers E. (2007). Smart Cities: Ranking of European Medium-Sized Cities. Vienna Austria: Centre of Regional Science, Vienna University of Technology. URL: http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf
14. Hall R. (2000) The vision of a smart city. *Proceedings of the 2nd International Life Extension Technology Workshop* (Paris, France, Sep 28). URL: <http://www.osti.gov/bridge/servlets/purl/773961-oyxp82/webviewable/773961.pdf>
15. The smart city model. Europesmart 4.0 (2015). URL: <http://www.smart-cities.eu/?cid=2&ver=4>
16. Population Bulletin Emirate of Dubai 2017 (2017). URL: <https://www.dsc.gov.ae>
17. Akimova E.A. (2014) Projects of SOM Architectural Bureau for the United Arab Emirates. *Bulletin of Saint-Petersburg University, Ser.15. 1.* 139-163 [in Russian]. [Акимова Е.А. Проекты архитектурного бюро СОМ для Объединенных Арабских Эмиратов // Вестник СПбГУ. Сер.15: Искусствоведение. 2014. Вып.1. С.139-163].
18. Numbeo Crime Index 2018 (2018). URL: <https://www.numbeo.com/crime/rankings.jsp?title=2018>
19. Chukut S.A., Shuliak M.S. (2016) Features of the implementation of E-governance in the United Arab Emirates. *Investments: practice and experience*, 8. 92-95. [in Ukrainian]. [Чукот С.А., Шуляк М.С. Особливості впровадження електронного урядування в Об'єднаних Арабських Еміратах // Інвестиції: практика та досвід. 2016 – № 8. – С.92-95].
20. Virtual Princess. How a woman turned Dubai into a "smart city"(2018). [in Russian]. [Виртуальная принцесса. Как женщина превратила Дубай в «умный город»]. URL: <http://www.forbes.ru/forbes-woman/365067-virtualnaya-princessa-kak-zhenshchina-prevratila-dubay-v-umnyy-gorod>
21. Marcus L. Stephenson & Jane Ali-Knight (2010) Dubai's tourism industry and its societal impact: social implications and sustainable challenges, *Journal of Tourism and Cultural Change*, 8:4, 278-292, Doi: 10.1080/14766825.2010.521248
22. Dubai launches world's largest waste-to-energy plant. (2018). URL: <http://gulfbusiness.com/dubai-launches-worlds-largest-waste-energy-plant/>
23. Global Gridded Model of Carbon Footprints (GGMCF) (2018). URL: <http://citycarbonfootprints.info/>
24. Ukraine and OAE will cooperate on clean energy projects (2018). [in Ukrainian]. [Україна й ОАЕ співпрацюватимуть над проектами «чистої» енергетики]. URL: <https://wz.lviv.ua/news/376079-ukraina-i-oae-spiivpratsiuvatyut-nad-proektamy-chystoi-enerhetyky>
25. The sustainable city (2018). URL: <https://www.thesustainablecity.ae>

УДК 711.25

Сивак Оксана Олегівна,
кандидат географічних наук

Державне підприємство «Український державний
науково-дослідний інститут проектування міст
«ДІПРОМІСТО» імені Ю.М. Білоконого, м. Київ,
Україна, e-mail: syvak_ok@ukr.net

**ВІДОБРАЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ В СХЕМАХ
ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ГРОМАД НА ПРИКЛАДІ ПРОЕКТУ «СХЕМА
ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ЛИМАНСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ, ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Мета. В статті розглянуті питання, пов'язані з перспективним розвитком сфери рекреації в межах Лиманської об'єднаної територіальної громади Донецької області, які ґрунтуються на матеріалах проектів містобудівної документації. Адже, основою ефективного розвитку громад є раціональна організація території та раціональне використання наявних ресурсів, оскільки саме містобудівна документація є стратегічним документом подальшого територіального, демографічного, економічного та екологічного розвитку.

Методика. Вирішення поставлених завдань здійснювалося на основі узагальнення та інтеграції загальнонаукових методів, методології конструктивної географії та територіального планування.

Результати. На території Лиманської громади за рахунок природно-рекреаційного ресурсу є всі можливості для розвитку рекреаційної сфери. У роботі розглянуто граничні навантаження на територію, визначенні загальні порогові значення рекреаційної ємності території для організації відпочинку проектних рекреаційних зон та подальшого формування їх інфраструктури.

Наукова новизна. полягає у аналізі особливостей раціонального використання наявних ресурсів для розвитку рекреації на рівні окремої територіальної громади в схемах планування території

Практична значущість дослідження: матеріали представлені в статті є основою для територіального розвитку рекреаційної сфери Лиманської ОТГ.

Ключові слова: схеми планування території, рекреаційна сфера, територіальне планування, рекреаційна ємність.

УДК 711.25

Сивак Оксана Олеговна,
кандидат географических наук

Государственное предприятие «Украинский
государственный научно-исследовательский
институт проектирования городов
«ДИПРОМІСТО» имени Ю.Н. Белоконога, г.
Киев, Украина, e-mail: syvak_ok@ukr.net

**ОТОБРАЖЕНИЕ ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИИ В СХЕМАХ
ПЛАНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИЙ ОБЩИН НА ПРИМЕРЕ ПРОЕКТА
«СХЕМА ПЛАНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИИ ЛИМАНСКОЙ
ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОБЩИНЫ, ДОНЕЦКОЙ ОБЛАСТИ»**

Цель: В статье рассмотрены вопросы, связанные с перспективным развитием сферы рекреации в пределах Лиманского объединенной территориальной общины Донецкой области, основанные на материалах проектов градостроительной

документации. Ведь основой эффективного развития общин является рациональная организация территории и рациональное использование имеющихся ресурсов, поскольку именно градостроительная документация является стратегическим документом дальнейшего территориального, демографического, экономического и экологического развития.

Методика: Решение поставленных задач осуществлялось на основе обобщения и интеграции общенаучных методов, методологии конструктивной географии и территориального планирования.

Результаты: На территории Лиманского общины на основании природно-рекреационных ресурсов есть все возможности для развития рекреационной сферы. В работе рассмотрены предельные нагрузки на территорию, определены пороговые значения рекреационной емкости территории для организации отдыха проектных рекреационных зон и дальнейшего формирования их инфраструктуры.

Научная новизна: заключается в анализе особенностей рационального использования имеющихся ресурсов для развития рекреации на уровне отдельной территориальной общины в схемах планирования территории.

Практическая значимость исследования: материалы, представленные в статье, являются основой для территориального развития рекреационной сферы Лиманской общины.

Ключевые слова: схемы планирования территории, рекреационная сфера, территориальное планирование, рекреационная емкость.

UDC 711.25

Syvak Oksana Olegovna,
PhD in Geographic Sciences

State enterprise Ukrainian State Scientific-Research
Institute of Urban Design «Dipromisto» named after
Y.M.Bilokon, e-mail: syvak_ok@ukr.net

PROPOSALS FOR THE DEVELOPMENT OF RECREATION IN THE SCHEMES OF TERRITORIAL PLANNING ON THE EXAMPLE OF THE PROJECT LYMANSKA AMALGAMATED HROMADA, DONETSKA OBLAST

Purpose: The article deals with the perspective development of recreation within the area of Lymanska amalgamated hromada in Donetska Oblast. These perspectives are defined on the materials of the projects of urban planning documentation. The basis for the further effective territorial development is the rational organization of the usage of territorial resources and other ones, as urban planning documentation is a strategic document for further territorial, demographic, economic and environmental development.

Methods: The decision of the tasks was carried out on the basis of generalization and integration of scientific methods, methodology of constructive geography and territorial planning.

Results: There are all opportunities for the development of the recreational sphere at Lymanska amalgamated hromada in consequence of nature-recreational resources. The author considers the boundary loads on the territory, defines the general threshold values of the recreational capacity of the territory for each project recreation areas and the further formation of their infrastructure.

Scientific novelty: analyze the features of the rational use of available resources for the development of recreation at the level of a separate territorial community in the schemes of planning the territory

The practical significance: The materials presented in the article are the basis for the territorial development of the recreational sphere of the Lyman hromada.

Key words: schemes of territory planning, recreation sphere, territorial planning, recreational capacity.

Вступ. Постановка проблеми. Згідно з існуючим законодавством в Україні сформовано три рівні містобудівної документації: документація державного, регіонального та місцевого рівня. Схеми планування територій об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ) відносяться до містобудівної документації місцевого рівня та визначаються, як схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад.

В даній статті розглядаються матеріали проекту містобудівної документації, які виконані в ДП «ДІПРОМІСТО» для Донецької області, а саме проект «Схема планування території Лиманського району в межах Лиманської об'єднаної територіальної громади Донецької області» (ДП «ДІПРОМІСТО», 2018 рік) [9], рішення якого ґрунтуються на затвердженому проекті «Схема планування території Донецької області» (ДП «ДІПРОМІСТО», 2010 рік) [8]. При цьому ключовим питанням даної статті є висвітлення проблем перспективного розвитку рекреаційної галузі на території Лиманської ОТГ.

Метою розроблення схеми планування території ОТГ є створення та підтримка сприятливого життєвого середовища, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності, створення робочих місць, покращення інфраструктури населених пунктів, визначення територій для містобудівних потреб, надання населенню органами місцевого самоврядування високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг, узгодження інтересів держави та територіальної громади [7].

Лиманський район, за рахунок наявного природно-рекреаційного ресурсу називають «Українською Швейцарією», завдяки особливому мікроклімату, лісовим масивам, озерам та природним заповідникам. Високий природно-ресурсний потенціал Лиманської ОТГ сприяв формуванню в її межах мережі рекреаційно-туристичних закладів, які формують Лиманську рекреаційно-туристичну зону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час відносини у сфері містобудівної діяльності та територіального планування регулюються Законами України «Про Генеральну схему планування території України», «Про основи містобудування», «Про регулювання містобудівної діяльності», іншими нормативно-правовими актами.

Розроблення містобудівної документації схем планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад нормується ДБН Б1.1-21:2017 «Склад та зміст схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних міських рад» [7]. При цьому, за умови, якщо проект охоплює територію всього району

також застосовуються норми ДБН Б.1.1-13:2012 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях» [6].

Питаннями, щодо територіальної організації та раціонального використання рекреаційних ресурсів висвітлюються в географічних працях О.О. Бейдика [1;2], О.О. Любіцевої [3], В.І. Мацоли [5], В.П. Руденка[10] та ін.

На основі узагальнення та інтеграції напрацювань географічних, архітектурних містобудівних досліджень та практики проектування, із застосуванням державних будівельних норм і стандартів здійснюється сучасне проектування в Україні.

Постановка завдання. Основним завданням даної статті є - на прикладі проекту СПТ Лиманської ОТГ [9] відобразити можливості наявного ресурсу території, та обмеження і граничні навантаження, які можуть сприяти сталому розвитку рекреаційної галузі території за допомогою інструментарію містобудування (територіального планування). Оскільки для даної громади розвиток рекреаційно-туристичної галузі є одним із пріоритетних. Унікальний природний потенціал Лиманської громади формують 40 тис. га лісів, значна кількість заказників, сотні озер і озерець, р. Сіверський Донець, надзвичайно багатий рослинно-тваринний світ з мисливськими угіддями, наявність мінеральних лікувальних і столових вод.

При цьому, загальновідомо, що в схемах планування розглядаються питання комплексного розвитку територій, а саме:

- обґрунтування майбутніх потреб і визначення переважних напрямів використання територій;
- забезпечення раціонального розселення та визначення напрямів сталого розвитку населених пунктів;
- визначення територій, що мають особливу екологічну, рекреаційно-оздоровчу, наукову, естетичну, історико-культурну цінність, встановлення передбачених законодавством обмежень на їх планування, забудову та інше використання, розроблення містобудівних заходів щодо їх охорони та раціонального використання;
- розроблення заходів щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів;

В проекті СПТ Лиманської ОТГ відображено вирішення всіх поставлених завдань, при цьому в матеріалах даної статті висвітлено можливості освоєння територій для потреб рекреаційної галузі.

Виклад основного матеріалу. Лиманська об'єднана територіальна громада завдяки наявним природним ресурсам має значний потенціал для розвитку сфери рекреації та туризму. При цьому, щодо забезпеченості рекреаційними ресурсами територія громади має умовну диференціацію.

- Північна та центральна частини території відноситься до помірно ресурсно-збалансованих територій.
- Західна та південна частина території відноситься до високо ресурсно- збалансованих територій.

Що в цілому формує Лиманську рекреаційно-туристичну зону, в межах якої виділяються рекреаційні підзони: «Блакитні озера» (сформована на основі ресурсу «Блакитних озер» розташована в перспективній межі міста Лиман на даний час Дробишівський старостинський округ), «Щурівська» (Лиманський, Криволуцький, Ямпільський, Зарічненський старостинські округи), «Яцьківська» (Рубцівський, Яцьківський старостинські округи), «Ярівська» (Яцьківський, Ярівський, Дробишівський, Новоселівський старостинські округи), «Криволуччя» (Криволуцький, Ямпільський старостинські округи).

Першочергово, до рекреаційного потенціалу віднесено лісовкриті території та їх ландшафти. В межах Лиманської ОТГ розташовані 10 об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) загальною площею 28242,1 га, з них 2 об'єкти державного значення площею 28165 га. Рівень заповідності території - близько 23,35%. Фактично загальну площу території ПЗФ в межах ОТГ представляють: НПП «Святі гори», природний заповідник «Крейдова флора», заказник місцевого значення «Ямпільський» та «Джерело» – пам'ятка природи місцевого значення. Всі інші – заповідні об'єкти місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Святі гори».

На території громади знаходяться мальовничі озера - Лиман, Голубе, Великий Бакай, Підпісочне, Чернецьке, що можуть бути задіяні в рекреаційному використанні. В перспективі організації відпочинку особлива роль належить водним об'єктам басейну Сіверського Дінця; малим річкам - Жеребець, Нітріус, Оскол, з їх водосховищами та мальовничими притоками.

На даний час орієнтовна кількість місць у закладах тривалого відпочинку становить профілакторії – 200 місць; бази відпочинку – 3535 місць, гостьові будинки (котеджі) – 105 місць, міні готелі – 30 місць, дитячі оздоровчі табори – 2330 місць. До рекреаційного потенціалу відносяться також об'єкти ПЗФ, та пам'ятки природи місцевого значення, що мають науково-пізнавальний інтерес. При визначенні перспектив розвитку рекреаційно-туристичної галузі враховувалась необхідність збереження рівноваги між масштабами використання природно-ресурсного потенціалу та параметрами розвитку об'єктів рекреації. Визначення потреби населення громади в рекреаційно-оздоровчих закладах проводилось у відповідності з державними будівельними нормами та нормативними документами. Виходячи із проведених розрахунків, на розрахунковий період потреба населення Лиманської ОТГ в закладах тривалого відпочинку становитиме близько 2,4 тис. місць, в тому числі: в санаторно-курортних закладах – 116 місць, потреба в установах тривалого відпочинку (будинки відпочинку, пансіонати, бази відпочинку, молодіжні табори) – 851 місць, дитячих оздоровчих таборах – 1509 місць, в установах туризму – 813 місць.

Після визначення потреб населення Лиманської ОТГ в установах рекреації та туризму, було проаналізовано можливості створення на

території нових об'єктів та розширення існуючих, виходячи із потреб населення в довготривалому відпочинку. При цьому, необхідною умовою розвитку рекреаційної сфери визначено удосконалення її територіальної структури та розміщення. Для цього в проекті були визначені основні порогові параметри існуючих підзон Лиманської рекреаційно-туристичної зони (підзона «Блакитні озера», підзона «Щурівська», підзона «Яцьківська», підзона «Ярівська», підзона «Криволуччя», виходячи з територіальних ресурсів та ступеню їх рекреаційного освоєння. Загальна характеристика природних ресурсів має дієве значення в плані визначення перспективи організації рекреаційної діяльності. При цьому головним критерієм є визначення загальних порогових значень рекреаційної ємності для організації відпочинку проектних рекреаційних зон, та подальшого формування їх інфраструктури.

Розрахунок порогових значень рекреаційної ємності ОТГ на базі лісового ландшафту представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Граничні значення рекреаційної ємності ОТГ на базі лісового ландшафту

Територіальні одиниці (старостинські округи)	Складові розрахунку						
	Площа (га)	Перспективне населення (тис.осіб.)	Лісові площі (га)	Лісистість (%)	Допустиме рекреаційне навантаження (осіб на га)	Коефіцієнт кореляції ****	Гранична рекреаційна ємність (осіб./д.)
1	2	3	4	5	6	7	8
Дробишевський	11873,0	2,5	5552,6	46,8	1,5	0,3	2499,0
Зарічненський	12808,3	3,9	2067,6	16,1	1,5	0,3	930,0
Коровоярський	2013,9	0,5	145,6	7,2	2,3	0,7	234,0
Криволуцький	6016,2	0,7	1628,6	27,1	1,4	0,4	912,0
місто Лиман з населеними пунктами підпорядкованими міськраді	19038,1	19,6	7204,6	37,8	0,7	0,4	2017,0
Новоселівський	2072,5	1,4	454,6	21,9	2,6	0,6	709,0
Рідкодубський	14051,2	1,0	995,6	7,1	2,5	0,5	1245,0
Рубцівський	8128,4	1,5	739,6	9,1	2,4	0,5	925,0
Тернівський	12768,7	0,9	1079,6	8,5	2,0	0,5	1080,0
Шандриголівський	6506,9	1,0	455,6	7,0	2,2	0,7	702,0
Ямпільський	12327,4	2,4	6391,8	51,9	1,1	0,5	3516,0
Ярівський	11133,8	2,9	7886,6	70,8	1,0	0,4	3155,0
Яцьківський	2236,6	0,3	378,6	16,9	2,3	0,6	523,0
Всього	120972,2	38,7	34981,0	25,2	-	-	18447

Перспектива організації короточасного та стаціонарного відпочинку базується на оцінці ландшафтної структури території з

урахуванням наявного лісового фонду. Враховуючи стан лісів (середньовікові соснові насадження), рекреаційні допустимі навантаження визначені як мінімальні, що враховуються при визначенні сумарного рекреаційного навантаження на територію. Загальна рекреаційна ємність лісового ландшафту складає 18,45 тис. осіб/день. Дані величини є підконтрольними і не можуть перевищуватись при розміщенні об'єктів рекреації як короткочасної так і стаціонарної. В межах даної ємності виділяються найбільш привабливі ділянки для організації зон стаціонарної та короткочасної рекреації із визначенням нормативних площ активної та пасивної частини. В результаті проведених розрахунків, було визначено що на розрахунковий період потреба населення Лиманської ОТГ в закладах тривалого відпочинку становитиме 2,3 тис. місць. Виходячи з потреб далі розглядалися можливості та наявні ресурси. На розрахунковий період передбачається незначне додаткове розміщення нових баз та інших закладів відпочинку, закладів туризму, при цьому додаткове будівництво санаторно-курортних закладів не передбачається. Проаналізувавши наявні рекреаційно-туристичні та територіальні ресурси, врахувавши екологічну ємність були розглянуті території на яких можливе розміщення об'єктів рекреації. Розрахунок територій для розміщення нормативно-необхідних рекреаційно-оздоровчих закладів, проводився на підставі показників державних будівельних норм (таблиця 2).

Таблиця 2

Розрахунки територій для розміщення рекреаційно-оздоровчих закладів

№ з/п	Тип рекреаційно-оздоровчих закладів	Ємність, місць	Розмір земельної ділянки на 1 місце, м ²	Необхідні території, га
Території необхідні для розміщення рекреаційно-оздоровчих закладів				
1.1.	Санаторії	116	125	1,45
1.2.	Бази, будинки відпочинку та пансіонати	851	140	11,9
1.3.	Дитячі оздоровчі заклади	968	150	13,6
1.4.	Заклади туризму: - турбази, тур готелі; - кемпінги;	348 464	75 135	6,2
	Всього	2380	-	26,9
Території можливого розміщення рекреаційно-оздоровчих закладів				
2.1.	Бази та інші заклади відпочинку	120	150	1,8
2.2.	Дитячі оздоровчі заклади	600	180	10,8
2.3.	Заклади туризму - гостьові будинки; - кемпінги;	15 350	75 135	5,4
	Всього	1440	-	18,0

Необхідною умовою розвитку курортно-рекреаційного комплексу є удосконалення його територіальної структури за рахунок освоєння нових рекреаційних територій.

На підставі оцінки рекреаційного потенціалу та історично-сформованих умов в межах Лиманської рекреаційної зони було виділено рекреаційні підзони. Їх основні параметри визначені виходячи з територіальних ресурсів та ступеню їх рекреаційного освоєння. Таким чином, в межах Лиманської рекреаційної зони, історично сформовано та даним проектом окреслено п'ять рекреаційних підзон, тривалого (стаціонарного) відпочинку, в яких передбачається розміщення територій короткочасного відпочинку та туризму.

Таблиця 3

Рекреаційні підзони

№ п/п	Назва рекреаційної зони	Площа (га)	Тип використання
1.	"Яцьківська" (Рубцівський, Яцьківський старостинські округи)	2344,3	Тривалий відпочинок, короткочасний відпочинок Туризм (в тому числі сільський, зелений туризм)
2.	"Ярівська" (Яцьківський, Ярівський, Дробишівський, Новоселівський старостинські округи)	10391,4	Тривалий відпочинок, короткочасний відпочинок Туризм (в тому числі сільський, зелений туризм)
3.	"Блакитні озера" (Дробишівський старостинський округ)	6348,1	Тривалий відпочинок, короткочасний відпочинок Туризм (в тому числі сільський, зелений туризм)
4.	"Щурівська" (Лиманський, Криволуцький, Ямпільський, Зарічненський старостинські округи)	19165,6	Тривалий відпочинок, короткочасний відпочинок Туризм (в тому числі сільський, зелений туризм)
5.	"Криволуччя" (Криволуцький, Ямпільський старостинські округи)	6494,2	Тривалий відпочинок, короткочасний відпочинок Туризм (в тому числі сільський, зелений туризм)
6.	Разом по зонам довготривалого (стаціонарного) відпочинку	44743,6	Тривалий відпочинок, короткочасний відпочинок Туризм (в тому числі сільський, зелений туризм)

Загальна допустима рекреаційна ємність району в розрізі старостинських округів визначена в сумі 18,45 тис. місць. В межах даної величини передбачається формування системи рекреаційних зон для розвитку стаціонарної та короткочасної рекреації (5 підзон в межах стаціонарної рекреації) з високим рівнем інженерної облаштованості та ландшафтного благоустрою.

Таблиця 4

Розрахунок порогових навантажень на території рекреаційних підзон

№п/ п	Рекреаційні зони	Площа (га)	Порогові значення формованих рекреаційних зон				
			Норм.навантаження (чол.га)	Коефіцієнт кореляції**	Потенціал рекреац.ємност (місць)	Потреб.в територіях (га)**	
						Обслугов.	Озеленення
Лиманська рекреаційна зона тривалого (стаціонарного відпочинку), яка включає в себе наступні рекреаційні підзони:							
1	"Яцьківська" (Рубцівський, Яцьківський старостинські округи)	2344,3	2,5	0,2	1172,0	1,2	11,7
2	"Ярівська"(Яцьківський, Ярівський, Дробишівський, Новоселівський старостинські округи)	10391,4	1,4	0,3	4364,0	4,4	43,6
3	"Блакитні озера" (Дробишівський старостинський округ)	6348,1	2,0	0,2	2539,0	2,5	25,4
4	"Щурівська" (Лиманський, Криволуцький, Ямпільський, Зарічненський старостинські округи)	19165,6	1,2	0,1	2300,0	2,3	23,0
5	"Криволуччя" (Криволуцький, Ямпільський старостинські округи)	6494,2	1,9	0,2	2468,0	2,5	25,0
	Разом по зонам довготривалого (стаціонарного) відпочинку	44743,6	-	-	12843	12,9	129,0

* коефіцієнт кореляції враховує стан лісів, їх вік, породний склад ,доступність, пожежонебезпечність та ландшафтні особливості визначених територій.

** нормативна потреба в територіях:

- стаціонарного відпочинку - 10 м²/особу - по об'єктам обслуговування; 100 м²/особу - по озеленим територіям;

- короткочасного відпочинку – 100 м² /особу .- інтенсивного використання; 500 м² /особу – пасивного використання.

Відповідно до проведених розрахунків порогова ємність об'єктів стаціонарної рекреації визначена в межах 12,8 тис. місць, що складає 69,0 % від допустимої. Нормативна потреба в територіях обслуговування складає – 12,9 га, а прогулянкової (озеленої) – 129,0 га.

По підзонах короткочасного відпочинку (для місцевих потреб), що формуються в межах зон стаціонарної рекреації, порогова ємність складає не менше 40,0 % від визначеної для зон стаціонарного відпочинку, в тому

числі, 5120,0 осіб/день/місць. Зони стаціонарного відпочинку, і короткочасного відпочинку підлягають повному інженерному облаштуванню та ландшафтному благоустрою.

Враховуючи, що територія ОТГ не має виходу до морських акваторій, для урізноманітнення рекреаційних форм відпочинку необхідно налагодити чітку систему формування штучних пляжів в межах центрів рекреаційних зон. Визначена загальна ємність формованих пляжів по зонам стаціонарного відпочинку – 9,0 тис. місць, в тому числі для короткочасного (40,0 %) – 3,6 тис. місць.

Загальна нормативна потреба в пляжних і припляжних територіях – 29,5 га.

Пляжні зони формуються на базі наявної річкової системи – річок, водосховищ, ставків. Визначені площі підлягають гідротехнічному облаштуванню, створенню піщаних пляжів та припляжних територій. Формовані пляжі підлягають санітарно-технічному облаштуванню та благоустрою.

Рис. 1 Креслення «Проектний план»

Рис. 2 Креслення «Схема розміщення об'єктів культурної спадщини, туризму та рекреації»

Висновки. Таким чином, головною метою розробки схем планування об'єднаних територіальних громад, є раціональна організація території, визначення рамкових умов розвитку, а також розробка режимів використання території, виходячи, перш за все, з розрахунків екологічних та ресурсних можливостей та особливостей території.

У контексті нашого дослідження відзначено, що в перспективі є всі можливості для подальшого розвитку рекреації на території Лиманської ОТГ. Порогова ємність об'єктів стаціонарної рекреації становить 69,0 %

від допустимої. Визначена Лиманська рекреаційна зона та підзони розміщення рекреації, екологічна ємність територій рекреаційних підзон та допустимі навантаження на території, потреби та можливості для розвитку нових об'єктів рекреації. Навантаження на території, розбудова інфраструктури.

На даний час рекреаційна галузь, добре розвинена на території громади, при цьому для ефективного функціонування існуючих об'єктів, необхідно провести ряд заходів, а саме: пропонується в межах існуючих рекреаційних підзон провести інвентаризацію наявних об'єктів та визначити додаткову ємність, як існуючих об'єктів так і можливість додаткового будівництва, виготовити нову містобудівну документацію місцевого рівня, а саме генеральні плани населених пунктів та детальні плани територій в межах рекреаційних підзон.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: Навчальний посібник / О. О. Бейдик. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К.: Альтерпрес, 2010. – 404 с
3. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
4. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI від 17.02.2011 р.
5. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України – Львів, 1999. – 200 с.
6. Державні будівельні норми України. Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях: ДБН Б.1.1-13:2012, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2012.
7. Державні будівельні норми України. Склад та зміст схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад: ДБН Б.1.1-21:2017, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2018.
8. Схема планування території Донецької області (ДП «ДІПРОМІСТО», Київ, 2010).
9. Схема планування території Лиманського району в межах Лиманської об'єднаної територіальної громади Донецької області (ДП «ДІПРОМІСТО», Київ, 2018).
10. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України / В.П. Руденко. – Львів : Світ, 1993. – 240 с.

Список использованных источников

1. Бейдик А.А. Рекреационно-туристические ресурсы Украины: Методология и методика анализа, терминология, районирование: монография / А.А. Бейдик. – К.: ВПЦ «Киевский университет», 2001. – 395 с.
2. Бейдик А.А. Рекреационные ресурсы Украины: Учебное пособие / О. О. Бейдик. – 2-е изд. перераб. и доп. – К.: Альтерпрес, 2010. – 404 с
3. Любичева О.А., Панкова Е.В., Стафийчук В.И. Туристические ресурсы Украины. Учебное пособие – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
4. Закон Украины «О регулировании градостроительной деятельности» № 3038-VI от 17.02.2011 г.
5. Мацола В.И. Рекреационно-туристический комплекс Украины – Львов, 1999. – 200 с.

6. Государственные строительные нормы Украины. Состав и содержание градостроительной документации на государственном и региональном уровнях: ДБН Б.1.1-13:2012, Министерство регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства Украины, 2012.
7. Государственные строительные нормы Украины. Состав и содержание схемы планировки территории, на которой реализуются полномочия сельских, поселковых городских советов: ДБН Б.1.1-21:2017, Министерство регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства Украины, 2018.
8. Схема планировки территории Донецкой области (ГП «ДИПРОМИСТО», Киев, 2010).
9. Схема планировки Лиманского района в границах Лиманской объединённой территориальной общины (ГП «ДИПРОМИСТО», Киев, 2018).
10. Руденко В.П. География природно-ресурсного потенциала Украины / В.П. Руденко. – Львов: Свет, 1993. – 240 с.

References

1. Beidyk O.O. Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia: monohrafiia / O.O. Beidyk. – K.: VPTs «Kyivskiy universytet», 2001. – 395 s.
2. Beidyk O.O. Rekreatsiini resursy Ukrainy: Navchalnyi posibnyk / O. O. Beidyk. – 2-he vyd. pererob. i dop. – K.: Alterpres, 2010. – 404 s 89.
3. Liubitseva O.O., Pankova Ye.V., Stafiichuk V.I. Turystychni resursy Ukrainy. Navchalnyi posibnyk. – K.: Alterpres, 2007. – 369 s.
4. Law of Ukraine «About the regulation of activity on urban Development» No.3038-VI from February 17, 2011.
5. Matsola V.I. Rekreatsiino-turystychnyi kompleks Ukrainy – Lviv, 1999. – 200.
6. Ukrainian State Construction Regulations. The composition and the content of the architectural town planning documentation at the national and regional levels: B 1.1-13:2012, Ministry of Regional Development, Construction and Housing of Ukraine, 2012.
7. Ukrainian State Construction Regulations. Composition and content of planning scheme territory, on which the powers of village, settlement, city councils are exercised: B 1.1-21:2017, Ministry of Regional Development, Construction and Housing of Ukraine, 2018.
8. Planning Scheme of Donetsk region (State Enterprise «DIPROMISTO», Kyiv, 2010).
9. Planning Scheme of Lyman region within the area Lyman amalgamated hromada in Donetska Oblast (State Enterprise «DIPROMISTO», Kyiv, 2018).
10. Rudenko V. P. Neohrafiia pryrodno-resursnoho potentsialu Ukrainy / V.P.Rudenko. – Lviv : Svit, 1993. – 240 s.

III. ПРИРОДНИЧА ГЕОГРАФІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

УДК 630*1(477.82-25)

Павловська Тетяна Сергіївна,
кандидат географічних наук, доцент

Білецький Юрій Валентинович,
кандидат біологічних наук, доцент

Рудик Олександр
Володимирович,

Самолук Ірина Віталіївна,

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Україна, e-mail: pavlovska2011@gmail.com

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Україна, e-mail: yura.lytsk@gmail.com

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Україна, e-mail: rs.lutsk@gmail.com

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Україна, e-mail: ira__samoluik@ukr.net

РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧІ ЛІСИ ДП «ЛЮБОМЛЬСЬКЕ ЛГ»

Метою даної статті є вивчення сучасної структуризації рекреаційно-оздоровчих лісів державного підприємства «Любомльське лісове господарство» (далі – ДП «Любомльське ЛГ») (за категоріями земель, за їх розташуванням і використанням, за групами віку деревних порід, за породним складом деревостанів) в контексті дослідження рекреаційного лісокористування на території Волинської області.

Методика дослідження. Дослідження побудовано на матеріалах ДП «Любомльське ЛГ» та Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства з використанням порівняльно-географічного й графічного методів.

Результати. Представлено результати аналізу категоріальної структури лісів ДП «Любомльське ЛГ». Охарактеризовано місце рекреаційно-оздоровчих лісів у структурі лісового фонду досліджуваного підприємства. Здійснено аналіз структури рекреаційно-оздоровчих лісів за категоріями земель (вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки, не вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки), проаналізовано поділ рекреаційно-оздоровчих лісів відповідно до їх розташування й використання (ліси у межах населених пунктів, ліси у межах зелених зон навколо населених пунктів, ліси поза межами зелених зон). Зроблено порівняльний аналіз фактичної та оптимальної вікової структури груп порід рекреаційно-оздоровчих лісів. Охарактеризовано породний склад деревостанів рекреаційно-оздоровчих лісів та їх фітонцидність. Проаналізовано просторове поширення рекреаційних пунктів у межах лісового фонду лісгоспу.

Наукова новизна. Запропоновано заходи з оптимізації рекреаційного лісокористування та посилення рекреаційної функції лісів у межах досліджуваної території.

Практичне значення. Отримані результати дослідження є важливою інформаційною базою для розвитку сталого рекреаційного лісокористування у межах ДП «Любомльське ЛГ» та Волинської області в цілому.

Ключові слова: групи віку деревних порід, ліс, рекреаційний пункт, рекреаційно-оздоровчі ліси, фітонцидність.

УДК 630*1(477.82-25)

Павловская Татьяна Сергеевна,
кандидат географических наук, доцент

Восточноевропейский
национальный университет имени Леси
Украинки, г. Луцк, Украина

Белецкий Юрий Валентинович,
кандидат биологических наук, доцент

Рудик Александр Владимирович

Самолук Ирина Виталиевна

e-mail: pavlovska2011@gmail.com
Восточноевропейский
национальный университет имени Леси
Украинки, г. Луцк, Украина
e-mail: yura.lytsk@gmail.com
Восточноевропейский
национальный университет имени Леси
Украинки, г. Луцк, Украина
e-mail: rs.lutsk@gmail.com
Восточноевропейский
национальный университет имени Леси
Украинки, г. Луцк, Украина
e-mail: ira_samoluik@ukr.net

РЕКРЕАЦИОННО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЕ ЛЕСА ГП «ЛЮБОМЛЬСКОЕ ЛГ»

Целью данной статьи является изучение современной структуризации рекреационно-оздоровительных лесов государственного предприятия «Любомльское лесное хозяйство» (далее – ГП «Любомльское ЛГ») (по категориям земель, по их расположению и использованию, по группам возраста древесных пород, по породному составу древостоя) в контексте исследования рекреационного лесопользования на территории Волынской области.

Методика исследования. Исследование построено на материалах ГП «Любомльское ЛГ» и Волынского областного управления лесного и охотничьего хозяйства с использованием сравнительно-географического и графического методов.

Результаты. Представлены результаты анализа категориальной структуры лесов ГП «Любомльское ЛГ». Охарактеризовано место рекреационно-оздоровительных лесов в структуре лесного фонда исследуемого предприятия. Осуществлен анализ структуры рекреационно-оздоровительных лесов по категориям земель (покрытые лесной растительностью лесные участки, не покрытые лесной растительностью лесные участки), проанализировано разделение рекреационно-оздоровительных лесов в соответствии с их расположением и использованием (леса в пределах населенных пунктов, леса в пределах зеленых зон вокруг населенных пунктов, леса за пределами зеленых зон). Сделан сравнительный анализ фактической и оптимальной возрастной структуры групп пород рекреационно-оздоровительных лесов. Охарактеризовано породный состав древостоя рекреационно-оздоровительных лесов и его фитонцидность. Проанализировано пространственное распространение рекреационных пунктов в пределах лесного фонда лесхоза.

Научная новизна. Предложены меры по оптимизации рекреационного лесопользования и усиления рекреационной функции лесов в пределах исследуемой территории.

Практическое значение. Полученные результаты исследования являются важной информационной базой для развития устойчивого рекреационного лесопользования в пределах ГП «Любомльское ЛГ» и Волынской области в целом.

Ключевые слова: группы возраста древесных пород, лес, рекреационный пункт, рекреационно-оздоровительные леса, фитонцидность.

UDC 630*1(477.82-25)

Pavlovska Tetyana Serhiyivna,
Candidate of Geographical Sciences,

Lesya Ukrainka Eastern European
National University, Lutsk, Ukraine
e-mail: pavlovska2011@gmail.com

Associate Professor

Biletskyi Yurii Valentynovych,

Candidate of Biological Sciences, Associate
Professor

Rudyk Aleksandr Vladymyrovych

Samoliuk Iryna Vitaliivna

Lesia Ukrainka Eastern European
National University, Lutsk, Ukraine
e-mail: yura.lytsk@gmail.com

Lesia Ukrainka Eastern European
National University, Lutsk, Ukraine
e-mail: rs.lutsk@gmail.com

Lesya Ukrainka Eastern European
National University, Lutsk, Ukraine
e-mail: ira__samoluik@ukr.net

RECREATIONAL AND HEALTH IMPROVING FORESTS OF THE SE «LIUBOML FE»

The purpose of this article is to study the modern structure of the recreational and health improving forests of the State Enterprise «Liuboml forestry» (by category of land, by their location and use, according to the age groups of wood species, according to the breed composition of forest stands) in the context of the investigation of recreational forest use in the territory of the Volyn region.

Research methodology. The research was based on the materials of the State Enterprise «Liuboml FE» and the Volyn Region Department of Forestry and Hunting. The comparative-geographical and graphical methods were used.

Results. The results of the analysis of the categorical structure of forests of the State Enterprise «Liuboml forestry» are presented. The place of recreational and health improving forests in the structure of the forest fund of the investigated enterprise is described. The analysis of the structure of recreational and health improving forests according to the categories of land (forest areas covered with forest vegetation, forest areas not covered by forest vegetation), the division of recreational and health improving forests according to their location and use (forests within settlements, forests within green zones around settlements, forests beyond the green zones). A comparative analysis of the actual and optimal age structure of groups of tree's breeds of recreational and health improving forests is made. The breed composition of forest stands of recreational and health improving forests and their phytoncidity are characterized. The spatial distribution of recreational items within the forestry fund of the forestry enterprise is analyzed.

Scientific novelty. Measures to optimize recreational forest use and enhance the recreational function of forests within the territory under study are suggested.

Practical meaning. The obtained research results are an important information base for the development of sustainable recreational forest use within the State Enterprise «Liuboml FE» and the Volyn region as a whole.

Key words: tree species age groups, forests, recreational and health improving forests, phytoncidity.

Постановка проблеми. Сучасна епоха суспільного розвитку характеризується стрімким розвитком науки й техніки. Однак, новітні технології не тільки не зменшили об'єми й масштаби господарського використання лісових ресурсів, а, навпаки, навіть розширили їх багатofункціональність у матеріальному й нематеріальному виробництві. Так, останнім часом, простежується зростання популярності рекреаційного лісокористування. Очевидно, така тенденція продиктована гострою необхідністю відновлення духовних і фізичних сил людини в зв'язку посиленням психоемоційного напруження, викликаного зростанням темпів

і багатозадачності життєдіяльності, погіршенням екологічного стану навколишнього середовища, зменшенням частки природних ландшафтів у природно-антропогенних системах тощо. Іншими, але не менш важливими чинниками здійснення вибору короткотривалого (але, не виключено, частого) відпочинку в лісі є також відсутність вільного часу чи нестача фінансів для більш тривалого оздоровлення за межами рідного краю, висока доступність цього виду рекреаційної діяльності для місцевого населення у зв'язку із незначними матеріальними й фізичними затратами на його організацію тощо.

Волинська область, порівняно з іншими регіонами України, має значний лісоресурсний потенціал. Третина площі краю вкрита лісами. Найбільш залісненими є поліські адміністративні райони області, серед яких і Любомльський. Відносна збереженість природних комплексів, зокрема лісових, озерно-лісових, болотно-лісових за відсутності надмірно шкідливих промислових виробництв є об'єктивною умовою розвитку рекреації й туризму на Волині. Тому своєчасне вивчення стану й динаміки лісового фонду, проблем і перспектив рекреаційного лісокористування є невід'ємним завданням науковців та фахівців лісового господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів рекреаційного лісокористування присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених різних галузей і напрямів. Результати вивчення рекреаційно-оздоровчих властивостей лісових насаджень, оцінювання рекреаційного потенціалу лісів, дослідження проблем і перспектив використання лісів для рекреації висвітлили у своїх публікаціях Ю. Білецький, Р. Бобров, М. Боднарук, Д. Бойко, В. Бондаренко, В. Ворон, С. Генсірук, О. Гірс, С. Говорушко, М. Гостюк, М. Гродзинський, О. Данілова, Я. Дідик, М. Долішній, М. Зеленський, С. Івашинюта, І. Калуцький, Р. Каприсонова, І. Коваль, Л. Копій, О. Король, В. Кравців, М. Крачило, Н. Криницька (Луців), М. Кутя, В. Кучерявий, М. Мельнійчук, С. Миклуш, Ю. Миклуш, М. Нижник, Т. Павловська, В. Парпан, М. Питуляк, Т. Прикладівська, О. Решетюк, О. Рижов, В. Руденко, Л. Савранчук, В. Середін, С. Стойко, А. Тарасов, О. Токарева, П. Третяк, Н. Фоменко, О. Фурдичко, В. Чабанчук, А. Шлапак, Ю. Шудря, В. Явкін, А. Яценко [1; 2; 4; 5; 7; 8; 9] та інші. Із зарубіжних дослідників наукові напрацювання з означеної проблематики мають В. Baur, V. Kamkin, W. Murphy, H.-P. Rusterholz, T. Vakhlamova [11; 12]. Економічні, соціальні та екологічні аспекти рекреаційного лісокористування відображені в публікації Лісової служби Департаменту сільського господарства та продовольства Ірландії [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість напрацювань у даному напрямку, все ж значне коло питань щодо оптимізації рекреаційного використання лісів ще не розкрито, особливо на локальному рівні. Сьогодення диктує необхідність переходу від стихійної рекреації в лісах до екологічно збалансованого та економічно вигідного рекреаційного лісокористування.

Проте не кожне лісове господарство має чіткі й аргументовані інструкції для реалізації такого «переходу». Зусиллями вчених та фахівців лісової галузі мають бути розроблені механізми підвищення рекреаційного потенціалу лісів та шляхи його ефективного використання. Науково обґрунтований благоустрій лісів для рекреації на засадах сталого природокористування може сприяти збільшенню кількості робочих місць для місцевого населення і зростанню фінансових надходжень до місцевого бюджету, що, досить актуально для об'єднаних територіальних громад, які створюються в рамках нового адміністративно-територіального устрою. Крім того, необхідність подальших досліджень рекреаційного потенціалу лісів зумовлюють зростаючі обсяги рекреаційних навантажень на лісові екосистеми й вибагливіші вимоги сучасного суспільства до задоволення рекреаційних потреб.

Постановка завдання. Метою даної статті є вивчення сучасної структуризації рекреаційно-оздоровчих лісів ДП «Любомльське ЛГ» (за категоріями земель, за їх розташуванням і використанням, за групами віку деревних порід, за породним складом деревостанів) в контексті дослідження рекреаційного лісокористування на території Волинської області. Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання: 1) освоїти теоретико-методологічні та нормативно-правові засади структуризації лісового фонду; 2) вивчити історію діяльності досліджуваного підприємства; 3) з'ясувати фізико-географічні умови формування лісової рослинності лісгоспу; 4) проаналізувати поділ лісів ДП «Любомльське ЛГ» за функціональним призначенням; 5) здійснити аналіз структури рекреаційно-оздоровчих лісів за категоріями земель; 6) проаналізувати поділ рекреаційно-оздоровчих лісів відповідно до їх розташування й використання; 7) зробити порівняльний аналіз фактичної та оптимальної вікової структури груп порід рекреаційно-оздоровчих лісів; 8) охарактеризувати породний склад деревостану рекреаційно-оздоровчих лісів та його фітонцидність; 9) з'ясувати просторове поширення рекреаційних пунктів у межах лісового фонду лісгоспу; 10) запропонувати заходи з оптимізації рекреаційного лісокористування у межах досліджуваної території.

Виклад основного матеріалу дослідження. ДП «Любомльське ЛГ» у сучасному його вигляді було сформоване в результаті перерозподілу лісів між ДП «Прибузьке ЛГ» і ДП «Любомльське ЛГ» у 2012 році. ДП «Любомльське ЛГ» розташоване в західній частині Волинської області в межах Любомльського адміністративного району. Загальна площа лісгоспу становить 30837,0 га. У його структурі виділяють Головнянське (5102 га), Чорноплеське (6269 га), Любомльське (5688 га), Замлинське (6833 га) та Мосирське лісництва (6945 га). Господарська діяльність лісгоспу спрямована на послідовне розширене використання та відновлення лісових ресурсів, підвищення якісного складу й продуктивності лісів. Важливими напрямками діяльності є також природоохоронна та рекреаційна [6].

Відповідно до Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затверджених постановою КМ України № 733 від 16.04.2007 р., ліси ДП «Любомльське ЛГ» залежно від основних виконуваних ними функцій поділяють на: 1) ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення; 2) рекреаційно-оздоровчі ліси; 3) захисні ліси; 4) експлуатаційні ліси. Найбільшу частку площі лісових ділянок (станом на 1 січня 2017 року) із всіх категорій лісів займають експлуатаційні ліси – 87,4 %. На другому місці ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення (6,1 %). Третю позицію займають рекреаційно-оздоровчі ліси – 4,6 %. Найменший відсоток від загальної площі лісових ділянок припадає на захисні ліси – 1,9 % (рис.1).

Хоча рекреаційно-оздоровчі ліси займають відносно невелику площу (1372,9 га) з-поміж усіх лісових ділянок підприємства, однак вони виконують головну роль у рекреаційній діяльності лісгоспу. Тому розглянемо структуру рекреаційно-оздоровчих лісів детальніше.

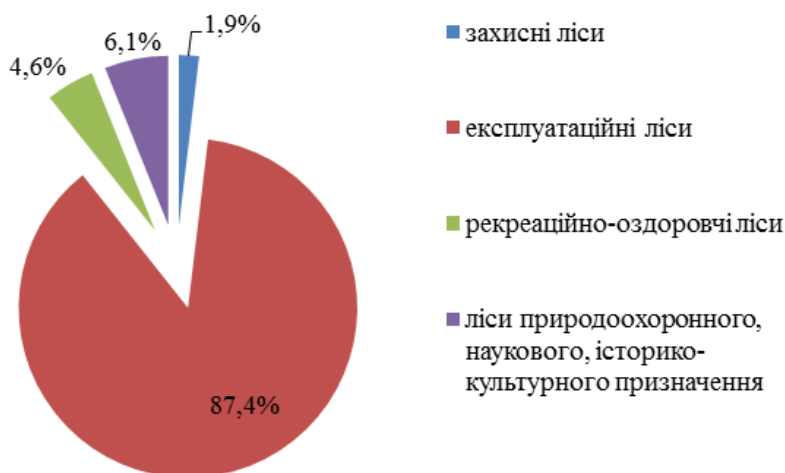

Рис. 1. Розподіл лісів ДП «Любомльське ЛГ» за функціональним призначенням (за даними [3])

Станом на 1 січня 2017 р. у структурі лісового фонду рекреаційно-оздоровчих лісів ДП «Любомльське ЛГ» основну частку площі займають вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки (94,7 %). З-поміж не вкритих лісовою рослинністю земель домінують біогалявини (1,4 %) та ділянки, відведені під лісові шляхи, просіки, протипожежні розриви, осушувальні канали (1,4 %). Близько 1,3 % від площі рекреаційно-оздоровчих лісів займають зруби, незімкнуті лісові культури становлять 0,8 % площі цих лісів, а найменший відсоток площі припадає на галявини (0,2 %), лісові розсадники та плантації (0,2 %) (рис. 2).

Згідно з Порядком поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затверджених постановою КМ України від 16 квітня 2007 р. № 733, рекреаційно-оздоровчі ліси за місцем розміщення та використання поділяють на підкатегорії: 1) ліси у межах міст на інших населених пунктів; 2) у межах округів санітарної охорони лікувально-

оздоровчих територій і курортів; 3) у межах поясів зон санітарної охорони водних об'єктів; 4) у лісах зелених зон навколо населених пунктів; 5) поза межами лісів зелених зон.

Рис. 2. Структура лісового фонду рекреаційно-оздоровчих лісів ДП «Любомльське ЛГ» за категоріями земель (за даними [3])

У структурі рекреаційно-оздоровчих лісів досліджуваного лісгоспу переважають насадження в межах зелених зон навколо населених пунктів – 93,1%. Невелику частку у структурі рекреаційно-оздоровчих лісів займають ліси поза межами зелених зон – 4,6 %, найменший відсоток припадає на ліси у межах міст та інших населених пунктів – 2,3 % (рис. 3).

Рис. 3. Поділ рекреаційно-оздоровчих лісів ДП «Любомльське ЛГ» за їх розташуванням і використанням (за даними [3])

Панівними деревними породами в рекреаційно-оздоровчих лісах, що в межах міст та інших населених пунктів, є м'яколистяні середньовікові,

зокрема вільха (20,0 га) та береза (1,9 га). Із цієї групи порід до стиглих і перестійних відносяться 1,3 га деревостану осики й тополі. Насадження сосни, які займають всього 5,7 га, належать до середньовікових. Твердолистяні породи цієї категорії рекреаційно-оздоровчих лісів представлені мізерними ділянками (0,1 га) пристиглого за віком ясена. Як бачимо, в рекреаційно-оздоровчих лісах в межах міст та інших населених пунктів у всіх групах порід відсутні насадження молодняків.

У рекреаційно-оздоровчих лісах у межах зелених зон навколо населених пунктів, які займають площу 1215,8 га, переважаючими є середньовікові хвойні деревостани, зокрема насадження сосни (523,4 га). Ця типова для поліського краю деревна порода представлена й у інших групах віку, але значно меншими площами. До пристиглих, стиглих і перестійних належать 2,6 га насаджень ялини. Серед твердолистяних домінують середньовікові насадження дуба високостовбурного (158,4 га). Відсутні насадження молодняків граба, ясена та дуба низькостовбурного, що у майбутньому може негативно вплинути на рекреаційну привабливість цих лісів. Група м'яколистяних порід найбільше представлена середньовіковими насадженнями вільхи (72,4 га) та берези (27,7 га). Значні площі займають пристиглі, стиглі й перестійні деревостани цих порід. Також нараховується 4,6 га стиглих і перестійних насаджень тополі. Молодняки вільхи, берези та осики становлять лише 5,4 % площі, зайнятої м'яколистяними породами.

Рекреаційно-оздоровчі ліси поза межами зелених зон характеризуються наявністю лише хвойних і м'яколистяних груп порід та відсутністю стиглих і перестійних насаджень за віком. Найбільші площі тут зайняті під середньовіковою сосною (24,9 га). Серед м'яколистяних порід домінують середньовікові насадження вільхи (14,4 га) та берези (5,1 га). Загалом ці ліси займають найменшу площу (54,8 га) у структурі рекреаційно-оздоровчих і налічують всього три панівні деревні породи – сосна, береза, вільха.

Аналізуючи вікову структуру груп порід рекреаційно-оздоровчих лісів в цілому (табл. 1), варто відмітити, що серед хвойних, твердолистяних і м'яколистяних деревостанів домінують середньовікові насадження, що відповідає оптимальному розподілу рекреаційно-оздоровчих порід за групами віку. Однак, у м'яколистяних деревостанах вищою від норми є частка пристигаючих, стиглих й перестійних насаджень, що вказує на необхідність розробки й упровадження лісгосподарських заходів для покращення їх рекреаційних функцій. Також слід збільшити насадження молодняків усіх груп порід, особливо твердолистяних, оскільки їхні частки у віковій структурі рекреаційно-оздоровчих лісів удвічі, а то й утричі менші від оптимальних значень.

Крім вікового та породного складу лісів, для рекреаційно-оздоровчої функції лісів важливим є показник фітонцидності. Фітонциди, які виділяють лісові породи, мають стерилізуючу дію на мікрофлору повітря, а також на живі організми, в тім числі й людину. Відповідно до класифікації

порід дерев та кущів за фітонцидністю, розробленою, Генсіруком С. А. [1] ліси лісгоспу відповідають 2 і 3 ступеням фітонцидності, що є сприятливою умовою здійснення рекреаційно-оздоровчої діяльності.

Таблиця 1

*Розподіл груп порід рекреаційно-оздоровчих лісів за групами віку (%),
(за даними [3; 6])*

Групи порід	Поділ вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок на групи віку							
	фактичний				оптимальний			
	молодняки	середньовікові	пристигаючі	стиглі та перестійні	молодняки	середньовікові	пристигаючі	стиглі та перестійні
Хвойні	13,6	70,4	11,6	4,4	36,0	36,6	18,0	9,4
Твердолистяні	8,0	85,1	2,5	4,4	29,1	48,6	14,5	7,8
М'яколистяні	11,4	44,1	25,5	19,0	29,0	41,8	14,5	14,7
Разом	12,2	66,1	13,7	8,0	33,3	39,6	16,6	10,5

Популяризації рекреаційного лісокористування сприяють спеціально облаштовані місця для відпочинку в лісах, так звані рекреаційні пункти. В межах Любомльського лісгоспу розташовано два рекреаційні пункти: «Машівський бір» та «Пролісок». Перший із них знаходиться неподалік траси Ковель – Ягодин перед поворотом на Любомль. Він функціонує вже понад 40 років і весь цей час користується популярністю не лише серед заїжджих, а й місцевих мешканців. Його площа становить 0,9 га. Ця територія пристосована для відпочинку: тут чимало альтанок і мангалів, є стоянки, туалети, а також місця для дітей – пісочниці, гойдалки. Інший рекреаційний пункт розташований за селом Вишнів поблизу траси Т0302 Піща – Шацьк – Любомль – Володимир-Волинський – Павлівка – Горохів – Берестечко – Козин. Площа цього мальовничого куточка становить 0,5 га. На його території є альтанки й спеціально відведені для багаття місця.

Висновки з проведеного дослідження. Рекреаційно-оздоровчі ліси в лісовому фонді ДП «Любомльське ЛГ» займають невелику частку – всього 4,6 % (для порівняння: частка рекреаційно-оздоровчих лісів у державному лісовому фонді Волинської області складає 6,7 % [4]). В структурі цих лісів за категорією земель найбільша частка припадає на вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки (94,7 %), що свідчить про помірно-ефективне лісокористування. Понад 93 % площі рекреаційно-оздоровчих лісів займають ліси в межах зелених зон навколо населених пунктів. Серед хвойних, твердолистяних і м'яколистяних деревостанів рекреаційно-оздоровчих лісів ДП «Любомльське ЛГ» домінують середньовікові насадження, що відповідає оптимальному розподілу рекреаційно-

оздоровчих лісів за групами віку. Однак, для підвищення рекреаційної привабливості лісів у найближчій перспективі слід зменшувати частку стиглих й перестійних насаджень м'яколистяних деревостанів, збільшуючи при цьому насадження молодняків усіх груп порід, оскільки їхні частки у віковій структурі рекреаційно-оздоровчих лісів надто низькі, порівняно з оптимальними значеннями.

Переважаючими породами у межах досліджуваної категорії лісів підприємства є сосна звичайна, береза, дуб, вільха, які мають хороші показники фітонцидності та сприяють відпочинково-оздоровчій діяльності. Для посилення рекреаційної функції лісів слід збільшувати насадження дуба черешчатого, клена гостролистого, ялівця, оскільки ці деревні породи володіють високою фітонцидністю [1].

Для покращення естетичного вигляду лісостану ДП «Любомльське ЛГ» доцільно висаджувати модрина, горобину, бересклет, дуб червоний, дугласію, сосну Банкса, сосну Веймутову, акацію жовту, в'яз та інші породи. Адже чим багатший асортимент дерев і чагарників, тим розмаїтішою є кольорова гама в різні пори року, тим мальовничішою є композиція деревостану а, отже, тим більшими будуть естетична цінність та емоційний вплив лісу на людину [1; 5].

В умовах активізації рекреаційного лісокористування варто також більше уваги звернути на збільшення кількості та поліпшення благоустрою існуючих рекреаційних пунктів досліджуваної території. При цьому система заходів з оптимізації рекреаційного лісокористування має враховувати не тільки створення сприятливіших умов для відпочинку в лісі, а й забезпечення екологічної стійкості лісових насаджень.

Список використаних джерел

- 1.Бойко І. Д. До питання рекреаційного використання лісових територій / Д. І. Бойко, Л. А. Савранчук // *Materialy V Miedzynarodowej naukow-praktycznej konferencji «Kluczowe aspekty naukowej dzialalnosci – 2010»*. Volume 15. Ekologia. Geografia i geologia. – Przemysl : Nauka i Studia, 2010. – 64 с.
- 2.Криницька Н. Г. Особливості лісових рекреаційних ресурсів Львівщини // *Менеджмент природних ресурсів, екологічна і лісова політика: Наук. вісник УкрДЛТУ : 36. наук.-техн. праць*. – Львів : УкрДЛТУ, 2004. – Вип. 14.2. – С.184–190.
- 3.Матеріали безперервного лісовпорядкування земельного фонду ДП «Любомльський лісгосп» Волинської області. – Ірпінь, 2017 – 320 с.
- 4.Павловська Т. С. Рекреаційно-оздоровчі ліси Волинської області / Т. С. Павловська, Ю. В. Білецький, Т. С. Вілюра // *Науковий огляд*. – Київ. – № 4 (36). – 2017. – С. 33–41.
- 5.Питуляк М. Особливості рекреаційного лісокористування в Тернопільській області / М. Питуляк, М. Питуляк // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. – 2017. – Вип. 2 (43). – С. 185–190.
- 6.Проект організації та розвитку лісового господарства ДП «Любомльський лісгосп» Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства. – Львів, 2013. – 375 с.
- 7.Решетюк О. В. Рекреаційне лісівництво : навчально-методичний посібник / О. В. Решетюк. – Чернівці : Рута, 2006. – 91 с.
- 8.Чабанчук В. Ю. Використання поліських лісових ландшафтів Рівненщини у рекреації та туризмі / В. Ю. Чабанчук, М. М. Мельнічук // *Наукові записки Тернопільського національного*

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. – 2015. – № 2. – С. 147–152.

9. Яценко А. Д. До питання про дефініцію поняття «рекреаційне лісокористування» / А. Д. Яценко // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 22. – С. 95–98.

10. Forest Recreation in Ireland – A Guide for Forest Owners and Managers. – Wexford, Ireland, 2006 – 52 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.agriculture.gov.ie/media/migration/forestry/publications/37685ForestryEnglish.pdf>

11. Murphy W. Forest Recreation in a Commercial Environment / W. Murphy // Small-scale forestry and rural development: The intersection of ecosystems, economics and society [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coford.ie/media/coford/content/publications/projectreports/small-scaleforestryconference/Murphy.pdf>

12. Vakhlamova T. Recreational use of urban and suburban forests affects plant diversity in a Western Siberian city / T. Vakhlamova, H.-P. Rusterholz, V. Kamkin, B. Baur [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1618866715300261>

Список использованных источников

1. Бойко И.Д. К вопросу рекреационного использования лесных территорий / Д. И. Бойко, Л. А. Савранчук // *Materialy V Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Kluczowe aspekty naukowej dzialalnosci – 2010»*. Volume 15. Ekologia. Geografia i geologia. – Przemysl : Nauka i Studia, 2010. – 64 с.

2. Криницкая Н. Г. Особенности лесных рекреационных ресурсов Львовщины // Менеджмент природных ресурсов, экологическая и лесная политика: Наук. вестник УкрДЛТУ : Сб. научно-техн. трудов. – Львов : УкрДЛТУ, 2004. – Вип. 14.2. – С.184–190.

3. Материалы непрерывного лесоустройства земельного фонда ГП «Любомльський лесхоз» Волинской области. – Ирпень, 2017 – 320 с.

4. Павловская Т. С. Рекреационно-оздоровительные леса Волинской области / Т. С. Павловская, Ю. В. Белецкий, Т. С. Вилюра // Научное обозрение. – Киев. – № 4 (36). – 2017. – С. 33–41.

5. Питуляк М. Особенности рекреационного лесопользования в Тернопольской области / М. Питуляк, М. Питуляк // Научные записки Тернопольского национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка. Серія : Географія. – 2017. – Вип. 2 (43). – С. 185–190.

6. Проект организации и развития лесного хозяйства ГП «Любомльський лесхоз» Волинского областного управления лесного и охотничьего хозяйства. – Львов, 2013. – 375 с.

7. Решетюк А. В. Рекреационное лесоводство : учебно-методическое пособие / В. Решетюк. – Черновцы: Рута, 2006. – 91 с.

8. Чабанчук В. Ю. Использование полесских лесных ландшафтов Ровенской в рекреации и туризме / В. Ю. Чабанчук, М. М. Мельничук // Научные записки Тернопольского национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка. Серія : Географія. – 2015. – № 2. – С. 147–152.

9. Яценко А. Д. К вопросу о дефиниции понятия «рекреационное лесопользование» / А. Д. Яценко // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 22. – С. 95–98.

10. Forest Recreation in Ireland – A Guide for Forest Owners and Managers. - Wexford, Ireland, 2006 - 52 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.agriculture.gov.ie/media/migration/forestry/publications/37685ForestryEnglish.pdf>

11. Murphy W. Forest Recreation in a Commercial Environment / W. Murphy // Small-scale forestry and rural development: The intersection of ecosystems, economics and society [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.coford.ie/media/coford/content/publications/projectreports/small-scaleforestryconference/Murphy.pdf>

12. Vakhlamova T. Recreational use of urban and suburban forests affects plant diversity in a Western Siberian city / T. Vakhlamova, H.-P. Rusterholz, V. Kamkin, B. Baur [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1618866715300261>.

References

1. Boiko I. D. Do pyttannia rekreatsiinoho vykorystannia lisovykh terytorii / D. I. Boiko, L. A. Savranchuk // Materialy V Miedjynarodowej naukowi-praktycznej konferencji «Kluczowe aspekty naukowej dzialalnosci – 2010». Volume 15. Ekologia. Geografia i geologia. – Przemysl : Nauka i Studia, 2010. – 64 c.
2. Krynytska N. H. Osoblyvosti lisovykh rekreatsiinykh resursiv Lvivshchyny// Menedzhment pryrodnykh resursiv, ekolohichna i lisova polityka: Nauk. visnyk UkrDLTU : Zb. nauk.-tekhn. prats. – Lviv : UkrDLTU, 2004. – Vyp. 14.2. – C.184–190.
3. Materialy bezperervnoho lisovporiadkuvannia zemelnoho fondu DP «Liuboml'skyi lishosp» Volynskoi oblasti. – Irpin, 2017 – 320 s.
4. Pavlovska T. S. Rekreatsiino-ozdorovchi lisy Volynskoi oblasti / T. S. Pavlovska, Yu. V. Biletskyi, T. S. Viliura // Naukovyi ohliad. – Kyiv. – № 4 (36). – 2017. – S. 33–41.
5. Pytuliak M. Osoblyvosti rekreatsiinoho lisokorystuvannia v Ternopil'skii oblasti / M. Pytuliak, M. Pytuliak // Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia : Heohrafiia. – 2017. – Vyp. 2 (43). – S. 185–190.
6. Proekt orhanizatsii ta rozvytku lisovoho hospodarstva DP «Liuboml'skyi lishosp» Volynskoho oblasnoho upravlinnia lisovoho ta myslyvskoho hospodarstva. – Lviv, 2013. – 375 s.
7. Reshetiuk O. V. Rekreatsiine lisivnytstvo : navchalno-metodychnyi posibnyk / O. V. Reshetiuk. – Chernivtsi: Ruta, 2006. – 91 s.
8. Chabanchuk V. Yu. Vykorystannia poliskykh lisovykh landshaftiv Rivnenshchyny u rekreatsii ta turyzmi / V. Yu. Chabanchuk, M. M. Melniichuk // Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia : Heohrafiia. – 2015. – № 2. – S. 147–152.
9. Iatsenko A. D. Do pyttannia pro definitsiiu poniattia «rekreatsiine lisokorystuvannia» / A. D. Yatsenko // Heohrafiia ta turyzm. – 2012. – Vyp. 22. – S. 95–98.
10. Forest Recreation in Ireland – A Guide for Forest Owners and Managers. – Wexford, Ireland, 2006 – 52 p. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.agriculture.gov.ie/media/migration/forestry/publications/37685ForestryEnglish.pdf>
11. Murphy W. Forest Recreation in a Commercial Environment / W. Murphy // Small-scale forestry and rural development: The intersection of ecosystems, economics and society [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.coford.ie/media/coford/content/publications/projectreports/small-scaleforestryconference/Murphy.pdf>
- Vakhlamova T. Recreational use of urban and suburban forests affects plant diversity in a Western Siberian city / T. Vakhlamova, H.-P. Rusterholz, V. Kamkin, B. Baur [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S16188667153002611>

УДК 551.583

Еникова Валентина Фёдоровна

Государственное учреждение образования
«Гимназия № 1 г.Слуцка», г. Слуцк,
Беларусь, e-mail: v.enikova@mail.ru

ИССЛЕДОВАНИЕ ДИНАМИКИ МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКИХ ЭЛЕМЕНТОВ ФЕВРАЛЯ В ГОРОДЕ СЛУЦКЕ

Цель статьи заключается в исследовании динамики метеорологических элементов февраля в городе Слуцке Минской области Республики Беларусь. Гипотеза исследования была основана на предположении о том, что если в последние годы в Беларуси, как и в мире в целом наблюдается потепление климата, то это должно отражаться на характеристиках погоды в нашем городе.

На основе базы данных метеостанции «Слуцк», архивов ГУ «Республиканский гидрометеорологический центр», информационного ресурса «POGODA.BY» и материалов сайта gismeteo.ru проанализированы основные метеорологические элементы февраля за 1998 – 2018 годы и изменения данных показателей.

В результате выявлено, что произошли отклонения от климатических показателей, характерных для нашего региона. Средняя дневная температура февраля за последние 20 лет на 0,5 °С выше средних многолетних значений и, начиная с 2013 года, она имеет положительные значения от 0 °С до + 2,7 °С. Направление ветра сменилось с западных направлений на южные, которые несут в нашу страну более тёплый воздух из Средиземноморья и региона Черного моря, что приводит к потеплению климата.

Научная новизна заключается в исследовании региональных метеорологических характеристик.

Практическое значение статьи заключается в том, что этот материал может быть использован при изучении тем «Погода и климат» в 6 классе, так как тема по изучению географии своего района входит в школьную программу, а материалы по ней отсутствуют в учебнике. Материалы работы могут использоваться и во внеклассной работе с учащимися, а также будут полезны всем, кто интересуется краеведением.

Ключевые слова: метеорологические элементы, региональные особенности погоды, изменение климата.

UDC 551.583

Enikova Valentina Fyodorovna

State educational institution «Gymnasium № 1 of
town Slutsk», Slutsk Belarus,
e-mail: v.enikova@mail.ru

DYNAMICS STUDY OF METEOROLOGICAL ELEMENTS OF FEBRUARY IN THE TOWN OF SLUTSK

The purpose of the article consists in a dynamics study of meteorological elements of February in the town of Slutsk of the Minsk region of the Republic of Belarus. The hypothesis of the research was based on the assumption that if in recent years in Belarus, as well as in the world in general, warming of climate is observed, then it has to affect characteristics of weather in our town.

On the basis of the database of a meteorological station Slutsk, archives of the State Institution "Republican Hydrometeorological Center", the information resource

POGODA.BY and materials of the website gismeteo.ru the basic meteorological elements of February for 1998 - 2018 and changes of these indexes are analysed.

As a result it was revealed that there were deviations from the climatic indicators, the characteristic of our region. Average daytime temperature of February for the last 20 years is 0.5 °C higher than the mean long-term values and, since 2013, it has positive values from 0 °C to 2.7 °C. The direction of wind was replaced from the western directions with southern which brings to our country warmer air from the Mediterranean and the region of the Black Sea that leads to warming of climate.

The scientific novelty consists in a research of regional meteorological characteristics.

The practical value of article is that this material can be used when studying the unit "Weather and Climate" in the 6th class as the subject on studying of geography of the area is included into the school program, and materials on it are absent in the textbook. Materials of the work can be used also in out-of-class work with pupils and also will be useful to all who are interested in study of local lore.

Keywords: meteorological elements, regional features of weather, climate change.

Постановка проблемы. При изучении темы «Атмосфера. Погода и климат» в курсе географии 6 класса проводятся наблюдения за погодой своей местности в течение февраля и при выполнении практической работы обрабатываются результаты наблюдений. В конце работы сравниваются полученные характеристики метеорологических элементов с климатическими показателями февраля для города Слуцка. И оказалось, что февраль этого года был намного теплее средних многолетних значений.

Анализ последних исследований и публикаций. Сейчас, как и тысячи лет назад, ничто не влияет столь заметно на жизнь каждого из нас, как погода – ее капризы, ее метаморфозы. Люди всегда интересовались погодой, от которой зависели в далеком прошлом вся их деятельность, условия быта и самочувствие.

Изменение климата Беларуси и его причины – тема, исследованием которой занимаются очень серьезно в последнее время. Наиболее интересны работы академика В.Ф. Логинова «Изменения климата Беларуси и их последствия» и «Глобальные и региональные изменения климата: причины и следствия». В данных работах на основе анализа всех температурные данные по стране утверждается, что температура в Беларуси увеличилась почти на 1 градус. Наиболее заметны изменения в зимний период года. Климат стал мягче, менее континентальным. Зима в среднем стала теплее на 5-6 градусов, если сравнивать с 60-ми годами 20 века. Заметно повышается температура зимних месяцев и в последние десятилетия.

Выделение нерешённых ранее частей общей проблемы. И тогда и возникла идея провести изучение погоды февраля в нашем городе за несколько лет. Основой для написания работы послужили литературные источники, база данных метеостанции «Слуцк», архив ГУ «Республиканский гидрометеорологический центр», материалы сайта gismeteo.ru за 1998-2017 годы. Оценка изменений проводилась путём сравнения величин показателей за исследуемый период со средними

многолетними значениями (по температуре и осадкам средние примерно за 100 лет наблюдений).

Цель данного исследования – изучить показатели метеорологических элементов, характеризующих погоду города Слуцка в феврале за последние 20 лет, и выявить изменения данных показателей.

Гипотеза исследования была основана на предположении о том, что в последние годы в Беларуси, как и в мире в целом наблюдается потепление климата. Если на земле наступает потепление, то это должно отражаться на характеристиках погоды в нашем городе.

Изложение основного материала. Климат Беларуси определяется как умеренно континентальный. Основные его характеристики обусловлены расположением территории Беларуси в умеренных широтах, отсутствием гор и возвышенностей, которые препятствовали бы влиянию соседних территорий на климат, относительной отдалённостью от Атлантического океана. Сравнительно небольшие колебания основных метеорологических характеристик, их умеренность делают климат Беларуси благоприятным для жизни и деятельности человека.

Город Слуцк расположен в юго-западной части Центральноравнинской равнины. Метеорологическая станция в городе Слуцке была основана в 1878 году. Рассчитанные на основе многолетних наблюдений климатические показатели города соответствуют в основном средне республиканским.

Климат района умеренно-континентальный. При этом погода формируется в зависимости от направления переноса воздушных масс. Восточный перенос определяет континентальный характер, а западный – влияние атлантических масс, обуславливающих облачность и высокую влажность.

Величина солнечной радиации определяется количеством солнечных дней, высотой солнца над горизонтом и широтным положением территории. Разность в высоте стояния солнца летом и зимой составляет 47°, разность в продолжительности дня – около 8 часов.

Продолжительность солнечного сияния около 1100 часов в год. При этом на май-июль приходится 66-69 %, на март -апрель – 15 % и около 20 % на осень и зиму. Суммарная солнечная радиация составляет 90 ккал/м². Радиационный фон – 0,36 ки/км².

Тепловой режим характеризуется положительной среднегодовой температурой в 6,5°C. Самый тёплый месяц – июль + 18° С, самый холодный – январь – минус 6°C. Продолжительность теплого периода со среднегодовой температурой свыше 0°C составляет 230 – 235 дней.

Наступление сильной жары летом связано с приходом на нашу территорию тропических воздушных масс. Самая высокая температура за всё время наблюдений в Слуцке была отмечена в августе 1992 года и составила 36,1 °С. Самая низкая температура воздуха отмечена в январе 1970 года и составила минус 36,2 °С.

Годовое количество осадков 580 мм, среднегодовой максимум в июле – августе (76 мм), минимум – в феврале (29 мм). Абсолютный максимум за всё время наблюдений – 774 мм (1958 год), минимум – 351 мм (1953 год). Среднее число дней с осадками за год – 175 – 200.

Наибольшая относительная влажность (85 – 90 %) наблюдается зимой при преобладании атлантических воздушных масс. Весной она снижается до 75 – 80 %, летом – до 65 – 70 %, а иногда при южном ветре и вторжении тропических воздушных масс – до 30 %.

Число дней с туманом – 44 – 76, облачных дней 215 – 220, самый пасмурный месяц – декабрь, а максимум солнечных дней приходится на июль – август.

Повторяемость ветров в % от общего количества наблюдений без штиля: С – 9 %, СВ – 10 %, В – 9 %, ЮВ – 14 %, Ю – 11 %, ЮЗ – 11 %, З – 15 %, СЗ – 10 %.

Вегетационный период в районе в среднем 190 – 195 дней. Средняя дата последних весенних заморозков – 1 мая. Количество дней с гололёдом за год – 10 – 15. Снежный покров – 20 – 25 см за зиму, наибольший – в феврале. Количество дней со снежным покровом от 100 – 110 на севере района до 90 – 100 дней на юге. Количество дней с оттепелью за декабрь – февраль – от 35 до 40.

Февраль – последний месяц календарной зимы. Наши предки говорили об этом месяце: «Он солнце на лето поворотит и до 2 часов дня прибавит», «У февраля два друга – метель да вьюга» или «Коль морозом не возьмет, все дороги заметет».

По средним многолетним наблюдениям февраль по температурному режиму близок к январю. Температура воздуха в феврале ночью в среднем находится в пределах от минус 6°C до минус 11°C, но при холодных вторжениях из Арктики может опускаться до минус 25°C и ниже. Абсолютный минимум для Беларуси, отмеченный на метеостанции Докшицы в 1956 году, составил минус 40,7°C.

Дневная температура в феврале в основном составляет от 0 до минус 4°C, абсолютный максимум – плюс 17,2°C – был зарегистрирован на метеостанции Бреста в 1990 году. В феврале обычно наблюдается от 7 до 15 дней с оттепелью. К концу февраля, как правило, средняя высота снежного покрова увеличивается до 12-26 см, по южной половине страны – до 7-14 см. В феврале среднее число дней с осадками составляет 13 – 18.

В отдельные годы февраль резко отличался от климатической нормы. Так, холоднее обычного на 7-9°C был февраль 1947, 1954, 1956, 1985 и 1986 годов. Исключительно холодным выдался февраль 1929 года. Среднемесячная температура воздуха по стране составила минус 17°C, что на 11°C ниже средних многолетних значений.

Теплее обычного на 5-7°C оказался февраль 1957, 1974, 1989, 1995, 1998, 2000, 2002 и 2008 годов. Самым теплым за более чем столетний период инструментальных наблюдений был февраль 1990 года со средней

месячной температурой воздуха плюс 2,6°C, что почти на 9°C теплее обычного.

Кроме того, в связи с увеличением температуры и снижением показателей атмосферного давления, февраль становится всё более влажным. Например, в феврале 2013 года в нашей стране выпало осадков на 27 % больше климатической нормы. Особенно это заметно в северных и восточных регионах, где обычно зимой холоднее и, соответственно, суше, чем на юго-западе страны.

Февраль 2018 года в целом выдался теплым, средняя за месяц температура воздуха по Беларуси составила от минус 2° на юго-западе до минус 4° на северо-востоке страны, что на 2-4° выше климатической нормы.

Большую часть месяца преобладал повышенный температурный режим. Среднесуточная температура воздуха была от 0° до минус 6° и превышала норму на 1 – 6°C. Днем максимальная температура в основном находилась в пределах +1..+7°, и только 2-5 февраля она была не выше 0.. – минус 4°C. Ночью воздух выхолаживался до минус 1 – 7°, при прояснениях – до минус 8 – 16°. Очень теплая погода отмечалась с 18 по 24 февраля и в конце месяца. На преобладающей части территории средний фон температуры повышался до +1..+5°, 24 – 25 и 27 февраля по югу страны, а 28 февраля почти повсеместно среднесуточные температуры составили +6..+9°, что соответственно на 7-9° и 10-12° выше нормы. Ночью температура воздуха в основном была 0..+4°, по юго-западу – до +6°. В наиболее теплые дни в юго-западных районах, а в последний день зимы на большей части территории дневные максимумы температуры достигали +8..+12°, 28 февраля по Брестской области воздух прогревался до +13..+15°, самая высокая за февраль температура (+15.5°) отмечена в Дрогичине.

Переход среднесуточной температуры через 0° на большей части территории страны произошел 17 – 18 февраля, более чем на месяц раньше обычного, на севере и северо-востоке – 27 февраля, что на месяц раньше обычных сроков.

Осадки в феврале выпадали главным образом в виде дождя и мокрого снега, в периоды похолоданий отмечался снег. В первой декаде февраля выпало 47 %, во второй – 11 % нормы осадков. Третья декада выдалась очень влажной – выпало 24 мм осадков (266 % климатической нормы). Число дней с количеством осадков 1 мм и более составило 4-9, по юго-западу страны 10-12. В отдельных районах Гомельской области 3 – 4 февраля отмечался сильный снег с количеством 7-15 мм. Ночью 21 февраля на метеостанции Новогрудок выпало 17 мм осадков с преобладанием дождя. В целом за месяц на большей части страны выпало 26-43 мм осадков (месячная норма). Отмечались районы, в основном в центральной части страны, где сумма осадков составила 16-25 мм (50-80 % месячной нормы). Но в отдельных районах Гомельской, Брестской,

Гродненской и Витебской областей отмечено 44-52 мм осадков (1,5 месячные нормы).

Снежный покров удерживался большую часть месяца, но из-за очень теплой погоды в третьей декаде февраля он начал разрушаться и на конец месяца снежный покров (1 – 6 см) сохранялся лишь по северо-востоку страны, в районе метеостанции Езерище – до 19 см.

Во второй половине месяца в отдельные дни усиливался ветер порывами до 15-18 м/с. В основном в течение 4-12 суток, местами 13-17 суток отмечались туманы. В течение 1 – 4 дней наблюдались гололеды и налипание мокрого снега. В основном 1 – 7 дней, местами 10 – 18 дней на дорогах отмечалась гололедица.

Неблагоприятные явления погоды осложняли деятельность жилищно-коммунального хозяйства, органов энергетики, строительных организаций и транспорта.

Средние значения атмосферного давления в городе Слуцке в феврале на основании многолетних наблюдений составляют: среднее месячное – 747,9 мм рт. ст., абсолютный максимум – 772,1 мм рт. ст., абсолютный минимум – 716,5 мм рт. ст.

Самое высокое среднее месячное давление в течение исследуемого периода было в 2008 и 2017 годах (750 мм рт. ст.), самое низкое – в 2002 году (742 мм рт. ст.). Средние величины давления достаточно устойчивы, разность между крайними значениями составляет лишь 8 мм ртутного столба.

Самое высокое давление за исследуемый период было 768 мм рт. ст. (2011 и 2015 годы), что ниже абсолютного максимума. Абсолютный минимум – 716,5 мм рт. ст. также не был побит – наименьшее давление за последние 20 лет было зафиксировано в 2001 году и составило 722 мм ртутного столба.

Среднее месячное значение атмосферного давления в феврале за исследуемый период составило 746,2 мм рт. ст., что ниже средних многолетних значений. Зимой при понижении температуры атмосферное давление возрастает, а при повышении температуры воздуха – падает. Уменьшение средних значений атмосферного давления за исследуемый период в сравнении с климатическими показателями является свидетельством потепления климата.

Общая циркуляция атмосферы обуславливает преобладание в Слуцке во все сезоны года ветра западных направлений, кроме весны, когда преобладают юго-восточные ветры. В зимние месяцы в городе Слуцке в среднем преобладают ветры следующих направлений: З – 17 %, ЮЗ – 18 %, Ю – 15 %, ЮВ – 15 %, В – 10 %, СВ – 7 %, С – 8 %, СЗ – 10 %. Ветры западных направлений наблюдались чаще всего – 45 %.

За исследуемый период в феврале наблюдались ветры следующих направлений: северных 132 дня (24,6 %), восточных – 163 дня (30,4 %), южных – 228 дней (42,5 %), западных – 225 дней (42 %). Штиль был зафиксирован в течение 17 дней (3,2 %). Следовательно, с 1998 по 2018

годы преобладали ветры южных направлений (42,8 %), что не соответствует средним многолетним показателям.

Преобладание южных направлений ветра, делает февраль похожим по особенностям циркуляции атмосферы на весенние месяцы. Ветры южных направлений несут в нашу страну более тёплый воздух из Средиземноморья и региона Черного моря, что приводит к потеплению климата.

Температура воздуха является одним из важнейших элементов климата. Её изменения и колебания обусловлены приходом тёплых или холодных воздушных масс и теплообменом между различными слоями воздуха, а также между воздухом и почвой. Существенную роль в этом теплообмене играет поглощение и излучение солнечной радиации.

В феврале в Слущке в среднем бывает 11 дней с оттепелями и 7-10 дней со среднесуточной температурой ниже минус 10°C. Низкие температуры воздуха в Слущке в зимние месяцы обычно связаны с вторжениями арктических воздушных масс. Абсолютный минимум температуры в феврале составил минус 36,2 °C, абсолютный максимум – плюс 14,0 °C. Средняя месячная температура воздуха в феврале в городе Слущке составляет минус 5,6°C. Средние многолетние значения дневных температур февраля в нашем городе составляют минус 2,1°C.

Проанализировав значения средних дневных температур февраля за последние 20 лет, мы установили, что средняя температура днём за данный период составила минус 1,6°C, что на 0,5 °C выше средних многолетних значений (таблица). Самым тёплым за исследуемый период был февраль 2002 года, когда средняя дневная температура составила + 3,5°C. Самым холодным был февраль 2012 года, когда днём в среднем температурные показатели не поднимались выше минус 8°C.

Абсолютный минимум дневных температур февраля наблюдался в 2012 году и составил минус 22°C. Самые высокие дневные температуры наблюдались в 2017 году, когда 28 февраля на термометрах было + 10 °C.

Средняя амплитуда температур за исследуемый период составила 15,4°C. Максимальная амплитуда температур наблюдалась в 2012 году и составила 24 °C (максимум +2 °C, минимум – 22 °C), минимальная – в 2016 году (7 °C, максимум 7 °C и минимум 0 °C).

Из материалов наблюдений видно, что значения средних дневных температур февраля за последние 20 лет на 0,5°C выше средних многолетних значений. Показатели средних дневных температур февраля в нашем городе начиная с 2013 года имеют положительные значения от 0 °C до + 2,7 °C.

В феврале 2018 года средняя месячная температура воздуха составила всего минус 2,2°C, что соответствует средним многолетним значениям дневных температур февраля в нашем городе, которые составляют минус 2,1°C. Всё это, по нашему мнению, является подтверждением потепления климата.

По количеству осадков Слуцк, как и вся Беларусь, относится к зоне достаточного увлажнения. Их выпадение, в основном, связано с циклонической деятельностью. В среднем, за год в Слуцке выпадает 625 мм осадков. Из годового количества осадков примерно одна треть приходится на холодный период (ноябрь – март), а 2/3 – на тёплый. В холодный период, когда общее влагосодержание в воздухе мало, месячные суммы осадков невелики. Февраль является самым сухим месяцем года. В среднем в этом месяце выпадает 29 мм осадков. В течение месяца наблюдается в среднем 16 дней с осадками.

За исследуемый период в среднем осадки наблюдались в течение 8,53 дней, что ниже средних многолетних значений почти в два раза. Самым влажным был февраль 2004 года, когда осадки выпадали в течение 17 суток, что не является рекордом, а близко к климатической норме. Самым сухим был февраль 2014 года, когда осадки наблюдались всего 2 дня – один день шёл снег и ещё один день – дождь.

Снег в среднем шёл в течение 6,16 дней. Самым снежным был 2004 год, когда снегопад наблюдался 13 дней. А в феврале 2014 и 2015 годов снег шёл всего один день в течение месяца.

В феврале за последние 20 лет наблюдались в среднем 2 дня с дождями. Самым дождливым был февраль 2002 года, когда в течение 7 дней шли дожди. Снег в феврале этого года шёл только 4 дня. Это объясняется тем, что февраль 2002 года был самым тёплым за исследуемый период (средняя дневная температура составила + 3,5°C). Единственный года за период исследования, когда в феврале не было дождей, это 2003 год.

Из данных результатов наблюдений, видно, что за последние 20 лет каждый февраль (кроме 2003 года) шли дожди. В отдельные годы – 2002, 2008, 2015 – их было больше, чем снегопадов. Это, по нашему мнению, также является косвенным подтверждением гипотезы о потеплении климата в нашей местности.

В среднем за год в районе Слуцка насчитывается 28 ясных, 145 пасмурных и 192 с переменной облачностью суток. Следовательно, большую часть года преобладает пасмурное небо. Пасмурным считается день, когда в среднем, за каждый срок наблюдений облачность достигает 8 – 10 баллов, ясным – не более 2 баллов. Пасмурная погода очень устойчива, особенно в зимнее время. С ноября по март преобладают пасмурные дни.

В феврале в среднем 19 дней бывают пасмурными, 7 дней – облачными и только 2 дня – ясными. В период с 1998 по 2017 годы в среднем количество пасмурных дней составило 18,5, облачных – 5,11, ясных – 4,7. Количество пасмурных дней практически соответствует климатической норме, а ясных дней за последние 20 лет стало больше в 2,5 раза. Больше всего пасмурных дней было в феврале 2017 (23 дня), 2008 и 2009 (по 22 дня), 1998, 2000, 2010 и 2016 (по 21 дню) годах, меньше всего – в 2001 году – 13. Наиболее солнечными были 2011 и 2014 годы, когда

было по 9 ясных дней, и 2012 год, когда 10 дней на небе практически не было облаков.

Исходя из характеристик облачности в нашем городе за последние 20 лет, видно, что ясных дней стало больше. Следовательно, количество поступающей солнечной радиации увеличивается. Этот факт, а также большое количество пасмурных дней в зимние месяцы, способствуют увеличению средних температур, так как при ясной погоде воздух подвергается дополнительному выхолаживанию.

Выводы. В ходе данного исследования была проанализирована динамика основных метеорологических элементов – температуры воздуха, атмосферного давления, ветра, облачности, осадков – в городе Слуцке за период с 1998 по 2018 годы. Наши наблюдения показали, что произошли небольшие отклонения от климатических условий, характерных для нашего региона. Уменьшение средних значений атмосферного давления за исследуемый период в сравнении с климатическими показателями является свидетельством потепления климата. Средняя дневная температура февраля за последние 20 лет на 0,5 °С выше средних многолетних значений и, начиная с 2013 года, она имеет положительные значения от 0 °С до + 2,7 °С. В феврале 2017 года средняя месячная температура воздуха составила всего минус 2,2°С, что соответствует средним многолетним значениям дневных температур февраля в нашем городе, которые составляют минус 2,1°С. Всё это, по нашему мнению, является подтверждением потепления климата. Направление ветра сменилось с западных направлений на южные, которые несут в нашу страну более тёплый воздух из Средиземноморья и региона Черного моря, что приводит к потеплению климата. Также доказательством изменения климата, на наш взгляд, являются и народные приметы, так как это наблюдения наших предков, дошедшие до нас через многие годы. Несоответствие примет погодным условиям в настоящее время говорит о том, что современный климат существенно изменился. В последние годы в феврале не метель да вьюги, а дожди, не морозы, а чаще оттепели.

Список использованных источников

1. Логинов В.Ф. Глобальные и региональные изменения климата: причины и следствия. - Минск: ТетраСистемс, 2008
2. Хоружик Л.И. Климат Слуцкого района. - Минск, 2005
3. Дневник погоды для школьников. Режим доступа: <https://www.gismeteo.ru/diary>
4. Информационный ресурс «POGODA.BY». Режим доступа: <http://pogoda.by/press-release/index.php?month=01&year=2017>

Reference

1. Loginov V.F. Global'nye i regional'nye izmeneniya klimata: prichiny i sledstviya. [Global and regional climate changes: causes and effects.] – Minsk: TetraSistems, 2008
2. Horuzhik L.I. Klimat Sluckogo rajona. [Climate of the Slutsk District.] - Minsk, 2005
3. Students weather journal. Access mode: <https://www.gismeteo.ru/diary/4368/>
4. Information resource «POGODA.BY». Access mode: <http://pogoda.by/press-release/index.php?month=01&year=2017>

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

1. *Автенюк Марина Вікторівна* – студентка кафедри економічної та соціальної географії, географічний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна, e-mail: marinavtenyuk@gmail.com.
2. *Белоусова Наталія Володимирівна* – кандидат географічних наук, доцент, професор кафедри землеустрою та кадастру, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна, e-mail: belousova-69@ukr.net.
3. *Білецький Юрій Валентинович* – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної географії, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна, e-mail: yura.lytsk@gmail.com.
4. *Браславська Оксана Володимирівна* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри географії та методики її навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна, e-mail: oksana.braslavska@udpu.edu.ua.
5. *Гаврилова Олена Вікторівна* – кандидат педагогічних наук, Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв, м. Миколаїв, Україна, e-mail: irbise@ukr.net.
6. *Гукалова Ірина Володимирівна* – доктор географічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Інститут географії НАН України, м. Київ, Україна, e-mail: iryna.gukalova@gmail.com.
7. *Еникова Валентина Фёдоровна* – учитель географии, Государственное учреждение образования «Гимназия № 1 г.Слуцка», г. Слуцк, Беларусь, e-mail: v.enikova@mail.ru.
8. *Зараховський Олександр Євгенович* – кандидат культурології, старший викладач кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна, e-mail: zarakhovskiy@gmail.com.
9. *Зінько Юрій Володимирович* – старший викладач кафедри туризму, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна.
10. *Мальська Марта Пилипівна* – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри туризму, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна.
11. *Мельничук Анатолій Леонідович* – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри економічної та соціальної географії, географічний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна, e-mail: marinavtenyuk@gmail.com.

12. *Неїленко Сергій Михайлович* – кандидат технічних наук, старший викладач кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна.
13. *Панков Сергій Вікторович* – доктор географічних наук, доцент, професор кафедри природокористування та землевпорядкування, Тамбовський державний університет імені Г.Р. Державіна, м. Тамбов, Росія, e-mail: psv69tmb@mail.ru.
14. *Павловська Тетяна Сергіївна*, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної географії, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна, e-mail: pavlovska2011@gmail.com
15. *Плешкановська Алла Михайлівна* – доктор технічних наук, професор, Київський національний університет будівництва архітектури, м. Київ, Україна, e-mail: ample_urban@ukr.net.
16. *Рудик Олександр Володимирович* – старший викладач кафедри геодезії, землевпорядкування і кадастру, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна, e-mail: rs.lutsk@gmail.com.
17. *Самолук Ірина Віталіївна* – студентка фізичної географії, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна, e-mail: ira__samoluik@ukr.net
18. *Сивак Оксана Олегівна* – кандидат географічних наук, учений секретар Державне підприємство «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «ДІПРОМІСТО» імені Ю.М. Білоконя, м. Київ, Україна, e-mail: syvak_ok@ukr.net.
19. *Соколовський Віктор Анатолійович* – старший викладач кафедри менеджменту, економіки, права та туризму, Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна, e-mail: victor.soko1ovskj@gmail.com.
20. *Тищенко Світлана Володимирівна* – кандидат економічних наук, доцент, Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир, Україна, e-mail: kadiss@ukr.net.
21. *Філь Марія Іванівна* – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри туризму, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна, e-mail: merifil.ua@gmail.com.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ

1. *Автенюк Марина Викторовна* – студентка кафедры экономической и социальной географии, географический факультет, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г.Киев, Украина, e-mail: marinavtenyuk@gmail.com.
2. *Белоусова Наталья Владимировна* – кандидат географических наук, доцент, профессор кафедры землеустройства и кадастра, Национальный авиационный университет, г. Киев, Украина, e-mail: belousova-69@ukr.net.
3. *Белецкий Юрий Валентинович* – кандидат биологических наук, доцент, доцент кафедры физической географии, Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина, e-mail: yura.lytsk@gmail.com.
4. *Браславская Оксана Владимировна* – доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой географии и методики её обучения, Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, г. Умань, Украина, e-mail: oksana.braslavska@udpu.edu.ua.
5. *Гаврилова Елена Викторовна* – кандидат педагогических наук, Николаевский филиал Киевского национального университета культуры и искусств, г. Николаев, Украина, e-mail: irbise@ukr.net.
6. *Гукалова Ирина Владимировна* – доктор географических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник, Институт географии НАН Украины, г. Киев, Украина, e-mail: iryna.gukalova@gmail.com.
7. *Еникова Валентина Фёдоровна* – учитель географии, Государственное учреждение образования «Гимназия № 1 г.Слуцка», г. Слуцк, Беларусь, e-mail: v.enikova@mail.ru.
8. *Зараховський Александр Евгеньевич* – кандидат культурологии, старший преподаватель кафедры гостинично-ресторанного и туристического бизнеса, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев, Украина, e-mail: zarahovskiy@gmail.com.
9. *Зинько Юрий Владимирович* – старший преподаватель кафедры туризма, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, г. Львов, Украина.
10. *Мальска Марта Филипповна* – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой туризма, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, г. Львов, Украина
11. *Мельничук Анатолий Леонідович* – кандидат географических наук, доцент, доцент кафедры экономической и социальной географии, географический факультет, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина, e-mail: marinavtenyuk@gmail.com.

12. *Неиленко Сергей Михайлович* – кандидат технических наук, старший преподаватель кафедры гостинично-ресторанного и туристического бизнеса, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев, Украина.
13. *Панков Сергей Викторович* – доктор географических наук, доцент, профессор кафедры природопользования и землеустройства, Тамбовский государственный университет имени Г.Р. Державина, г. Тамбов, Россия, e-mail: psv69tmb@mail.ru.
14. *Павловская Татьяна Сергеевна* – кандидат географических наук, доцент, доцент кафедры физической географии, Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина, e-mail: pavlovska2011@gmail.com.
15. *Плешкановская Алла Михайловна* – доктор технических наук, профессор, Киевский национальный университет строительства и архитектуры, г. Киев, Украина, e-mail: ample_urban@ukr.net.
16. *Рудик Александр Владимирович* – старший преподаватель кафедры геодезии, землеустройства и кадастра, Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина, e-mail: rs.lutsk@gmail.com.
17. *Самолук Ирина Виталиевна* – студентка кафедры физической географии, Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина, e-mail: ira__samoluik@ukr.net.
18. *Сивак Оксана Олегівна* – кандидат географических наук, ученый секретарь, Государственное предприятие «Украинский государственный научно-исследовательский институт проектирования городов «ДИПРОМИСТО» имени Ю.Н. Белоконя, г. Киев, Украина, e-mail: syvak_ok@ukr.net.
19. *Соколовский Виктор Анатольевич* – старший преподаватель кафедры менеджмента, экономики, права и туризма, Летная академия Национального авиационного университета, г. Кропивницкий, Украина, e-mail: victor.soko1ovskij@gmail.com.
20. *Тищенко Светлана Владимировна* – кандидат экономических наук, доцент, Житомирский национальный агроэкологический университет, г. Житомир, Украина, e-mail: kadiss@ukr.net.
21. *Филь Мария Ивановна* – кандидат технических наук, доцент, доцент кафедры туризма, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, г. Львов, Украина, e-mail: merifil.ua@gmail.com.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

1. *Avteniuk Maryna Victorivna* – Student of Economic and Social Geography Department, Faculty of Geography, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: marinavtenyuk@gmail.com.
2. *Belousova Natalya Vladimirovna* – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Land Management and Cadastre, National Aviation University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: belousova-69@ukr.net.
3. *Biletskyi Yurii Valentynovych* – Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Physical Geography Department, Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine, e-mail: yura.lytsk@gmail.com.
4. *Braslavskaya Oksana Vladimirovna* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of The Department of Geography and Methods of Teaching, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine, e-mail: oksana.braslavskaya@udpu.edu.ua.
5. *Havrylova Olena Viktorivna* – Candidate of Pedagogical Sciences, Separated Subdivision «Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts», Kyiv, Ukraine, e-mail: irbise@ukr.net.
6. *Gukalova Iryna Volodymyrivna* – Doctor of Geographical Sciences, Senior Researcher, Leading Researcher, Institute of Geography of NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine, e-mail: iryna.gukalova@gmail.com.
7. *Enikova Valentina Fyodorovna* – Teacher of Geography, State Educational Institution «Gymnasium № 1 of town Slutsk», Slutsk Belarus, e-mail: v.enikova@mail.ru.
8. *Zarakhovskyi Olexander Yevgenovych* – Candidate of Cultural Studies, Senior Lecturer at the Department of Hotel-Restaurant and Tourism Business, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, e-mail: zarakhovskyi@gmail.com.
9. *Zinko Yuriy Volodymyrovych* – Senior Lecturer of Tourism Department, Lviv National Ivan Franko University, Lviv, Ukraine.
10. *Mal'ska Marta Pylypivna* – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Tourism, Lviv National Ivan Franko University, Lviv, Ukraine.
11. *Melnychuk Anatoliy Leonidovych* – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: marinavtenyuk@gmail.com.
12. *Neilenko Serhii Mykhajlovych* – Candidate of Technical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Hotel-Restaurant and Tourism Business, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine.
13. *Pankov Sergey Viktorovich* – Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor, Professor of Nature Management and Land Management Department, Tambov State University Named after G.R. Derzhavin,

- Tambov, Russia, e-mail: psv69tmb@mail.ru.
14. *Pavlovska Tetyana Serhiyivna* – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Physical Geography Department, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine, e-mail: pavlovska2011@gmail.com.
 15. *Plehkanovska Alla Myxajlivna* – Doctor of Technical Sciences, Professor, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine, e-mail: ample_urban@ukr.net.
 16. *Rudyk Aleksandr Vladymyrovych* – Senior Lecturer of the Department of Geodesy, Land Management and Cadastre, Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine e-mail: rs.lutsk@gmail.com.
 17. *Samoliuk Iryna Vitaliivna* – Student of Physical Geography Department Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine e-mail: ira__samoluik@ukr.net.
 18. *Syvak Oksana Olegovna* – PhD in Geographic Sciences, Scientific Secretary, State Enterprise Ukrainian State Scientific-Research Institute of Urban Design «Dipromisto» Named after Y.M.Bilokon, e-mail: syvak_ok@ukr.net.
 19. *Sokolovskiy Viktor Anatoliiovych* – Senior Lecturer of the Department of Management, Economics, Law and Tourism, The Flight Academy National Aviation University, Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail: victor.sokolovskj@gmail.com.
 20. *Tyshchenko Svitlana Volodymyrivna* – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor, Zhytomyr National Agroecological University, Zhytomyr, Ukraine, e-mail: kadiss@ukr.net.
 21. *Fil Maria Ivanovna* – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Tourism Department, Lviv National Ivan Franko University, Lviv, Ukraine, e-mail: merifil.ua@gmail.com.

ЗМІСТ

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

<i>Браславська О.В.</i> ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ І ФАКТОРНИЙ СКЛАД РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГЕОГРАФІЇ	3
<i>Зараховський О.Є., Неїленко С.М.</i> СВІТОВА СПАДЩИНА ЮНЕСКО В УКРАЇНІ: ОБ'ЄКТИ ТА ПРЕТЕНДЕНТИ ВКЛЮЧЕННЯ ДО СПИСКУ	14
<i>Тищенко С.В.</i> ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ	24
<i>Соколовський В.А.</i> СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ СЕРЕДНЬОГО ПРИДНІПРОВ'Я	37
<i>Автенюк М.В., Мельничук А.Л.</i> РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ НА МИКОЛАЇВЩИНІ	47
<i>Гаврилова О.В.</i> ТУРИСТИЧНИЙ ПРОДУКТ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ІННОВАЦІЇ	56
<i>Бєлоусова Н.В.</i> НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ	65
<i>Мальська М.П., Філь М.І., Зінько Ю.В.</i> ПОТЕНЦІАЛ РЕСТОРАННОГО ГАСТРО-ТУРУ У РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ ЛЬВОВА	73
<i>Панков С.В.</i> РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ	83

II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА КРАЇНОЗНАВСТВА

<i>Плешкановська А.М.</i> МЕТОД ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ІСТОРИЧНОГО МІСТА ЗА ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ	90
<i>Гукалова І.В.</i> ФЕНОМЕН «РОЗУМНОСТІ» МІСЬКОГО РОЗВИТКУ ДУБАЇ: ІНШИЙ СВІТ ЧИ ПРИКЛАД ДЛЯ НАСЛІДУВАННЯ?	109
<i>Сивак О.О.</i> ВІДОБРАЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ В СХЕМАХ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ГРОМАД НА ПРИКЛАДІ ПРОЕКТУ «СХЕМА ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ЛИМАНСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ, ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»	125

III. ПРИРОДНИЧА ГЕОГРАФІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

<i>Павловська Т.С., Білецький Ю.В., Рудик О. В., Самолук І.В.</i> РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧІ ЛІСИ ДП «ЛЮБОМЛЬСЬКЕ ЛГ»	137
<i>Еникова В.Ф.</i> ИССЛЕДОВАНИЕ ДИНАМИКИ МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКИХ ЭЛЕМЕНТОВ ФЕВРАЛЯ В ГОРОДЕ СЛУЦКЕ	149
<i>ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ</i>	158

СОДЕРЖАНИЕ

I. ГЕОГРАФИЯ РЕКРЕАЦИИ И ТУРИЗМА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ

<i>Браславская О.В.</i> ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ И ФАКТОРНЫЙ СОСТАВ РЕКРЕАЦИОННОЙ ГЕОГРАФИИ	3
<i>Зараховський А.Е., Неиленко С.М.</i> ВСЕМИРНОЕ НАСЛЕДИЕ ЮНЕСКО В УКРАИНЕ: ОБЪЕКТЫ И ПРЕТЕНДЕНТЫ ВКЛЮЧЕНИЯ В СПИСОК	14
<i>Тищенко С.В.</i> ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТЕ СИСТЕМНОГО РАЗВИТИЯ ГАСТРОНОМИЧЕСКОГО ТУРИЗМА УКРАИНЫ	24
<i>Соколовский В.А.</i> ОБЩЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ФОРМИРОВАНИЯ РЕКРЕАЦИОННОГО КОМПЛЕКСА СРЕДНЕГО ПРИДНЕПРОВЬЯ	37
<i>Автенюк М.В., Мельничук А.Л.</i> РЕКРЕАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ КАК ПРЕДПОСЫЛ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО БИЗНЕСА НА НИКОЛАЕВЩИНЕ	47
<i>Гаврилова О.В.</i> ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПРОДУКТ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ: ВОЗМОЖНОСТИ И ИННОВАЦИИ	56
<i>Белоусова Н.В.</i> НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМА В ЧЕРКАССКОЙ ОБЛАСТИ	65
<i>Мальска М.Ф., Филь М.И., Зинько Ю.В.</i> ПОТЕНЦИАЛ РЕСТОРАННОГО ГАСТРО-ТУРА В РАЗВИТИИ ГАСТРОНОМИЧЕСКОГО ТУРИЗМА ЛЬВОВА	73
<i>Панков С.В.</i> РЕГИОНАЛЬНЫЙ ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ	83

II. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕСТВЕННОЙ ГЕОГРАФИИ И СТРАНОВЕДЕНИЯ

<i>Плешкановская А.М.</i> МЕТОД ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ТЕРРИТОРИИ ИСТОРИЧЕСКОГО ГОРОДА ПО ИСТОРИКО-АРХИТЕКТУРНОМУ ПОТЕНЦИАЛУ	90
<i>Гукалова И.В.</i> ФЕНОМЕН «РАЗУМНОСТИ» ГОРОДСКОГО РАЗВИТИЯ ДУБАЯ: ИНОЙ МИР ИЛИ ПРИМЕР ДЛЯ ПОДРАЖАНИЯ?	109
<i>Сивак О.О.</i> ОТОБРАЖЕНИЕ ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИИ В СХЕМАХ ПЛАНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИЙ ОБЩИН НА ПРИМЕРЕ ПРОЕКТА «СХЕМА ПЛАНИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИИ ЛИМАНСКОЙ ТИРРИТОРИАЛЬНОЙ ОБЩИНЫ, ДОНЕЦКОЙ ОБЛАСТИ»	125

III. ЕСТЕСТВЕННАЯ ГЕОГРАФИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

<i>Павловская Т.С., Белецкий Ю. В., Рудик А. В., Самолук И.В.</i> РЕКРЕАЦИОННО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЕ ЛЕСА ГП «ЛЮБОМЛЬСКОЕ ЛГ»	137
<i>Еникова В.Ф.</i> ИССЛЕДОВАНИЕ ДИНАМИКИ МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКИХ ЭЛЕМЕНТОВ ФЕВРАЛЯ В ГОРОДЕ СЛУЦКЕ	149
ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ	158

LIST OF CONTENTS

I. GEOGRAPHY OF RECREATION AND TOURISM: THEORETICAL AND APPLIED ISSUES

<i>Braslavska O.V.</i> FUNCTIONAL AND FACTOR COMPOSITION OF RECREATIONAL GEOGRAPHY RECREATIONAL GEOGRAPHY	3
<i>Zarakhovskyi O.E., Neilenko S.M.</i> UNESCO'S WORLD HERITAGE IN UKRAINE: OBJECTS AND INCLUSION APPLICANTS FOR THE LIST	14
<i>Tyshchenko S.V.</i> PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE CONTEXT OF SYSTEMATIC DEVELOPMENT OF GASTRONOMIC TOURISM OF UKRAINE	24
<i>Sokolovskiy V.A.</i> SOCIO-HISTORICAL POTENTIAL OF FORMING THE RECREATIONAL COMPLEX OF THE MIDDLE PRIDNIPROVIA	37
<i>Avteniuk M.V., Mel'nychuk A.L.</i> MYKOLAIV OBLAST RECREATIONAL POTENTIAL AS A PREMISE OF THE TOURIST BUSSINESS'S DEVELOPMENT IN MYKOLAIV REGION	47
<i>Havrylova Olena</i> TOURISM PRODUCT OF MYKOLAIV REGION: OPPORTUNITY AND INNOVATIONS	56
<i>Belousova N.V.</i> SCIENTIFIC-THEORETICAL RATIONALE FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM IN CHERKASY REGION	65
<i>Mal'ska M.P., Fil M.I., Zinko Y.V.</i> POTENTIAL OF RESTAURANT GASTRO-TUR FOR DEVELOPMENT OF GASTRONOMIC TOURISM OF LVIV	73
<i>Pankov S.V.</i> REGIONAL EXPERIENCE IN THE IMPLEMENTATION OF TOURIST AND RECREATIONAL ACTIVITIES IN RURAL AREAS	83

II. CURRENT PROBLEMS OF SOCIAL GEOGRAPHY AND COUNTRY STUDIES

<i>Plehkanovska A.M.</i> METHOD OF DISTANCES OF THE HISTORICAL CITY HISTORY HISTORICAL AND ARCHITECTURAL POTENTIAL	90
<i>Gukalova I.V.</i> DUBAI PHENOMENON OF SMART URBAN DEVELOPMENT: ANOTHER WORLD OR AN EXAMPLE FOR IMPLEMENTATION?	109
<i>Syvak O.O.</i> PROPOSALS FOR THE DEVELOPMENT OF RECREATION IN THE SCHEMES OF TERRITORIAL PLANNING ON THE EXAMPLE OF THE PROJECT LYMAN'SKA AMALGAMATED HROMADA, DONETSKA OBLAST	125

III. NATURAL GEOGRAPHY: THEORY AND PRACTICE

<i>Pavlovska T. S., Biletskyi Yu.V., Rudyk O. V., Samoliuk I.V.</i> RECREATIONAL AND HEALTH IMPROVING FORESTS OF THE SE «LIUBOML FE»	137
<i>Enikova V.F.</i> DYNAMICS STUDY OF METEOROLOGICAL ELEMENTS OF FEBRUARY IN THE TOWN OF SLUTSK	149
INFORMATION ABOUT AUTHORS	158